

శ్రీ మేధాదక్షిణామూర్తయేనమః

ఉత్తమ జీవయాత్ర

(శ్రీ నాదెళ్ల పురుషోత్తమకవీంద్రుల చరిత్రము)

త త్పు త్పుఁ డు

మే ధా దక్షిణామూర్తి

వి ర చిం చి

బంధరు

శ్రీ కృష్ణాస్వాదేశీ ముద్రాక్షరశాలలో
ముద్రించి ప్రకటించినది.

(నేయి పరిశీలించినది)

1954

శ్రీ మేధా దక్షిణామూర్తయనమః

నివేదనము

శా. శ్రీరంజిల్లు మహాత్మన మ్మిటుల వ్రాసె న్నమ్మ నీకు ద్విచ
త్వారంశత్నమవ వ్రమందపుట, సంప్రాప్తమ్ము ముద్రాలయ
ద్వారమ్ముంగనఁ బారకావళికినంద న్నేటికింగల్గె దై
వారం దద్ధుదయైకవర్తికృప నీవై, దమ్మ కన్యామణీ!

క. నీ కీడుజోడుకన్యక లేకద, కల రిందు, గర్భ మీపు ధరింపం
గైకొన్న దక్షిణాస్య పాకటసద్యశమ నేడు వన్నె గనంగా

పాఠకలోకమున కొక మనవి—

గణబద్ధమైనదే కవిత్వ మనుకొన్న నామైనారిటి వెల్లియు
వెళ్లని చిన్ననాడే, 1912 సం॥ మే, జూన్ నెలలందు నిర్వచన
ముగా నిండుఁ జాలభాగ మస్మద్గురువర మహాత్మ్యస్ఫోరకము
కాదగునట్లు నిర్వచింపబడియుండె ఈ నలువదిరెండేడ్లయందలి
నాజ్ఞయపరివర్తనముబట్టి యిది యాధునికసమాదరణీయత నంద
నానా యనునిచికిత్స యొడనకసోలేదు. కాని, కలాప్రపంచం
బెందెన రుచిభేదబహుళంబకదా యనిపించె. కావున నెప్పటికిఁ
గాని “ఉత్పత్త్యేతే మమతుకోఽపి సమానధర్మా” యని వేచి
యుండ నక్కఱలేదు.

మఱియు సింహటి యెటులున్నను,

“గుణదోషా బుధో గృహ్లాన్నిందుక్ష్యేతా వి వేశ్వర .
శ్శిరసా శ్లాగుతే పూర్వం పరం కంఠే నియచ్ఛతి॥”

యన్నట్లు నాయాకృతిపతియకా భవాదృశ సర్వహృదయాం
తర్వరి మిమ్మందఱ సద్బుధప్రదర్శిత మార్గానుయాయుల నేల
చేయకయుండెడు నన్న విశ్వాసముచొప్పుననే యిపుడైన మీకెట్లిది
యందింపనై యిది.

శ్రీ గురుపాదార్పణబుద్ధితో నిజవిధినిర్వహణంబుగా నిట్లె
ర్పంజేయనైనచంద మీరలెంచి యిందేగుణలేశమున్న సద్దానినే

నేకరింప నోర్చిం గొందుగావుత. అట్లగుచో, సంతుష్టియే యాస్తిగఁ గడపిన సంతతపరోపకార దీక్షామహాతర సుంపన్నమైన 'యుత్తమ జీవయాత్ర'యాట నిది యాదర్శప్రాయ మనిపింపక పోదు. ఇందలి తత్త త్సందర్భ చిత సమకాలిక ప్రస్తావాదిక మేదైనను సంగతమే యనిపింపకయు మానదు.

అయిన, నట్టి స్వయంప్రకాశకమకా నీ 'యుత్తమ' మణి వెనుక నేజాగుతేకైన గావలయునాయని కొంద తెంచకపోరు. కాని యిదిమాత్ర మట్టిదికానేకాదు సుడి. ఇం కేమందురేని,

చ. అమవసలేమి, వెన్నెల మహత్త్వ మెఱుంగము, పొట్టిదున్న దీ
ర్షము గుఱుత్తిప వీలవును గావున నీకృతికర్తయల్పతం
దిమిరముప్రకాశున్న ఘనతేజము ప్రస్ఫుటమైనరీతి, స్వీ
యము గురుగాఢయం దిమిడి, యందు మహత్త్వ మెఱుంగ॥
జేయుతకా

ఉ. ఈపురుషోత్తమ ల్కహితు లీధరణీస్థలి సాగు జీవయా
త్రాప్రథమందుఁ 'బాదుక' గఁ దానవు నీకృతికర్త పొత్తునకా
దీపితమైనదెద్ది నిజతేజముగా, చెటఁ బుష్పగంధ వాం
ఛాపరు లంద 'వృంతము' పసం గనమన్న నెసంగనియరే ?

శా. ఏతేజంబు స్వయంప్రకాశమొ, జగద్దేతుప్రకల్పంబొ, ప్ర
జ్ఞాతంత్రోత్పక, మజ్జతాపహ, మగణ్యం, బద్ధి ప్రేరేపకం
బై, తానీకృతి నిర్వహింప, నదె, మేధాపాదకంబయ్యె, సం
భూతానంద గురుప్రపూజక, మిదింపుంగొల్పదే ? యెయ్యెడకా.

బండరు,
శ్రీ విజయ శుక్ల బ॥ ౫ }
భానుశాసరము

ఇట్లు
శ్రీ గురుపాదరేఖలు,
కృతికర్త.

‘ఉత్తమ’ ప్రస్తావనము.

ప్రస్తుతము ‘మహాప్రదేశ్’ గవర్నరు పదాధిష్ఠితు.

నొకప్పుడు రాష్ట్రపతులునైన

శ్రీ భోగరాజు పట్టాభి సీతారామయ్య పంతులుగారు.

గ్రంథకర్తకు 16-6-53 తేదీని వ్రాసినది:

Dear Shastri Gurn,

I do not know whether I have acknowledged the four books that you have so kindly sent me. When I look at the books I am struck with wonder at the profundity of father's knowledge in Hindi & his capacity to write poetry & books in that language. When I was in Masulipatam, I knew that he was a Hindi scholar, but I did not know that he was able to write such mighty works,

‘కృష్ణాపత్రిక’కు జ్యేష్ఠ చెచ్చిన యభిప్రాయము

శ్రీ ముత్తూరి కృష్ణారావుగారి

కలమున ది 31-12-33 న వ్రాసిన ‘పురుషోత్తమని ఆస్తమయము’

అంధ్రదేశమున కంతకు, అందు ముఖ్యముగ మా బందరు పట్టణమునకు— విద్య త్పితామహులలో నొకరై, ఎల్లరి యొక్కయు ప్రేమగోగనముల నందుకొనుచుండిన బ్రహ్మశ్రీ నాదేశ్వ పురుషోత్తమ శాస్త్రివర్యుల స్తంగతులైన వార్త వీరికైనను దుఃఖము కల్గింపక మానదు. చతుర్ధావస్థయైన వార్ధక్యములో నుండి ప్రథమావస్థయగు బాల్యము చిందులువేయగా, హాస్యభాషణముల నెఱపుచుండెడి ఆ అల్పకాయము ఎల్లరికి దర్శనీయ మగు చుండెడిది. వారు సర్వతోముఖ ప్రజ్ఞాధురీణులు. శాస్త్రజాలము నాపొశనము పట్టవలెననెడివిపాస వారి ననేకములైన శాస్త్రవీధులందు పర్యటింపజేసినది. ఆవిద్యాత్మష్టుకు దీసిపోని గ్రంథరచనోత్సాహము వారిని శతాధిక గ్రంథకర్తలనుగా నొనర్చినది. * వీరు రచించిన గ్రంథములపట్టిక చదివిన జాలురు, వీరి ప్రజ్ఞాతిశయ మెంత సర్వతోముఖమో గుర్తించుటకు. అన్నింటిని మించి యెన్నదగినది వీరి సౌజన్యము, సద్వర్తనము. ఆగర్భ శ్రీమంతుని

* vi, vii పుటలందు శ్రీ పురుషోత్తమకవీంద్ర విరచితములు 112 గ్రంథముల పట్టికం వ్రాచునది.

మొదలుకొని పుట్టుదరిద్రునివఱకు ఎవరికైనను జ్యోతిషాది శాస్త్ర విషయములలో సలహా కావలసినయెడల, మనుమడు స్వతంత్రతతో తాతదగ్గరకు బరుగెత్తినట్లు వీరివద్దకు బరుగెత్తవలసినదే. శ్రీ పురుషోత్తమ శాస్త్రిగారు లేని వెలితిని మా బంధరు వాస్తవ్యులు చిరకాలమువరకు ప్రత్యక్షముగ ననుభవించుచునే యుండెదరని నిస్సందేహముగ జెప్పగలము.

‘శ్రీకాయాఽ బ్రహ్మకీ నాదృష్ట పురుషోత్తమకవిగారి సుగుణములు.’
క. ఋషివలెజీవించెను, పూ

పురుషోత్తముఁ డితం డనక గరువముఁ మఱి యె

‘శవభిష’ లు నెఱుంగఁడు, పూ

పురుషోత్తముఁడు సర్వధా పురుషసత్తముఁడై॥

1

క. అతిశాంతుం, డతిదాంతుఁడు

కృతకృత్యుఁడు, సుకవి. యెన్నియేని విషయముల

మఱి నెఱిగిన విద్వాంసుఁడు,

స్తతియింపం దగినపూరుషుఁడు సుకవులకు॥

2

తే. పట్టా నివాసియే యయ్యు. పల్లెటూరి

ఆతిథేయుల వయిచేయి యగుచు, కాల

మొక్కరీతిని గడపె నత్యుత్తమముగ

పూరుషోత్తమకవి యెంత ధీరవరుడొ !

3

తే. బులుసు శ్రీ అచ్చయబ్రహ్మ మున్ను శాస్త్రి

లోనయిన బిరుదమ్ములు పూనకయె చ

రించె ననివిందు, మిపుడు చరించెను, పురు

షోత్తముఁడు పురుషోత్తముఁడో యనంగ॥

4

క. ఒకనికి లోగనిశాంతియు

సకలమ్ము నతిక్రమించు చండత, కడు వై

దిక కర్మనిష్ఠయు, పరో

పకృతియు, పురుషోత్తముని స్వభావగుణమ్ముల్.

5

తే. ఆత్మశారవమునకు రవంతయేని

లోటు గల్గెడిచో స్వర్గలోకమేని

ఈతఁ డొల్లం డితని కెట్టు లేగునొక్కొ!
యిటుపయిని జీవితంబని యేఁ దపింతు॥

6

ఆ. బ్రాహ్మణత్వమునకుఁ బరమదారిద్ర్యంబు
దాపరించినట్టి తరుణమండు
మార్గదర్శి యగుచు మనిన శ్రీ పూరుషో
త్రమునిచరిత మిగుల ధన్యతమము॥

7

తే. ఎన్నియో గ్రంథము లొనర్చె నెంతమంది
కో గురుత్వమ్ము సల్పె నోహా యనంగఁ
గడపె జీవిత, మెపు డెఱుంగఁడు రవంత
యేని దైన్య మెక్కడఁగల రిట్టికవులు ?

8

క, కవినని యాచింపఁడు, 'కా
దవు'నని వాదింపఁ డతిథు లరిగిన నిచ్చెన్
సవిశేషమ్ముగ నిప్పిం
చె వివేకము గల్గువారిచే నెక్కుడుగన్॥

9

తే. వేదశాస్త్రమ్ములందలి విధులు భగవ
దాజ్ఞలే యైనచోఁ దప్ప కబ్బితీఱు
పూరుషోత్తమకవి కెదోపుణ్యలోక
మిందులకులేదు సందియ మింతయేని॥

10

క, బందరు పురమున కింక నీ
యందముఁ జందమ్ముఁ గలుగు నట్టి యశముఁ గూ
ర్పందగు సత్కవి దొరకుట
సందేహస్పద మటంచు జాలి వొడమెడున్॥

11

తే. ఏల సంశయింపఁగవలె ? నితనికున్న
సుగుణములు గల్గియున్నాఁడు సుతుఁడుకూడ,
వాని కాయురారోగ్యముల్ వఱలఁజేసి
ఈశ్వరుం డెల్లలోపమ్ము నీఁగుఁగాక !

12

—చెళ్లపిళ్ల వేంకటశాస్త్రి,
కావధాని,

(28-1-1939 కృష్ణాపత్రికయందుఁ బ్రికటితము)

శ్రీ పురుషోత్తమ కవీంద్ర విరచితములు

1. ఆంధ్రప్రబంధాలు

- (1) అశ్వుతోత్తర రామాయణము
- (2) గురుభక్తి ప్రభావము
- (3) కృష్ణానందీ మాచాత్మ్యము
- (4) గీతాసహితజనకాష్టావక్రసంవాదము
- (5) యాదవాక్షి శోషాభ్యాసము
- (6) మాహేంద్రపురాణము
- (7) ధార్మికాల్లాసిని
- (8) యామినీనందము
- (9) ఆశీర్వాదకథ
- (10) బ్రహ్మచర్య చరిత్ర
- (11) రంగదాసీయము
- (12) చతుర్ముఖకందపద్యరామాయణము

2 ఆంధ్రరూపకాలు

- (13) అహల్యాసంక్రిందన నాటకము
- (14) హరిశ్చంద్ర నాటకము
- (15) పారిజాతాపహరణము
- (16) సారంగధర నాటకము
- (17) ద్రౌపదీ వస్త్రాపహరణము
- (18) వైశ్యబ్రాహ్మణ సంవాదము
- (19) శ్రీలమీటంగునాటి హరికథ
- (20) సంచేమాకాత్రి సమరాచార్యము
- (21) కాత్రిరావుల సంవాదము
- (22) కనులధిమరము

3 శతకాలు

- (23) సీతారామ శతకము
- (24) మనోహర సోమేశ్వరశతకము
- (25) పూర్వకర్మ శతకము
- (26) కందగీతగర్భిత మల్లికార్జునము
- (27) హనుమత్కథా శతకము

4 స్తోత్రాలు

- (28) సోమేశ్వర విద్యామాం

(29) పార్వతీ విద్యామాం

- (30) చిత్రవృత్తానేకమణిహారము
- (31) చిత్రకందకుండ గుచ్ఛము
- (32) చతుర్విధ జీవితాప్సారసము
- (33) అజ్ఞాన ధ్వంసిని
- (34) లక్ష్మీనారాయణ నక్షత్రమాలిక
- (35) దుర్గామల్లేశ్వర ఘంటాపహరి
- (36) నక్షత్రసోపానాంచద్రభబంధము
- (37) చిత్రకందపద్య రత్నాకరము

5 అభివర్ణనాలు

- (38) దుర్జనస్వభావాభివర్ణనము
- (39) సౌజన్యవర్ణనము
- (40) ధార్మికాభివర్ణనము
- (41) సముద్రస్నానాభివర్ణనము
- (42) విశ్వేశ్వరోత్సవ వర్ణనము
- (43) తిక్కన కవితాభివర్ణనము
- (44) రాజపుత్ర విధివాభివర్ణనము
- (45) ఎడ్యర్డు విధివాభివర్ణనము
- (46) బార్జిప్రభు పట్టాభిషేకము
- (47) సోమేశ్వరియము
- (48) పత్రికాసభివర్ణనము
- (49) గణపతి ప్రశంస
- (50) శ్రీరామపరిణయము

6 కీర్తనలు

- (51) రామాయణ కీర్తనలు (హిందీ)
- (52) టిపాహరతి మేలుకొలుపులు
- (53) పురుషోత్తమ కృతిశతకము

7 నిఘంటువులు

- (54) ప్రకృతి రూపప్రకాశిక
- (55) వికృతి రూపచంద్రిక
- (56) అన్యరూపదీపిక

8 శాస్త్ర గ్రంథాలు

- (57) జాతక దర్పణము
(58) సులభ వైద్యబోధిని
(59) స్త్రీధర్మబోధిని
(60) సహజనధర్మ ప్రబోధిని
(61) కబ్జస్వరూప నిరూపణము
(62) లక్షణసార సంగ్రహము

9 వచన గ్రంథాలు

- (63) చిత్రకథావళి
(64) మాహేంద్రకథ
(65) అజ్ఞానధ్వంసకోపశ్యాసావళి
(66) ప్రాథమికవిద్య
(67) దేవీయవిద్యాప్రాశస్త్యము
(68) వైదిక విభాగవివరణము
(69) బ్రాహ్మణమన్వితీ
(70) హితోపదేశిని
(71) ఆత్మచరితము

10 హిందీ నాటకాలు

- (72) కాళానురవధము
(73) పంచాక్షరీ మహిమము
(74) సుభద్రాపరిణయము
(75) భస్మానురవధము
(76) కళావలీపరిణయము
(77) శంబూకవధము
(78) కారదోషాభ్యాసము
(79) లవణానుర సంహారము
(80) మనోజవాతక్షిప్తికారణము
(81) గోకర్ణమాహాత్మ్యము

(82) అహల్యాసంక్రందనీయము

(83) విలసియము

(84) సీమంతినీ చరిత్రము

(85) అపూర్వ దాంపత్యము

(86) పుత్రకామేష్టి

(87) సీతాకల్యాణము

(88) దశరథ నిర్వాణము

(89) రామారణ్యవాసము

(90) సీతాపహరణము

(91) సుగ్రీవ పట్టాభిషేకము

(92) హనుమత్ప్రేతాపము

(93) రావణసంహారము

(94) శ్రీయశరాజ చరిత్రము

(95) రామదాస చరిత్రము

(96) మిత్రసహోపాఖ్యానము

(97) ఇశమహారాజ చరిత్రము

(98) శుక జ్యోతిషణయము

(99) శుకరంభా సంవాదము

(100) పీష్వాజారాయణరావుఫార్సు

(101) భద్రాయారభ్యుదయము

(102) కీర్తిమాలిన ప్రదానము

(103) హరిశ్చంద్రీయము

11 స్కూలు పుస్తకాలు

(104) ఆంజ్యోత్సన్ని (1 వ భాగము)

(105) ,, (2 వ భాగము)

(106) ప్రైమరీ పరీక్షలకై అభ్యుదయము

(107) సౌఖ్యవిషయగుచ్ఛము

(108) భూగోళసంగ్రహము

(109) నీతి మంజరి అర్థాలు

(110) అక్షరాభ్యాసము

(111) ప్రథమపాఠము

(112) లాంగ్వున్నరీడరు అర్థాలు

ఉత్తమ యోగివృత్తము

ఆను నీ 'జీవయాత్ర' సంగ్రహముం గని కొందఱు ప్రోత్సహించిన రీతి.
బహుమాత్రపార, భాగవతపార, గీతాపార విద్యారాజ్య చరిత్రా ద్య నీ
గ్రంథ కర్తలు, రిటైరు సబ్ జడ్జి,

శ్రీ వావిలాల వేంకట శివాచార్యులుగారు, బంధు

శ్రీ వే. బ్ర. శాదెల్లి పురుషోత్తమ శాస్త్రిలవారికి సన్నిహిత బంధు
యేబడేండ్లు సాదరవ్యాయమున మెలగినవాడ నాటచు, వారి అభ్యుదయికి మేధా-
శక్తి, బహుభాషా విశిష్టతయు వాటికి శోభిజరి, సామ్రాజ్యము, చతుర్విధ
కవితానైపుణ్యము, అవధాన నామర్శము, బోధకతా ప్రోత్సాహము, కీర్త్య
వీక్ష— యిన్నిటినిమించిన సత్ప్రవర్తనము, ధ్యనిర్వహణకు లెక్కగర్హము,
వశోపశార వారితో, అప్రతిగ్రహవీక్ష, విధివిహిత కర్మచర్యములను, సజాతిన
ధర్మప్రతిపాపకత, వేదాంతజిజ్ఞాసురి, మహాతపస్సంపన్నతతోడ బ్రహ్మచర్య
నిష్ఠ— యివియవి యన నెలకొననోత్తమ గుణవిచ్ఛితతోడ సహస్రన్నెల
జీవితము నడపి కృతకృత్యులైన మహామహులని పూర్తిగా నెనెటింగినవాడను.

ఈ మహానుభావుల పుత్రరత్నములలో బృహస్పతి మేధావీక్షణముగ
శాస్త్రిలవారో, యింగ్లీషున ఎఫ్ ఎ. పరీక్షలో వీరినబోధ, సంస్కృతాంధ్రము
లందు మహావిద్వాంసులై, ఉధియభాషా కవితాధారాశీతినడ పెట్టు గద్య
పద్యకావ్యములను రచించుట యటుండ, అన్యపండితుల మహాగ్రంథముల
నెన్నిటిని మిక్కిలి యోర్పుతో బరిష్కరించి యందు గొన్నిటికి విరుద్ధానన
యుపాధాతములై ఆయాగ్రంథాలకు వన్నెచెచ్చున పోవున్నవి. అందును శ్రీ
శంకరవిజయమునకు వ్యాసేన పితక పండితులయెట్టిక మిక్కిలి సంతోషమును గలి
గించినది. వీరి రచనములవల్లనే వ్యాకరణశాస్త్రము, అలంకారశాస్త్రము,
జ్యోతిషశాస్త్రము, ధర్మశాస్త్రము, వేదాంతశాస్త్రముమున్నగు వానియందన్నిటి
లోనో వింక గల ప్రజ్ఞావిశేష మనల్పమని రూఢము కాగలదు.

ఇట్టి యీ పుత్రరత్నము శ్రీగురు పాదభక్తితో వారి యందుగుణాదల
లోనే నడచుచు సర్వవిధాల వారికి దుల్యలును గొన్నింటితో మిష్టలు కూడ
మైనదిగాక, పరిమపవిత్రమైన తమ తండ్రిగారి చరిత్రమును వ్రాసియున్నాయి.
వీరి కవిత్వధార అనర్గళము, భావములు మిక్కిలి మనోహరములు, భాష మృదు
మధురము, 'ఆ ఉత్తమ జీవయాత్ర'లోని కొన్ని పద్యములు మౌత్యమే యాదాహ
రించుచు, ఇప్పుడీ 'ఉత్తమ యోగివృత్తము'ను వెలువరించుట జరిగినది. ఇదే
మాద్యకుల కంతో సంతోషదాయకమైనది. ఆదర్శప్రాయ జీవితమును నడప
గలిగిన ఆ ఉత్తమోత్తముల సంపూర్ణచరిత్రముగల వీరి 'ఉత్తమజీవయాత్ర'

యెంత త్వరలో బ్రకటితమైన, నది యంతలో కోసకొనకమా కొంగలుగునుగాదా యని యాసించుచున్నాను.

తర్క వేదాంతశాస్త్ర మహాపాఠ్యములు
శ్రీ వేమూరి రామబ్రహ్మ శాస్త్రిగారు, ఆగిరిపల్లి.

కా. శ్రీ నాచెళ్ల కులాంబరాశిశి వాసింబట్టి, గీర్వాణ వి
ద్యా నైపుణ్యము మీలఁ బెద్దలు సెబా సంచు న్నుతింపంగ, నెం
తే నింపారెడు కైత మల్లఁగల పీఠే, దక్షిణామూర్తి కా
శ్రీ! నాదీవనశ్రితుఁ గైకొనుము వరిల్లం జిరంజీవివై. 1

పీ. ఆంధ్రాది బహుళభాషాంగ నా ప్రాచీత కవిలోక నాథుండు గాఁడె యితఁడు
వై దికాచార సంపద్యధూ సంగత కవిచ క్రపాటియుఁ గాఁడె యితఁడు
సాధుశీల శివాంబుజాక్షి సమాశ్రిష్ట కవిరాజమాళియుఁ గాఁడె యితఁడు
మహిత చాతుర్యహేమాబలానిగిత కవిజనోద్ధుండును గాఁడె యితఁడు
మాడుమాడ్చుల యంతలోఁ బుట్టియున్న విబుధరాజన న్నొప్పు నీ పితరుఁడైన
యట్టి పురుషోత్తము చరిత్ర మవని నిలిపి సార్థకము చేసినావు నీ జననమిపుడు॥

శ్లో॥ అనునితానాం గ్రంథావాం ప్రకటికరణంచ యత్
త త్రాప్రమాదం భవతో రామబ్రహ్మభియాచతే॥
ఉభయభాషా కవితావికారదులు, రిపైర్దు రిజిప్టారులు,

శ్రీ భువనగిరి కోదండరాజిగారు, గుంటూరు

... సర్వజనములచే సకలవిధములఁ బూజనీయులైన తమ తండ్రిగారి
చరిత్రము జనుప్రదముగా వ్రాసికందులకుఁ దమకు నశేకధన్యవాదములు. మీరు
కృతార్థులైతిరి. మావంటివారలను ధన్యులను గావించితిరి. మఱి యింకెంద
అకో యయ్యది యాదర్శప్రాయముగను మనోరంజకముగను వెలయఁగలదు,

గుంటూరు హిందూకాలేజి ప్రిన్సిపల్

శ్రీ బుద్ధిరాజు రామచంద్రరావుగారు, యమ్. ఎ.యల్. టి.

‘ఉత్తమ యోగిశ్చత్ర’ మను పాత్రము నాద్యంతముఁ బఠించి యానందించి
తిని. మీ గృంథ నామము ‘నామైకశేత్రే నామగ్రహణ’ న్మును నియమముచే,
భవజనకులు మౌ గురువులు నగు శ్రీ పురుషోత్తమ యోగులఁజెల్పుచుఁ దచ్చరిత్ర
బోధకమై సార్థకమౌచున్నది.

పండితులలోఁ బండితులును, గవులలోఁగవులును, విమర్శకులలో విమర్శ
కులును, బ్రతిభాకాలులలోఁ బ్రతిభాకాలులును, యోగులలో యోగిసత్తములు
నగు నుత్తమోత్తములు మీ పితృపాదుల యీ చరిత్రము విద్వద్దాదర్శకమై
వన్నెఁ గాంచఁగలదని నా యాకాంక్ష.

‘జీవయాత్రా’ పరిశలయామోద వాక్కులు.

అవధాని శిరోమణి, శ్రీ కాళీ కృష్ణాచార్యులుగారు, గుంటూరు.

గీ॥ దక్షిణాయూర్తి శిరమనం దాండవించు
గంగక్రమముగ నతని వక్త్రమునడిగి
అనఘ పురుషోత్తమ కథామృతాశ్మయగుచు
తనచు జనకుని పాదపద్మములజేరె॥

‘ఉభయ కవిమిత్ర’ ‘ప్రతిభారవి’ ‘కవితా కలానిధి’ ప్రముఖ విరుదాభిరాములు,
భారవి మురారి కాళిదాసాది మహాగ్రంథాంధ్రీకర్తలు
శ్రీ భువనగిరి విజయరామకవిగారు, గుంటూరు.

కా. త్రాబల్ కేరణులనాణెముల్లుగు మేధా దక్షిణాయూర్తికా
శ్రీనిం ‘బుత్తమజీవనూత్రి’ యరుడెంచె, న్నేను ‘సింహాపలా’
కైజీదృష్టిధ కర్ణులబాలిడెడుచో, హెచ్చైనసంబ్రంపుఁ బె
త్రాణన్, బ్రహ్మతమాఁపి, తత్కృతీసముద్రం బీంద్రితీన్నెమ్మనిన్॥ 1

ఉ. ఎన్నిదికాలనుండియొ నిరీక్షణ సకయి, వేచియుంటి నో
యమ్మలమిన్న ! నీరుపతియంకమాఁ జేర్చకమున్న సోదరుం
డన్నెములేనిపున్నెమ? మారసి, యారసికుండుపంప మో
దోన్నత మత్సమిక్ష నికుమంటివి నీవును మేలోమటామంటిన్. 2

కా. కొల్లాయ న్నడుమందుఁ గట్టుకొని నిగ్గు న్నాధురూపంబు వ
క్షిల్లన్ బోగడితిన్నె నీవెమెయిచోఁ దృప్తాత్మఁ గూర్చుండి, యు
త్సల్లాస్యంబున మత్స్యతుల్వినుచు నెంతోప్రీతిఁ జూపించు వా
బృల్లు న్నిరుపితామహుం బుటల, నమ్మా ! చూచిహ రించితిన్॥ 3

ఉ. నీజనకుండు నిన్నొక ‘సిసిమయ్యఁ గల్గినచేడియో’గ మే
త్యాజనఁగూర్చె, రంగముల మున్నిటిపాత్రలు వారిభావగర్
తేజాలుఁ గంటి మందటఁజలింప నదింప, న దింపుమిట నా
నాజనయ్య క్తసంసదమునా న్నది నాకిడె భూరిమోదముకా. 4

కా. కొంచెంచైనను, జాన ! లేదుగద సంగోచంబు నీతండ్రితా
న్యించె దద్దురునంట; కానుడి కసంప్రీతుండతంజేని, యా
మంచి నైలువినితుండీతఁడని శంసం, దానుఁడ తల్లవఁడ
నంచే న్నహియింపఁడా ? తుదకుఁ గారాతుల్య లాత్యార్థకుల్ ? 5

చ. గుణకుం బంగ నామమిమకొంటెలుఁ, దండ్రినీ దండ్రీశాఁక యే
వరత్తుడుకాఁడో యంచను నవాచ్యులయట్టులఁగాక, తన్ని ! నీ
గుణఁ దతిభ క్తఁ దద్దురునిగొప్పల నున్నవి యున్నయట్లు, న
వ్యరకును నాటె; లే దదియతోపము, దీనికి నాక్షిపితా ! 6

ఉ. నాదరినట్లే పండితజనంబుల మేల్పనవొప్పుజేరి, బి
ద్రా ! దరిసింపజేయుము మహర్షి మువరపదాది నెట్లు ని
స్సౌదియొనర్చి నీవరునిప్రోవునకీచ్చెనో నిన్నుఁ దండ్రి, నా
రాదట మేలిదీవెనల హర్షమెసంగ నొసంగినట్లుగన్ ||

7

చ. ఒకయెడ నంచయానమున నుండెద, వొంట మజేభివీ నిం
చుకయనిపింతు, కోయిలలఁ జల్మనఁజేసె దొక్కొక్కచో, మఱొ
క్కకడనొ వ్యంగ్యభావలనిగారముతోడ నొసాళనుంటు చెం
తకు మరియొదదాటవుగదా; నుకుమారి ! కుమారి ! పేరిమిన్ ||

8

మ. ఇవె వేదీవన, లేగరాగదవె, తల్లి ! నీకుఁ దోబుట్టువులో
సమరొప్పందగు తాతకంఠ్రులవిధాల న్నంస్కృతాంధ్రంబులన్
మివుల న్నిజనకుండుకొంచ వరమిమ్మి యంచునీసాధుధ
ర్త వినంగా వడియించి కూర్చంగఁచె, మేధాదక్షిణామూర్తికిన్

9

‘యోగానంద రామాయ’ణా ద్యనేకగ్రంథతయంతలు,

శ్రీ చిల్లరిగె యోగానందకవిగారు, అమలాపురము

నీ. నాయనబలి దక్షిణామూర్త్యుపాన్యుండై ప్రతిభాక్షరాన్యుండై ప్రబలుతుండు
తండ్రికిఁ ద్రికి వన్నెఁ దాఁచెచ్చు ననంగ మేధాదక్షిణామూర్తి నాఁ దనరుచు
భూరిశాస్త్రవిజేత పూతచారిత్రచే ‘శాస్త్రీ’ నా లోకప్రశస్తిఁ బడసి
విద్వాంసు లెదమెచ్చ విరచింపఁ దండ్రిపుస్తము లితండవి ప్రథితములొనర్చె||
దల్లియొం దండ్రి పూరుపోత్తముఁ దొకండె యంచు గ్రహియించె చిత తన్నుఁ
బెంచుకతన.

‘ముక్తికాంతామణి !’ యని యుక్తిసేంచి శతక మొకఁడు తొల్ల రచించె,
జనకు మించె||

ఉ. హొన్ను హొరంగు లోహములను త్రమ మైనవెయైనఁ గొండలం
దున్నదటంచు విన్నతటి నుత్సవ మేరికఁగల్గఁబో దెఱే
నున్నఖనిప్రదేశమున కొర్పరియైచని శ్రీవిత్తిసి యం
దున్నపసిండిఁ చెచ్చె నన ‘సుత్రమ’ రమ్యచరిత్రఁ గూర్చెదాకా ||

2

మ|| మహిళా ‘సుత్రమణివయాత్ర’ యని నామంచిచ్చి, యీకావ్యమున్
రహిమిఱి వ్రేళ్ళనంచొనర్చిన కృతార్థత్వం బిలంగన్నలో
కహితుం ‘సుత్రమనూనఁ’ దయ్యె, నిదియాకంఠా ప్రసక్తత్రమై
కుహినాంశు ప్రతికీర్తి చంద్రికకలతోఁ దోఁగ న్నిత్యాణచ్యుతిన్ ||

8

ఇందలి కవితాశైలి మిక్కిలి ధారాళమై, సాంస్కృతిక పదభూయిష్టమై
మృదుమధురభావ శుంభద్దఃఖీరమై, శ్లేషయమకాద్యనే కాలంకారములచే నిండి
యొండెడి దాటంబట్టి గ్రంథ మందఱకు నెంతో సమాకర్షణీయ మయ్యెను.

'జీవయాత్రా' విషయసూచిక

ప్రథమాశ్వాసము

	పుట
కృష్ణాతీరము	3
పంకావతారము	4
ఉత్తమప్రమాతి	8
జాతకఫలములు	10
భావిగతులు	13
ఉప్పెన	15
భూతదయ	23
జీవహాసము	26
విద్యోక్తులు	29

ద్వితీయాశ్వాసము

నిశాప్రవేశము	32
అస్తాదరణము	34
కైశవదుష్టశిక్షణము	37
యావనపుటభేదనము	41
మిత్రసమాగమము	44
నిష్కామవృత్తి	47
హృదరాబాదు నిశాసము	49
జనకులయప్రతిగ్రహనియమము	52
లోకజ్ఞానము	53
ఆయాచితముగా నబ్బినవిదై	57

తృతీయాశ్వాసము

రామనగరశాసము	61
కవితాస్వయంవరము	63
సాక్షాత్కారము	68
శ్రీదక్షిణాపథప్రసాదము	70
శ్రీముక్తికాహూపాణిగ్రహణము	74
శేషలైయందు పాధ్యాయత	75
శాటకరంగము	78
సమరసభావము	85

చతుర్థాశ్వాసము

బృందావనము	90
బుధనిభేదితత్త్రికాప్రకటనము	92

సైతీక బోధ	98
సాంఘికము	94
రాజకీయము	97
భాషాపోషణము	99
ప్రధానాధ్యపక పదము	104
దీనోదరణము	110
సంఘసేవ	112
నోమాతుః పరాజేవతా	113
సహధర్మచారిణి	113
కర్తృజననము	115
అన్యకులజాతోదరణము	117
విద్యత్సమ్మానము	118
శివాలయ నిర్మాణము	118
సరస్వతీ పరిణయము	120
బాన్సులసెండ్డి	121

పంచమశ్వాసము

విచార పాగరము	125
సంఘసంస్కరణము	128
శ్రీమక్తికావ్రా స్వర్ణమనము	131
భీష్మత	133
పాంకర్య నిరసనము	135
కవితా వ్యాసంగము	136
పార్థమిక విద్యావిధానము	156
నవనాగరక తోద్రేకనిబర్హణము	157
ఆసహాయకూరత	161
పరశ్రేయస్సహనము	167
ఉత్తమ యోగిభర్తృము	168
సుతుని విద్యావ్యాసంగము	169

పశ్చిమగంగు

స్వాతంత్ర్యోద్యమము	179
దేశీయవిద్యాపోత్సాహము	180
జాతకకళావిమర్శనము	186
రచనలందలి త్రొత్తబాటలు	187
ఆంధ్రభాషాయోషాధూషణములు	198
బంధగర్భ కవితాసంధిర్భ	194

భక్తిజ్ఞానమార్గ ప్రతిపాదకత	198
పరోపకార పోరీణత	199
పారతంత్ర్య నిరసనము	199
ఉత్తమగురుత్వము	200
సిమ్మ మసంఘ సేవనము	203
తీర్థాటనము	205
బాహ్యదంబర రహితవై రాగ్యమార్గానుసరణము	205
అనుసరణీయ మార్గావబోధనము	207
ఉత్తమసంఘ సంస్కరణోద్యమావలంబనము	209
సుగమపరమార్థావబోధనము	214
పరోపకార పరిత్యయాపదైవ సేవనము	216
విద్యాగోష్ఠి	220
పరమార్థ విచారణము	225
ద్వైతవిశేషా ద్వైతపరిణామవిచారము	227
అద్వైతప్రబోధము	229
జీవన్ముక్తావస్థ	229
ఉత్తమయోగోద్రాద్వైతము క్రిష్ణాప్తి	230
ఫలశ్రుతి	231
కృతీసమర్పణము	232
మిత్రచ్ఛాత్రాద్యనుతాపములు	235

“ జీవయాత్ర ” నందుకొన్న మఱికొందఱు సహృదయుల లేఖలు.

‘ఆంధ్రాస్థానకవి’ పదాధిష్ఠితులు, ‘కలాప్రపూర్ణ’ ‘కవిసార్వభౌమ’
‘మహామహాపాధ్యాయ’ త్యాద్యనేక విరుదాభిరాములు, ‘క్రికృష్ణభార’తా
ద్యనే కొద్ద్రంభ నిర్మాణధుర్యులునా

శ్రీశ్రీవాడ కృష్ణమూర్తి శాస్త్రిగారు. రాజమహేంద్రవరము.

శరీరముతోఁ జక్కఁగా లేమిచేతును, గార్యాంతర వ్యగ్రతచేతను ‘జీవచరి
త్రము’ నక్కడక్కడఁ జదివితని. బాగుగానేయున్నది. తీరిక గలిగినంతట,
గ్రంథ మంతయుం జదివి యానందించెదను.

. మీ కవిత్వము విషయమై నేనిట వఱుగాఁ జెప్ప నక్కఱలేదు. ‘జగ
మెఱిగిన బ్రాహ్మణునికి జందెమెల?’ యన్నట్లు జగమంతయు మీకవిత్వము
నంగీకరించిన యున్నది. తిండిన మించిన కొడుకని మీ మృతకమానరు.

నుప్రసేద విద్య బ్రహ్మకృష్ణులు, ‘ఆంధ్ర వ్యాకరణ సంహితాసర్వస్వ’
నిర్మాణదక్షులునా, ‘కలాప్రపూర్ణ’

శ్రీ వర్ణుల చినసీతారామస్వామి శాస్త్రిగారు. విజయనగరం.

తా మత్వంతాదర పూర్వముగా నంపిన ‘జాతిమతవియోగి’ అను మహా
పురుషచరిత్రమును చాలి మిక్కిలి యానందించితని. శ్రీ పురుషోత్తమ కవీం
ద్రులు నుప్రసేద యశోవిశాఖలు, యోగీశ్వరులు, పరశురామ వారీణులు. అట్టి
మహాపురుషుల యుత్తమ సచ్చరిత్రమును బ్రశంసించి మీ విద్యత్కవితామత్తి
ధన్యతం గాంచినది. ‘స్వయం తిర్ణః పరాః తారియతి’ అనునట్లు గ్రంథము
మూలమునఁ దాము తిరించుటయేకక, యస్మదాదుఁ నెల్లఁ దరింపజేయుట
కాఘాపాత్రము.

‘సంస్కృత విజ్ఞయచరిత్ర’ ‘సంస్కృతకవి తాండ్రభాషామహాస’
‘తాండ్రభాషావిద్య’ ‘త్యాద్య కృతికర్తలు, ‘అభినవకావ్యకావస’

శ్రీమల్లాది సూర్యనారాయణ శాస్త్రిగారు. ధవళేశ్వరము

మీకృతించితి. మీయాత్సాహము, మీపితృభక్తి, మీభాషాభిమానమును
కాఘ్యములు.

మ. అనఘం దాపురుషోత్తమండ, కవితాశ్యాసక్తుడై, ధర్మక
ర్మండై మేరుగడించ దేశమున, నారాఁ తిండిపెర్చిత్వైద
తనయుం’ దన్న నుతిం గడించితిని, మేధాదక్షిణామూర్తి తీ
ర్చిన యాత్మను జీవయాత్ర’ కృతి తీర్చి న్నివీకృణింబులకా॥

‘అభినవతిక్కన’ ‘మహాసాధ్యాయ’ ‘సాహిత్యస్థాపకాచార్య’ ర్యాడి
విరుదవిరాజతులు, ‘వివేకచూడామణి’ ప్రభృతీసద్ద్యం ధాంధ్రీకర్తలు,
నువిమర్శకులునా.

శ్రీమద్భాగవత సుబ్రహ్మణ్యశర్మగారు నెల్లూరు

‘గయలోఁ బిండము లర్పించి కొందఱు, కృతుల నంకితము నేసి కొందఱు,
గృహారామక్షేత్రాదులు నెలకొల్పి, కొందఱు, ఈ ప్రకారము పితృసపర్య
చేయవారు పెట్టుకుంటారు. కాని, తండ్రి జీవితము నిట్లు మహద్భుతమైన
పద్యకావ్యముగా నిర్మించి తల్లికి సజరామరణం గావించినవారరుదు, మీ
రచనలో క్రిపురపోత్తముని చరిత్రము సర్వము కన్నులకుఁ బొడకట్టుచున్నది.
ఉద్యోయోదం మీరు కావించినవర్ణనలు మీకవికట మెఱుంగు నెట్టివట్టున్నవి.
తత్త్వాలములఁ దత్త్వందర్శములఁ దండ్రిగారింజూర్చి మహామహులు చేసిన
ప్రశంసల నన్నిటి నొక్కటఁ జేర్చుట గ్రంథమున కలంకారము.

మియట్టి సత్పుత్రునిఁ గన్న మీరండ్రి యెంతభన్యుఁడు!! వారి ప్రజ్ఞా
విశేషము లట్లుండ, మీసంస్కార మెంతయతీతయమైనది! మీరు సార్థక నాము
లరు, మీమార్గము విద్యక్కత్తులైన పుత్రులకల్ల నాదర్శ మగునుగావుత.

ఈ ఉత్తమ జీవయాత్ర, మీరండ్రిగారి నాటి సాహిత్య ప్రపంచము
నంతటిని సాక్షాత్కరింపఁ జేయుచున్నది.

‘క్రిమద్భుగభగవత’ ‘శ్రీమద్భాగవత మహి’యా ద్యనేక గ్రంథకర్తలు,
‘ఉభయభాషాపరిణా’ ‘వేదాంతసారీణ’ ‘కవిశేఖర’

శ్రీమిన్నికంటి గురునాథ శర్మగారు, కాలేజిపండితులు, గుంటూరు

శ్రీపురుషోత్తమ కవీంద్రులయందలి భక్తియు శ్రీకామ్రుజువారి కవితయు
జలీలక్తియు నన్నిగ్రంథము నాంతము చదివించినవి. సత్వేత భావితయోక్తుల
కొండఁ చాతలేదు. ‘నామైకదేశే కామగ్రహణమ్’ న్యాయము చొప్పున,
‘జీతమ’ యనఁ బురుషోత్తమకవీంద్రుల జీవయాత్రయు, బురుషులలో నుత్త
ముండైన కామయార్యుని జీవయాత్రయు, బుత్తులలో నుత్తముండైన మేధా
దక్షిణామూర్తికాత్రి జీవయాత్రయు నిందున్కి ‘సత్తమ జీవయాత్ర’ యను
నామము సూచకం జేయచున్నది.

ఇది కేవలము ‘నాదర్శ’వంశ్యుల కథలనుకెప్పు గ్రంథమేకాదు. ఇది
కావ్యము, కావ్యకీర్తనము, తత్త్వయోగమునకుఁ గలవు. వివిధములగు తర్జనలు

గలవు. నయబోధలు, నజ్వైతాది మతవిషయములు, స్వయంకృషి, అప్రతీ గ్రహత, పట్టదల, మతసహనము, పరిశోధకారపరత, రాజకీయ చతురత, చేత భక్తి, గురుభక్తి, పితృభక్తి, యెన్నియని వాకొనగలవు?

ఈ గ్రంథమునూ ది టైన్స్ నియో ముగుణరత్నములు గుర్తివ్వబడినది. ఇది యొకవ్యక్తికిమాత్రమే సంబంధించినది కాదు. ఆవ్యక్తుల నడవడినుండి లోకము గ్రహింపవలసిన వెన్నియో ముగుణము లిందుగలవు.

కావ్యమునకు జీవమైనధ్వని యిందు మనోహరముగా ధ్వనించుచునే యున్నది. మఱియు, నప్పటి సాంఘికస్థితులు, వావాటి పండితకవులు, వారి చరిత్రలుం చెలిసికొనఁ దలఁచువారి కిది గని వంటిది. అంతేకాదు, ఇందుఁ గవిత్వాకళ కళకళ లాడుచున్నది. సాంఘికీకరణము తాండవించుచున్నది. జాతీకృతిదీప్యమానమై జెందియున్నది. గర్భకవిత సుందరీభవితముగా వారిర్ప వించినది, బంధకవిత్వాగ్రంథము సుధిల్లినది. అప్పట్ను నప్పకవీయమున కిది గొప్ప లక్ష్యగ్రంథముగా నొప్పుచున్నది.

ఇందు జ్యోతిషము, వేదాంతము, సారస్వతగోష్ఠి, మతచర్య, వధానవిధాన ములు, పరమపురుషస్మృతులుం గలవు. ఇది సర్వగుణములులకు రత్నాకరము. ఇట్టిదానిని సృజింప నెంతమేధ కావలయు? ఉన్నను నొక్క కవిమాత్రునికే దరమా? కనుక, దక్షిణామూర్తియే సృజించె. మఱి, పురుషోత్తమునకు దక్షిణామూర్తి యొందిగియుంటలో విశేషములేదా? ఉపాసకాబలమో, పితృ పూజాఫలమో, వీరికి శబ్దజాలమంతయు జిహ్వగ్రమున నర్తించుచుండును. లోకో క్తులు మేము మేముని క్రోధిణిని వచ్చుచుండును. వీరి లేఖనీ రసమెట్టిదో వచన యోగ్యమగు వీరస వస్తువు గూడ ఛందోబద్ధమై మిసమిస లాడుచుండును. కొందఱు పద్యములు వ్రాయుచు బడలి, విశ్రాంతికి వచనమున గెంబట్టుదురు. ఈ కావ్యీగారికే బద్ధమువ్రాయుటయే బడలికఁ దీర్చికొనుట... 'లోలింగ'తాత్పర్యం వీరి కవిత్యధార పర్వదుచుండ వాయాపదము లుచితస్థలముల గుట్టుగా నడఁగి యుండి పరిసరముల నొత్తుకొని సుందరీవందఁ జేయుచుండును.

ఈ పఠకు శ్రీ భువనగిరి విజయరామకవిగారి 'మూరారి' వాటకమునకు వీరు వ్రాసిన పీఠికంబొందియే వీరి ప్రతిభావ్యక్తతల కలరుచుంటిని. నేఁ డిందుఁ గవివారసము వాస్తాదినచితి. మఱియు నియ్యది వీరి జ్యోతిష వేదాంత వ్యాకరణాది కావ్య పాండిత్యమును బహుముఖముల వెల్లడించుచున్నది.

‘వైయాకరణ శాస్త్రం’ ‘విద్యత్కవి సార్వభౌమ’ మేత్యాద్యనేక విజయవ్రాజకులు

శ్రీ పుల్య కేమామహేశ్వర శాస్త్రిగారు—ముంగండ

శ్లో॥ యే తావే పురుషోత్తమత్వ సుమత స్సృలిప్సవో వృత్త త
స్తే పశ్యంతు తదాత్మజేన కలితాం తజ్జీవయాత్రాం బుధాః !
అజ్ఞాతమరణం యదీయచరితం మున్యధ్యసందర్శకం
సాధూశాం సకలైర్గుణై రసదృశం తా ముత్తమాం వై బుధీం॥

శ్లో॥ విద్యాసంగిహ మాదిమాశ్రయవర స్పృహేశికేంద్రాంతికాత్
మృద్యాం భోగతతిం స్వధర్మభజనై స్సాంకం గృహస్థాశ్రమః
విద్యావైభవ మాధ్యసత్కృతిగతై ర్మృగాశ్రవనైర్జిరదా
త్పద్యాం భవ్యతమాం రమాచ ధరణీ వాణీదధు ర్భూతిభిః 2

శ్లో॥ విజ్ఞానేన కలాను, మాత్మకలన పశిజ్ఞాన సంపద్యజా
వాణీం దేవ పితృ వ్యూర్భవమభైష్ట్యేం ధరాం ప్రీతి యత
శ్రీమద్దక్షిణవక్త్ర మాధ్యతపసా శ్రీ ధర్మదేవీం సదా
ధర్మై వైస్విః పురుషోత్తమ స్సయతసా విశ్వేంద్రభీతం జీవితం॥ 3

శ్లో॥ అన్వర్థాను విది తోత్తమ జీవయాత్రాం
మేధాయతో లచకల దాత్మజ వక్షిణాస్యః
స్వామి త్రయాం కలయతాం భువి జీవయాత్రాం
మన్యే నిదర్శయితు మి త్యవశాక్య తుప్తః॥ 4

శ్లో॥ ఇతి కల్య పుల్య వంశోష్ఠి ‘విద్యత్కవి’ సార్వభౌమ పదపీఠః
స ఉమామహేశ్వర గుధీ శృంగతి జీవిత మిహోత్తమం ముకతే॥ 5

సంగీతసాహిత్యనిధులు, మహావిమర్శకులు, శ్రీవేంకటేశ్వర ఓరియంటల్

ఇన్స్టిట్యూట్ లో మ్యాజిక్ రిడర్ గాడనైన,

శ్రీరాళ్లవల్లి అనంతకృష్ణశర్మగారు తిరుపతి.

తమ రచించిన ‘ఉత్తమజీవయాత్ర’ను జూచితిని. ధీరమైన పండితశయ్య
తమరచనలో నిండియున్నది, ‘అన్యంనయాతిహి విధూతి రపత్యభావాం’ అన్న
అనంతభట్టాచార్యుని తమయొడ సారక మైనది. కాని, సంస్కృతభూయిష్టమై
కల్పితభిముఖుల నిండిన యాపార్థిధరచన యెందటి పంటికి మెదుగునో తెలియదు.
మఱియు, శ్రీపురుషోత్తమ కవిగారివంటి మేధానిధానుల జీవితమును గద్యరూప
మున కాను రచియించియుంటిరేని, లోకమున కింకను ఎక్కువగా నుపకరించి
యోగదేశని కానన్యుకము.

అఖండ సాహితీమంజరి నిగమాగమ సారవేత్తలు 'వేదభాష్య వికారద'

శ్రీ ఉద్వయూరి గణపతిశాస్త్రిగారు — కాకినాడ

శ్రీ శాశ్వత మేధా దక్షిణామూర్తి శాస్త్రిగారు దయతోబంపిన 'ఉత్తమ జీవయాత్ర' యను గ్రంథంబును తీరిక లేక స్థావరభాగ శాస్త్రమున జూచితిని. బందరులో 25 సం॥ముల క్రిందట నేను వేదారము జెప్పిన సందర్భమున, శ్రీ శాస్త్రిగారిగోను శ్రీ పురుషోత్తమ కవీంద్రులగోడను నాకు మెలి, చేకూరెను.

అప్పటికే శ్రీ శాస్త్రిగారి ఆశుకవిత్వధార వృద్ధుడుధురజైలి సంఖోభితమై విద్యద్యరేణ్యులకు వీణలపండుగయై, తత్తత్ స్వరస్థానమూప రసభరితమై శబ్దారాలంకార లలితమై, బంధకవిత్వాని వివిధ భేదసంకలితమై, నిరవద్యమై, సర్వజన హృద్యంబునుటతో నతిశయోక్తి కానరాదయ్యెను.

మరియు, 'పుత్రాదిచ్చే త్వరాజయమ్' అను శాశ్వత్కిని పార్థకము గావించి శ్రీ పురుషోత్తమ కవిపుంగవుల నవ్వర్థ శామయముగా గావించిన యీ కవివరేణ్యుల యొక్కయు, వీరి పితృపాదులయొక్కయు సర్వగ్రంథములు విశ్వజన హృద్యములని నా యాశయును.

శ్యాకరణా ద్యశేక శాస్త్రపారంగతులు వేద సంస్కృత కలాకాల ప్రిన్సిపాల్

శ్రీ 'విద్యాధూమం' 'విద్యావినోద' 'కులపతి'

శ్రీ గాజులపల్లి మానుమచ్చాస్త్రిగారు — నెల్లూరు

'ఉత్తమ జీవయాత్ర' అను ఈ 'గురుజీవచరిత్ర' పండితులు, కవులు, కలాకోవిదులు, తత్త్వవిదులు వగు పురుషోత్తమ శాస్త్రిగారి యసాధారణ ప్రతిభా విశేషములను, ప్రతి ఆశ్వాసమున, ప్రతిశ్లోక దృష్టముగ నిరూపించుటచే, పఠించినకోరిది చాల ఆకర్షకముగా నున్నది.

కైలి మనోజ్ఞము. రచన సంస్కృత పదభూయిష్టమైనను సుగమము. ఆయా ప్రకరణముల రసభావపరిపూర్ణము ప్రశస్యము. అప్రయత్ని సిద్ధము లలంకారములు.

ఇట్టి 'యోత్తమ యోగిజీవితము'ను, హృద్యముగ రచించి లోకమునకు ప్రసాదించిన శ్రీ దక్షిణామూర్తి శాస్త్రిగారు ధన్యులు, పరజీవతానుగ్రహపాత్రులును.

శ్రీ వేలూరి శివరామశాస్త్రిగారు, శతావధానులు — చిరిబాడ

తాము పంపిన పుస్తకమును జూచితిని. ఏతద్ గ్రంథరచన ద్వారమున, పితృగణు సంగిగోనుటయకాక, తెలుగువారికి సంకోచమును గూడఁ గలుగఁజేసిరి.

శ్రీ తాడేపల్లి రాఘవనారాయణశాస్త్రిగారు — చందనోలు

రిటైరు వి. ఆర్. సి. హైస్కూలు పండితులు, 'విమర్శకాగ్రేసర'

విద్యాన్ దీపాల పిచ్చయ్యకాశ్రీగారు— నెల్లూరు

మీరొ యెల్లవిధముల ఆ కష్టదిగారికిఁ దగిన కుమారులు, ఆ మహామహని
క్రికిఁగన్న వెట్టు మీ పాండిత్య కవిత్వావిశేషములును, అంతకంటెను, అలోక
సాహస్యమైన మీ పితృభక్తియు జగత్ ప్రసీదములు.

హృద్యమలగు పద్యమలతో వివిధ విషయములను బోధించు 'ఉత్తమ కావ్యము' మీ 'ఉత్తమ జీవయాత్ర'. ఆ గ్రంథమును బఠించి అచ్చెడవునందని వారున్న, అనందము పొందనివారును ఉండరని నా నమ్మకము.

ఉభయభాషా ప్రవీణ 'విద్యారత్న'

శ్రీ ఆదిత్య శ్రీరామశర్మగారు—ముత్తుకూడు

శ్లో: సతీతరస్కరః పూర్వసమర్పణః ప్రతివచో నివితంత్రిత ముత్తరమ్

శ్లోకవ్యాఖ్యితేన హి చేత సాఽ దృశ మహాః । భవత్ భవిష్యదృశన్,

క॥ కృతీ 'యంత్రమచరితము' మఱి, కృతిరచనమే యంత్రమంబు, కృతికర్తమహా
మతి, యంత్రమజన్మంధీ । త్రితయము నొడఁగూడె, మా యదృష్టము చేతన్

క॥ మిగులంగఁ దండివలెఁ ద్రై । నగజగతిన్ సుకృతివిరచనంబులచేఁ, బెం
పు గడించుకొంటి, జగమె । న్నఁగ, మేధాపూర్వ దక్షిణామూర్తి కవి!

చ, పదముల పొడికమున్, రుచిరబంధపు బింకము పల్కు నోలియొక
మృగల గభీరశైలియు సమిద్ధ సముజ్జ్వల నూక్తిగౌరవం
బొదవ రచించి తింపెనఁగ సుత్రమన్మతము గల్గె పాత్రమున్
మృదిత దురంత పాండితియు, మేధ, 'యనుత్తరమూర్తి' వాదగన్

క. సరస వచోరచనలచేఁ బరాకరించితివి తండ్రి పలుకుల నొక మై
నరర! 'పుత్త్రాదిచ్ఛేష్టరాజయ' మృన్నపల్కు పరమార్థముకన్.

తే॥ అంగభావను బరిణతంబైన పాండి

తీగరిమగల్గి యుండియు, తేజి రెనుఁగు

పలుకుబళ్ళకె మరగదు, బాగు! బాగు!

స్వీయ మగు నేమ భావం ప్రేమపెంపు

అంధ్రపత్రిక (8-8-52)

బందరులో సాహిత్య సాంఘిక జీవితములో సుత్రమశ్రేణి నలంకరించి,
యశశ్శరీరులైన శ్రీ కాకతీ పురుషోత్తమ కవీంద్రుల జీవితమును, వారి పుత్రులగు
శ్రీ కాకతీ మేధాదక్షిణామూర్తి కాన్తులవారు సమగ్రముగా నీ గ్రంథమున
చిత్రించివారు. పుత్రులగు దక్షిణామూర్తి గారికి పురుషోత్తమ కవీంద్రులు పితృ
పాదశిలాక, గురుపాదులు గూడ. కావుననే యీ గ్రంథకవితాలహరి యందం
తలను పితృభక్తి, గురుభక్తి గంగా యమునలవలె సమ్మేళనము జెందినవి. పురు
షోత్తమ కవీంద్రులు శతాధిక గ్రంథకర్తలు. నేటికాలమున సామూఖ్యము
వహించుచున్న హిందీ భాషలో 82 నాటకములు వ్రాసివారన్నచో వారికా
భాషయం దెంతటి రచనా సామర్థ్యమున్నదో తెలియగలదు. గ్రంథమంతయు
సత్యమగు చరిత్రమును దెలుపుచు, కాన్తులవారి జీవితమును గూర్చియే కాక,
తత్వమతాలిఖిత జీవితములను గూర్చిన కొన్ని విశేషములు దెలుపుచు, హృదయా
కర్షకముగ నున్నది. కీర్తితములు నటూరి ప్రభాకరకాన్తులవారు గూడ పురు
షోత్తమ కవీంద్రుని శిష్యులైనారు. అంధ్ర భాషాభిజ్ఞులెల్లరును వతింపదగిన
ప్రశస్త పద్యకృతి.

‘గ్రంథకర్త’ ‘వప్తిపూర్తిని’ శ్రీ శబ్దర విజయకూర్మ పురాణ ప్రసన్న

రాఘవాది కృతికర్త సమర్పించినదిది :

శ్లో॥ కృపాదైశ్చ సమాహ్వయాన్యాయ సుధాకూపార రాకేందవే
విద్యత్రజ్జ పూయోత్తమ తపస్సారాత్త సన్మూర్తయే
మేధాపూర్వక దక్షిణాస్య భగవత్కారణ్య సందీప్తయే
వప్తిబోధనీతాయ సంతు నతయ శ్రీ దక్షిణామూర్తయే॥

ఉ॥ ‘తత్తమ జీవయాత్ర’ యన నుర్వర సార్థక శామధేయమై
యోత్తమ సీతులం గఱపి యోజ్జలకొజ్జగ నిజగాన, నూ
య్యత్తమలై యెసంగు పుయోత్తమ సత్కవిజీవితంబు స
ర్వోత్తమ మెన్నఁదొ కృతి సమానా రచించు గురు న్భజించెదన్॥ 2

క॥ పితృపాదని గురుపాదని నతిజాక గువ్రహించి తామోదని, స
త్కృతిపాదం డొధవృన్ది గృతి శాశ్వతం జేసేయెసంగు కృతి గురుఁగొల్తున్

చ॥ గొనముల సన్నిటన్వేలసి కూరిమి నోరిమి మోటి ధీరతా
భినియు నుదారుడై తగి, జ గాన నమానయకంబుఁ గన్న వా
నినిఁ బురుషోత్తమాభిధ మనీషివయం గృతి శేతఁ జేసి, వి
జ్జనగణనీయశయ్య, విలసత్కృతి సల్పిన నూరి నెంచెనన్॥ 4

ఉ॥ యోగుల నుత్తమనీతి మహానిధయై, యవిఁపుడై ధరా
భాగమునందుఁ గాంచిన విపత్తిదనీక వచఃప్రశస్య మే
ధాగరిమాధ్య తమనబుధప్రభు సచ్చరితంబు నో మహా
భాగ ! భవత్కృతంబుఁ బితృపాదసమర్పిత మింకనొప్పకన్. 5

రావివారిపాలెం
మకం బంద్య,
విజయపువ్వ బ గ భాను

}

ఇట్లు
భవచ్ఛిష్య పరమాణువు
భమిడిపాటి వేంకటసుబ్రహ్మణ్య శర్మ

ఉత్తమ యోగి సత్తములు

శ్రీ గురుపాదరేఖ - కృతికర్త.

శ్రీ మేఘదత్తేణామూర్తయే నమః

ఉత్తమ జీవయాత్ర

ప్రాగ్ గాదికము

దక్షిణాస్యమృదులాంఘ్రి సరోజభృంగం
నాచెల్ల సంశ కలశాగ్లావ పూర్ణచంద్రం
విద్వద్వ్యధేయ పురుషోత్తమ సత్కృపింద్రం
పుష్టాతు నిత్యతమపాస్య సుధాంశుమాలిః ॥

- శా. శ్రీనందై, శ్రీనందాదదంబపుమ, నిస్సీమపిభాధామమై
మేధాస్ఫుర్తికి నాలనాలమయి, భస్మభూతసర్వాఘమై
పోడింగూర్పగజాలునెద్ది, యదె, యెల్ల న్న న్ననోపిధి, నే
తాదృగ్వా గ్విభవాభిగమ్య గురుపాద ద్వంద్వమైనిల్చుతన్ ॥
- ఉ. కీర్తిసుదాభ్య సచ్చరిత కేవలయోగివత్తైకనర్తి, వీ
తార్తి, జితారిజూర్తి, వినుతప్రధిత వ్రణతావనోరీత
స్ఫూర్తి, యుపాస్యమూర్తి పురుషోత్తమసంతత సేవ్యదక్షిణా
మూర్తి, సుశాంతమూర్తి, గుణ పూర్తి, కృపాపరిపూర్తి

నేలుతన్ ॥ 3

- ఉ. చిత్తవిశుద్ధి దోడ్పడెడి జిత్తరుణీమణి ముక్తికాంత, సం
పత్తులంగూర్చుతల్లి గుణవల్లి సరస్వతి, గారి, తానయై
యుత్తమ మాతృదేవి, పురుషోత్తమ సద్భద్రయానుమోద సం
పత్తిని, ముత్తి, బుత్తి, బ్రీతిపత్తిని, దత్తదభీష్ట దాత్రీయై ॥
- చ. కవిపురుషోత్తముల్, బహుళ కాన్యవిధాతలంగొల్తు, నాకు సం
భవముని, వ్యాసు, భాసు, బ్రతిభాసురభాసురకాళిదాసు భా
రవి, నలమాఘహర్షుల, మురారిమయూరుల, దండిబాణులన్
బ్రవిమల సత్కవిత్రితయ, భాస్కర, పోతన, పెద్దనాదులన్ ॥

చ. కవిప్రభు యోగముల్ గలరుగాని, శమంబు, దమంబు, తాంతి, యో
ర్జవము, శుచిత్వ, మాస్తికత, స్థైర్య, మసక్తి, తపంబు, దాసర
క్తివఱులనై, కతాధికకృతిప్రతిన్, ఊతినించి మించ నా
సువిశేషక్తి, యోగిపురుషోత్తముఁడునె? కోటికొక్కఁడేన్

ఆ. దాసఁగులెంచువాడే దోషజ్ఞుతాదురా ?

గొనమె కొంటతగవు కోవిదులకు

గాక, యెట్టి యోగిలేకెన్న దోసముల్

‘కుకవి’ యన్న పేర్నిగొనుట కెకద ||

7

చ. జనకుఁడు, సద్గురూత్తముఁడు, సార్థకనాముఁడు, పూరుషోత్తముం
డనుపమక్తిఁగలి, రచితాద్భుతకావ్యచయుండు, సాధువ
వర్తనుఁడు, స్వీయసచ్చిత్తదర్శిత నర్ణితయోగిమార్గుఁ, డా
తని, గణితాగమజ్ఞువిదిత ప్రతిభావ్యు, బుధేమ్యుఁ గొల్పెదన్ !

ఉ. తొక్కొబాటలే, చెపుడు త్రొక్కినచో వెనుకంజలేద, యే
దిక్కునకైన సాగనగు ధీబలమబ్బుట, శాస్త్రచిహ్నలం
జక్కటులెల్ల నారసి, యశంబు గణించెను మద్గురూత్తముం
డొక్కఁడ, సాటిజెప్పఁగ, మఱొక్కఁగొనము దేనఁజూచినన్

మ. గురుసాదాబ్రమరందమై, విహితవాక్కునామృతాస్వాదన
స్థిరమై, నిర్మలదర్శనోభమయి, మచ్చిత్రంబు, తత్తాదృశో
దురమై, స్వాదుగుణప్రపూర్ణమయి, సాధుప్రాప్తోద్దామమై
సరసాలాపకథానుధానిలయమై, సాయుజ్యమందించుతన్ ||

క. అఁకొనఁగాఁ దచ్చరితం

బున లోకులెఱుంగఁదగ్గ పూర్వోత్తరముల్

విన నర్వహృదయ వీధుల

ననిశంబుఁజరించు నతని యర్హత తోఁచెన్ ||

క. పురుషోత్తమకృతులకుఁ బతి

పురుషోత్తమపూజితాంఘ్రి పురుషోత్తముఁడే

పురుషోత్తమ కృతిచరితము

పురుషోత్తమసాయకుండు, పురుషుండేలన్ ||

యూ తా ౧ ర ౦ భ ము .

శా॥ శ్రీవిష్ణుంబక ! శాంభవీహృదయ నీరేజాప్త ! శుక్రారూరా
జీవార్థంబక ! శంబరారిదమనా ! శ్రీకంఠ ! మానీష్యస
ద్భావా ! భావితసత్స్వభావ ! విను, మేధాదక్షిణామూర్తి దే
వావిశ్వేష్వర ! పూరుషోత్తమ కపిద్రావ శస్త్రమున్ స్తుత్యమున్

కృష్ణా తీ ర ము .

శా॥ శ్రీకృష్ణాపగ నాహిసీపటలి సగ్రీయంబు, కేయంబు గం
గా కల్లోలవతీప్రవాహ జననోత్పన్నంబు విష్ణుంఘ్రియు
గ్నాకంఠాటనె, విష్ణురూపిణి యనంగాఁ బూజ్యతన్రాబ్జ్యహా
నాకహ్లాదిని కన్నఁగవునను గృష్ణ స్వన్నెమిన్నెఁగదా॥ 14

శా॥ తత్తీరంబు, విధూత పాపచయ తీరక్షేత్ర సంఖ్యాతభా
స్వతేజోవిభవాధికంబు, ఫలపుష్పవ్రాత శాఖితో
స్మతారావపికాది కంబు, మృగసంతానాధ్య కేదార సం
పత్తి ప్రాజ్వల ది కటంబు బుధసంభావ్యంబు ధాత్రిస్థలిన్॥ 15

సీ॥ ప్రత్యుషస్సాన్నిన జపప్రాతిత ద్విజ
వ్రాతాయితంబు కృష్ణాతటంబు

మాధ్యాహ్న కోష్ఠాప మర్దాసనోదిత

జంతువ్రజంబు కృష్ణాతటంబు

కల్లోల శీకగోతర సాంధ్యవాత తృ

ష్ణాశు జాలంబు కృష్ణాతటంబు

తరణార్థి జన సముత్తరణ కర్మోద్యోగి

నావికాఘంబు కృష్ణాతటంబు॥

తే॥ సస్యవృద్ధికరంబు కృష్ణాతటంబు

నవ్యసత్ఫలదంబు కృష్ణాతటంబు

శస్త్ర సచ్చరితంబు కృష్ణాతటంబు

సజ్జనావసథంబు కృష్ణాతటంబు॥

ఉ॥ అందును గృష్ణవేషఁ దరియంగ ననుంగ శరార్తి సాగరుం
డందుకొనంగఁ గొంట నిజాయత జాహుయుగోర్మికావళి
స్పందడి నంపుచోటవి ప్రశస్త మచాస్త కళంకమాట, మ
ధ్యందిన భానుజేజము మహత్వ ఘనత్వ పటుత్వ సంపదన్ ॥

ఉ॥ పేరను గృష్ణయయ్యుఁ బ్రభవీస్థలి సర్వజనాఘ పాపసం
హరిణి శ్వేతరూపిణి యటన్న యశంబును గన్న మేటి భా
గీరథి కర్పూరాప్తి దరికింజనఁ బాపుచుఁగాక రూపమున్
జారుమరాళగాత్రము నొసంగుట నంచలదివి నాఁబడున్ ॥ 18

ఉ॥ కాపుర దాపురంబునను గాపురమబ్బినఁ గాపురంబదం
చేవిధి నెన్నఁగోదగమి, నెన్నికవన్నియ మిన్నయకాట, మా
యావులు గానివారు మహితాత్ములు మోక్షపదాభిలాషులున్
వానిరి జేరుచుందురు తపంబానరింపఁ దరింప నెంచుచున్ ॥ 19

ఉ॥ అట్టియెడ సరామర వరావళి వాసమునన్న గేహముల్
గట్టిన నగ్రహించునఁగాఁ బడునయ్యది పావనాంబు సం
ఘటిత పాపసంహయము, కర్మకులు నిజధర్మ వర్తులై
పట్టుదలం జరింపనగు పట్టినెట్టినఁ బాపుఁజేట్టలన్ ॥ 20

వంశావతారము.

ఉ॥ ఆవివరం బెఱింగిన మహాత్ముఁడొకండు నృసింహభట్టమా
ఖ్యావిది తాగమాంచిత రహస్యుఁ డుపాస్యుఁ డొకానొకపుసం
భావిత మానిమార్గఁడయి, భాసుమోక్షపదాభిలాషఁ గృ
ష్ణావనపావనండుయి ప్రశాంతిఁ దపంబానరింప నెంచుచున్ ॥ 21

ఉ॥ తా నిజదారపుత్ర సహితంబుగ 'నాదేశ'విడి, కృష్ణవే
ణీ నదిజేరఁ గాల్పిడ ననేకదిసంబులు పోయిపోయి, స
మ్మానితుఁడౌచు నొక్కటఁ గ్రామాగత వైదికధర్మవర్తులం
దాసును జేరమేలని ముదంబునఁ గట్టెఁగుటీర మయ్యెడన్ ॥ 22

ఉ॥ వీరవరయ్య? యీడకునవీనముగా నరుడెంచిరంచు, న
వ్వారలు పృచ్ఛసేయ వినువారలు 'నాదేశ' వారనంగ న

వ్వారికి వారిచారికినవారిగ నేన్నడ నింటిచే దై
సార మదింతయేకద, పిచారణసేయ గృహం భావముల్ || 23
శా|| ఈతీరై యటకన్యదేశముల వా రేతేర నందందు, ని
సాతులొందఱి పాండితీ గరిమకు న్నంతుష్టుడై భూమిపుం
డాతీరస్థుల కిచ్చెమాన్యములు మాన్యత్వంబు శోభిల్లగా
సీతారామ పురాగ్రహరికుటు నాజెన్నొన నీ ధాతిగోన్ ||

తే|| అట్టలీమన సగసింహభట్టుకూడ
వృత్తిధారుడఁ తానైయకృష్ణ పచ్య
సస్య సంస త్తి చేబు త్తిజరపి ముత్తి
కొఱకు నాసక్తి నిజశక్తి గొల్లకొట్టె || 25

సీ|| వైదికుడౌతఁ, డౌప స్తంభ నూతుంగు
హరితసగోత్తుఁ, డౌర్యస్తుతుండు
వెల నాటిచాడన వెలయునాతఁడు, మిన్న
యార్జేయ పౌరుషేయగుల నెన్న
యజురాగ మ్యాగ్యాని, యజుల దేవతాన
వేత్తుతా కలితుండు సత్తపస్వి
ధర్మ మార్జకన ర్తనుడుగాఁ గనుసహ

ధర్మచారిణి యయ్యె ధృపత్ని .
తే|| అట్టిదంపతులకుఁ బుట్టినట్టి ఘనుడు
వరగుణాకరుడౌట కబ్బురమె? యతఁడు
జనకబోధిత వేదశాస్త్రప్రసస్తి
నాఖ్య నాగేశ్వరుడు పితృప్రఖ్యుడైనఁగ || 26

తే|| అతని కాలంబునందుఁ బితృర్జితంబు
నందుఁబండిన ధాన్యంబు నతిధిపూజ
నాదికంబుల వెచ్చించి త్యాగియన్న
పేరునడసెను సాటియర్హినురులను || 27

తే|| ప్రకట పితృమార్గ నిత్యవైష్ణికత, మఱియు
శర్మమొప్పు విధ్యుక్తవటగర్మ నిరతి

కాలుగడిగించికొనని నిష్కల్యమగతి

యలరఁదృప్తియె యాస్తిగా వెలసెసౌర॥ 28

28॥ అరయంబుత్తుండె వేంకటేశ్వర సమాఖ్యాకుండు జన్మించివా
విరిగా నిర్మలబుద్ధికొశలమునం బెంపొంది యింపొందె, స
త్వరశాస్త్రాగ్ర విచారణైక పరతంత్రజ్ఞాన సంపత్తి భా
స్వరుడయ్యెన్, గణితాగమజ్ఞుడవుట స్రష్టాత్మసిద్ధాంతినాన్॥

ఆ॥ తాతతంమృలటుల దక్షిణామూర్త్యుపా

సనము ఘనమటనుచు మనమునందు

నిలిపి సలిపి తపము నిర్మలవాక్కిడి

గనియె ననుపమానుఁ డని యనంగ॥ 30

30॥ ఈతఁడు ఖ్యాతీకాముఁడయి యెన్నికఁగన్న మహాత్ముఁడయ్యెదా
జ్యోతిషధర్మశాస్త్రములఁ జాతురిపేరిమి నారితీరి, భూ
మీతల నాయకుల్ దరిసిమేరురభక్తినిమొక్క నొప్పె, సం
పూత చరిత్రులౌ సుతులుపుట్టిరి సుబ్బయ కృష్ణయాఖ్యుఁడున్॥

31॥ అందల యగ్రజన్ముఁ డనయంబునయంబుఁ బ్రియంబుమీఱ సా
నందుఁ డదృష్టవంతుఁడు ననంగఁ గనంగ విసంగలారతా
నందలు, మందిరాళిఁ బడియాటును బాతిక లెక్కఁగల్గుఁ దా
సుందర సౌధభిత్తికలఁ జొప్పడనొప్పు రహింపనొప్పఁగన్॥ 32

32॥ తనకొనగూడనందొకటి, తమ్మునకొకటి వామభాగ మం
దునమర లక్ష్మీదేవియను తోడనుబుట్టిన యాపెభర్తతో
డను సుఖమొప్పు వేటొకఁడికింగఁ దలంచి సమానకీర్తిన
త్యనుగత పక్షపాత రహితత్వముఁ జూపఁగని ట్పెఁదీరుగాన్॥ 33

33॥ భూవసతివృద్ధిపఱచెను | గోవులునిలువంగ నిల్పెఁగొట్టములింకన్
జావిడులుఁ గుటీరమ్ములు | నావలఁబాతేళ్ళకొఱకు నలరిచెవరుసన్

34॥ తాతనుమించునట్టి నెఱదాత, విభాతను మించువేత్త, ము
త్రాతనుమించు నైస్థికతఁ దాత్త్విక శాత్త్విక లక్షణంబులం
బూతుడు భవ్యసేతు పరిపూజిత గాంగజలంబులం దొగిన్
న్నాతుడు గాఢాదానరుగఁ జాతెను గొల్పడఁ రెండుసారులు॥

తే॥ ఊరివారలందఱు కుపయోగపడఁగ
 నీకంద్రవ్యంబెనంట తటాకముకటి
 బ్రాహ్మణోత్తముల కట భూవసతిఁగూర్చెఁ
 దానొనర్చె ననేక నోదానములను॥ 36

ఆ॥ కాశి కేగుచుండఁగా మార్గమందొంట
 నొరకఁ బద్మనాభు దోరముకటి
 దానిఁ జేతఁగొంచుఁ దా ననుష్ఠించె, న
 నంతు వ్రత మ దింట నాఁటినుండి॥ 37

ఆ॥ ఆతని ప్రియసతి మహాలక్ష్మీయను పేరఁ
 బరఁగు నాయమయనుపమగుణగణ
 సుందరాకృతి జితశోభారతీనతి
 మతినిసుమతి సుకృతి పతిహితగతి॥ 38

క॥ నాగేశ్వరసుతుఁడట్టులఁ ద్యాగీశ్వరుఁడంచు నెన్నఁదగువిఖ్యాతిన్
 భోగీశ్వరుఁడై యొప్పెను । వాగీశ్వర వర్ణనీయ వర్తనుఁడౌచున్॥

క॥ ఆగర్భ శ్రీమంతుం । డౌగదతత్సుతుఁడు, కామయాభ్యాకుండు
 శ్రీగౌరీఙ్మకుండు యోగీబృథ గామియయ్యె యోగ్యతనెన్నన్॥

మ॥ తనయులైక్కురు పుట్టనేమిటి కనన్దప్రాపసు, లీపకుం
 డును వంశంబునఁ బేరునిల్పఁగల వాఁడుంజాలు నొక్కండ, పు
 త్రున మెట్లంగనకుండ నెట్లఁగను బాత్రుండును బుత్తుండు, కా
 పునఁ గామేశ్వరుఁజూచుకొంచు మురి పెంబుంబొందెనాతండ్రియున్॥

ఉత్సాహః దినదిన ప్రవర్ధమాన తేజఁడయ్యె బాలకుం
 డనుపమాన దివ్యసుందరాకృతి ప్రకాశుఁడై
 ఘనబుధేంద్ర వర్ణబుద్ధికోశలం బెసంగఁగం
 గన దనూనశస్త్రకీర్తి కాముఁడయ్యెఁ గాముఁడై॥ 42

ఆ॥ కావ్యపంచకంబుఁ గ్రమముగ నైషధం బల్ల నాటకాదులభ్యసించి
 మంత్రగణిత శాస్త్రమహితవేత్తతనందె నధ్యయనము వేదమైన
 వెనుక॥

ఆ॥ ధర్మశాస్త్రమందు మర్మములనెఱింగికర్మనిరతిధర్మపర్యుఁడు
 : సర్వహితహాగ్నివిర్మలుఁడయ్యె శర్మమసఁగఁగామశర్మలాను॥

అప్రాకటముగఁగాఁచెనొకజ్ఞానంబువ్రాతయందులెక్కసేతయందు
సాటిలేమి, నూరజనులుతనను జేరఁ దగవుసెప్పఁజాలు తగవరియన॥

తే! యోగులుబుధులైనను ఘనోద్యోగులైన

రాజులైనను సునకవిరాజులైన

స్వాములైనను బహుశభూస్వాములైనఁ

గామశాస్త్రినివంద్యునిఁగాఁ దలఁపరే?॥

46

తే! కాముడయ్యును బేర, నిష్కాముడయ్యె

భోగియయ్యును, జూడవిరాగియయ్యె

నుర్విపస్తుతుడయ్యు, నిర్గర్వియయ్యె

బుధుడైయయ్యు నారాధిత బుధుడునయ్యె॥

47

ఘ! ధనభాగ్యంబులు వృద్ధియయ్యెఁ బశుసంతానం బనూనంబుగాఁ

గనుసంపత్తులతోడనాడఁ దులఁచూఁగంజాలి సత్సంతతిం

గనియెన్నముడమార నెమ్మది నెసంగంగల్గెలింగంబికా

తనయాకాముఁడు కామనాముఁ డసమస్థామాభి రాముండిలక॥

క! ఆతని సత్ప్రభలాస్వయ పూతక్రీవేంకటార్య పుక్రీమణి భూ

మాత, మహాతత్వసీతా ఖ్యాతాయతచరితమహిత, హతపాతకయతా

క॥ అంబకునెనపేరుఁ నుబ్బంబ, నుగుణమణికదంబ, భర్తృపదాబ్జా

లంబ, కరుణావలంబ; రమాంబాడంబర కృతవ్రతారంభయుసా॥

క॥ ఆత్మన్విన్నతుల సంజాత, న్నాతాధ్యచరిత, సత్సుతమణి సం

ఘాత, స్వీతాఘ, నువిఖ్యాతసుకృతతతి సమేత యననాఽబ్రీతక

క॥ ఈదంపతులుభయులుఁ గడుమోదంబున శ్రీదుఁగొల్చి మోక్షా

పేక్షన్

బీదలసాదులఁ బ్రోచెడి సాదరమత్తులై యెసంగఁజాలిరి జగతిన్॥

— ఉత్తమప్రసూతి —

క॥ అలనుబ్బంబాకామా ఖ్యుల కిలజన్మించి రసమ కులదీపకపు

త్తులు మువ్వరునిరువురు తనయలు, సలలిత రూపిణులు

బీయంబెసలారన్॥ 48

శా॥ ఆనందంబున బారసాలలను జేయం దత్తమంబెన్ను ల
 క్షీణారాయణశాస్త్ర మంగమయు లక్ష్మీసుందరాకార, యా
 వైనన్నిల్చిన భీమరుండొకడు సుబ్రహ్మణ్య సంజ్ఞుండు కా
 నైనన్నిమ్మట బూరుహుత్తమ సమాఖ్యామందుజన్మించెదాన్॥
 మ॥ రుధిరోద్గారి సమాహ్వయాబద్ధమునఁ దీర్థుల్ శంకరాచార్య స
 * ద్భుధ రామానుజులుద్భవించుట, జయంచుల్నేటికింజేయ నా
 తిధి, వైశాఖపుసుక పంచమిని నీతిన్బాహుబోధింపఁగా
 నుదయించెం బురుహుత్తమండు మహిమండుండంగలగ్నంబునకా॥
 డ॥ శ్రీమహిశాసమాన సుసీరుహ సుందరలోచనద్యుతుల్
 భూమినెసంగ బాలుఁడు నభోమణితో జనియించె, సుబ్బమాం
 బామృతగచ్ఛశుక్తి మహితాంచితచూక్తికమై, సురక్తిమైన్
 రామునియట్లు దుష్కృతి విరాముని యట్లభిరాముడైతగన్॥ 58

క॥ పురిటింటికి నూతనకళ యరుడెంచెను వేయిఘృష్టలక్ష్మణుపఱపిం
 చు రుచిని, మించెన్మించును, సురుచిర శిశుసౌష్ఠ్యంబునుబ్బమదృష్టిన్
 తే॥ బొడ్డుఁగోసిరి ప్రాకృతం బొడ్డువిడక
 యెడ్డఁబ్రాగ్భవ వాసనలడమండఁ
 'గావుకా'వని యటవ స్వభావసిద్ధ
 మద్దికాదెద్దొయంచును బుద్ధిఁదెలియ॥ 58

క॥ నాళచ్ఛేదనమటు కా
 వైశ్రవమసున్నాతుండయ్యె, స్నాతకుఁడికనై
 నాళికాసన సమకవి ।
 పాళిస్తుతహేళియూచు నరిలఁజేయన్॥ 59

తే॥ ఎనఁగుమాలిన్య ముడుపంగ రసముమెసనఁ
 జేసి రదియొడ నవరస సిద్ధిఁగూర్చు
 నేర్పడెనొయేమొ నానయ్యె నెంచిచూడ
 రసమదేటికిఁ గూర్చు నీరసమకాక॥ 60

* 'క॥ రవిబధులు లగ్నమందుం । గవికేతులు వాక్కునందుఁ గమలారి కుజాల్
 దివలిరి మూడిట, నాటిట । రవిజాండేటిను గురుఁడురాహు'పుడచ్చిన్'.

క॥ అనిజనకుడు తనమనమున ।

ననుకొనుచు న్జాతకంబు నరయఁదొడంగం

గన నయ్యెను యోగంబులు ।

ఘనకీర్తి సమార్జనైక గణనీయములై॥

61

—♦ జాతక ఫలములు ♦—

క॥ 'సవితరి తనుసంస్థైశే ।

శవే'యనిరివ్యాధియుక్త జన్మండపు నం

చవుఁగాకితఁ గవివాక్కితి ।

కవివాచస్పతిని జేయుఁగాయని తలఁచెన్॥

62

తే॥ మిత్తుఁడుదయపారుఁడు నధిమిత్తుతాట

యింద్రవంద్య త్రిషవృషకేంద్రగతియు

సితముఖస్థితి హితగృహస్థితవసతియు

నాయువిచ్చెడినని కాంచె నాబుధుండు॥

63

శా॥ బాలారిష్టములేవి లేవు, మఱిసంభావింప నీతండ్రి వం

శాలంకారుఁడు వంశవృద్ధికరుఁడౌ జాడ న్సుతసానపుం

డాలగ్నంబున నుచ్చఁగాంచె, శుభవిక్ష్యత్వంబు సంయోగమున్

లీలన్వాక్స్వతి పుత్రైకాచకుడు వొంచెన్ద్రరాశిస్థితిన్॥

64

నీ॥ సూక్ష్మబుద్ధి యశంబు సుఖమందఁజేసెడి

ఘన 'బుధాదిత్య' యోగంబెసంగుఁ

బండితేశు నరుగ్నబ్రహ్మతుకొనరించు

'పర్వత' యోగంబు ప్రబలు నొకటఁ

బ్రభునామయఁజేసి నరసౌఖ్యమందించు

'నధిలాభ' యోగంబు నలరుఁబెచ్చు

నీతిజ్ఞనింగార్యనిపుణు, జ్ఞానినొరప్పు

, నుత్తమ' యోగంబు నొప్పునింకఁ

తే॥ జంద్రమంగళ' యోగంబు, చక్కని 'సుఖ

యోగ'మొప్పెడి నిర్మల భాగధేయ

వంశదీపకుండౌట నిస్సంశయంబు

యొనెడునమ్మిక సంతతులరయుకొనుట॥

65

అ॥ రవికిషషచుందు రవిజం డెసంగుటఁ
 బాచకుండలు యన్నపానవస్త్ర
 భూషణాప్తి బహుశభూలాభసౌఖ్యము
 లైశ్వర్యశక్తిలిచ్చి తనరక్షేయు॥

66

సీ॥ మతిపార్కుఁ దుచ్చ వాక్పతిపీషీతుండౌటఁ
 దావాజ్ఞ పుశలమేధావియాను
 ధనసుఖస్వస్థితి స్థనశాస్త్రసంగీత
 కాన్యనాటకవేత్త కాంగలిగెడి
 శిఖికూడనటనున్కిఁ జేరుటఁదత్పతి

నీచభాషా చాతురీచన్దుడగు
 జతుమేందుఁ డింగితజ్ఞతఁ బ్రియభాషణ
 నాట్యజ్ఞత నొసంగు నగుమొగంబు॥
 తే॥ కన్యచున్నట్టి శని చిత్రకారుఁజేయుఁ
 కులఁ గలాంగిరుఁ డీవి మిత్రులనుగూర్చు
 ఛాగభానుండు సత్కిర్తి సంతరింప
 భూషణుడు నృగుండు దుస్సహతేజఁజేయు॥

67

తే॥ కంజబాంధవ సౌమ్యలగ్నస్థితియును
 బంగునష్టస్థితియు దైవజ్ఞఁజేయు
 శ్యామగాత్రేక్షితాంగి రస్సప్తమాచ్చ
 కేంద్రవర్తిత వేదాంతసాంద్రఁజేయు॥

68

తే॥ విక్రమారుఁ డనక్రపరాక్రమంబు
 సష్టపాపుండు శత్రునాశంబుఁగూర్చు
 దనుబుధుండును ధనశుక్రుఁ డనుపమాన
 కార్యవిజయం బొసంగనాఁ గదయితనకి॥

69

తే॥ వాహనాధిపచుందుండు భాగ్యపతియు
 సౌగురునిచేత నీషీతుం డైనకతన
 రాజపూజ్యత్వ మొప్పుగా రాజతుల్యుఁ
 డవును దద్వీక్షి తాజసంభవుఁ డవుటను॥

70

తే॥ సప్తమగురుండు శివుప్రతిష్ఠ యొనరింపఁ
జేసి జనకునిమించెడు వాసిఁగూర్చు
నితన్మహస్థితి స్వార్జితశ్రీ దలిర్ప
స్తుతసమానుల నుత్తమశ్లోకుఁ జేయు॥

71

తే॥ ఇట్టి తఱుఁగనియోగము ల్రట్టపుచును
నెన్న వన్నియ మిన్నయకా సన్న నున్న
కోటి గలుటరుదు జనకోటియందు
నితఁడు దీర్ఘాయు వానని మతిఁ దలఁచియు॥

72

ఉ॥ అష్టమరాహు నప్పటిమహాదశ కీసుండతండ యశాట, వి
స్మయమిఁ కష్టకష్టములఁ బాల్పడఁజేయు నతండొకండ, యే
నష్టముసంభవించునొ కనన్వలఁగాకని యింత కెప్పుడై
వేష్ట మడెట్టులొప్పు నవయర్పమలెమ్మని నమ్మనమ్మదిన్॥

73

తే॥ కనఁగ శైశవేవ్యాధియుక్త' యను పల్క
టుండ రాహువునందు రాహువున రాహు
విదశలోను రాహువునె సూక్ష్మదశకూడ
సౌట నప్పుడె యొకకొంతవ్యాధియొదవె॥

74

ఆ॥ చిత్తులోఁగి మాయచేఁజుట్టఁబడినట్లు
నిప్పు నిపురుగప్పి యొప్పినట్లు
భాచుఁగప్పి మబ్బుప్రబ్బినయట్లాప్పి
బాలకుండు పిదపఁగోలుకోఁగ॥

75

తే॥ తిరుమలను మ్రొక్కుఁజెల్లించి మఱి జనకుండు
దా యధాగతి భక్తివిష్టాయుతుండయి
నిత్యనైమిత్తికమ్మల నెఱపికొనుచు
నెట్లుమండెను గాలం బడెట్టులన్న॥

76

సీ॥ ప్రతిదినంబునను బ్రభాతకాలమునందు
మేల్కొంచి యీశునిమేలుకొలుపు
శంతః-గాల్మికరణీయముల నిర్వర్తించి
స్నానంబొనర్చు నుషస్సునందు

సర్వప్రదాన సంధ్యావందనానంత

రము జపసారాయణము లొనర్చి

గౌరవాసనము బ్రహ్మయజ్ఞంబుఁ గావించి

మాధ్యాహ్నకం బంత మరలఁదీర్చి॥

తే॥ సలుపమొదలిడు దేవతార్చనము నంతఁ

ద న్నివేదిత సత్ప్రసాదము భుజించి

తాళపత్రాల నేదొగ్గింపములిఖించి

తా నిశాముఖమంద వందనమొనర్చు॥

77

తే॥ ఇట్టి నిత్యైకవారాశ చైకదీక్ష

జన్మసోమవార వ్రతాశ్రయ మటండఁ

గార్తికముల సాగు నక్షత్రము

గాక శ్రావణములను నక్షత్రములభుక్తి॥

78

తే॥ జరుగ నాతఁడు ప్రతియేట శ్రావణమునఁ

దాసహస్రలింగార్చనాస్థనువహించుఁ

బ్రాజవిహిత దేవీనవరాత్రపూజఁ

గలశమున్నిల్పి కావింపఁ గడఁగుచుండు॥

79

తే॥ సర్వకాలము కృష్ణలో స్నానమొనరఁ

బర్వదినములయందును వ్రతదినముల

ననతిదూరస్థ హంసదీప్యభి సంగ

మస్థలంబునఁ గామార్యమజ్జ నంబు॥

80

తే॥ ఇట్లులేగంగ నొకరేయి హితులుసేరి

నప్పుడు ప్రసంగవశమునఁ జెప్పెనతఁడు

పెక్కువిషయంబులం దిట్లు స్వీయమైన

భావిఫలమును వార లబ్రంబునంద॥

81

—♦ భావిగతులు ♦—

చ॥ జగమొక పెద్దయంత్రమగుఁ జక్రసదృశము లెల్లఋతుముత్
సగుణుఁడునా ననేకవిధసంజ్ఞలతో భగవంతుఁడంచు నె

చంగబడు నిర్గుణాత్మకము చక్రమే తానగుతన్నికాననం
దగు, జనకర్మపుం బ్రకృతితత్త్వ మదిట్టల వేద్యమయ్యెడున్ ||

క॥ రిక్కలుతిరిగెడు లెక్కయె

చక్కనిగణితాగమంబు శాస్త్రములందున్

మిక్కిలి యుపయోగమగును

బెక్కురు తెలియంగ భావివిషయముదానన్ |

83

క॥ కొందఱు తెలిసియందెలియని

చందంబునవాగి జ్యోతిషంబును నిరసిం

పందొడగెద. రదియజ్ఞత

నిందింపగఁదగునె? శాస్త్రనియతి నెఱునన్ |

84

తే॥ అందు నిదిపేరనే గణితాగమంబు

నొకటిరెండు మూడొగద ప్రకటముగను

లెక్కసేతను దప్పులుపెక్కులుండు

గాక గణితమెతప్పనఁగాఁ దగునొకొ॥

85

తే॥ అరయ జగమెల్లను బరస్పరానుబంధ

కలితమౌటఁ గొనవలె సాంఘాతికముల

నంత మతభేదములను సమన్వయించి

కొనఁగవలయును గోచారమును గనవలె |

86

తే॥ క్షణముపొరపడకుండఁ జక్రమునువేసి

నూత్నదృష్టిని యోగము లూచికొనుచు

గ్రహబలాబలములబట్టి కాంచిఫలము

తెలివియుపయోగపఱచినఁ దేలునిజము |

87

తే॥ కాని సక్తందివాభము లుష్ణసుఖము

లందఱకుఁ గల్గునట్లుల నగపడుగద

యందుఁ గల్గముమాత్రమే ప్లగునొ తెలియ

నదియె మనమున వేధించు ననవరతము ||

88

అ॥ అత్యంతము స్వానుభవ మందెఱిగింపఁగఁ జాలువాడ నే॥

ఏతె॥ నేతె॥ జన్మతిథి యే॥ బదిరెండవ యేడుసాచ్చి నా॥

జాతకమందు నైశ్యమలజాతునిసాషణా మివయస్సుచన్
జ్యోతిష మభ్యసించునమయంబున గాంచిత నాటినుండియున్ |

క॥ అది యిప్పటికున్నట్లు విదితంబయి యిన్నియేండ్లు పీడించెడి న
న్నిదియెట్లుగునో యనియే తుదకిప్పు సనేకగతులఁ దోచెడుమదికిన్
క॥ ఏనేండ్లశనియుఁదోడై

తానొసఁగెడిఁ బ్రాణభయము స్థానచలన మిం
కొను ధనక్షయ మెంతయుఁ

బైనం గార్తికశలంబు పంధాఖ్యంబౌ॥

91

క॥ నాసంగతియిట్లుండఁగ

నాసుతులవిజాతకాలు సప్తాధిక సం

త్రాసంబులుఁ దనుతాపపు

మాసఫలాలుగ నెసంగుమాదిరులొప్పున్

92

ఆ॥ ఏడుగుడులటన్న యెన్నికలోనిది రుద్రఖండమందు రుద్రఖండ
మై రహటుఁగొలిపెడి బేరనేకాక్షి ప్రళయకాలగతులు

పరంగునవియె॥ 93

—♦ ఉష్పే స . ♦—

క॥ ఈప్రస్తావం బాశ్వయుజ ప్రాంతమునం దొకప్పుజరిగె నటుండన్
క్షీప్రంబుగనదియేగెను విప్రోత్తముఁ డన్నరీతి విలియమెపొసఁగెన్ |

క॥ పదునెన్నిదివందల యలు

నదినాలు సవంబరొకటనదిన ముదయమే

మొదలిడి తుపగఁగ గ్రమముగ

ముదిరెను మెఱపులునుఁబుములు ముప్పుఘటిల్లన్ | 95

సీ॥ అలనాటి యుదయమే యంగురించిన నాయు

వేగంబు క్రమముగా నృద్ధియయ్యె

మధ్యాహ్నమునకెల్ల రధ్యానుకృతి నొండె

బ్రాద్దగుంకెడివేళ కుద్దిలేని

కూలంకషప్రజ్ఞ కూలంకషతరంగ

జాలంబుపైఁ జూపెఁజాలరవళి

నుశ్చిజ్జముల సమూహోద్భేదన మొనర్చి
యిండ్ల పెంకులులేన నెగురగొట్టె||
తే|| దిక్కులం దుద్భటాన్భటి పిక్కటిల్లె
బక్కు లర్బుదములురాలె దిక్కులేక
బక్కమేనిమెక ముల్లు స్రుక్కెగొట్టు
నిక్కడక్కడ జనములు నక్కిరిండ్||

96

సీ|| పగలెల్లదిగులొంది మొగిలుచాటునడఁగి
హరిమునై నార్భటికడలి కడలి
దిననాఘఁ డిటుకాఁగ దిజ్నాథులేమైరొ
బ్రహ్మాండభాండంబు బ్రద్దలయ్యె
గబ్బిజీమూతముల్ పృబ్బి యుబ్బెజగంబు
గాఢాంభకారమ్ము క్రమ్ముకొనియె
ఝంఝునిలమురేగ జలధిమధ్యంబందె
బడ బానలుండపు బడలివిడియె||
తే|| దటిదటన పటుఘటమండై తళతళమనె
బిడుగుజడి వడ్డుకెనడి బెళపెళమనె
బ్రళయ మనెనచ్చెనని జనుల్ కళవళపడె
జప్పన స్వచ్చె నుప్పెన నిప్పులుడుక||

97

మ|| బధిరీభూతదిగంతరాశ మఖిలబ్రహ్మాండనిర్భర్తన
ప్రథనోద్ధాతసముచ్చయొచ్చుల దదభ్రాభ్రాంత రోద్ధాత బ
భ్రుధునీసంగమ రంగజాత తతబభ్రుజ్వాలమై యొప్పు నం
బుధిమథోద్గమ తుంగభంగచలనంబుం దెల్పుశబ్దంబుతోన్ || 98

సీ|| కల్లోలమొదవించు కల్లోలమొక్కండు
నింగినంటెడిభంగి బొంగిపొరలి
సంరంభమున రూఢసంరావతతితోడ
సంరోధములమించి సంహరించి
పటుదార్ధ్యపటలాధ్య తటనికేతనకుడ్చి
శైలజాలంబులఁ గూలఁద్రోసి

(భాంతచిత్త పా)ంతజంతుసంతానంబు

నొక్కుమ్మడిని బెక్కు లుక్కఱించి॥

తే॥ పంటగింటల నెల్లను మంటగలిపి

రోదసీకుహరమ్మును రోదనముల

నింపి కంపింపజేసె, వర్ణింపఁదగమె

సాగరుం డొనరించినయాగఁడంబు?

99

క॥ ఈసందడి నేమైరో యాసీతారామపుంధరామరులుఁ దదా
వాసమ్ములుఁ బశువులు మన వాసింగనుకామబుధుఁడు

భార్యయుబిడ్డఁల్ 100

ఉ॥ దానికినంచదీవి కడుదాపుననే పరఁగంగనాటఁ గృ

ష్టానది తత్సరిత్పతిని సంగమమైనప్పదేశమామఁ దత్

స్థానమునందె పుట్టు సలఁధాటికి నాహుతి ముందిదయ్యెఁ బా

తీసములట్లు తేలఁగఁ ద్రుటి నృహుజంతుక శేబరంబులున్ ॥ 101

సీ॥ కానితపోధనుం డైనకామయయయ్యె

దక్షిణామూర్తి సంరక్షితుండు

నూరవారలయిండు లున్నతమ్ముగనున్కి

ముందుజాగ్రత్తచే సంజెమన్కి

నెక్కఁగల్గినవార లెక్క భోషాణాన

నింతలోననె నీరమింటనిం డె

శిశుపురుషోత్తముం జేతఁగొం చెక్కఁగాఁ

జాలకుంటను మాత జాగొనరై॥

తే॥ నిట్లులుండఁ జేతఁగలట్టి యీబుడుతఁడు

కనులుమూసియె దిగమింగఁగడఁగె జలము

ఘనఘటోదరసంభూత కరణమనఁగ

ఘనఘటోదరసంభూత కరణమయ్యె॥

102

ఆ॥ బాసకడుపువానిఁ బాపనిఁగొనికేల నెక్కలేనిదాని నీడ్చిపైకి

జ్యేష్ఠనుతుఁడువలికె, నికనైన విడువీని, మనికిమనదె యేమొ!

మనఁడితఁడని॥ 103

క॥ అనుపలుకుపలుకు ములికిగఁ

దనచెలితి నదెట్లొనోకఁ దల్లిపొగితె, వి

డ్డని తొమ్ముసహ త్తికొనుచు

జననికి జనయుండుబరువె జగతిమునిగినన్॥

104

ఆ॥ ఎట్టులా యెనేమి యింటినారెనమండు

గాకయింటిప్రక్కజ్ఞాతియొండు

కూడ నాటిరేయి గోపించిజననిపై

వారియింటఁజేర బ్రదుకఁగలిగె॥

105

తే॥ అన్నవదినెయు బిడ్డలుంగన్నతల్లి

యందఱాయెంట మడియంగనతఁచొకండ

యాయువుంటనె వచ్చెఁగర్కానుసృతిని

జేవచిత్రము వర్ణనాతీతమకద॥

106

క॥ కసియేటికి ముచుసలిపై న, సరే, కోపించుగాక, నాడిలువిడునే?

కసరున 'మద్ధితర్కా నుసారిణి' యనునటులనె పనుల్నుడచుఁగదా

చ॥ అదియటులుండనిం దలవియత్తటమంటెడి యెత్తులేచి బా

హుదశితస్వమందిరయోన్నతిఁ దద్ధరమిడ్చికొంచుఁ దా

నువరిగిపోయె సాగరుఁ జనూపమొనర్చి యనోకహంబులన్

మదగజముప్పుళించి కరమార్జనముం బొనరించుచాడ్పునన్॥ 108

క॥ కడుదెడిదపు జడివడిఁ జడి

ముడిపడ దగు గడబిడఁ బడె భోషానముపై

దడబిడనెడ నెడతాకుగ

నెడపెడ నెడ రుచుప గోడ లెటుకదలమిగాన్॥

109

తే॥ ప్రక్కభిత్తికలిల్లుకాపాడఁ బైన

వంశసంక్షణముగల్గె బటలపటల

మాతపత్రాభిమా తడకాదుకోగ

వారలొప్పిరి గూటగువ్వలపగిదిని॥

110

—† సూ ర్యో డ య ము. †—

తే॥ క్రమముగానీరుతగ్గెను రాతిగడచెఁ

జల్లవడెగాలి, క్రమముగాఁదెల్లవాఱ

మిత్రుఁ డసహాయశూరుఁడు మెల్లమెల్ల
 నినడఁ దొంగిచూచుచువచ్చె ఘనులగుగఁగ 111
 తే॥ అలమహాబలుదాడికి సలయుభయమొ !
 యాపదన్బారు మిత్రుఁడం డ్రనెడిబిడెమొ !
 పద్మినీకాంత యాచాయ బడలునెడలొ !
 బిక్కమోమిడినటులె సవిత్వఁడు వెడలె॥ 112

సీ॥ 'తపనుండవైచేల్చు ధాటియేమయ్యెను?
 బ్రథ్నుండసని మించు పటిమమేది?
 యుష్టరశ్మిసటంచు నుష్పాంగుచుండువే
 పాటిపోవగనె సప్తాశ్వగరిమ?
 యమరోత్రముడ రవి సర్కుండ సొదువు
 నీజగచ్చుతుత యేజగతిని?
 బూషణుండవటంచు భూషణం బందెదు
 మార్తాండవిరుసంబు మాయఁదరణి!
 తే॥ యేమిలాభమొ నీవైశధామనిధివి?
 ఆపదలయందు మోమోడు దంశుమాలి!
 లోక బాంధవబిరుద మేలోకదయ్యి !
 యంచుఁ దన్నెంతు రనుసంశయంబొ యేమొ ! 113

తే॥ కానియెట్లులైన సూరుఁడొకతన సతని
 కెప్పు డొకరీతి సంచార మేర్పడుటను
 దప్పదం చెట్టకేలనుఁ దెప్పిల్ల
 ప్రళయకగ్నిమ్ము లొకపరిఁ బాఱఁజూడ॥ 114

సీ॥ ప్రద్యోతనుండొచ్చుఁ బ్రభవెసంగంజేయ
 నిండులా? వాకిళ్ల వెందులేవు
 ధృతసహస్రాంశుఁడై దెసల శోభిలఁజేయఁ
 జెట్టులా? చేమలేచెంపలేవు
 తా వివస్వంతుఁడై దర్శనీయతఁగూర్చు
 బూవులా? కాయలా యేవిలేవు

వరదివాకరుడౌచు వ్యాపృతులనుజేయ
జనములా ఎనములా? కనగలేవు॥

తే॥ దిక్కులెక్కడ జలమయంబెక్కువగను
చెల్లెఱెల్లములైనీటఁ దేలియాడె
సర్వవిధజంతుసందోహశవచయములుఁ
జెట్లకాయలు పిండెలుం గోట్లకొలది॥

115

సీ॥ వఱువాత స్నాతులై పాతరర్థ్యంబిచ్చు
ద్విజవరులెల్లరు దివికరిగిరి
అంగడులైఱుచుచు వ్యాపారమొనరించు
వైశ్యులెల్లరు నశింపంగనైరి
బండినాగలిసాగ వ్యసనాయమొనరించు
శూద్రులెల్లరు దీర్ఘనిద్రులైరి
ప్రాచి శుద్ధినొనర్చి వంటపనుల్పూచు
తత్పతు లెక్కడదక్కరైరి॥

తే॥ మేతకేగెడు పనులెన్నో మిత్తినొండె
జక్కఁగాఁగూయుపక్కులు సమసిబోయెఁ
దనను బిలుచువారలుగాని తలఁచువార
లేరు లేరయ్యెఁ దనయధికారమేడ?

116

క॥ ఇటులనుకొని కటకటపడి
చటులతవిడి యటుదినపతి జలమధ్యమునం
దుటజముమెయి నటియించెడి

యటమటవడు కామయాదు లటఁదగు కుటము॥ 117

తే॥ తానుగనవచ్చె నన నయ్యెఁ దస్కరప్ర
విష్టగృహముఁ దత్పతియట్ల విష్టపంబు
సింధుదృష్ట్యపతిత ధర్మసంధనిలయ
మల్లప్రళయసమయ జగదబ్జమట్లు॥

118

తే॥ శ్రీకరుండైన యల్లదివాకరుఁడు
వచ్చునెప్పు డెప్పుడటంచువారువేచి

యున్నవాకాటఁ జూడనే కన్నతండ్రిఁ
బ్రాణములు లేచినచ్చిన పగిదిన్నోపై॥ 119

తే॥ ముప్పుతప్పింపఁబడి యెటోతెప్పిజేలి
నారతొటను వారి కానాటి వెలుంగు
విరతరుచిఁగొల్పె మనములఁ జింతలుడిపె
సవిత్తశాంతత సూచింప శాంతికొంత॥ 120

ఆ॥ కాన వారుమెల్లగాఁ గప్పుదప్పించి
కొనుచుఁ దొలుతఁగొలుచుకొనిరి హరిని
నిత్యనిష్ఠ నెఱసనేరమింగామయ
పొంద నందె మదిని గొంద లంబు॥ 121

సీ॥ అపుడు వారెటుచూడ సంభోధిజ్ఞంభణం
బొనరించినట్టి నాశనమె కనిరి
తమయిండులూకూలెఁ దమవారియిండులుం
దమదేశమెయెల్ల సమసిపోయెఁ
దమవందపసులునుం దమనారివింకన్ని
తమప్రాంతములవెన్నో త్రమ్ములయ్యెఁ
దమధనంబంతయుఁ దమవారిదెంతయో
తమయూళ్లవారిది త్రవ్వఁబడియె॥

తే॥ దమహితు లుట్టలందఱుం దవులఁబడిరి
పొలములను బైరులన్నియు సొలసిపోయెఁ
బారరహితమ్ము నీర మేపార దెసల
లెక్కమీఱుచుఁ దేలఁ గళేబరములు॥ 122

తే॥ ఇట్టియిక్కట్టుఁ గన నెట్టిగట్టిమనసు
కలుగుదిట్టలక్షనను గడుపుపగులు
ఁబుచ్చరంబొకొ! చెదరదే నిబ్బరంబు?
శుభతనంప త్తదింతలో సుంతలేమి॥ 123

తే॥ బ్రోదుక బలసాకు నేటికొంచుఁ దినెద'మని
మొదలఁ బ్రాణములైనను దుదకునిల్చి

- కొన్నఁ జాలునటం చనుకొందు రిప్పుడొ
హీనదశకన్న మెఱుఁగొను మృతియెందుఁడు॥ 124
- తే॥ ప్రకృతిలక్షణమిట్లులాపవలఁ బొదలుఁ
గాని ప్రాకృతుడే? మనకామయార్యుఁ
డెప్పుడేదనుభావ్యమా నప్పుడదగు
సనుమనోరూఢి గంభీరతను వహించె॥ 125
- తే॥ వట్టియప్పు డింకెన్నైనఁ బలుకవచ్చు
'ధర్మపన్నము' లిటు కష్టతరుణమందు
హృదయపటిమంబు చెదరని కుదిరి కమరు
టరుదుకద్ద తద్విరాగిత యద్భుతంబు॥ 126
- తే॥ సరి తరింపఁగ మార్గమిం కరయవలయు
ను 'గత జలసేతుబంధనము' గద వెనుక
దాని కొఱకింకఁ జింతింపఁగానటనుచుఁ
జాటుపరికించి యొక్కింత చూడనంత॥ 127
- ఆ॥ కోశదూరమందుఁ గూలం బటనుకూల
మైనదున్నయట్లు కానుపించి
యాడఁ బిడలట్లు లగపడ నొకఁడిద్ద
ఱపుడువెడలఁదలఁచి రటకుఁదాము॥ 128
- ఆ॥ చూచికొనఁగ నందుఁజోద్యంబింకేమందు?
పలువలెనలేవు పలువురికిని
గానలేనివారు మానరక్షణ కున్న
వారికొంగు లుడిపి తారిడికొని॥ 129
- ఆ॥ బొరెఁడొడువారు మూరెడుమగవారు పీలికలనెకట్టి బెలువెడల
నిలువుదోపునాఁడు జలనిధికర్పించు సంగరహితుల ఘోసంగి
రపుడు॥ 130
- క॥ తొందరలో వారందఱు ముందనువులునిలువఁబెద్దభోషణమునన్
సందడినెక్కిరి కావున నందితడి వేవొ పెద్దవగుగుడిగలై॥ 131

తే॥ విలువగలచాలపుత్రుడి వెండిసగలు
మొదలుగాఁగలచిన్నవి మూడువోయె
నింకఁగావడిపెట్టె లేవెన్నియెన్నో
పోవ నివియేలయనితోచి సోదలంప॥ 132

తే॥ తాళపత్తాలవ్రాసినదస్తవేజు
లెన్నోపోయినఁ జింతింపఁడింతయేని
యేనుతరములఁగూర్చిన వెన్నోగ్రంథ
జాలములుపోయెనని కామశాస్త్రీకుండు॥ 133

తే॥ పాత్రమేదైనఁ గొనిపోవుమాత్రమైన
నాత్రపడిపల్కఁగాఁబోవ దాతనిస్థితి
పాత్రమాయమచేతిలోపలిది మనిన
నాత్రిలోకాధిపత్యం బదంచునెంచు॥ 134

—♦ భూతదయ. ♦—

తే॥ అంత గమనోన్ముఖులఁగ నడుగునుండి
యెట్లుచేరంగఁజాలెనో పెట్టెక్రింద
లేఁగసవులేక యొకరెండులేఁగలప్పు
డతచె 'నంబా' యటంచు నివ్వెఱపడంగ॥ 135

అ॥ పాలకేడ్చునట్టి పసిపాపలట్టులఁ గాలవేలబడెడిలీల నవ్వి
'బాబు! మమ్మువిడువఁ బాడిగా' దనుచున్న వాయటంచుదోచె
నటపువినఁగ॥ 136

క॥ ఎవనికిఁబుట్టిన బిడ్డఁడవు? వెక్కి-వెక్కుచునితేడ్చు? పొమ్మనలేమిన్
జవదాఁటి ముందడుగిడఁగ ను వెనుక కేగుటకును మదినులొకన
దాటన్॥ 137

తే॥ 'కాలిసంకెల' లనుకోఁగ నేలబ్రదికె?
వందతోబా టివియును జావంగరాడె?
ఛీ! యటనరాదు మనవంటివే యవియును
గర్భకేషసుగల' దని కామబుధుడు॥ 138

తే॥ గుండిగలటన్నవిడఁగలకొంటిమెట్లు
 లావుపెయ్యలవిడుతుము? జీవులయ్యెఁ
 జూడకున్ననుసరె, యిఁకఁజూడనెందుఁ
 బ్రాణమాఁదీపి సర్వసమానమకద॥ 139

తే॥ దక్షిణాస్యుఁడు మనలఁబరీక్షసేయ
 నోర్పుఁ గననెంచి యెనరించెనో యిదిట్లు
 దిక్కులేకుండ వీనినిదించి చనిన
 దిక్కుమనకాతఁ డెట్లుతానొక్కొ! చెపుమ॥ 140

ఆ॥ 'చేసికొన్నవారు చేసికొన్నంతయు
 ననుభవింతు' రనుచు వినమెయెందు?
 మనముబరువటనక కొనిపోవఁగావీని
 నిహము పరమటంచునెంచి యంత॥ 141

ఆ॥ వంగి చిట్టబిగిసి వలిఁగొన్నలేఁగల
 మెల్లమెల్లలాఁగి మేనులందు
 నిమిరి జాలిగొంచు నిలువెల్లనీరుగాఁ
 గనులుతుడిచికొనుచుఁ గొనభుజముల॥ 142

తే॥ తల్లివోవుచుఁ బిల్లముత్తవ్వమెడకుఁ
 జుట్టిపోయెడికై వడిఁ జుట్టుకోఁగఁ
 'దనకుదూరంగలేదుక్రొంత మెడకొక్క
 డో' లటన్నట్లు వారలుబైలువెడలి॥ 143

క॥ సుడిగుండములను దోవను
 బడకుండఁగ నూతకోలఁ బట్టుకొనంగాఁ
 దడకనులాఁగుచుఁగట్టలు
 కొడుకుందండ్రియును దోవకును నడపంగాన్॥ 144

సీ॥ సర్వస్వమల్ల విశ్వామిత్రునకొసంగి
 వారణాసికే బోవువారియట్లు
 పుష్కలదేశంబుఁ బుష్కలనకునోడి
 పురదేశగాముల వారియట్లు

రాజ్యంబునెల్ల భరతునకర్పణసేసి
వనసీమకేగిన వారియట్లు
కలరాష్ట్రమెల్లను గౌరవేయులకిచ్చి
తా రడవికిఁ జనువారియట్లు॥

తే॥ తమధనంబెల్ల యల్లరత్నాకరునకే
యప్పగించి కష్టములపాలై తిరుగఁగఁ
గర్మసాక్షియెసాక్షిగా ధర్మమార్గ
వర్తులై పోవుచున్నారుకీర్తిధనులు॥

145

ఆ॥ నిలువుదోఁ పలతిరుమలలో నొసంగి, ని
స్సంగులైనబాటసారులట్లు
వెనుకచింతపిడి వీతాఘ్నలై వారు
పోవుచుండి రేదొత్తోవఁబట్టి॥

146

క॥ ఈశుని దృఢమతినిల్పుమ
హాశయులై మార్గమరసి యరుగుచునుండన్॥
స్త్రీశవములపై నగపడె
నాశంబుట్టింపఁజాలు నాభరణంబుల్॥

147

సీ॥ అక్కడక్కడఁగొంద అక్కడెక్కడివారొ
దిక్కులేనిశవాల ప్రక్కఁజేరి
దద్దటిలెడియట్లు పెద్దపెట్ట ననేడ్చి
తద్ధనాపేక్ష నబద్ధమాడి
యలవారు తమకాపుతా బందుగులటంచుఁ
గలనగలన్నియు నొలిచికోఁగఁ
గామయాదులుగాంచి 'రామరామ'యటంచుఁ
దామెఱింగియును నిష్కాములౌట॥

తే॥ వానిదెసఁ గాననైనను గానకుండ
నేరలఁగని మోహమందని తేటకీర్తి విశ్వవి
వలల, తొమ్ముబంటియు మొలబంటిగూడ
సీదులొడుచు దరిఁజేర నేగుచుండ॥

—♦ దేవసహాయము. ♦—

సీ॥ ఏమూలనుండియో యింటికప్పుకొండు
దట్టమైనది యొక్కచుట్టుగుడిసె
నీరమ్మపైదేలి వారున్నవైపున
కే రాగడంగిన వారిలోన
సుబ్బమాంబికపల్కెఁ జూడరేయెవగైన
నాముదంబందున్నదేమొ' యనుచు
విన్నవారలునవ్వి 'పిచ్చిదాన! రవాణ
చేయునెవ్వఁడుబిడ్డకై' యటనిరి॥

తే॥ కాని కామేశ్వరుఁడుమాత్రా మామెయినన
'కేమొమాతము సందేహమేల?' యనుచు
నత్తఱికిఁబోవఁ గనఁబడె దుత్తయెండు
తా ముదంబంద నందుండె నాముదంబు॥

149

తే॥ చిత్రమేమందు? నందుండెఁ జెకుముకియును
సుబ్బమాంబయొ యుబ్బితబ్బిబ్బులయ్యె
మున్నుపరిహాస మొనరించియున్నవార
లక్కజమ్మన వ్రేల్వెట్టముక్కుపైన॥

150

మ॥ భగవన్నాయ యిఁకేమిచెప్పుదుము? సంభావ్యంబహా!యేమి? త
జ్జగదాధారుఁడు నిశ్చలాత్మకమనస్సంజాత తత్తత్సమ
స్తగ్యహీతిం దనయంత నమ్ము నిజభక్తవాత కామ్యాఖిలా
ర్థ గవేషంబొనరించి కూర్చుండ నిత్యంబప్రయత్నంబుగాన్॥

శా॥ 'నారుంబోసినదైవమేయొసఁగెడి న్దానీర' మంచందు రా
తీరే యీడనుస్పృహయ్యెఁగద సాదృశ్యమ్మువేటల? త
న్నీరంధ్రంబుననుండి కాంచె నెటులో! నీరాటమధ్యస్థితున్॥
నోరేలేనటువంటి బాలకునిఁ గన్నులూసియున్నాతనిన్

152

మ॥ కరుణాపూరుఁడు పక్షిణాన్యుఁడు కటాక్షంబుం బ్రసాదించి సా
దరదృష్టింగన నొక్కమాటు విపదుద్ధార్యం బఘుచ్ఛేద్యమా

టరుదే? యక్క-తకంబు వారికలుపాహార్యం బదానట్లు, దు
ష్కరమేముండెడి నప్పరాత్పురుస పుత్తంశంబులం దీర్పగన్?॥

మ॥ వసమధ్యంబున బిడ్డకాముదము సంపాదింప నెవ్వారలె
చిన సాధ్యంబవునొక్కొ! యీశ్వరుఁ డుదాసీనుండుగానుండఁదా
ననుకంపామతిఁజూడ లభ్యపడఁగా కామండతైలంబు, కా
దని యెవ్వారలు వల్కుఁగాఁగలరు? మాహాత్మ్యంబుజ్ఞేయంబుగాన్
సీ॥ దీర్ఘాయురానంది దేదీప్యమానుడౌ

వాఁడుగావున నింక బ్రదుకవలసె
సంతానసౌభాగ్య సంపత్తిమేతుడౌ

వాఁడుగావున నింక బ్రదుకవలసె
సంపాదితాశాంతసత్వైర్తి ధాముడౌ

వాఁడుగావున నింక బ్రదుకవలసె
సత్కర్మకోదోబ్ధితోత్కృష్ట సేతుడౌ

వాఁడు గావున నింక బ్రదుకవలసె॥

తే॥ బెక్కులేటికిఁ బల్కంగ నొక్కమాట

యిట్లు లిప్పటి కీకృతి పుట్టవలసె

నట్టియప్పుడు దైవసహాయ ముండు

టబ్బుగంబొక్క! యజ్ఞాని కప్పుడహహ!

155

క॥ సరెకాని సుబ్బమాంబయు

వరనిజభర్త్రంఘ్రియుగ్మ పంకేరుహబం

భరగావున నాయమహృ

త్సరసిజమందీనుఁడుండి తాఁబలికించెన్ ॥

156

ఉ॥ భావిఫలానుభూతి పరిపక్వహృదంబుజ కామయార్ద్రసం
భావితమైయెయుండుటఁ గృపామతి తద్ధృదయాంతరాళమం
దేవిధమైనచింతయు నొకింతయులే దనుభూతపూర్వముల్
దావొసఁగండు రామది కతఃపరమెంచఁడు నమ్మునీశ్వరున్ ॥ 157

తే॥ తుదకు వారెట్లాచేరిరి దుత్తఁగొనుచు

జ్ఞాముపొదెక్కువేళకుఁ దేమయాట

మెట్టనేల యొకింతకన్నట్ట నటచు
వచ్చి రితరులుకొందఱు చచ్చిబ్రతికి॥ 158

సీ॥ తాళమందునా నారి కేళద్రుమాననో
మొవ్వసఁ గూర్చుండి ముప్పదప్పి
గట్టుపైఁకా లేక పుట్టలోననాచేరి
నందున నెట్టా స్త్రాణాలుదక్కి
గోడమీఁదనా యేదోమేడసేడనా చేరి
యుప్పెనచెబ్బను దప్పఁగలిగి
నడికప్పులందెక్కి పడకుండ నీటిపైఁ

గొట్టుకొంచునువచ్చి మెట్టబట్టి॥
తే॥ సుచ్చిచెడి చేయువిన్నపం బచ్చట నన
నన్ని మూలలవారలు నన్ని తెగల
వార లొక్కటఁజేరి వారివారి
కష్టసహలనగ పొండొకంఁడ్రువినఁగ॥ 159

తే॥ అపుడు మోమెఱుంగనివార లత్యావుతైరి
యాత్రికు ల్లోనఁ గలిసినయప్పటివఱె
జీవయాత్రలఁ గలిసెడిజీవకోట్లఁ
దివురున్నేహనుబంధ మీతెఱుంగుచె కద॥ 160

ఆ॥ అటను సుబ్బమాంబ చిట్టబిడ్డపగ్గిడె
గడియలోనె లోనికల్మషుం బ
గస్త్రము క్తసింధు కలుషేతిజలమట్లు
పీడపీడనైన జాడబోయె॥ 161

ఆ॥ కనులువిచ్చిజననిఁ గనె గనుఁగం దదే
చిస్మయప్రకృతివిచేష్టయనఁగ
జనకుమించునట్టి జ్ఞానితానాదునా
సంతవోవ సుంతచింతఁగనని॥ 162

ఆ॥ అల్లతల్లికెల్ల యార్త్రయడంగెను మోదమందిబిడ్డ ముద్దులాడె
లోకమెల్ల సంత నాకెనువికసించి వింతరుచుల సీనువితముదోడ॥

తే॥ భానుఁ డపుడయ్యెనూత్నప్రభాకరుండు
నవనవారుణవర్ణ సుగవము గనియె
వారిచవి వారిదింత యవ్వారసేసె
జీవనంబపు నుఘాచకా జీవనముగ॥

164

మ॥ మనకామార్కుడఁ టాచమించి, కని తన్మాధుర్య మత్యద్భుతం
బునుబొందె న్మునుపెన్నఁ డాడనుజలంబుల్ టొరము న్విడియుం
డ నెఱుంగండపుటన్మునంబునఁ గృతస్నానుడు తానై యొన
ర్చె సనుష్ఠాన మొకింత, యంత ననియె స్మితకృష్ణనానైష్ఠవిన్॥

—♦ నీ డోక్కలు. ♦—

శా॥ అమ్మా! పావనీ! జీవనీ! దళితను ర్త్యవ్రాతసర్వాఘసం
ఘమ్మా! శ్రమ్మా! నేటిటన్మునుఁగు భాగ్యంబుండునోలేదా! కై
కొమ్మాభక్తునియంజలిం గఱు నోకొమ్మా! సురేడ్యమ్మ! మ
మిమ్మాధుర్యపుఁజూడ్కుల ప్రభుమకవిమ్మా, కృష్ణ! సాహిష్ణవీ!

శా॥ నిన్నాధానముఁ జూచికొరిచు భవదుస్మితలక్ష్మపాసార సం
పన్నత్వంబున వృద్ధిబొంది ఫలియింప న్స్వీయకేదారముల్
విన్నాణంబున సర్వసంపదల శోభిల్లంగ మాయయ్య యశా
మున్నీరేకద లేవఁగొట్టె నిటు ఘమ్ముంగృష్ణ! సాహిష్ణవీ! 167

మ॥ జనకుం డష్టపు డాగ్రహించినఁ గటాక్షంబుం బ్రసాదించుచున్
జననీరత్నము బుజ్జగించుగతి నీక్షారంబిటుల్వీడి, నూ
తనమాధుర్యముఁజూపుచు న్నుతులకాధారంబు నీరంబుగాఁ
గను గ్రోలించితి మమ్ముఁబోంట్లుబ్రదుకంగాఁ గృష్ణ! సాహిష్ణవీ!

మ॥ సరసింహాఖ్యుండు తాతతాత తొలుత న్నాదెండ్రదావీడి, త్వ
త్కరుణాపాంగ విలోచనార్చితను మోక్షప్రాప్త్యపేక్షనగి

దర్శరమున్నిందరియంగ నేనుతగము ల్వందేబదబ్దంబులూ
దరముంజూపిన నీవె చేవిడుతె? మాతా! కృష్ణ! సాహిష్ణవీ!

మ॥ మదీజింతింపంగ నేల? యేదెవరికిం బ్రాప్తింపనొనెప్పుడ 169

య్యచె ప్రారబ్ధవశంబునంగలుగు, మధ్యంబు దెటుల్కొల్పనా?
దుడనున్న న్నన దోసమయ్యెడిని, భక్తున్నేషసంయుక్తి గొ
ల్పెద, నాశీస్సునొసంగుచుమ్మ గుణవల్ల! కృష్ణ! సాహిష్ణవి॥

చ॥ అని యిటులైకృతాంజలి, పురోభిముఖంబుగఁద్రోవబట్ట నెం
చిన మదీదోచెనట్లు, చెడిన్నేహితునింటికి జేరవచ్చు, బం
ధుని దరియంగరాదని యభోచితవృత్తినిజాదరంబు నం
దిసహితులం గృతజ్ఞుల విధిజ్ఞుల బ్రాజ్ఞులజేరనాపయిన్ 171

తే॥ జంపతులు బిడలేవురు శ్వశ్రువపు
, చావుదప్పియు, గనులొట్టవోవ, ననంగ,
బ్రాతేదశవీడఁ గాల్పడ రాతిరికిని
గ్రోశపంచకముననున్న క్రొత్తపేట 172

—♦ ఆ శ్వా సాం త ము. ♦—

ర ధ ని ం ధ ము.

క॥ శ్రీవిపులయశోరుచిరో ద్రీవవృషోచ్చండవాహు, ధ్యేయోదాత్ర
ద్యావాపుథివీజలమయ దేవున్నానాసురేడతీతు స్విడన్ 173
నడిమిని 'శ్రీపురుషోత్తమసుతుడన్' అనితేలును.

కం ద గీ త గ ర్భి త ము.

చ॥ వరసురపూజితా! వినుతభాసురగాధ! కవీంద్రవర్ణ్యసుం
దరధవశాంగ, సుస్థిరముదావహా! విశ్రుతదీనపోష! సా
దర! గరహరి! యోరవిసుధాకరపావక రమ్యనేత్ర! కం
జరిపుధరా! యికంగరుణసా, కెడుభారము కాదెనిదహణ! 174

గ ర్భి త ప ద్య ము లు,

క॥ సురపూజితా! వినుతభా సురగాధ! కవీం ద్రవర్ణ్యసుందరధవహా!
గరహరియోరవిసుధా కరపావకరమ్యనేత్ర! కంజరిపుధరా!

తే॥ వినుతభాసురగాధ! కవింప్రవర్ణ్య!
 స్థిరముదావహ! విశ్రుతదీనపాప!
 రవిసుధాకరపావక రమ్యనేత్ర!
 కరుణసాక్షి కెడు భారముకాచెనీద?

◆ కంఠము ◆

వ ర క వి నా దె శ్ల న్వ య | పు రు షో త్త మ
 జీ వ యా త్ర, పు త్ర క కృ త త | ద్దు రు చ రి త
 ద ష్ఠి ణా మూ | రి ర చి త
 మా శ్వాసమందిదియె
 ప్రథమంబౌ॥

ఉత్తమ జీవయాత్ర.

ద్వితీయాశ్వాసము.

- క॥ ఆకర్ణింపుమి భవ్యా! శ్రీకరపద్మాలయా శచీధవసేవ్యా!
ప్రాకటతీపురక్రవ్యా! దాకూపారై కకుంభ జార్యస్తవ్యా! 1
- ఉ॥ నారలుతోనఁ బూర్వదిననాయుశరాహతిఁ బడ్డవేనా భూ
మీరుహపాళితకృజలమృగ్యతఁగాంచి యటబిహిషిం
దారుసహాయమందఁదగుతావు సురక్షితమంచెఱింగి యా
ధారముచిక్కునంచుఁ బరితాపమువారఁగ నూరఁజేరఁగన్ 2
- ఉ॥ మున్నొకయపు తారటనుఁ బోయినవైఖరి యిప్పుడున్న తీ
రన్న నికెన్న నేమి? పువులమ్మనయూరనుగట్టెలమ్మ నా
సన్నులమైతీమం చెదవిపాదముదోపఁగ వారలేగి రా
పన్నతనూరిలోనికి నెవండును జూడఁగరానిచీకటిన్ 3

—♦ నిశాపృవేశము. ♦—

- తే॥ పొదలగింగురుమనుధ్వని పొదలుచుండఁ
గడలనెల్లెడఁ జీకటులడలుచుండ
తేచులను దమ వేసముల్ రేచుచుండఁ
గసమసఁ జనిరి చుక్క లాకసమునిండ 4
- మ॥ సరసీరుట్పఱుఁ డంబుధి స్తరసహస్రంబుంబ్రసారంపు టా
విరులందేల్ప ఘనంబుదై మరల నుర్వి స్వర్వ పాతంబుగాన్
శరదధృంబది కీర్తికాములకు సాక్ష్యంబొప్పుగా నిష్కలం
క రుచి నేతెడి గోళపిపికల ఋతూసకముం దాల్యేదాన్ 5
- సీ॥ గగనపారావార కదనసీమామగ్న
ఘనచమూపటల నొకాదశంబా!

గణ్యసంగ్రామరంగస్థల భంజిత
 శోభాతిరేక మత్తైభచయమే!
 ఘనవాయుసంగరాంగణ ఘర్షితాభ్రంక
 మానేకపసన యూనావళియొకొ!
 రణపురందరబాణ రక్తధారాసిక్త
 కుంభినిపతిత రక్షోనికరమే!!

తే॥ నాగ నాగము ల్నాగాభ నాగములెట
 నాగగనమందు గనరామి నాగములట
 నాగభోగప్రకాశమా నాగజితమ
 నీగరీమ మంది యలరు నానాగతులను॥

6

అ॥ ఖగకులాయుఖచితఖద్యోతచయమట్లుఖగపగమననాభిక మలభవుడు
 ఖగశకలిత కలితఖద్యోతకరము లనంగ ఖగాళినిలిపె జగతిఁదనుప॥

క॥ దీపావళిసనఁగార్తిక దీపావళి గగనమందు దేవతలునుపన్
 గాపు రజనీచరుల నిల నాపం గరదీపిక లగునవి యననొప్పెన్॥

తే॥ ఎవరు వేల్చెట్టిచూపని యెన్నికఁగని
 తన్నునించు పాతివ్రత్య ధర్మనిరతి
 బన్న మెఱుంగని యల్ల సుబ్బంబఁగాంచి
 ద్యుతిఁ దొఱంగెనుచా నరుంధతికనంగ॥

9

తే॥ తానిశాచరుడయ్యెను దారఁగూడి
 పరఁగఁదారాధవాఖ్య యస్వర్థముగను
 స్మరరిపుచ్చేదితుండయి మరుని సఖతఁ
 దాఁగఁకాపీనుడై విధుండేగఁదొడఁగె॥

10

తే॥ అబ్జిబాంగించువాడని యబ్జరిపుని
 బ్రదికియున్నారు చూలనాడెదరటంచు
 నతఁడు వెఱచెనొయనఁ దృతీయాశశీయపు
 డాకసమునఁ దానుగృశించి యణఁగియుండె॥

11

తే॥ కాదుకాదదిచంద్రరేఖనుదిలకము
 గాఁగ దిద్దెను నుదుటనాకాశకాంత

ఋక్షమణి భూషితాంగి సదృశరహిత
యింపుమదినింపఁ దనియింప నిట్టులుండ॥

12

--♦ ఆ ప్తా ద ర ణ ము ? --

క॥ వినఁబడియెను ధన్వనులిండ్లను
గనఁబడియెను లొనిదీపకాంతు లటనటన్
దనశ్వశుశ్రు సోదరిగృహ
మునుగని కామార్కుడాగె ముందిర నదికాన్॥

13

తే॥ పాతపాతల వీరలఁబాతఁజదరి
నాతఁజింగని వారెవరో తెలియక
'యెవఱువా' రని యడుగుచుగృహిణివచ్చి
బిచ్చపు స్వేదముల నిల్చువీరిఁగాంచి॥

14

సీ॥ ఆశ్చర్యముననామె నిశ్చేష్టరాలయ్యె
వెఱఁగంది చూచినవిధముతోఁచె
నంతలోఁ జింతతోఁ గొంతతెప్పిఁజీలిన
నొనెయిట్లని సందియంబువాడమ
'గద్గదికను' జెల్లి! గతిపట్టని' ట్టన
లింగాంబ యాలింగి తాంగయయ్యె
నటులనే తత్పుత్రి యకామననుబ్బాంబఁ
గొగిలించివగచెఁ గడుపుపగుల॥

తే॥ 'రొదయి' దేమని గృహమేధి కదలినచ్చి
కామయాదులఁ గౌపీనగాములఁగని
గాములిటు తప్పఁజూడ్కి కక్కజమునంది
పారలదఱలోనికిఁ జీరిప్రీతి॥

15

సీ॥ కామార్కుకైవట్టి తాముందునడవఁగాఁ
దనపత్నిదక్కువారనుగమింపఁ
బాద్యంబుముందిడి పదపడివారికి
స్నానార్థముగ నుష్ణజలమొసంగి

మడిగట్టునింతలో వడివడివంటలఁ

జేయించి వారిభుజింపఁ జేసి

వారందఱకు నూత్నవస్త్రములనొసంగి

ధరియింప వేడి యాదరముమీఱఁ

తే॥ వచ్చిరీరలు మమ్ముఁ బావనమొనర్చు

గాదుసుకృతమ్మునం జేసికాచె మాదృ

శులకు మీరొనర్చు సహాయముల నిదరయ

నగునె యెన్నఁగ నొకసహస్రాంశమైన?

16

తే॥ ఇంతకెంతైనఁ బ్రాణంబులేనిదక్క

నంతయేచాలు ననిసంతసీంతమనిరి

పిదపరేయెల్ల మాటాడి , పిచ్చిపాడి

రెండుమూడుది నాలట్టి యండనుండఁ

17

చ॥ వరమతినడ్డు హాణవిభువర్యులటుప్పైనదెబ్బ తాఁకునన్

ధరఁదమయాస్త్రీఁ గోల్పడి వెతన్పడియున్న జనంబునెల్ల నా

దరమునఁబిల్చి వారలకుఁ దత్తెదుపార్జితవి త్రనవ్వపున్

గురులఘుతారతమ్య మెదఁ గూర్చువిధమ్మున నీయనీవులన్

క॥ ఆయీవులవిషయము విని

యూయాదుజనమ్ములట కనతి దూరస్థం

బై యొప్పెడిబందరునకుఁ

బోయిరి కామార్కుఁ డట్లసాయెం నైకోన్

19

ఉ॥ వీరు ధనాఘ్యులందుఁ గడుఁబేరిమిఁగాంచిన వారలయ్య నా

ధారములేని దుస్థితికిఁ దారిపుట్టుల వచ్చిరరచు, న

తొరము నగ్రగణ్యముగఁగాంచినటర్వదిరూప్యము ల్లుదం

బారఁగ వస్త్రముల్మఱి పదార్థచయంబుఁ గ్రయంబొనర్పఁగా

ఉ॥ ఆపదలన్నరాధి పవరాదరణంబు విధాయకంబటం

చీపగిది స్త్రీహించిరిసరే, యిఁకముందొనరింత మేదటం

చాపయిఁజింతసేయ ననె సగ్రతనూజుఁ డిఁకెప్పులేని జే

ప్రాపులిఁకేల? యప్పుఁగొనువారలమృందనివారిఁ గోరఁగా

21

క॥ ఆమాటవించువలదనఁ గామామృతఁడదేలయన్నఁగడతేఱక వి
రీమెయిఁ బీడింపబ్రదికి రేమోయనికొండటనియె నిచ్చొటి
జనముల్॥

శా॥ కర్తవ్యాంశమిఁకేదినాననియె, యోగ్యప్రాప్తభాగ్యుండున్
తార్తిం జెన్నువహించియొప్పు నలతాతాపద్య నాభాఖ్యస
త్కీర్తిశ్రీవిభవాభేరాముఁ డనికాడే విందు గోల్కొండలో
వర్తిల్లన్ ఋణదాతనేనయితఁ డిర్పన్లేదతంఁడింతకు॥

క॥ అదిమూలధనముగాఁగొని
యదృష్టమును గలిసిరాఁగ వ్యాపారంబున్
మొదలెడి హైదరబాదునఁ
బదపడి లక్షాధికారపదమతఁడంచెన్॥

చ॥ అతఁడుధనాభివృద్ధిని మదాధికతం గనకుండునంచు, సం
తతసురవిప్రభక్తిని గృతజ్ఞత నాయెడఁజూపు నంచు, నూన్య
సతఃఋణమింకఁదీర్పమి కనారతముంగని యద్దితీర్ప, ని
శ్చితమతిఁ దానవత్తునని చెప్పెనటంచును వింటి మొన్ననే॥

క॥ ఆతఁడు బాల్యస్నేహితుఁ
డై తొలుత సహాయమొందె నదిమఱచితి, నే
నీతటి గతియదియేకా
నై, తగుస్థితి నాతఁడునినద నడుగంగాన్॥

చ॥ అనిజనకుండునల్క వినిసంతనే యగ్రతనూభవుండు మే
లనితలపోసి యిర్వురమునచ్చటికేగుద మద్దివృద్ధిశో
డను సతఁడిప్పుతీర్ప మనడబైయదాటఁ గొనంగవచ్చు నీ
మనస్థితి నద్దియూదరపు మానుగ నొనని యుత్తరంబిడెన్॥

ఉ॥ కానఁగుటుంబముందగిన గ్రాసముఁగూరిచి క్రొత్తపేటలో
నేనివసింపడించి చనిరిద్దఱుఁగాల్నడఁ బద్మనాభుల
క్షీణిలయంబుఁజేరఁగఁ గుచేలుండు మున్నలపద్మనాభుల
క్షీణియంబుఁ జేరఁజని శ్రీవిభవాధ్యతఁగాంచుచున్ననన్॥

—♦ శై శ వ దు వ్య శి ఊ ణ ము. ♦—

ఉ॥ ఇట్టుల వారువోఁ బరిచుభించెడిఁ బుష్పము పుట్టినపై' య
న్నట్టులనొప్పుచుండె నలయన్పుకుఁడాపురుషోత్తముండిట
బొట్టి భుజంగ' మంచనఁగ ముద్దులమూటలుగట్టు' మాటలా
పట్టునఁబలుక చాటలను బాటలఁ గూడుచు నీడుబిడ్డలన్॥ 29
క॥ ఒకనాఁడాచిన్నన్న బ డికిఁబోవుచునుండ వెంబడించె బుడుతఁడా
గక, వలదనినను దప్పిం చుకొను చరిగిరంత నగ్రజుండున్ తులుక॥

క॥ గునగునలాడుచు , నన్నా'

యని పిలుచుచుఁ జేలనడుమ కాతఁడువోవం

గనఁబడమి బిక్కమోమిడి

వనరుచునున్నంత నొక్కభామిని, రాఁగాన్॥

31

క॥ తనయాటనెచ్చెలులమా

తనుగా గుర్తించెనాపె దయగలయదిమైఁ

గనఁబడి ముద్దిశికిని కా

శ్లనుగదియింప మొలబిల్లలనులాగికింనన్॥

32

తే॥ వానిబొడ్డున నిడికిని హానిసేయఁ

జేతులాడమి నజ్జాని చేయునెదని

యిల్లుసేరంగఁ ద్రోవఁజూపించి దాఁటె

నంతలోఁ దమ్ముడేడని యన్నమరల॥

33

క॥ 'సుబ్బీరామితల్లె' దబ్బునననుఁగొల్లరెండుదగ్గఱగాఁ బె
ట్టబా' యనిలాగెననుచు దబ్బుకాకాకుండఁ జెప్పెఁ దత్త ణ
మతఁడే॥ 34

ఆ॥ బుడుతనెత్తికొంచుఁ బోయి' న్యాయాధిప!

వివరమెఱుంగఁజేయు బిడ్డఁడనుడు

'సుబ్బీరామితల్లి' చోరతేదెదరక

తెలిపెఁబలుక ముద్దులొలుక నిసుఁగు॥

35

క॥ ఆమాటవినఁగ ముద్దె

తామేజిస్రీటు బిడ్డఁడనతొడ నిడికిం

చేమోయి చిట్టిఫిరియా

దీ! మఱిసేపేదేని? తెలుపు' మటనుడు॥

36

క॥ తలవంచి బుజంగ' మనియె

'మొలబిల్లులుతీసె' ననియె, ముదముననట్లే

యలవిషయ మరస్మివాయుచు

గలసాక్ష్యమదొక్కటైన గడువడినమ్మెన్॥

37

ఉ॥ ఏలన నజ్ఞుడౌట నిసు వేయనృతంబు నెఱుంగఁజాలఁడ

శీలములేమినేరఁడు కలి న్వయసెక్కుడుగాఁగఁ జెల్వీయున్

జాలజనుల్ ఋతేతరవచస్కులు బోనులనెక్కిపల్కసి

బాలుఁడు పున్నెమేదవునో పాపమెదోయెఱుంగఁ డొకింతయున్॥

చ॥ అనుచు బాలీసువారి నరయంజని తోడనెదొంగ నప్డతె

మృనియనుపంగ న్యాయపునియానతి వారటకేగినంతనే

కననల యెఱ్ఱతోపులను గంపముసాగెను బల్లెటూరికి

బనిఁగొని వారలేమిటికివచ్చిరొయంచరయంగ నేరమి॥

39

ఆ॥ ఎవనికొంపమునుఁగు నేమగునోయని

తెల్లవోయిచూచి రెల్లజనులు

వెఱచి యాఁడువాండ్రు బెదరిపిల్లులుడఁగి

దడులచాటునఁ దగి తారుచుండ॥

40

ఆ॥ పాపఁడుండిచేతఁ జూపగమృతాన

మల్లరక్షకభటులన్నహితులు

వింతఁజూడవచ్చి వెంటఁబడినజట్టు

గలకలముగనిలువ గడపముందు॥

41

ఆ॥ కొంతదవ్వు నుండి కొంపమీఁదికెరాక

తనదు దొంగతనముఁ గనుఁగొనిరని

ముడియవిడ్పు తీసి మొలబిళలంతలో

ముసలియశ్రమిఁద విసరిపోవ॥

42

ఆ॥ అమృగారివిషయ మదివఱకేకొంత

తెలిసియుని నేమొకెచ్చిపెట్టె

ననుచు గుంపుఁగాంచి, కొనివాని నెదురేగి

యెవరికొఱకు? బిళ్ల లివిగొ యనియె॥

43

ఆ॥ కడుపుఁజించికొన్న గాళ్ల పైబడు' నని

పిల్లవాఁడు పాటవేసికొఁగఁ

దెచ్చెబిల్ల వారికిచ్చిరాఁ బోవఁగా

బయలుదేలుచుండ వచ్చితి రనె॥

44

క॥ అడుగమి నేతడఁబడి గు

మ్మడికాయల దొంగ' పగిదిమాట్లాడంగా

వడినందఱ కదితెలిసెను

జిడిముడిపడుదేల? యవ్వ! చెప్ప'మటనుచున్॥

45

క॥ తా, డాబుగఁ గాంస్తేబులు

కోడలదేమూలడఁగె? గొనితెమ్మనుడు

వీడమి బతిమాలినఁ దుద

కాడకుఁ గొనిరాఁగబిడ్డఁ డడై' యనిచూపెన్॥

46

ఆ॥ కష్టమింతలేక స్పష్టంబుగా నల్ల

దొంగయదియుఁదీయు సంగతియును

నెల్లనిట్లుతేటతెల్లంబదై యింటఁ

జొరకయుండ సొత్తుదొరకుటయును॥

47

క॥ మెడఁబట్టి నెట్లఁదొడఁగుచు

గడగడవడఁగఁ దమయధికారియెదుటికి

విడువక 'కాలస్త్రేలం

బడి' నను గుండెలుదడదడఁబడ నడ యడుగన్॥

48

క॥ ఏపాపంబెఱుంగనిదై యాపాపనిల్లి సుబ్బమాంబిక యేవే

వోపనిపాటలదగ నెవ రోపోయి, యిదెల్లఁజెప్ప నోహట

మొదవన్॥

49

ఆ॥ వేలకొలఁదియా స్తికూలిపోవఁగనిట్టి కొద్దిదానికింతరద్దియేల?

క్రోధమిద్దిప్రాణబాధకమా నేమి! బిడ్డకంచుఁ బంపఁ బిన్నతండ్రి

క॥ వడికెడి జందెవుగదురిడి

వడిజని రక్షకభటులనుబతిమాలె, సతిన్

విడువుండనియభియోగం

బుడిగితిమే మెట్టులీగ లొనరిం త్రొనఁగాన్॥

51

క॥ ఓ బాపనాయనా! విను మీబిడ్డఁడెమాకుసాక్షియిది బోలిసే-

సా, బలమైనది, విడువ న్నాబోంట్లకుండరమే? యాజ్ఞ నడపగ

వలయున్॥ 52

తే॥ అనుచుబలవంతముగ లాగికొనుచుఁబోయి

యరయనంపుమేజిస్త్రిటు నానతిమెయి

దొంగఁగొనితెచ్చితిమి, యిదెదొంగసాత్త

టనియెదుటఁబెట్ట నత్యుగ్రుడై యతండు॥ 53

ఉ॥ ఓసిదురాత్మురాల! నిను నొత్తిగిలంబడఁగొట్టి ముక్కలం

గోసినఁబాపమున్నె? పసికూన, యెటుంగఁడు పాపకర్మమల్

దోసమటంచునెంచ టిటుదొంగిలెదే? యలబిడ్డవస్తువున్

గాసినిబొంద, నందవఱకంబు, విధించెద నీకుశిక్షగాన్॥ 54

ఉ॥ గొడ్డునకైన గుండెకరుగున్ వినఁగాఁ గనఁ బల్కునందమున్

బిడ్డలఁ గన్నతల్లివయి వ్రీడయొకింతయులేక నిష్క్రూపన్

బిడ్డనుమోసపుచ్చి మొలబిల్లలఁ దీయఁగఁ జేతులాడెనే?

దొడ్డకొలమ్ముఁ గీరితి యథోగతి పాలయిపోవ, దుర్మతి! 55

చ॥ అనవుడుఖిన్నురా లవుచు నాననమై తక దొంగనిచ్చె, బ

ట్టును దమయూరివారలరుడుం దలనేలనుగొట్టినట్లులై

కనుగవ నీరుగార, 'నపకారికిఁ దా నుపకారముం బాన

ర్ప' ననఁగ సుబ్బమాంబయె కృపం గనుడ న్మోఱ చేరనంపఁగాన్

మ॥ విని న్నాయాధిపుఁ డంతరంగమున సాధ్యయోగ్యత న్మెచ్చి కొం

చును, వంశోన్నతియు న్మదిన్నిలిపి, తీక్షణదేశము న్మార్చి కొం

చనుకంపామతి 'పైను'తో బ్రథమపర్యాయమ్ము బోనిత్తు, నిం

క నొకపీఠెడి సేసిసం గణివయోపాత్రతం గం దనున్॥ 57

ఆ॥ పిదప మందలించి బిడ్డల నగల తో
వదలఁదగదు, కలుగుఁ బ్రాణభయ ము
దృష్టవంతు లీర లిప్పటికంచని
విడిచె నిటు దినములుకడచుచుండ॥

58

—♦ యా వ స పు ట భే ద న ము. ♦—

మ॥ అటఁగామార్కుఁడుఁ దత్సతాగ్రహిండు జాయ నైదరాబాదు,న
చచ్చటఁ దాతాన్వయునాదరంబుఁ గన దీక్షం దా రహోరాత్రులం
బటుకష్టములకోర్చి కాలినడక న్బల్లెల్లశ్రామముల్
చటులారణ్యములుం దరించి చన దృశ్యంబయ్యెఁ బోలొక్కటన్

మ॥ ఉడువిధి న్న సఘర ఘర్షణము లేమోనా, శతఘ్నిధ్వనుల్
బెడిదంబై యడిదోగ్రకుంతధర విద్విణ్ణాశ కోద్యచ్ఛవుల్
గడుదుర్భేద్య మొనర్ప నేర్పడిన 'లష్కర్' చేరువం గల్గన
య్యెడు, గోల్కొండ యబ్బెట్టిదో యనుచువా రేమేమొ

చింతించుచున్॥ 60

మ॥ పరరాజన్య భయంకరంబయి యటం బ్రాకారమొప్పున, దదం
తరిమందు న్బహురమ్యహర్మ్యతతిమధ్యంబందు లక్ష్మీకటా
క్షురుచిందేరుచు సాధరాజమునఁ గక్ష్య హ్లాసవర్తకమం
దురు సాభాగ్యుఁడుగా నవాబలరు నం చూపించుచు బోవఁగాన్

శా॥ శీలంబెంచి విరించి మించితగ నిర్మించె న్నృభాధామముం
బ్రాతేయాచలనాలభితికలు సభ్రంబంటువప్రావళు
ల్లాలోతాలవిశాలమాలికలీలం జాలసాధంబులున్
గోలన్ స్థూలకవాటపంక్తి పురభాగంబు ల్విభేదింపఁగా॥ 62

శా॥ నా, మోదానహమైనపట్టణము విన్నాణంబుగా శోభిలున్
'షామల్బ'ండను వప్రభాగమున లష్కరు సుమీపంబునన్
శ్రీమంతంబయి దర్శనీయమగువాసిన్ హైదరాబాదనం
గా మున్నెంతయువినిఁ గష్టములిక న్నలెక్కునం చేంచుచున్॥

మ॥ కనిడాయ న్మనుముంద, కాలయవను స్థురింప శ్రీకృష్ణ ద
ర్శనమై, తన్మృచుకుందమాని మును కృష్ణాస్నానముం జేయఁబో
యినత్రోవై మునియేఱునాఁబరఁగు కృష్ణేజ్య స్సమూసీతరం
గిణి, కేయంబదైభేయమై యలరుదానిం గాంచి వారిర్వరున్॥

క॥ స్నానానుష్ఠానంబుల నానాఁ డాపావనవనమంద, ముదమునం
గానిచ్చుకొని 'నయాపుల్' పై నావలికరిగి హైద్రాబాదుఁ

గనంగాన్ ॥ 65

ఉ॥ చారుతరంబుగాఁడగు బజారున నల్లెసలందు నేనునం
బారియుఁ బోవవీలయినభంగి నెసంగెడియార్చిట్లఁచేఁ
'జారుకమానునాఁ బరఁగు సందడిచోటికి వారురానటం
'జారుమునార' మధ్యమున స్వర్గపుండ్రోవన నొప్పె వింతగాన్ ॥

మ॥ జలనిమ్నంబు రసాతలంబునకు దుష్టవ్రాతముం జేర్చున
ట్లు తెసంగ న్మను ద్వారకానగరమట్లు లక్ష్మీరవ్వారిఁ బం
క్తులుగా నొప్పెడి సంతభజాలముపయి న్దొరంపుసారంపు టు
జ్వలసాధంబుఁ బురారి కేతనము నిల్పంబడ్డ చందంబునన్ ॥ 67

మ॥ రవికి స్నీరమగమ్యగోచరముగాఁ గ్రాలు న్రసాంతస్థితిన్
దివికింబోవుట నగ్రభాగమె భువిన్ దృగ్గోచరంబాట లే.
దు, విచారింపఁగ నిష్టదైవమగు నిందుండందుఁ గాల్గొప్ప, న
య్యవనోర్వీతలనాయకుం డెవఁడో రమ్యంబిది నిర్మించెఁబో!

చ॥ కరము మనోహరంబయి జగంబున నద్దొకక్రొత్తవింత మా
దిరి యరదం బనందగుగతిం గడునున్నతిగాఁ జిరప్రియ
త్నరచితమైన పొడిమి కనంగ మనంబులఁ దోచు, నెక్కఁభే
చరులకు నీకుగా నదియెసంగెడునఁ చిరవొందనందమై॥ 69

ఉ॥ దానికేఱుట్టు వర్తకపుదాపు విశాలముగాఁ దనర్చుట
న్మానవపాళి యచ్చొట నొనర్చుటకుం గ్రయవిక్రయంబుల
నానుడు పూర్వభూధరనివాస మొనర్చినమోదఁ జేరఁగాన్
మానిత మెప్పుడదియవునాఁ గనమెచ్చగఁ బొండులెల్లరున్॥

మ॥ అటురాజోవ నదృష్టపూర్వమయి యత్యాశ్చర్య సంత్రాసదో
 త్కటమై శాబకపోతవిక్రకలభౌఘంబు ల్వశాగరితో
 ద్భటదానార్ద్రఘటాభ్యయూఘపతి సంతానంబటంజూడ, ము
 చ్చటగా హాస్తిక మొక్కటన్వజులె బ్రాజ్యంబైన ఫీలాననాన్
 సీ॥ నజిదాకికినోడి పాటియనసరాజ్య

యూదఃపతింజేదు నద్రులనగ
 ఘనమార్గలోభముం గలిగింప సాధముల్
 పడియున్న జీమూతపటలమనగ
 ప్రభుయశేష్టందిక వ్యాప్తవైవారింప
 నిట బెడబట్టు చీకటులనగ
 రాసులైపేరిన మూసినదీన్నాన
 ముక్తములైన శిర్బురములనగ
 తే॥ గణవిజృంభణి కోరాడు గజతగనిరి
 దానపంకిలహాస్తి తావునుండి
 బంధురం బయుగ్మచ్చదగంధమట్లు
 ఘోరాగోచరమయ్యె చూరమునుండి॥

72

క॥ ఎఱుంగని యూరందురకం

బెఱుంగక, తికమకలువడుచు నిటునటుచనుచుం
 నెరువరయుచు వారిర్వురు
 నరుగుచునుండంగ గాంచి రఘల్ గంజున్॥

73

మ॥ కరిరాజల్ గిరిరాజసంతతి మహంగంబు ల్లురంగంబులు
 దురభద్రాంగసుభద్రపాళి రథపాక్షుల్ రథ్యల స్తృధ్యమం
 దిరుపార్శ్వంబుల వచ్చుపొవుజనముల్ హేరాశసంఖ్యాకులేన్
 దరల స్వీలయి నేత్రపర్వమగు నేతన్నార్గముం గాంచుచున్॥

మ॥ మఱిసాగం గని రొక్కరీతిదగు హర్యవ్రాతకత్యౌళి, యం
 బరపిధిన్నిజకీర్తి కాంతకయి యజ్ఞల్దాల యపేలు భూ
 వరుడేర్పాటొనరించుమార్గ మటులొప్పన్ దీపికాస్తంభముల్
 పరుస న్లెక్కకు మిక్కుటంబుగను శోభంబెంపుఁజేయందగన్ 75

క॥ అల్లెగుచు నరయంగాఁ
జొట్లమహారాజుగంజు చాయల యవలం
గోట్లకొలంపగ బ్రదుకం
బుట్టిన్నని చెప్పరాని పోడిమి నొప్పన్॥

76

—♦ మి త్ర స మా గ మ ము. ♦—

చ॥ తిమిరముదాఁబడటలయి తెల్లగఁ గొల్లగ నాడనున్న బి
య్యముగన భూతపాళికి నిటాదరువొనన స్వచ్ఛక్తి స
త్తము 'కొడిసేలవారిది'యై దద్దయుఁజేయన బద్ధనాభు కే
హముఁ గననఘ్యై గన్గొనగ నంపిరి లోనికివర్తమానమున్॥ 77

మ॥ ఎవరోవచ్చిరిపిచ్చులంచననె పూజంపంగఁ దావచ్చె, భ
క్తివిశేషంబునఁ దామడిందరియు, గుర్తింపంగ విభ్రాంతిఁ జెం
ది, వచోతీతముదాఁచి సంభ్రమగళి ద్భ్రష్టేరిముం బాద్యమి
చ్చె, వడిదాను బ్రణామ లబ్ధవిహితాశీర్వాదుడై లేచుచున్॥

మ॥ తనుదర్శింపంగ వచ్చినారలు గుమాస్తా ల్నొకరు తెప్పకురు
న్నను న్యూనంబన కల్ల పాదముల లగ్నంబైన మృత్తంగుళిం
గొని ఫాలంబున నుంచుకొంచుఁ గడుసంతోషంబు దీపింప, మ
న్ననతో నర్హసుభాసనస్థితుల విన్నాణంబునం జేయుచున్॥ 79

మ॥ కుశేలప్రశ్న మొనర్పఁ గామయయనె నూపారుఁ జేపార, దు
ర్దశప్రాప్తించెనుగాని ప్రాణములెటో దక్కె న్దనంబేగి న
స్యకమున్నయది వినిగ, జ్ఞప్తికిని బాల్యస్నేహముం దెచ్చికొం
చితనాథునిము నందవచ్చితిమినా నాశ్చర్యనిర్మగ్నుడై॥ 80

తే॥ పద్మనాభుండు నిశ్చేష్టబరఁగి యంతఁ

దర్శనిన్యస్తనాసుడై ధరణిఁగూలి

తెప్పిటిల కొంతసేపటి కప్పుడనియె

బాష్పపూరిత నేత్రుడై వారిఁగనుచు॥

81

ఉ॥ ఎంతటివారి కెంతదశ యెంతటిలో నెటు కల్గ నొనా యా
నంత యెటుంగ లేముగద, యచ్చెరువౌ భవుచిద్విలాసముతో

వంతరవంతలేక సుఖవారిధిఁదేలుచు మమ్ముబోంట్లఁబో
సింతమటంచుఁ జూచు మిమ్ముఁ జింతల వారిధిముంచివేసెనే?!

ఉ॥ ఉప్పెనవచ్చెనంచు వినియుంటినిగాని మహానుభావులీ
చొప్పున నీరలైతిరని సుంతయెఱుంగను దూరదేశమం
దొప్పుటఁ బాదసేవకయి యొద్దనుజేరి ఋణంబుఁదీర్చికో
నెప్పటికెల్పునో యనుచు నెంతయుఁ జింతిలుచుంటున్నానీ!

ఉ॥ ఏమొనరించి మీఋణము నెట్లుఁదీర్చికొనంగఁజాలుదున్
స్వామి! విచారమింత యనఁజాలఁ గృతఘ్నుత తోఁపనయ్యె, మీ
మోమునుజూడసిగ్గవు 'నమోనమ' నన్నుక్షమింపుఁ డింకఁ నీ
గీముధనంబు మీయదియ, కేవలసేవకు నన్గ్రహింపుఁడీ॥ 84

మ॥ అని కామార్చ్యపదాంబుజాత ములఁ దా నాలింగనంబుం బొన
రెను, దేవుండవు తండ్రివిన, భవదాశీఃసాత్కుండ నేనటం
చని, నీవిడ్డఁజెలిత మిద్దనియె, సాష్టాంగప్రణామంబులం
గొనుచున్నీవిటనుండఁగానలె నటంచు న్నోక్కెఁ బ్రేమంబునన్

ఉ॥ ఆతనియోగ్యతాధికత కాతనిభక్తికి నట్టిసూక్తిం
కాతనిసక్తికిన్ హృదయచుంగు మహాద్భుతమంది, విన్న వి
భ్యాతికి నున్నరీతికి నయం బనయం బభయంబుగాఁగఁ బెం
వైతగుట న్ముదావహ మైన నచించిరి కామధీమణుల్! 86

తే॥ చెల్లియుండియు సైరణసేయునతని
వన్నెమిన్నాఁగదన్న సంపన్నుడవయి
విజ్ఞవీరక సామాన్యవిప్రు, నన్ను
నింతగౌరవమునఁ జూడ వింతగాదె?॥ 87

తే॥ ఇమ్మహీనలివినమె? ధనమృదాయ'
యనఁగ నటుగాక నీవు ధర్మనిరతిఁ దగి
యైహికాముష్మిక సుఖాప్తి కాదరువగు
పథమునందునిగ వర్ణంబు పద్మనాభ!॥ 88

తే॥ గడువుదాటిన యప్పు నేనడుగవచ్చు
'ఊమొగ?' మృని పొమ్మన కింతదయను

బాల్యమైతిని బాటించి పలుకుచిన్ మి
దేవునిచేచిట్లయ్యెఁగి నింకవినుము॥

89

క॥ ఈపదిని నాకుశల ద్వాపరాచక్రమందు వైశ్వనిప్రాపా
నాపన్నత కలుగుననుచు నాపొందినను నదిందు సతకుడు
వడియెన్॥

90-

క॥ ఏలన నుదుటనువ్రాసిన
వాని లనుభాస్యంబుగాక పాయ వైచిత్ర్యం॥
శీలాభ్య! కృతజ్ఞ! నీ
పాలం బడుటచే ముదరింబు బాల్యాప్తవరా !

91

తే॥ కాని నీయింట నేరుండఁ గలుగదెప్పుడు
స్వగృహ మేర్పడువఱకును సత్త్రమేదొ
నిలువ నిడగ నేర్పాటు గలుగునేని
నెట్టజూచెడఁ గాలమ్ము నీదు దయను॥

92

క॥ అనిసమ్మతింప హృదయము
ననుమోదమునంది పన్ననాభుండంతన్
దనదాపునఁ గొడిసెలరా
మనసత్త్రమునంచె నెల వమర్చుచునిల్పెన్॥

93

క॥ ఆనాఁడెమొదలు గురునిఁగఁ
దానాతనివాంఛితార్థ తతి మునుగని స్వీ
యానందము వెనుకఁగనుచు
నానతిమీఱకయ భక్తి నాతఁడు నెఱపెన్॥

94

ఆ॥ శేదదేతినంత సేవకుల్బండ్లతో
గురుకుటుంబ మటకుఁ గొంచురాఁగఁ
దత్తుమారునంపి తానండయ్యెయుండి
నిత్యనిష్ఠసలుప నిలిపెగురుల॥

95

శ్లో॥ ఆవివరమెల్ల విని ప్రస్తావవశమ్ముగను జెప్పఁ దాతాన్వయుఁడ
ధీమరుపూర్వసితి ప్రకృతావస్థయుఁ బ్రాజ్ఞతయు మహత్త్వ
మనేకుల్॥

96

చ॥ ధనికులు ధార్మికు ల్గుతతధర్మవిచారులుతారువైశ్య పా
శ్ని శుచితాప్తి నింకమచిలీపురవాసితఁ గూడనెంచి, యం
దునుమనపద్మనాభు సురతుల్పునిఁగా నతిభక్తిఁగాంచు స
జ్జను లలనంద్యవంద్య గురుసన్నిధిఁ జేరుచు నుండి రెందఱో॥

—♦ ని.పా. మ వృ త్తి . ♦—

ఉ॥ అట్టులఁ జేరువారలకు నాతఁడు ధర్మరహస్యము ల్గనన్
రట్టపునట్టుపల్కుచు విన మృత వారలు మొక్క దీవెనల్
వెట్టుచు నప్రతిగ్రహపవిత్రచరిత్రత మీఱ నొప్పుగా
నిట్టులఁ గాలమునడప నెంచినఁ బర్వదినం బొకండురాన్॥ 98
శా॥ మూసిన్ స్నానమొనర్చి యాడనే జపంబుంజేయ దర్భాసనా
చ్ఛాసీనుండయి యోగనిష్ఠ హృదిగా సచ్చిత్స్వరూపైక్యమున్
మూసె న్నేత్రయుగం బటుండనటనే మోదంబుతో స్నాతులై
వాసింగన్నఘనుల్ ప్రదక్షిణమొనర్పంబొయి కామేశ్వరున్॥
క॥ ఆతని నిర్మలపదకం జాతమ్ములపయిఁ గనకరజత నాణకసం
ఘాతంబుల రత్నంబులఁ జేతోముద మారఁ బూజచేసి రనేకుల్॥

క॥ అదిగని యింకంగొందఱు

తుదకెల్లరుచూచినారు తోచినదేదో

పదములదరిఁబడవైచిరి

గద శక్తికొలఁది 'గతానుగతికు' ల్పథికుల్॥ 101

తే॥ కొంతసేపటి కితండు గుఱిసరిపడఁ

గనులువిచ్చుచు ధనరాసులను గనఁగనె

బెదరియిదియేమ టంచును విదితమగుడు

ముట్టకేదియుఁ జనెదర్భకట్ట చులిపి॥ 102

ఉ॥ దాంతియు శాంతియుంగలిగి తత్త్వవిచారణసేయువార మం
చెంతయుఁ బల్కవచ్చును సరే, ధనరాశినిజూడ మెట్టవే
దాంతములివ్వయేమగునో! యయ్యదిపిడఁగఁ జేతులాడునే?
స్వాంతమునొప్పునే? తరుణమందు విరాగిత యిట్టిభూకాన్?

క॥ తనకై యుద్ధిష్ఠంబును భవమాయె, నయాచితముగఁ దనకాళులపై
ననుబడ వేయంబడినవె కొనరాడే? యా స్తివోయెఁ గూడంగాడే!

క॥ 'సిరిరా మోకాలోడ్డెడి'

నరుసను ధనమిట్లువదలవచ్చునె? నాఁగా

సరిపడ నాతఁడురో నను

బరుల విషపుఁగాసులవ్వి వర్జములగుచున్॥

105

ఆ॥ పద్మనాభుఁడెప్పుడో, బాబడేమాడనే

వదలివచ్చిరంట భక్తిమీఱ

మిమ్ముఁజూలినార లిమ్మహితేరని

పాదపూజనలుప వారలనుడు॥

106

ఆ॥ ఎటుఁగఁ దనతరాల నీనీరుకాసుల

కేను బాల్కుడంగనొనె యెందు?

నేటికి విధితప్పి నీపాషణంబందు

టకునె యెడఁదఁగుండ నకలుషనుతి!

107

తే॥ ధర్మమర్మము వినుము షట్కర్మనిరతి

తగునుగాక యందరయ నుత్తమవిధాన

మా నెఱైనను దానమేయందకున్కి

యంటువడచుఁ బ్రాయశ్చిత్త మందుకంటె॥

108

తే॥ అప్రతిగృహీతు విప్రోత్తమాప్తి దాన

మట్టివానికె యొసఁగుండటండ్రు మిమ్ము

నప్రతిగృహీతు విప్రోత్తమాప్తి దాన

నట్టిదాని నందవలదటండ్రు మమ్ము॥

109

క॥ హింధర్మఫల మధికమగు

సాధనమది యెట్లుకూర్చు సాయుజ్యంబున్

మాధర్మపథ మధికమగు

సాధనమది యెట్లుకూర్చు సాయుజ్యంబున్॥

110

క॥ కాన స్వయంతీర్థుండే

తానొక లంఘించివేయఁ దగెడున్ జగతిన్

గానట్లుల నేనింకను

మానంబే? బామరుగుత! మఱుబాముడుగన్ || 111

క॥ ఏకించిత్సాహాయ్యము నీకెప్పుడో నేనొనర్చుననరు కలిమిచే
సాఁకందగుదని యర్థము కైకొందుధనద్విగుణము, కాసికనొల్లన్ ||

క॥ అనియ్యగ్గడింపనగు తృ

ప్రి నకలుషతఁ దెలిసి భాగధేయముస్వీయం

బనుపమమూగురుకుఁడిం

దసద్రవ్యము సేవననుచుఁ దా హృదిఁ బొంగెన్ || 113

క॥ ఇటులేగఁ గొన్నిదినముల

చటికేఁజెంచుచుఁ గుటుంబసహితముగా ము

న్నటుపంపఁబడిన తనయుఁడు

భటదర్శితమార్గుఁడౌచు స్వాగతమందెన్ || 114

—♦ హై ద రా బా దు ని వా స ము ♦—

చ॥ అడుగిడి బాలకుండిటుల హైదరబాదున ద్వాదశాబ్దముల్
కడపెనటాటపాలలను గవ్వసుఖంబులగురై టుంగఁగాఁ
దొడఁగెను, నీతిమార్గమునె తొక్కఁగఁజేసెడి విద్వేయబృథీ
రుడయి యిఁకెట్టిబాములను ద్రోసిచరింప, గడింపఁగీ ర్తితాన్ ||

తే॥ జనున కేర్పడుఁగాదె నైసర్గికముగ

నంగవైఖరుల ట్లంతరంగగతులు

తెలివితేటలు వ్రాక్కర్మ ఫలములౌచు

దానిఁబట్టియెకాదె జాతకమునడచు || 116

తే॥ మఱీయు నింకొక్కఁజను సామాన్యముగను

భావిజాతకచర్యకు బాల్యమందె

తత్తదనుకూలసంపత్తి తనరుచుండుఁ

గార్యకారణసంబంధగరిమఁ దెలియ || 117

తే॥ మంచిచెడుగులు కలిసియేమసలుచుండు

గుణముతోడనె దోసంబుకూడ నుండు

బాగుపడువాడు సడసద్వివక్ష సేయు

సంచవిషమువిడిచి క్షీరమందునట్లు॥

118

మ॥ అటులే యీనునపూరుజోత్తముడు బాల్యంబంచె సంప్రాప్తసం
కటదేశాంతరవాసితాత్త బహుళభ్యాతిప్రదార్థాప్తి సం
ఘటిల స్వర్ధిత సార్థకాఖ్యుడగు యోగంబున్బిఁ గాకున్నఁ జె
కెప్పుట కేముం జెడి? బాహుగానగున వెప్పుంగల్లుంగా మార్గముతో

తే॥ మైగ నాతనికష్టసంప్రాప్తమైన

స్థితియు సాంఘాతికమ్ములు చెఱవఁదగినఁ

జెడక యెట్లెట్లా గొనమందె సేకరించె

బంకమంటక లేదీగప్రాచుకరణి॥

120

సీ॥ జనకుఁడో భవునట్ల జపమొనర్చుటెతక్క

నైహిక మింతయు నరయఁడయ్యె

జననియో యతిభిపూజనకర్మముల దక్కి

పనిపాటులందెపు మునుఁగనయ్యె

నగ్రజలిర్వరి యందొకండుదోగ

మున కన్యఁడుసదువఁ జనెడునయ్యె

నీడుజోడుగనింట నాడుకోఁగాఁబుట్టి

మెరుగుబిడ్డ లిఁకేరు దొరకరయ్యె॥

తే॥ మఱియు నావాడ శిశువులే కఱవుగాఁగ

నిరుగుపారుగున నటనట నెల్లరతని

ముద్దుపల్కుల నాడించి ముదముతో వి

నంగఁ దా 'భుజంగము' డయ్యె జంగముండు॥ 121

తే॥ క్రమముగానాడ నెక్కెడిగడప దిగెడి

గడప' యన్నట్టు గునగున నడచుచెపుడు

చవితినాటి వినాయకు సరణిఁ గనుచు

'నింటనింటను దీవించి' యిల్లుసేర॥

122

తే॥ తల్లిముద్దిడి నాయనా! తగునెనీకుఁ

గానిదేశమునదిట్లులా నెతిరుగ

ననుడు భయమేమి? యేదేశమైననెమి?

‘సుబ్బిరాజుతల్లులు’ లేనిచోటిదియను॥

123

తే॥ ఇట్టై చవిగలఁపల్కులఁ గొట్టిపోసి
ముద్దులొలికించి నవ్వించి ముడముఁజెంచి
మురిపెనునువించి బొలుందు పెరుంగనొకటఁ
బిలుచుటకుడైన పిత యంకపీత నిలిపి॥

124

క॥ పంచమహాయనమందు

స్థంచమనాసమ్మునందుఁ బంచమదినమం
దంచితపంచమ ఘటికను

బంచాక్షరినేర్పెఁ జదువు ప్రారంభముగా॥

125

క॥ అరుదాపిత్రంకస్థితి నొరకెనటను సంశంసంబాతో గుఱినిల్పెన్
మఱియెప్పుడువరుసగన క్కరములనే న్దారించేరు కఱపకయున్నన్॥

తే॥ బహు తపోధనజనక వాఙ్మహిమమొక్కొ!

ప్రాక్తనార్యోక్త సుముఖూర్తబలమదొక్కొ!

బాలకకుశాగ్రబుద్ధి సత్పతిమమొక్కొ!

‘గాలికబ్బెచు’గడ యక్కరాలచదువు॥

127

క॥ అపంచమహాయనమం దేవర్వదినంబునందొ యెవ్వరొవిప్రుల్.
దాపున జపనిష్ఠుడగ నిపిన్నయలంబుడాసి యిందొక్కరుని॥

ఆ॥ చెప్పుచుంట్లమోయియప్ప నాముద్దుగాఁ

జెఱకువరకుల సుసింహుఁడతఁడు

దీపికాసరస్వతీమంత్ర ముపదేశ

మోర్పుమోఱఁజేసె నొద్దఁజేర్చి॥

129

క॥ ‘పువుపుట్టఁగానె పరిమళ

ము’ విదితచునుచందముననె ముందితనిమనం

బువఱలు జపమునననై

శవమందాటలనుగూడ జపమేయయ్యెన్॥

130

క॥ అకలంకపు బాలకహృది వికస్థిల్లఁదమంబువాయ విజ్ఞానపు దీ
పిక నిల్పినవైఖరి దీ పికహృత్పీకముననిల్చి వేత్తుతఁ గూర్చెన్॥

— జనకులయస్స తిగ్రహనియమము —

క॥ కడచుచునుండకా దినములు

కొడిసెలరామన్నయనెడు కోటిశ్వరుడా

తండ్రి తత్సత్సాధిపుండ

ప్పుడు కామేశ్వరునిడాయబో నొకనాటన్॥ 132

తే॥ సత్తమశ్శస్త్రమైన విశాలశాల

సిననైయున్నదేరిదోధేనువుగని

తాం గ్రయమొనర్చి యప్పుడే దానమియ

ఫలదమని కామశ్రమణిపాదములకు॥ 133

క॥ రథసంబురసాంగిలబడి

‘యభవ’ తరింపంగజేయుడయితథనముతో

నుభయముఖికాగోవర్జము

శుభమతి మీరల్లహించుచున్నానంతన్॥ 134

క॥ ‘కాలస్వేలంబడినను’ జాలగబతిమాలుకొనిన జాలంబేలో?

వేలెన్నిచ్చిన గొననే స్వీలాపండితులకొఱకు వెదకుదమంచున్

తే॥ తృప్తియనునాస్తి యీశునర్థింపఁగూర్చె

బకజపంబానర్థింపఁ గానుకలకొఱకుఁ

గాలుకడిగించికొననేను గైకొననెది

సుతులకష్టార్జితంబింక భృతికిజాలు॥ 135

తే॥ అయిదుతరములఁగూర్చిన యర్థమెల్ల

తెప్పపాటునమాయమైనప్పుడైన

ధనవునస్థిరతనుగాంచి మనఁగలేక

కూడఁబెట్టఁగ నిట్టికక్కుఁజితిగునె? 136

తే॥ చిరతపఃఫలమెల్ల మీపరమొనర్చి

పరమునాకింక తొనృమైపరఁగునట్లు

దానముగ్రహించుటను మీఱుకొనఁబడుచు

భవభవంబులఁ దీర్చికోవలయుఁగాదె॥ 137

తే॥ దాతవేఱు మఱిప్రతిగృహీత వేఱు
గాడటను వేదసారంబుఁ గన్నవారు
మిమ్ములఁదరింపఁజేయసౌ మిన్నవారు
నున్నవారుకదయ్య రామన్నగారు! 139

తే॥ ఆత్మతరణార్థమే పాటునందువాఁడ
నగుట దయతోడ ననునీడనగును బ్రోడ!
యిన్నిదినములు సత్తమి ట్లిచ్చినాఁడ
విట్టి మేలేనుమఱితు నే యెప్పుడుకూడ॥ 140

శా॥ దీమెబెట్టిసనీదుచేతలఁతున్ దీవింతునెల్లప్పు, సం
భావింతు న్ననుఁగవ్వకాలమున నవ్యాజానుఁడగుంబునం
గావంజూచినసీయుదారగుణ సంఘాతంబె స్తోతవ్యమా
దేవీగంజునఁగట్టితీర్థహముఁ బ్రీతిస్వీడుఁ జేబోయెదన్ ॥ 141

తే॥ వరమతింగని, కనకనిష్ఠఁడతదీన
నన్నుమోమోటవెట్టకు మెన్నఁటికని
పరిసరసిక్తుఁ డొక వేదపారగునకు
దారవోయించిసుకృతంబుఁ దానునుగనె॥ 142

తే॥ ఇట్టివిపాకమవృత్తి నిక్కట్టులందు
నైత మొకరీతి వర్తిల్లుజనకునీతి
పుత్తులకు నుగ్గుఁబాలతో బోధచేసె
నప్రతిగ్రహనిత్య దీక్షాచరణము॥ 143

—♦ లో క జ్ఞా స ము. ♦—

తే॥ వీరలంతట స్వగృహప్రవేశమైరి
బాలకుండిడవలె నాటపాటలకటఁ
జేరువందగు నిండ్లకేచేరుచుండ
నందు నొక్కటియయ్యె వేశ్యాలయంబు॥ 144

తే॥ బాలున కదెశిక్షాపాఠశాలయయ్యె
గణికలఁగనఁ బ్రాపంచకజ్ఞానమబ్బె

సీతినామః సక్రీతి హస్తే తిలకలియః

బుద్ధివికటించె, బహుళ నైపుణ్యమొదనె॥

145

క॥ ఆయింటన్ జగసేతుత లై యెప్పు న్వాకాంత లందపురికల్
ప్రాయపువాకాధనిసలు నేయుద్వోగస్ఫులక నిలుసేరంగాన్॥

తే॥ వారితోడను నద్విటపాళితోడ

బాలకుడుచేరి చతురంగఫలనంబు

చీట్లు పొగబాలపాళి బచ్చీను నారి

తీరి గంజీఫయు దశావతారి యాడు॥

147

తే॥ ఆభుజంగులు ద్విజులైన నధికులైన

జారసత్తులష్టపుడు పరేచకముగాను

దమలమూయుట కొట్టుట తన్నుటయును

సీ 'భుజంగము' కనుచుండె నిట్లులుండ॥

148

తే॥ ఇతర విప్రులొ నిజ పురోహితుడొ రాగ

మూలదూరంగ నాపెట్లు ల్మునుఁజలఁ గొని

వార సతు లెదురేసి తత్పాదధూళి

ఫాలమునఁగొని భక్తి దాంబూలమొసంగ॥

149

తే॥ సంపద యెదున్న దొంకొట జారుడైన

ధనముచురియాదవో ననాదరముఁ గనుట

ఘనుఁడుగానున్న దొరయకొటఁగామిగామి

వేశ్యయు న్వానినే గొరవించుటయును॥

150

క॥ ఈనాటకములఁ గాంచుచుఁ

దానాడనెయుండి బుడుత తత్త్వమెఱుంగం

గానయ్యెను బురుషోత్తముఁ

డై నిర్మలచరిత మొప్పునట్లు మెలంగన్॥

151

తే॥ ఇట్లు కొంతలోకజ్ఞున మేర్పడుటయె

కా క నేకుల నచ్చేటఁ గలియుచుంటఁ

బ్రేలఁగొట్టుచునుండె దుర్గియునాడ

భరతశాస్త్రమ్ముఁ గొంత యభ్యస్తమయ్యె॥

152

క॥ అష్టమవర్ష మురాన పషచుశుద్ధిగ ముఖ్యార్థమారసి ద్విజతన్
శిష్టత సుతునకుఁ గూర్చు న శ్రీష్టముతో నుపనయనము పిత
గావించెన్॥ 153

తే॥ విమలత నిక సంధ్యావందనము త్రికాల
ములఁ బొనర్చుచు నర్చనంబున సహస్ర
లింగముల సేత నింట మునింగివినిఁ-
మంత్రసూక్తాల్లి నమక చమకములబ్బె॥ 154

తే॥ ఉపనిషన్ముఖ్య వేదభాగపరిచితియుఁ
గోశశబ్దావళికావ్య కోవిదతయు
వ్యాసవాల్మీక కర్తృక పాఠకతయుఁ
జెవులఁబడవచ్చె బోతభాగవతగతులు॥ 155

మ॥ జనకాధ్యాత్మిక బోధలందెలియుఁ బ్రజ్ఞావైమషీ శేముషీ
ఘను టుద్యోగులు సాహుకారులును రాగాఁ దానునాప్రక్కఁజే
ర్చి నిదానముగ ధర్మమర్మముల గుర్తింపం గనెన్ బ్రాజ్ఞతన్
దినముల్గాన్ని యిటుల్లన న్మోదటమృందె న్నోదకీజ్యేష్ఠతాన్॥

తే॥ అదె కుటుంబక్షయంబున కాదిగాఁగఁ
గష్టమననేమొ తెలియఁగాఁ గలిగె దాన
నంతట ద్వితీయభగినియు నంతరింపఁ
గొలఁది నెలలకె యింట వ్యాకులముపెచ్చె॥ 157

మ॥ ఇలువీడన్మనసాడదయ్యె, నెపు డాయంటందగ న్మాత గా
సిలుచుంటం గనఁజాలఁడయ్యె నిటులం జింతాకులస్వాంతుఁడై
తలపోయం జనిపోనివారెవరు? భేదంబంద లాభంబు లే
దిలజన్మించు టిదెల్లఁ జచ్చుటకెకాదే యంచు నెంచంగనెన్॥

మ॥ జనకుం డింతటిగర్భశోకముల నీషణ్మాత్రమే న్లెక్క సే
యనిహృద్రూఢిని నిత్యనిష్ఠఁ దగి వేదాంతార్థము లైల్పు రీ
తిని జూడంగను బ్రాజ్ఞవర్తనము గుర్తించెన్ హృదిన్నాటఁ దా
ఘనభావ్యాఖిలకష్టనష్టములఁ జింతావేతచిత్తుండుగాన్॥ 159

ఉ॥ ఇమ్మెయి మాసముల్లడవ, హృత్పటిమంబుఁ బరీక్ష సేయనో!
 తొమ్మిదై యేండ్లయపు మఱి దుఃఖపరంపర ప్రాప్తమయ్యెనో
 కుమ్మడి నొక్కమాసమున నూర్చుగతింజన నాడఁ దండ్రి దూ
 రమ్మనఁ బెద్దయచ్చ తనప్రాణమువీడఁగఁ దల్లితల్లియున్ 160

ఉ॥ ఏమనిచెప్పుదున్? దుహితలిక్కురు భర్త మహానుభావుఁడౌ
 కామసుఖేవకుండు తనఁగాచెడిజ్యేష్ఠ తనూభవుండునుకా
 బ్రేమనుగాంచుతల్లి మరణింపఁగ నేవురు నొక్కమాటుగా
 రామ! యిఁకెట్లుజీవములు వ్రాలకనిల్చునో సుబ్బమాంబకున్॥

క॥ కడుపుబ్బఁ బొరలియేడ్చును
 నడిరేయిని బావిదరికి నడచియుఁ బడఁగా
 నుడుగును నసిగండులు సుతు
 లినుమలఁ బడిపొదురనుచు నెడఁ దోఁపంగాన్॥ 162

క॥ ఉదవధిమె పొంగిననాడే
 మొదలే లేకుండఁ బోమి, 'ముప్పునఁద్రిప్పుల్'
 'పదిమందితోడఁ జనినా'
 నది పెంజిలితోసమంబు 'టని మదిఁ గుందున్॥ 163

ఆ॥ దుఃఖమాపలేక తోచినమైనెంచి
 కోలేకాని మార్చికోఁగఁ దరమె?
 యెవనికర్మఫల మదెప్పటికట్టుల
 ననుభవింప నగునో యట్లవుఁగద॥ 164

తే॥ ఎఱుంగనప్పుడు మృత్యుననే భయంబు
 వరుసఁజూడఁగ నదె పరిపాటికాదె?
 లేతదైనయెడఁద నవనీతసదృశ
 ము నదె వరుసఁ గష్టాలంటి మొద్దువాటు॥ 165

తే॥ కాననుబ్రీపంచ మొకనాటకంబుగాను
 గట్టసుఖములను సమానదృష్టితోను
 గనఁగఁజాలుటె ప్రాజ్ఞత యనునిరూఢిఁ
 జిత్తమునఁగాంచెఁ జినపురుషోత్తముండు॥ 166

క॥ తరువాతమూడుసంవత్సరము లటజ్ఞాతవాససరణి న్నార్దు
వ్వురు జననీసుతు లుండిరి పగస్థలమ్మునను వమనివాసము

గాఁగాన్॥ 167

—♦ అ యా చి త ము గా న బ్ధి న వి ద్దె . ♦—

సీ॥ ఆకాలమున వార లేకాకులైయుండ
శోకాకులం జేరి సుబ్బమాంబ
నూరార్ప నొకవృద్ధవారాంగనారత్న
మేరితిపరిచర్యయే నొనర్ప
మున్నన్న యుద్యోగమున్నన్న సేయఁబోఁ
జిన్నన్న చనుచితృశిష్యులఁగనఁ
బ్రేమమ్మున న్నారు సేమమ్మునారయఁ
గా మంజులోక్తి సుఖంబుఁ జెలుపు॥

తే॥ బుద్ధియొద్దిక ముద్దవు సుద్ధలారఁ
గలిసిమెలసి తత్తనయల చెలిపిఁబలిమి
గ్రాల బెలప్రవహనుమంతరాట్రమాఖ్యుఁ
డవుహుజూరుఖజాన్జి గృహంబుఁజేరు॥

168

సీ॥ శ్రీగల్లు నున్నతోద్యోగుల సుతునకు
విదైగఱిపెడి మాల్వీలిరువురు
పారసీకం బుర్దు నేరుపగణితంబు
సంస్కృతంబుం జెప్ప శాస్త్రీయొక్కఁడు
సోఁగాకవానికి నలవడెఁ జెవిటికి

శంఖమూఁదిన' భంగిఁ జదు వొకింతె
కాని ప్రకనుజేరి కామయార్యతనూజుఁ
జాసక్తి నాలించి యన్ని నేర్చె॥

తే॥ ధాతుమంజరిఁ గోశకథలనుఘర్చి
యురుదులక్షణశాస్త్రము వరకృతులును
యైక్తిలెక్కలు గీర్వాణమొక్కకొంత
'సానవెట్టిన రతనంబు' చాడ్చునఁదగ॥

169

సీ॥ ఒకమా అటుమికారునకుఁబోయి హితులతో
 నరుగు మీరారాము చెరువుగనఁగ
 నొకతూరి తన్నిత్రశకటంబులెక్కి సీ
 తారామ బాగు నుత్సవముఁగనఁగ
 నొకసారి వీపావళికి నూరను నవాబు
 వెలిఁగింపఁజేయు వీపికలఁగనఁగ
 నొకతేజ ముహరమునకు బయల్వెడలెడి
 రమణీయముల గుమ్మటములఁ గనఁగ॥

తే॥ నేగుఁ బలుసారులేన్దుపై నెక్కఁగనఁగ
 ఘనమహారాష్ట్ర హరిదాసకథలువినఁగ
 స్వమతబోధల బుధపురాణములఁ చెలియఁ
 దఱచుగానెచ్చరించు నేస్తంబుమీఱ॥

170

సీ॥ 'ఇత్యర్థ లితిభావ' లేవేశ వినుచుంట
 నాదిమభాషఁ బునాదివడియెఁ
 బురుషసూక్తోక్తమా పూజావిధానంబు
 నిత్యముంగన దాన నేర్పుకుదిరె
 నాంధ్రభాగవతంబు నపుడప్లుపతియింప
 భక్తిభానంబేరుపడియెఁగొంత
 యల్లమహారాష్ట్రహరిదాసు లురుదులోఁ
 బలుకుకథల బలపడెనదెంతో॥

తే॥ చెప్పినేర్చినదొక్కఘాస్నీయె యైన
 నోజనబ్బినదే వట బీజసదృశ
 మామూలురుపోత్తమత్వంబు నందఁజేయఁ
 దగినవినయంబు నొడఁగూర్చెదాల్చి హెచ్చ॥

171

తే॥ చెఱకునరసింహగురుఁడప్పు చేరఁబిలిచి
 వేదమధ్యయనంబు కావింపఁజేసి
 మంత్రశాస్త్రములందలి మర్మములను
 గఱప శ్రౌతముసాముదికంబుఁ గొంత॥

172

సీ॥ ఈవీతిగానాడ 'నింటికంటెగుడిప
 దిల' మన్నచందానఁ జెలఁగుచుండ
 సన్మోహ్య మైతివెంపంద నేర్పడినార
 లెడఁబాయనొల్లని యెసఁగుచుండ
 శ్రీమమొకింతయులేక చదువునేర్పఁగలారు
 కోరకుండనె తాము కుదిరియుండ
 నెందఱోపితృశిష్యు 'లెఱుక యేపిడికెడు
 ధన' మనఁదగినట్లు తనరుచుండ॥

తే॥ నట్టితావును విడనాడ నరిదియెనఁ
 గట్టినగృహంబుఁ గూడనికట్టుల్లుడుప
 నైన వచ్చినయెనమండ్ర నపుచుముపురే
 హైదరాబాదు విడిచిరా నైరితుదకు॥

173

—♦ ఆ శ్వా సాం త ము. ♦—

ఖ డ్ద బంధ ము.

క॥ వనజనయనసాయక! కనకనగ నవదృఢతరకార్యకా! త్రిపురహారా!
 ధనదసఖ! శ్రితవరద! శివ! కనఁగదవే కరుణనివ కాచెదుగదరా॥

మ త్తే భ కం ద గ ర్భ త ము.

సీ॥ కుధరధీరాహర! కుంజరాసురహారా!
 ధౌతాచలాగార! ధ్యానగమ్య!
 శ్రితరమానాథ శిచిడ్విధిత్రిదశ సం
 త్రాణైక దీక్షాపరా! పరేశ!
 ప్రవరబాణాసురబంధవా! పురసుప
 ర్వాణారి సంహార! వ్యాఘ్రుప్రీత!
 గళరమద్భూషణ! కంధరాంతరధృతా
 లంకార! హఃహాలా! త్రినేత్ర!

తే॥ వినుముభవదాప్తకథయిది ఘనకవిపురు
 షోత్తమాఖ్యకర్తృకపతి! యోర్పుమీలు
 మనుపరి! దయ నేలఁగదనె; వినుతచరిత!
 దక్షిణాంగ! వేడ్కనిడి సదాశివాంక!॥

175

—♦ గర్భితపద్యములు. ♦—

మ॥ ధరణీరా! హర! కుంజరాసురహరా! ధౌతాచలాగార! ధ్యా
 తరమానాథశచీడ్విధి త్రిదశసంతానైక దీక్షాపరా!
 వరబాణాసురబాంధవా! పురుసుపర్వాణారిసంహార! వ్యా
 శరమద్భాషణ! కంధరాంతర ధృతాలంకార హాలాహలా॥

క॥ వినుము భవదాప్తకథయిది
 ఘనకవిపురుషోత్తమాఖ్య కర్తృకపతి! యో
 మనుపరి! దయ నేలఁగదనె
 వినుతచరిత! దక్షిణాంగ! వేడ్కనిడిసదా॥

వరకవినాడెల్లాన్వయ పురుషోత్తమ జీవయాత్ర

పుత్త్రకకృతత ద్గురుచరిత, దక్షిణామూర్తి

రచితమాశ్వాసమిందిది

ద్వితీయంజా॥

॥

ఉత్తమ జీవయాత్ర.

తృ తీ యా శ్వా స ము.

క॥ సోమేశ్వర ధృతగంగా కామేశ్వరసుతభుజంగకథ వినుమున్దా
భీమేశ్వర! హృతభంగా రామేశ్వరరామలింగ! రంగారంగా॥ 1

—♦ రా మ న గ ర వా స ము. ♦—

మ॥ భవితవ్యంబులు వక్ష్యమాణగతి నొప్పం దల్లి తానన్నయన్
యువసంవత్సరమందు సగ్గజవివాహోద్యోగ సద్యోమిషన్
యవనోర్వీస్థలిపిడి బండుగులడాయ స్వచ్ఛి, యాంధ్రావనిన్
నివసింపజగుతావు రామనగరి నిర్మించికోనాటయన్ 2

క॥ ఊమపరిసీతియొదవిన క్షేమముగా రామనగరసీమనెథాతక
దామటఁగాలశ్రేపం బామాడ్కిని బౌతశాలనారంభింపక॥ 3

మ॥ మనబాలుండట నీడుజోడుబుడుతల్ మన్నింపసంప్రాప్త నూ
తనసౌహార్దవిలాస మింపెనఁగ హైదర్బాదునం దానునే
ర్చినయంశంబులబోధసేయు, భజనల్ సేయించు, నయ్యంజనా
తనయుంగీర్తనసేయుచు స్సతతమున్ ధ్యానించుచారామునిక॥

క॥ చిటుతలు చిటుతలు కరములఁ

జటునవ్వులు మోములందుఁ జెలువారంగా

గుటిహరి వరపదములనిడి

రతిముటిఁబాప న్ముజంగమానందమునక॥ 4

క॥ అలరామనగరమందుం గలరామాలయముదరిన్ గ్రాలన్ హనుమ
న్నిలయంబొకండు పర్ణం బులతో నిర్మించి నెయ్యమునఁ
దనరంగాక॥ 5

క॥ వానలఁగొందఱు 'కస్తురి

సూరసపంతులుసమాఖ్య శుశ్రూషమెయిన

జేరుటను జల్లపల్లికిఁ

బ్రాహ్మంశంబాంగ్లవిద్య పదపడియటఁగా॥

7

మ॥ చినపాయంపుభుజంగరా వపుడుఘోరిబులులంజేర్చి హిం

దినమాటాడెడి పాంపిక స్కజీయు బుద్ధింగల్లు నాయొద్ది క

న్వినయంబొప్పుహసన్ముఖులు గనుచుం బ్రేమోదయంబాట, నొ

ద్దనుజేర్చెం జనువిచ్చె, మెచ్చె, బడిపెద్దంజేసె, నొజ్జాతనిన్॥

క॥ గురుబుద్ధికి గురుబుద్ధిగ గురుబుద్ధినిదోష గణితకోవిదుడనఁగా

మఱియక్కరములు ముత్తైపు సరులట్టుల వ్రామనెంతో

సంతోషముగా॥

9

ఆ॥ అన్యభాషలందు వ్యాకరించు తెఱంగు

నెఱిగి యాంగ్ల మన్వయింపఁగడఁగి

చదువులయ్యజేరి సందేహములఁబాయు

స్నానభోజనాది సమయములనె॥

10

తే॥ అంతఃపాతులు నిద్రింపఁ జింతనంబు

తనకదానట్లుబోధించుచుండుకొరులకుఁ

'జిన్నపంతులుగా' రనుమన్ననఁగన

బోధనైపుణ్యమునైచ్చ బోధకుండు॥

11

శా॥ ఉల్లం బుల్లసిలంగదేశిక్ష్మన కేయయ్యాలమంచమ్మొ సం

ధిల్లంజేయు, ఘట్టిల్లంజేయమదిబ్రీతి నేనఁ, దత్తత్సహృ

త్సల్లాపంబుల 'మాభుజంగ' మనుచుం దానెన్నసూరన్న, యే

మల్లాపర్ణుల వేంకటాహ్వయుడొ పల్మార్వించు దానొక్కట॥

శా॥ ఛాతుండన్నను ఛాత్రుడిట్టిడ యశస్సంపాదకుండంచు గా

యత్రై బాలుడొనర్చునిష్ఠగని యవ్యాజానురాగంబునన్

బ్రాత్రంబానని యిట్టివానికిడిన న్మంత్రోపదేశంబుతా

మైత్రింజేర్చి యొసంగె దారకమహామంత్రమ్మ ధీతంత్రము॥

మ॥ చదువున్నంత్రము లింతవట్టును యదృచ్ఛాలాభమై యబ్బు చే
గ దినంబుల్ చిరయత్న మప్పటికినై కస్తూరి సూరన్నయే
కదలె న్బందరు తింతిరిణీనగరభాగంబందు స్వాగారమం
దుఁ దగంగొంచు భుజంగరావు నటహిందూస్కూలునంజేర్పఁగా

తే॥ చదివెనాతఁడు గొన్నిమాసంబులాడఁ

దగుచునగానఁ దోడివిద్యార్థులందుఁ

జెప్పియితరుల కార్జించి జీతముకయి

కస్త్రితో దినమొకయింటఁ గడపిభుక్తి॥

15

తే॥ నెలపులొకయపురాఁ దమనెలపునేరి

తిరిగిరా నిరీక్షించిన గురుసుతుండు

పిత నిజాంగనవినఁగఁ గోపించుటనొకా!

‘రమ్ముపోవలె బంధుగృహమ్మునకనె॥

16

—♦ క వి తా స్వ యం వ ర ము. ♦—

ఉ॥ ఏరికిఁజెప్పకుండ నటులిర్వరు కాల్నడ నేగిరప్పు డి
చ్చారతి ముందువెక్కులువిచారణసేయక, కాభులీడ్వనా
దారినిబట్టి యారయక దవ్వది యింతనినింతలేక, వే
సారక యాటపాటలను, సత్త్రములఁ డిగు చచ్చటచ్చటన్॥

ఉ॥ బాట బయళ్లు, బల్లెలును బట్టణము ల్వనసీమ లెన్నియో
దాటుచు దర్శనీయవివిధస్థలము ల్గని సంతసించుచుం
గూటికిఁబాటులంబడచుఁ గొన్నిదినంబులు పస్తులుంచు, జే
శాటనకష్టము లైలియఁజాలిరి బాలు రపేతభీతులై॥

18

ఉ॥ ఆతఱిఁ గోనసీమఁదిరుగాడి సరస్సులమున్గి, మైకత
వ్రాతములన్వసించి ఫలభార వినమ్ర తరువ్రా జంబుల
న్గోతులమైఁజరించి, నవకోమల సుస్వన కీరశారికా
గీతములాలకించి, తిలకించి, విరించి స్పృశించు పెంచుచున్॥

19

శా॥ చేతంబై కవితాలతాంకురసమీచీనం బెటంబల్లకీ
మ్రోత ప్రోగి ప్రితిధ్వనింపఁ గవిభీముండల్లక్రీనాథుఁడున్

జాతొదారవచఃప్రచారకలి తౌజస్సుస్ఫుర్తి దీపించిరో
పూతపాగ్ధవపూరుషాత్తమకళాపూర్ణోదయం బాడఁ గాన్.

ఉ॥ కోమలచారుకైరవసఖుల్ సరసు ల్గొనియాడ యామిని
కామిని సారభాంచిత వికాస విలాస విశేష సత్పథో
ద్దామిని సాండురప్రభు సుధాకరు నాకరుణాకరు నృభున్
సామునిఁగూడిరా, సరిగఁ జక్కలయంబవమొప్పు శోభిలన్. 21

ఉ॥ అల్లసఁ బిల్లగాళ్లు పరియూచకమాడఁగ, నాడనాడ స
త్పల్లవ కోమలాంగులు లతాలలన ల్లల లూచుచుండ, ను
త్పల్లవ మనోజ్ఞ సాంధవతు ల్నవపుష్పవతు ల్నుమావళు
ల్లల స రాల్పచంబోదవ జూరగఁజేయఁగఁ గొమ్మ లమ్మహిన్.

ఉ॥ కోతులు రాలుగాయలనఁ గొమ్మలపైఁబడి పండ్లురాల్పఁగాఁ
జూతము చూతమంచరిగి నూనశరం డటడాఁగి యెక్కిడం
జేతములెల్లమాణి తమచేష్టలుదప్పి వసంతరాత్తులం
బోతులు పెంటుల న్నెడకఁబోవఁగఁ బెంటులు పోతులంగనన్.

ఉ॥ స్వాదుశలంబులన్ద్రెసవి నైకతసీమను విశ్రమించి, యా
హ్లాదచంద్రికాద్యుతి వియద్రమణీయతఁ గాంచి, బంధురా
మోదసమీరతాడన విమోహితుడై యొకరాత్రి నూత్న భా
వోదయ మేర్పడంగఁ బురుషోత్తముఁ డున్నెడ కేగుదెంచితాన్.

సీ॥ చంచరీకావళీ సామ్యాలకవిలోల

చారూత్పలాయతేక్షణసుకాంతి

చంపక నాసికా చంద్రికాహస, శ్రీ

సమకర్ణ రాజిత చంద్రవదన

మేఘవిస్ఫుర్జిత మేచకధమ్మిల్ల

కుసుమవిచిత్ర చికురసుగంధి

మాక్తికమాలికా మణిభూషణ ప్రభా

కలితాల్పతమమధ్య కనకలలిక.

తే॥ ద్రితవిలంబితమత్తేభ దుచిరగమన

మత్తకోకిలానుస్వన మంజువాణి

మదనవిలసిత యొకతన్వ మధుమతియిడె
స్వాగతంబుఁ బ్రహ్మణి యాటవెలది॥
సీ॥ భూకార్ముకవిముక్త పుంఖానుపుం ఖాశు'
గాలోకనానీక కదససీమ

25

ముఖకాంతి దివ్యసమ్మోహనాస్త్ర విలగ్న
లలిత 'చిత్ర' కళా విలాససీమ
వ్యాప్తబాహుమృణాళ 'బంధ' ప్రబోధిత
బహువైఖిగమ్య భాగ్యసీమ
సర్వ 'గర్భా' లాప నానావిధ పదసం
దర్శ శృంగార సౌందర్యసీమ
తే॥ బాలకవిరామ సుకృతివిపంచికా మ
నోహరారామ సూత్నవి నోదసీమ
గేయవృత్తామలానంద కీర్తికామ

మదనశరధామ మయ్యెఁ దద్ధృదయసీమ॥

26

చ॥ అతనువికాస మేర్పడ నయాచితవృత్తి స్వయంవర ప్రకీ
ర్తితసరణి న్వరించి నిజధీధినించి వరార్థలీనయై
యతిహితసత్పదాప్తి ముద మందఁగఁ జేయఁగ వాక్చమత్రికయో
న్నతి మెలఁగం జెలంగెఁ గవినాథ సనాథ కవితృతన్వితాన్॥

ఉ॥ ఆకవితావధూతి హృదయంబు హరించి యటావరించి, భూ
లోకమె నాకతుల్యమన, లోలతఁబెంచి సమంచితావసీ
ప్రాకటవైభవ ప్రకృతిబంధ నిబంధన వర్ణనంబు ల
స్తోకముగా నొనర్పఁగ, రసోదయవాక్కులనం బెసంగఁగన్॥ 28

శా॥ దక్షధ్వంసకశిషీతామరరిపు త్రైలోక్యకుషీంభరుం
డుడొరొడకటాక్షవీక్షణుడు, విద్యుత్తుల్య దేదీప్యమా
నాక్షీణాసమ భీమభీమ నుతభీమాభిఖ్యుఁ జేలంగఁ
ద్రాక్షొరామపురంబుఁ జేరి, కవినాథస్తుత్య దర్శింపఁగాన్॥

మ॥ కవితాభోగిని వెంటనంటి తొలుపంగా, నాడ నుద్రేక సం
భవమై వేములవాడభీమజనకు న్వరించిప్రాశింపఁగా

భవుఁ డానందమునంది సాయమొనరింపంగూర్చెఁ జేయూతఁ డ
త్కవితామానినితోడి క్షాపురము సాగం గీర్తిసంధాత్రిగాన్॥

ఉ॥ పేరణ దైవికం బనఁగ వేగమ పోయిరి వృద్ధకౌతూహ
తీసమీపముల్లనరదేశమునందుఁ చెలుంగురాజ సో
దారకపి డ్రుసాదిత పదార్థసుకస్తురి కాన్వవాయులౌ
సూరనయన్నదమ్మనను జూచిరి తత్సుతు గోపనాహ్వాయున్॥

చ॥ పాలముల కీడుజోడుగను బోవుచు సాప్తపదీనభావముం
చెలుపు ప్రసంగముల్నుడవఁ దేజరిలం గవితాప్రచార శ
క్తులు, పురుషోత్తముండు నలగోపసమాఖ్యుండు నాశుధారలం
బలికి పరస్పరాభ్యుదయఘోషిఁ దలంచుచు సంప్రతించుచున్॥ 32

తే॥ పావుటావున గోపాలరావు వ్రాసె

గణయతి ప్రాసనియమ సంగతులుకొన్ని

తక్కుముప్పావుటావునఁ దానువ్రాసి

యిచ్చెఁ బురుషోత్తముండు కొన్నిహిందినుడుల॥ 33

క॥ ప్రత్యుపదేశప్రక్రియ నత్యల్పమె తానునేర్చి, యాదృచ్ఛిక సాం
గత్యంబున, నెల్లప్పుడు స్తుత్యుండని యతనిఁ బూరుషోత్తముఁ
డెంచన్॥ 34

క॥ ఒకపూటఁ గవితనేర్చిన సుకరుం డనియట్టిగోపసుకవి స్వర్ణం
చి, కృతుల నప్పటినుండి ని జకృతజ్ఞతను బ్రకటించె నద్భుధు
లెన్నన్॥ 35

తే॥ వీరిటుండ వెనుకనుండి వెదకికొనుచు

పచ్చి యన్నసుబోహ్మణ్యుఁ డచ్చటికిని

గద్గదికఁ బిల్చి, తమ్మునిఁ గాఁగిలింప

నయ్యె నిశ్చేష్టితుండు భయంబు గడుర॥ 36

చ॥ అనుకొన కీటరాత్తుగఁ బ్రయాణ మొనర్ప, నకారణంబుగాఁ
దనకొఱ కగ్రజుండు పరితాపముతో వెదకంగ రాఁగ రా
మనగరమందు నొక్కరిత మాత విషాదిత యేమియయ్యెనో!
యనితలపోయుచుం గడురయంబున నచ్చటువాసె నన్నతోన్॥

తే॥ కానరాకుండఁ దనవెంటఁ గదలినచ్చు
నూతనార్థాంగలక్ష్మి శోభాతిరేక
తరుణకవితావిలాసిని మురిపెమిడఁగఁ

జేరిగృహ, మంబకున్మోక్షి, చింతలుడిపి॥

38

మ॥ చినపాయమ్మనఁ దన్వరించుసతి నాజ్ఞేసిండు నానందమే
యనయం బంచుచు నెంచెడిన్, సుకవితాయద్యస్తి రాజ్యేనకి
మృదుచు దత్పదసంవిధాన గరిమాయ త్రంబు చేతంబు, నూ
తనభావోదయ దోహద ప్రకృతిచోద్య ప్రేక్షణోన్మత్తమై॥ 39

మ॥ తనరఁ నిర్బంధనైకతస్థులఁ గేదారప్రదేశంబుల
న్వనభూమిమహాశాఖకావళుల నానాభేచరాసికముల్
వినువీధి నివిహరింపఁ బందెమునకు స్వీడొల్పి తన్మాన సం
బును, దేహం బటఁడొలలాఁచుచు, శిరంబు గంప మందించుచున్॥

మ॥ ముడుతల్వాజీనఫాలమేర్పడ నభంబుం జూచు చేకాగ్రతఁ
జడదారుల్బలెఁ దన్మయత్వమునఁ జాంచల్యంబుఁ బోకార్చుచున్
జడతం దోపఁగఁజేయు చూపొదవ, భాషాకామిసిన్ధ్యాన ని
ష్ఠఁడతండై, ప్రణయగ్రహోపశేషమనస్తోత్ర ప్రచారంబులన్॥ 41

శా॥ నిద్రాహారములెంచఁబోక కవితానిర్నిద్రకాంతాలస
చ్చిద్రూపంబె విలాసదాయినిగ రంజిలం బ్రఫుల్లననాం
చద్రాజీవనటత్పదోల్లసిత భాషావైదుషీశైముషీ
విద్రాణంబుగ నాంధ్రభాగవతము స్వీక్షింపఁగా నొక్కటన్॥

శా॥ ధారానిర్జితజాహ్నువీలహరి, శబ్దవ్రాతధారానట
ధారాటంబు రసామృతాంబుధి, యగాధప్రేక్షాగాఢాళికాం
తారం బుత్తమపూరుషోత్తమపద ధ్యానైకవృత్తప్రసూ
నారామంబు మనోభిరామమృదుశయ్యాలుక్రియాగారమై॥ 43

శా॥ శ్రీరామార్పిత సత్ప్రబంధకవితా సింహాసనంబోయనం
గా రాజిల్లుముముత్యకల్పకము, భక్తానందసంధాత్రి, భా
షారామామణిభూషణంబు, హరిసాక్షాత్కారనిధ్యాని, యా
ధారం బయ్యెను బోతకర్తృకము విద్యన్యార్థవిజ్ఞానిగా॥ 44

క॥ అవియెనుటను చానిడికొని

ముడమందుచు నందుఁ బాదములఁ గొల్పుచుఁ గా

గిడముం పనతోడనూనుచు

నెడ ముందుగ రాముఁ డలఁచి కృతీసాగించున్॥ 45

క॥ తనమది కెదిక్కుదిరికఁదగు

ననితోఁచు నవెల్లవ్రాసి యాసక్తిమెయిన్

గొనిసంగిట దోషజ్ఞుల

కును జూపంబోవ వారు కోపంబొదనన్॥ 46

క॥ దోషజ్ఞులె తామవుటను

దోషంబులె పెక్కులెంచి చూపించిగుణం

బీషత్తుం గననట్టుల

భాపించుచు 'వెట్టివాడ! పద' మని యనుడున్॥ 47

క॥ ఖిన్నుండై తలవంపుగఁ దన్నెంతే వెనుకకీడ్వఁ దగు నట్టులవా

రన్నప్పూడు కవనంబిఁక నెన్నంజునుజెప్పఁగూడ దెందుల'కంచున్॥

క॥ మరలను మరలను మరులను మరకట్టుగఁజేసికైత మరగింపంగా

మరపయి మరపయి మరుపయి మరయన మరువునను మఱుగ
మఱిమఱియాపైన్: 49

—♦ సా యో త్కార ము. ♦—

క॥ ఏమయ్యా? భీమయ్యా!

కామయ్యసుతుండఁ గరుణఁ గాంచఁగదయ్యా!

రామయ్యా! మీజోలికి

రామయ్యా దయ్యవిద్ది రా నేమనుచున్॥ 50

క॥ కన్నుల నశ్రులురాల వి

షణ్ణుండయి కూరుచున్న సమయము నందున్

పెన్నునఁ దట్టుచు విప్రుం

డెన్నుండు నెఱుంగనట్టి యితవరి యెవరో॥ 51

క॥ సాజరముగఁ దననుగని వి మాచంబునఁ బద్యముల్ల సాగె దిడేలో!
సిగ్గోరణి నేఁదెలియఁగ నేడే నివినిపింపు, వినఁగ నేవచ్చితినాన్॥

క॥ తనపిచ్చితనకె కాకిటు లనువారలు నున్ననారె? యనితనమదిలో
ననికొంచు సనినయంబుగఁ గనుఁగొని జనకాపుండంచు గౌరవ
మెనయన్॥ 53

క॥ తెప్పిటిన ట్లప్పుడుతాఁ జప్పునఁగాగితముఁదీసి చదువుచుఁదప్పుల
చెప్పుండని మెప్పుందుచు నుప్పొంగి , యిదేమి? సామి! '
యొరులని ,రిసి' నాన్॥ 54

మ॥ కవితాకన్యక శాబ్దికుంబితఁగఁ చిరజ్ఞు, నిజభ్రాతఁగా
ను నరింపంజన దంత్యుఁగానొదిగెడి స్థూరంబున న్నుష్క-వే
దవిదుంఁగాంచి నపుంసకుంబగిది బొందంబోదు మీమాంసకున్
భువిఁ గాన్యజ్ఞ నలంక్రియాజ్ఞని రిసజ్ఞం జేరుఁ దాఁ గోరుచున్॥

మ॥ కవిసాన్మార్చి చిరప్రియత్నచరితఁ గ్రంథాచ్ఛభూషాళిఁజూ
ప విచారించి బుఱుగురాబు లఁబుట్టపంబున్న శంకించి మే
రువుగానెంచి కృతిన్ హసించుట పురంధుగి లేరె గొఱ్ఱాల్ల భా
వ మిరక్తింగని విడనొప్పిని గ్రహింపనేక వాపోవుట॥ 56

క॥ సిపూర్వపుణ్యవశమున నీపాలిటఁ బడెనుగైత నిర్మలయశముం
జేపట్టుదు కృతిరచనన్ బాపై నీకొప్పు దక్షిణామూర్తియనన్॥

క॥ 'బాబూ! త్రోవంజూపుం
జేఁ బోయెద నతనిఁజేరఁ గృపఁగనుఁ' డనుడుకా
సేబాను మంత్రేజపమున
నీబుద్ధిని గుదిరికొప్ప నీకడన తగున్॥ 58

ఉ॥ తాతలనాఁటినుండి సతతమ్మును మిమ్ములఁగాచుచుండి ని
ష్ణాతులఁ జేయుచుండు కరుణామయుఁ డాతఁడె, తత్తపంబునన్
బూతుఁడు కామయార్యుడయి పుత్తులకయ్యదేనేరె, వర్ణనా
తీత మదన్నఁగోరి యుపదేశమునందు మటంచుఁ బల్కి-పోన్॥

క॥ తానింటికిఁ జనియడుగం
గా నన్నయు ననుజరీతిఁ గనితనమదిలో

రానాకారిక పూరిమఁ

దానే యుపదేశమిడఁ గఁ దలఁచితి ననుడున్ ||

60

—♦ కీర్తి దక్షిణాస్య స్రవాచము. ♦—

- ఉ॥ ఏనుగునెక్కినట్లరి యెప్పుడదెప్పుడటంచుఁ దజ్జపా
ధీనమనస్కుఁడౌచు నుపదేశదిసంబునకే యహర్నిశ
ధ్యానపరాయణుండయి దినార్థము లబ్ధములట్టులొప్ప, నీ
ధ్యానముకై గణించిగడియల్, భజించుచుచు దక్షిణాస్యనే॥
- క॥ ఇరువదిదినములు గడపఁ బరమపవిత్రప్రమాధి వత్సరమదిగాన్
గురుఁడైనబ్రహ్మణ్యుఁడు పరమపవిత్రప్రమాది వత్సరమునదాన్
శా॥ బోధించెం గవితావళికరణసంభూతైకయంత్రమ్ము, స
స్థేధావిస్ఫురణప్రతీత విబుధాసీకేడ్య తంత్రమ్ముఁ బ్ర
జ్ఞాధైవత్యవీరత్యయ ప్రగుణనిష్ఠాసాధ్యజంత్రమ్ము, స
ర్యాధిపాధిమికాంత్రీవిర్దళనగ మ్యాదంత్రీము స్త్రంత్రమున్ ॥
- మ॥ పెదపుల్టాటి గురూక్తి కర్ణపుటము స్ఫేదించి లోఁజేర, నె
య్యదియౌ సర్వనిజేష్ఠితార్థదమటం చాలించి యాసించి, నె
మ్మది నక్షత్రము ల్విరించి గరుణింపంగోరి ధ్యానించె, న
య్యదె, ప్రాపించి తరించి మించితి నటం చాసక్తి శిష్యుండికన్ ।
- శా॥ విద్యుచ్ఛక్తిపరీత లోహాలతికా విద్యోతి తాగ్నిద్యుతి
ప్రద్యోతప్రతిభాభిరామ కళికాగ్రపిజ్వల ద్దాఢమౌ
హ ద్యుమ్నాంధ తమఃప్రదీప సదృశవ్యాకోచ హృత్కంజ స
ద్విద్యా స్పృష్ట కుశాగ్రబుద్ధి లతికా విస్ఫూర్తి దీపింపఁగాన్ ॥
- మ॥ గుటిలో నిర్గుణసచ్చిదాకృతిని భక్తుస్తేషమేపార, స
ద్గురువర్యాంకిత దివ్యలింగు, స్ఫటికాంగున్, స్వచ్ఛముక్తావళి
ధర, దివ్యామృతభాండసంకలిత ముద్రాభోగిభూషేందు శే
ఖర ఫాలేక్షణదక్షిణాంగు సగుణాకారంబుగా నెంచుచున్ ॥ 66
- శా॥ 'నాన్యఃపథ' యనంగ సంతతశరణ్యాగణ్యపుణ్యాశ్శ్య స
న్మాన్యాముష్మిక సాంప్రదాయక లసన్మాగ్ధోత్త మాంఘ్రిద్వయా

విన్యాసానుగ తోపదేశ మహిమావిరూపత తత్త్వైక చై
తన్యప్రాభవ ధీబలం బాదనఁ దధ్యానంబె యానంచెదన్ ॥ 67

మ॥ చలనంబింతయులేని నిబ్బరముతో సంతుష్టచేతస్కుండై
నిలుపం దద్ధుదయాజ్ఞపీఠమున వాణీవల్లభత్వంబు ప్రా
ప్తిలెనా సూక్తిపటుత్వభాసి కృతికర్తృ త్యానుకూలప్రభా
విలస ద్భుద్ధివిశారదత్వమున దీప్తి గాంచిన జ్ఞాటయున్ ॥ 68

క॥ స్థిరమై యదియలరఁ బుర శ్చరణంబుఁ దదేకదీక్ష సాగింపంగా
నిరువదిదినములు మనమునఁ బరిపక్వస్థితి యగపడె స్వప్నం
బందున్ ॥ 69

క॥ కుదిరికచిక్కినపిమ్మటఁ జదున న్నొదలిడిన కావ్యజాలమునందున్
మదికేక్లిప్తతతోఁపక విదితముగా నన్వయార్థ వివరణ మదెకాన్ ॥

తే॥ రచనవైఖరి తెలియఁ దా రచయితయయి
దక్షిణామూర్తిదీపికా ద్యుష్టకములు
గురునమస్కార పద్యము ల్గూర్చియంపె
రహినిగస్తురి గోపాల రాయనికిని ॥

71

క॥ అంతట గురుశిష్యులకు
స్మృతనములఁ జేమతెచ్చ నవ్యవిలేఖల్
పంతంబులతో సాగఁగ
వితగస్పర్ధాభివృద్ధి వెలయం గవితన్ ॥

72

చ॥ ఇదియిటులుండ జీవనమడెట్టులముం దనుచింత కల్గనే
యథమముభ్రాతృవిత్తమగు స్వార్జితమైననె యుత్తమంబటం
చెదఁ దలపోసి, కూడదు శ్వప్నత్తి ప్రభుత్వపువారిసేవయం
చుఁ దుదకునొజ్జయైన యలసూరనమార్గ మె యాశ్రయింపఁగన్ ॥

క॥ మది నిశ్చయించి మునుదాఁ
జదివినదా చల్లపల్లిఁ జదువులబడి క్రొ
త్తది స్థాపించి తెనుంగు
న్నొదలిడి యాంగ్లంబు ఫార్సి బోధింపంగాన్ ॥

74

క॥ చదివించుట, తానుచువుట
 పదిహాకలు స్వాంతెంబు పొడిత్యంబు
 గుడురుట వ్యాసంగముగాఁ
 బదియేననయెట జరుగఁ బలువురువినఁగాన్॥ 75

క॥ శతకము సీతారామాం
 కితముగ 'దుర్మతి చరిత్ర' కృతులింకేవో
 కలిపయ పద్మశ్లోక
 ప్రతతియు వినిపింపమెచ్చు రసికుల నొకటన్॥ 76

క॥ సంతోషమొదవ రాయలు
 కంటేటికులీనుఁడౌ నొకానొకవైశ్యం
 డెంతయు నెయ్యంబొనరం
 బంతులుగారిం బరల్చి బందరు కొనిపోన్॥ 77

తే॥ వీధిబడి గౌరవముకాదు వెడలుఁడనుచుఁ
 నమగృహంబున స్నేచ్ఛమై ననరుమచుచుఁ
 బూటకూటిటఁ విండి కేర్పాటొనర్చి
 కోరినదొసంగి సేమంబు నారయంగ॥ 78

క॥ పనిసెప్పు డెద్దియేననఁ దనతోఁగాలంబుఁ గడపి తరుణానందం
 బునుగూర్చెడి యాశుకవిత చనువునఁ దానడుగఁ 'జెప్పు, చాలు'
 నటనుడున్॥ 79

చ॥ ధనికసహాయ మష్టటుల దైవికమై సమకూడ నాడఁ బ్రా
 క్తనబహుళాంధ్రసాంస్కృతిక కావ్యములం గొనిపించుచుం బఠిం
 చినయది సాహుకారునకుఁ జెప్పుచు నెప్పుడు గ్రంథచింతనం
 బునఁ గవితావిలాసములఁ బ్రొద్దులుపుచ్చుచు బుద్ధిఁ ద్రచ్చుచున్

క॥ చతురంగ ఖేలనంబునఁ
 జతురత నవధానపటిమఁ జాటి సమస్యల్
 నుతమతిఁ బూరింపంగా
 హేతులెల్లరుమెచ్చ నిచ్చ నెచ్చరిక మెరున్॥ 81

క॥ భువి 'దుర్జనస్వభావా
భివర్ణన' మను నొకపేరు వెట్టుచుం గబ్బు
బెవరో పరధనహర్తల
యవగుణముందెల్పు సుగుణ ముద్విప్రకటించెన్॥ 82

క॥ ఈమెయింజను దినములలో
నేమాత్రమువీలుచిక్క నేదోలెక్కన్
దా ముచ్చటపడివ్రాయుచు
నేమియునలదన్న వినక ఋణమిటుతీర్చెన్॥ 83

ఉ॥ కోమటులందు బందరునఁ గోవిదవర్యుఁడు కీర్తిశేషుఁడౌ
మామిడి వేంకటార్యునిది మాన్యనిఘంటువరేణ్యమా విశే
షామరముంబరిష్కరణ మాతనిపొత్తుని ప్రార్థనంబునన్
ధీమెఱయంబొనర్చి ప్రణతింగొనె దధనరూపసత్కృతిన్॥ 84

తే॥ అంత వేఱొకవర్తకుఁ డాశ్రయింప
నీతిమంజరికర్తముల్ నియతివ్రాసి
యిచ్చి యాతంఁడె యద్దిముద్రించియమ్మ
వచ్చులాభంబునంగొనె బ్రతిఫలరబు॥ 85

క॥ ధనమిట్టుల ననుపుపడం
గ నదప్పటియక్షగాన కావ్యోత్తమమై
తనర 'నహల్యా సంక్రం
దననాటక' మొకటివ్రాసి తాఁబ్రచురించెన్॥ 86

క॥ మఱి బడిచదువున భుక్తికి
వెరవుగ నల 'ఫిపుగ్రేడు' 'స్పెషలప్పక్ పై'
మరి 'యంకవనంబు' డ్లను
పరీక్ష లప్థపుడు మున్నె ప్యాసైయుంటన్॥ 87

క॥ ఆపట్టున సూతనముగ
స్తైవెండేర్పాటుగలుగు ట్ట్రానింగ్ సూకులున్
స్థాపిత్రన దరఖాస్తును
వేసంపి పరీక్షఁడేరి వెంటనెచేరెన్॥ 88

క కాంక్షాభోధకనకనవుఁ
 గాలమునఁ బ్రధానభోధక ప్రార్థితుఁడై
 'బాలవ్యాకృతి' స్తనశ
 ల్యాలోడన మెఁసిచేయ లఘుకౌముదియున్ || 89

తే॥ అప్పడందందుగల సందియంబులుడుగ
 * ధాతురత్నాకర గ్రంథధాతయై
 నరకొమాండూరి రఘునాథ పండితేందుగఁ
 జేరఁ బ్రశ్నములకుమెచ్చి చెప్పనతఁడు || 90

క॥ ఇన్నిధమున లక్షణకృతు లెవ్వేవో కలిసినార లిద్వరుసదువన్
 నివృత్తిలం బాండిత్యమును బువ్వనునాదరువుఁ బుణ్యపురు
 షార్థంబుల్ || 91

—♦ శ్రీ) ము క్తి కా న్తా పా ణి గ) హ ణ ము. ♦ —

క॥ ఆపట్టునఁ గన్నెలపిత లాపొందికలెల్లఁగాంచి యత్యాతురతన్
 మాపిల్లను మాపిల్లను జేపట్టుమి రమ్మటంచుఁ జేరగనందున్ ||

* 'సీ॥ శ్రీవైష్ణవాచార్య శేఖరగ్రహమిత్రుఁ
 డా కొమంధూరి వంశాద్ధిసోమఁ
 డతులసర్వజ్ఞ తా ధృతసర్వమంగళుం
 డవనిపసభి కాంతరాఢ్యబుధుఁడు
 విద్యాధినిర్దరవికతి గురుఁడు, ధాతు
 రత్నాకరాదిక గ్రంథసుకవి
 బహుశిష్యులాలనావహాళి పమందుండు
 వరపండితోత్తమ భానురాహు॥

గీ॥ డభిల లక్షణసారజ్ఞ తాంకి కేతుఁ
 డు, రఘునాథాచ్యుడురుయశుండు
 హిందువైనాన్ములు పండితుండిహమువిడిచె
 గ్రహముబలమేలి? హరియసుగ్రహముతూలీ?

క॥ ఘన జమ్బులమడకాన్వయు లను బండితవర్షుడైన లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రిపట్టి చక్కం దనమును గొనమును వినికిని దాసి
కొనియెన్॥ 93

ఉ॥ అన్నయుఁ దల్లియు నిమ్మల హర్షమునందుచు నార్ద్రపాదపేయోన్నతబంధవమ్మునకు నొప్పుగఁ జప్పుననిశ్చయించి యా సన్నముహూర్తకాలమున సన్నుతశాంతకు ముక్తికాంతకు న్వస్తానుమిన్నయకా వసువివాహ మొనర్చిరి పూరుషోత్తమున్॥

చ॥ జనకుఁడు వేదసారయుత శాస్త్రసిద్ధగ్రంథ భాగ్యశాలికిన్ జననికి రాజ్యలక్ష్మమకు సద్గుణజాలకు సాధుశీలకున్ ఘనవిదుషీలలామకు సకామకు సంతతి లేకలేక కల్గినసుత రూపసంపద నిలింపులరాణి సువాణి వాణినాన్॥ 95

ఉ॥ చూపఱి కెల్లవారలకు సొంపుగ దంపతు లింపునింప లక్ష్మీ పురుషోత్తముల్పిరి, శత్రువుచూతులుభోగమందు, విద్యాపర మేష్టలాయవున, హైమవతీశులుభూతి, ముక్తికాంతా పురుషోత్తమాశ్రులు, తారయివర్తిల నీయ దీవెనల్॥ 96

ఉ॥ బత్తిని సుబ్బమాంబకును బావకు మొక్కనుఁ దోడియక్కకున్ జితముముక్తికాంత పతిచెంతనెల్పిగఁ బూరుషోత్తముం డత్తుమాను కంగనకు హర్షమొసంగు తెఱిగులొప్పు సంతతులుగల్గి, ప్రేమమెయి వర్తిల నేగెఁ బదాఱుపండువుల్॥ 97

—♦ రే ప లై య ం దు పా ధ్యా య త ♦—

క॥ ఆపై నుద్యోగముకా నై పొయెను దల్లిగొంచు నధ్యాపకతకారేపల్లెను బోర్డెనుకలునఁ బ్రాపింపంజేసికొనుచు
వసియింప నటన్॥ 98

చ॥ తనకడఁజేరి నారలకుఁ దానలచిన్నయసూరికర్తృకంబును వివిధాంధ్రకావ్యముల బోధయెనర్చుచుఁ బాఠశాలలోఁ జనవును గౌరవంబెనయ ఛాతురు శత్రువులను విద్యాలయధను బొనరించి యెంతయు నిదానముగాఁ దగ్గి నున్నాననియెడి॥

కి త్త మ జీ వ యా త్.

శం పీఠాదవనఁజరివి 'మండిల్'

స్కూలనువేరిచి పరీక్షకుం జనిప్యానై

యాలీలనె 'ప్రైవేటుగ

శాలను మెట్రిక్యులేటు నొదమటంచున్ ||

100

క॥ మదిసెంచి కృష్ణమముగఁ

బడపడి పాండితిని వృద్ధిపఱచికొనంగా

మొదలిడి రేయంబవళులు

చమవఁగ్రంథాభి నట్టిసమయమునందున్ ||

101

క॥ దుర్భరత, స్వభానుననం

తర్భూతోష్ణ ముబుకంగఁ దనుతాపఫలా

విర్భూత మశూచికమున

స్వర్భానుగ్రస్తభాను సామ్యంబొదవన్ ||

102

తే॥ బ్రతుకె దుర్లభమన భార్యత్రాటిబలిమి

రెక్కొనెం గాని తప్పెమెట్రిక్పరీక్ష

యంతగ్రహచారమెఱుంగంగ నరసిచూడ

జనకరచితంబుదొరకంగ జననవేళ ||

103

తే॥ ఒరులనడుగంగఁ గీడెందు మఱుఁగుపఱచి

మేలుమాత్రమె చెప్పుదు రేలయింత

శ్రమమునకు నోర్చి శాస్త్రమే చదివకొనిన

నడ్డమునఁజూచికొన్నమై నొనటంచు ||

104

శా॥ పాక్షిక దేవులపల్లివంశజుని సంప్రాప్తాధ్యసంసారుడై

వజ్ర నిమిత్తుని వేంకటప్పయను సంభావించి జ్యోతిర్కలా

విజ్ఞానప్రద తాళపత్రరచి తావేలప్రమాణచ్చటా

జిజ్ఞాసంగొని వారియింటఁగల ప్రాచీనార్జితగ్రంథముల్ ||

105

ఉ॥ ఆతఁడువాసికోదొడఁగి యందలియంశములఁ గ్రహించుటన్

జాతకభాగముందెలిసి సాంతముగాఁగ ముహూర్తభాగమున్

జ్యోతిషికుండుగాఁగలిగె, సామ్యతనుసిలి ధృష్టువాక్పతి

భ్యాతధనస్వగేహగ సితాప్తిని వాక్పతీకేంద్రవర్తితన్ ||

106

ఉ॥ తీరయి శాస్త్రసమ్మతి గతించినకాల మదవ్యమస్థిత
కూర్చదశాదిభుక్తియయి కూలినమస్త మరణ్యవాసతు
బ్యోరుభయంకరస్థితుల నొందఁగ మ్రందఁగ నందుబందుగుల్
చేరియి టెట్టకేని ఫలసిద్ధిఁగనం, గవిదృష్టి సంతటన్॥ 107

క॥ గురుదశ శుభసూచకమై
పరఁగవివాహంబు చిత్రభాస్వజ్జమునన్
జరుగ, మశూచికమసితాం
తరముననై సౌమ్యవిదశ, తారణనపుడై॥ 108

క॥ గణితాగమవేత్తృత్వము
గణియింపఁగఁజాలు వీలుకల్గుట దానన్
గణనీయుండై ఘనసఖ
గణమేర్పడి యడుగ నుడుపు గ్రహచారంబుల్॥ 109

చ॥ తలఁపుననిల్పశాస్త్రమును దాల్చి ధనాశ లవంబులేక, మి
త్రుల క్కటుతెల్పుచుండుటయు దొడ్డగృహస్థులుచేర నాప్తతన్
సెలవుదినంబులంగలిసి చీటులయాట యరేబియకథా
విలసితకావ్యపున్రచన వెళ్లఁగఁబుచ్చఁగ నిచ్చనచ్చటన్ 110

క॥ కవిగండ మొడఁగెరంబును జెవులకుఁగుండనములుండఁ జేకట్లన్, శ్లో
శ్రువుల న్మెలివైచుచు రవ రవ, రవగాలున రవాళి రంజిలుతీవిన్॥

క॥ అచ్చోటికి నొకదినమున
విచ్చేసిన తంతువాయవిద్వాంసు, ద్విజుల్
మచ్చర మెచ్చఁగఁ గ్రచ్చఱ
రచ్చకు శ్వేతాశ్వమెక్కి రాఁ గనిరంతన్॥ 112

క॥ ఆపొగ రడఁగంగావలె
'నోపురుషోత్తమకవీంద్ర! యోజ్ఞా! ' యనితా
నాపట్టునఁ దచ్చాత్మిం
డౌపండిత విప్రుడొక్కఁ డతిరభసమునన్॥ 113

క॥ ఏకాక్షరికంఠంబును వాకొన బలవంతవైట్టి వ్రాయించియొకం
డాకవె నర్థంబడునుచు దాకొల్పుచుఁ గయ్యమునకుఁ దలపడఁ
జేయన్॥ 114

క॥ 'మిన్నఁగకెన్నఁగ నన్నిఁగ మన్నింపఁగదన్న చిన్నమనవింగొన్నన్
మన్నామము మన్నా'రను మన్నా రనివిన్నసన్న మన్నాఁగన్॥

క॥ చిన్నప్పడు కస్తురిసూ

రన్నాహ్వయుకడఁబడించి క్రమముగఁగవితా

సన్నతఁ జదివితెఁగొలదిగ

వన్నియవెట్టంగ మిమ్మెప్పార్థింతు'నచన్॥

116

ఉ॥ ఎన్నఁగరానిహస్త మెదనేర్పడ నెయ్యముమీఱఁజేరుచున్
వెన్నునఁదట్టి తా బయటఁబెట్ట సతీర్థతఁ బూరుపోత్తముం
'డన్న' యటంచునున్నరపు డచ్చెరువంది కవుంగలింపఁగాఁ
జిన్నయసూరికర్తృకముఁ జెప్పెదకమ్మని నేర్పెనాప్తతన్॥ 117

క॥ అనేర్పునేర్పుచందము తా నెందఱోచెప్పవించుఁ దహస్వీల్దాఁ
యానివసథమున సుస్థిరుఁ డా నలచేవెండ్ర వేంకటాచల
మొకటన్॥ 118

క॥ పురుషోత్తమకవివర్యా!

వరమతి నాంధ్రంబునందు వ్యాకృతీయొక్కం

దరుదాతెఱఁగులఁ గఱపఁగ

మఱుఁగులువిడ నీవున్రాచయ మహితమటంచున్॥ 119

ఉ॥ మోదముమీఱనంచు ననుమోదముఁగొంచు, మదిన్వహించు న
త్యాదృతి మించువైదుషి సమంచితరీతిఁదలంచి తాఁ బరి
చ్ఛేదవిభాగము ల్చినచేసియొసంగుచుఁ బ్రోత్సహింప నా
మీఁద నుదాహృతుల్యెదక మేధనియుక్తముగాఁగ నున్నెడన్॥

— నాటకరంగము. —

కా॥ ప్రియానుక్రమ తత్త్వభేదములు నిర్ధార్యమ్ముతానట్లు, భా
షాయోషామణి రాజసమ్మితదశ స్థాపించి సూక్తిస్ఫూతి

సేయగ్గంధనికాయరూపమున బోధింపక నుహృత్సమ్మితి
జ్ఞేయాష్టాదశ సత్పురాణకృతుల న్మేషేతిహాసమ్ములన్ । 121

శా॥ కాంతాసమ్మితరూపకమ్ములఁ గనంగాజేసి నాటం గవి
త్వాంతప్రక్రియ నాశ్రయించెగద గీర్వాణంబునం దట్టుతే
యంతర్వాణకృతేతిహాసరచనా ద్యాంధ్రీకృతుల్లాగ, ధీ
మంతు త్మచ్చుగ సత్పుబంధకృతి నిర్వాణంబు లాపైనఁగాక॥

క॥ సిద్ధేంద్రయోగియనఁగఁ బ్ర
సిద్దుండయి కూచిపూడిఁ జెలఁగినకవియొం
డిద్దంబా నొకనూతన

పదతిఁ దావ్రాసి నేర్పె భాగవతంబున్ । 123

ఉ॥ ఆదిగ దృశ్యకావ్యముల కాంధ్రమునం దదెడఁకాచుఁ గూర్చుఁ బ్ర
హ్లాదము, యక్షగానములటంచు కచించిరి కొందఁ అంతఁ బ్ర
హ్లాద' కథాదు లప్పుడె 'యహల్య' నుగూర్చెఁ గథాధిపుండటుల్
ప్రొదిగ నాంధ్రదేశమునఁ బొల్పువహింపఁగ వీధినాటకల్ ।

ఉ॥ ఆడకువచ్చియొక్కట నటాడఁగఁజూడఁగఁ గ్రొత్తఫక్కి, 'ధా
ర్వాడసమాఖ్యదేశజులు, వాడలవాడల వారిఁ గూర్చి మా
టాడఁగఁ జూచినారు కొనియాడఁగఁ గూడఁగ నూత్నసంఘముల్
నాఁడుల వీఁడులందు వచనంబున నాటక మభ్యసింపఁగన్ ।

క॥ బందరునందును నప్పుడె
కొందఁబువిద్యద్రీసికులు కూడిసమితిగా
'హిందూధియేట' రనుపే

రందగుచు నలవడి యాడఁబ్రారంభింపక॥ 126

పంచ॥ పసందుగాను ధారువారు వారిజూడ హిందిభా

ష సంతరింపజేసి యాడఁ జాలమే లటంచునెం
చి సంతసంబుతోడఁ గూడి 'నేషనల్ థియేట్రికల్
స్టాటెటి' యన్నపేరనొప్పుఁ జూడఁ గొందఁ అయ్యెడన్ ॥ 127

క॥ ఆపైనఁ ద్రోవఁ జూపఁగ

రూపకరచయిత యెవఁకొ నిరూపింపఁబడక

లేపల్లెవాడ నొప్పెడి

యూపురుపోత్రముఁడె దిక్కటం చనికొంచున్ | 128

క॥ తద్దర్శనార్థ మందు శ్చెద్దగుమేనేజరపుడ వెడలియునటకుం
దద్దయుబత్తిని మ్రొక్కుచు 'నెద్దేనియు వా'సి హింది' నిమ్మని
యడుగన్ | 129

చ॥ తెనుఁగునవ్రాసియిచ్చెదను దేనినిఁగోరినఁ జిన్ననాటిహిం
ది నిపుడుకొంతనేమఱచితి న్విడుమంచనఁ గాదు కూడదం
చనుసరణంబొనర్చి, పనియందునుజొన్నఁగ నెచ్చరింపఁ జూ
తును సరిలెక్కటంచుఁ దొలుదొల్త గజాననుఁ గొల్చి భారతిన్ ||

క॥ తనయిష్టదేవు ధృతిమైఁ

గొనియాడుచు నొక్కరాత్రి కూర్చుండిమహా

స్థను మునుదాను బృథర్శన

మునఁ గను కాళాసురవధమును మొదలిడుడున్ | 131

చ॥ హరికథలుదు బాల్యమున హైదరబాదున విన్న తత్కథా
చరణములట్టి కీర్తనలు సామయికంబుగఁ బాడఁజేసినం
జరితము దృష్టలందఱికిఁ జక్కఁగ గోచర మానటంచుఁ దోఁ
ప, రహిని సూత్రధారుఁ డనుపాత్ర వదింపఁగఁ గూర్చెఁగొన్నిటిన్

క॥ ఇకవచనపు సంభాషణ

సుకరంబని యెంచి తాను జూచిన యానా

టకపాత్రముల న్బావా

జికి దీట వైలితో రచింపం దొడఁగెన్ || 133

ఉ॥ నేచినసంస్కృతోక్తులు మునీశ్వరవాక్కులఁ బారసీకమున్
రాచరికంబు గల్గునెడఁ గ్రాలఁ దురుష్కము సీచపాత్రలన్
వాచకమెల్ల హిందిగను వ్రాయఁదొడంగిన దానికదై పా
త్రోచితభాష యేర్పడె, బుధుల్గొనియాడ భయంబు వీడఁగన్ ||

క॥ ఆవైఖరులం గూర్చుచు

దేవప్రార్థనలపట్ల మెఱయంగా

నేవృత్తములో బయ్యెదు

లో వఱలగ దండకంబు లొక్కొక్కయెడఁక ॥ 135

క॥ వెరవెఱిగి యల్లెపంచా

క్షరీమహిమ' మనెడినాటకం బింకొక్కం

డు రచించియు నారెం డను

సరించుకొను నేషనల్ స్టానెటి కొసంగఁక ॥ 136

ఉ॥ కన్నులనద్దికొంచు నవికైకొని వారి మెనేజ రేగినం

బెన్నిధిలబహుకరణి బ్రీతిదలిర్పఁ దలంచినంతకున్

మిన్నగు వన్నెనొప్పి పఠనీయ మదైన తెలుంగు వ్రాతగాన్

గ్రన్నన నాటకుల్ సదివి గంతులువైచుచుఁ దింత్రిణిపురిన్ ॥

క॥ బిరబిర భాష న్నేరుచు

తెఱఁ గుత్సాహముగఁ గవికిఁ బెలుప సుభద్రా

పరిణయ భస్మాసురవధ

లు' రచించి 'కళావతి' తలోదరి చరితఁక ॥ 138

క॥ ఆమూడు నాటకంబులు

వేమా 'తెప్పె'టంచు వేది యడిగిపో

సా మెంబర్ల కొక్కొక్కటి

గా మాసము లోననె యొసంగ న్నేర్పుమెయిన్ ॥ 139

క॥ వా రభ్యసించి యాడం

బ్రారంభింపంగఁ దలంచి రప్పించి కవిన్

దారు ప్రదర్శకపాత్రల

తీ రారసి లోటు లున్న దిద్దుఁ డనంగాన్ ॥ 740

మానిని, అంచెల నంచెలఁ గొందఱుగా సవహరముల స్థలవారములం

గొం చరుడెంచు నటాగ్రణులందును గొందఱుముంద పిఱుంద

తగన్

బంచి సమంచిత గౌరవచర్యల, స్వాగతమీ ననురాగమునన్

గాంచి నుతించి ప్రదర్శనమున్ హితకాండము నెంచి

యఖండముగాన్ ॥ 141

క॥ కుదిరెస్సరి సేపన్యము
లదనున కగు పరికరములు 'నాపరితోషా
ద్విదుషాం నసాధుమన్యే'
కజ యండాద్యులు ప్రయోగ శారవ మెఱుగన్॥

క॥ అని సాంఘేయలను ధార్వా
రునాటకులు మల బంధకునకు న్రాన్వా
రి నెదుట నిడికొని యాడంగ
నినుగుడురున గవెయమర్చి, యీస్త్వ నందున్॥ 143

సీ॥ ఒకయంచలచు గాంచ నొరులెంచ గడుమించ
సకలధార్వారు నాటకు లెసంగ
నొకచెంపఁ బరికింప నురుసంపదల పెంప
రయఁ గల్గునుద్యోగి చయ మెసంగ
నొకకేవఁ బదభావ ప్రకటావగతి లేవఁ
గనిపట్టు రసిక శేఖరు లెసంగ
నొకచక్కఁ గృతిశక్తి యులుకెక్కి కననిక్కి
యలరు పండితులు గాయకు లెసంగ॥

తే॥ నగు సభాస్థలజూచి పుష్పాంజలి యిడి
సూత్రధారుండుగాఁ బురుషోత్తముం డు
పన్యసించి కళావతీపరిణయంబుఁ
దనరఁజేసెను బ్రథమప్రదర్శనంబు॥ 144

స్మర. గంభీరోదార ధారోత్కల సవినయ వాక్యప్రచార స్తుత ప్రా
రంభోపన్యాసశయ్యా ప్రతిముఖ చరణ పాశ్చి
కోద్బోధ్యగాథా
రంభానృత్య ప్రగల్భ ప్రకటిత నటక ప్రవృత్త సామర్థ్యలీలా
జృంభ ద్వాయామ ఖడ్గస్థిత కరచలన స్థేయసంతుష్టచిత్తుః॥

క॥ జిహ్వగోదితభాషకు
వహ్నియనిపించు నూత్నవైఖరులకుఁ డా

రాక్షస మందిరాలు

బహ్వనదాభిఁ డేలి వర్ణింపంగాన్ ।

146

ఉ॥ ఆకృతి యాకృతింగన నిరాకృతి, యాకృతి యాకృతింగనన్
బ్రాకటసత్కృతింగన నిరాకృతి, యాకృతి యాకృతింగనన్
కాకటసత్కృతింగన నిరాకృతి, యాకృతి యాకృతింగనన్
రాకడఁ దామెసంగి యహహః! యని మెచ్చి బహుకరింపంగన్

తే॥ ఇనుమడిచిన గౌరవం బెనయి నము

మల ఘనోద్యోగం లభమాను లాపుతము

సంఘ మభివృద్ధి గనియుఁబోతానామండ

నాడఁ జేయఁగ నవ్యదృష్టింబు లింకి॥

148

ఉ॥ అత్తటి వ్యాసకర్తృకము లును మనమున కింపుఁగూర్చు బ్ర
హ్మోత్తరఖండముంగని, ప, మోక్ష సత్తుమహత్త్వ గాధలం
జిత్తమెలర్చు రామకథఁ దెన్నువహించు ప్రబంధసంగతుల్
కొత్తగఁ బూర్వజాతములు కూర్చుండంగెను నాటకంబులన్॥

క॥ పగలెల్లఁ జదువఁ జదిపిం

ప వెడలఁబుచ్చుచును రేయి వ్రాయంగూర్చు

డ మెస వారమునకుఁక

టి ఎంతునను బూర్తిగాఁ బతింప న్నటకుల్॥

150

క॥ కోశద్వాదశకంబును

దా శనివారమునఁ జని, ప్రదర్శన మట నెం

తే శోభిల్ల న్నడపియు

నాశుగతి న్నానువారి మందిలునేరున్॥

151

క॥ ఈవిధమునఁ జనదినములు

వేవేగ రచింపఁ గృతులు, పెక్కురు నుతులం

గావింప యశంబు చెసల

నావిష్కృతి నందుచుండ నష్టాక్షయెడన్॥

152

క॥ అశ్వినప పండిత రాజ్ఞా

* దక్షాషి కులజాత వేంకట కవిశ్రేష్ఠం

డబిసందించు గృతింగన

గ బిల్వ దేయకథ నాటకం బాడంగాన్॥

153

క॥ అపురూపపు భాషయు నే

త్రవర్ణములు వేషము లతిరమ్య విశేషాల్

విపులానంద మొసంగ న

న్యపురములకుఁ జని ప్రదర్శనంబు లొనర్చన్॥

154

క॥ అచ్చట రసికు లెందఱో

మచ్చికపడి కవినిజేరి మాకు న్నాకుం

జెచ్చెర దయసేయుండని

ముచ్చట శాఖాసమాజములుగాఁ గూడన్॥

155

* ఆద్వితీయ శతశ్శిష్యవర్ధాన దక్షులు నేకసంధాగ్రామాలు శ్రీమాన్
మాడక్షాషి వేంకటాచార్యాభి నవపండిత రాయలవారు నాటక ప్రదర్శనముం
జూచి యభినందించిన విధమిది:

కల్యాణములఁగూర్చి, కడు వేడ్కఁ

బోవ్రమహ్య, కమలామానసనాయకా॥

(పల్లవి)

కల్యాణగిరిధీర, కారణ్య సౌశీల్యాను

మాల్యాది మహోదార, గూరత్న రత్నాకరా॥

(అనుపల్లవి)

జనలకైహి కానందమున కాదికారణమై, తనరు శృంగారరసమున మించు
నాటకముల, వినిపించుచును బృందావనపురి నెలకొన్న ఘనశేషనల్ థియేట్రికల్
కంపెనీవారలకు॥ కల్యాణ॥

తరుణశ్ర్యమున మేధా, దక్షిణామూర్తిదీప్య, కరుణామహిమలబ్ధ, కవితా
సలపదగలిగి, నరులు మెచ్చంగ వివిధ నాటకరత్నముల, విరచించు శ్రీనాదెళ్ల
పురుషోత్తమకవికి॥ కల్యాణ॥

నవనవరసముల, నాటక విసోదములఁ దవలినపునములఁ, దప్పక వేంచేయు
కవులకు రసికులకు, ఘనులకు, ధనికులకుఁ, గవి మాడక్షాషి వేంకటదాస
దాసునకు॥ కల్యాణ॥

తే॥ పూటపూటకు నొకనూత్ని నాటకంబు
వాసియాయంగ సాంఘిక ప్రార్థనముల
నిట్టి దేవనిగాఁగఁ రెండేండ్లు కడచు
చుండ నయ్యెను ముప్పదిరెండు కృతులు॥ 156

తే॥ అట్టికాలంబు నందొకయర్జు పిలువ
రెండుచింతల యచ్చయాఖ్యుండొకండు
తాశతాధిక సప్తహ ధార్మికండు
గంటసాలను విశ్వేశుఁగనుచునిలుప॥ 157

క॥ సౌజన్యవర్ణ నాఖ్యం
వైజగతిఁ దగఁ గృతిఁ జెప్పి వ్యయశివరాత్రిం
దాఁజెందె దక్షిణాస్యవి
రాజిత మణిఖచిత రమ్యశాస్త్రభిరుదము॥ 158

క॥ తద్రచనకుఁ బూర్వమున స
ముద్రసేన నాభివర్ణమును వ్రాయఁగా
ముద్రాలయమునఁ దగెని
ర్షిద్ర న్యయవ్యయముగాఁగఁ రేపల్లెపురిన్॥ 159

—♦ స మ ర స భా వ ము. ♦—

క॥ వైదిక నియోగి కక్షల
నాదిమజన్మస్థలం బదై పద్ధతికిన్
జీదటవడు నొండొకఁగుల
వాదములు జెయిముల్ ప్రబల సచ్చోటన్! 160

ఉ॥ వైదికదూషణం బొనరుపం దలపెట్టి, నియోగియొక్కరుం
డైనుతెలుంగుపద్యముల నల్లి యటంబ్రచురించినంతనే
వైదికు లాగ్రహంబొదవఁ బద్యములం బ్రతివ్రాసి యిమ్మనం
గాదని పూరుపోతముఁ డొకానొకట న్నమకూర్చి యెల్లరన్॥

ఉ॥ దండుగవ్రాత యద్దియనఁ దప్పలకుప్పల నందుఁ జూపుచు
న్నిండుసభ న్మహాస్థను మనీషు లనేకులు వారువీరుఁ గూ

ద్బుండ మహర్షిని కల దేవకభావము విష్ణులంకమై
యండ నిశ్చయై నైకవిద్యానిశ్చయై కల్లకాలమున్॥ 162

శా॥ తెలివిగలారు బాపలని, దేహబలాభ్యులు క్షత్రియుల్ క్షమా
కలితులు నైశ్యనామకులు, కాగ విధేయులు శూద్రసంజ్ఞకుల్
తల భుజమూగు వంశీయును, వత్తమపాత్ర గుణాకరింబుతా
నెలవుల సృష్టికర్తక జరించినమై నన యుక్తియు క్తమై॥

ఆ॥ ఎక్కు క్కుం గనక సృష్టల సేర్పుమై
నాశ్రయించుచుండ నాశ్రమముల
ననుసరించి హరి దేహాభిషేకముల్
చెప్ప నొప్పి నప్ప డిప్పు డమిని॥

164

చ॥ తెలివిగలారు బాపలని, దేహబలాభ్యులు క్షత్రియుల్ క్షమా
కలితులు నైశ్యనామకులు, కాగ విధేయులు శూద్రసంజ్ఞకుల్
తల భుజమూగు వంశీయును, వత్తమపాత్ర గుణాకరింబుతా
నెలవుల సృష్టికర్తక జరించినమై నన యుక్తియు క్తమై॥ 165

తే॥ పరగఁ గాలక్రమంబున బ్రాహ్మణులను
వేదపఠన, శ్రోతస్మార్తి విధులసేత
వేదికదరిం వగుట నైరి నైదికులు, ని
యోగులైరి మృతిపద నియుక్తతఁ గని॥

166

ఆ॥ ఏకవర్ణజలము నేకైకనోత్రజ
ఖ్యాతిఁ గాంచినార మయ్యు నిట్లు
భేదభావమొప్పు గాదగు పద్ధతుల్
వ్రాత లిట్టివిద సేతతగునె?

167

తే॥ తెలివి యేకముఖంబైన గెలుచుజగతిఁ
గాన 'బ్రాహ్మణానా మనేకత్వ' మంచుఁ
గాదె యెందు రొకోపకారకముగఁ
దగదె మనకింక నైకమత్యంబుకల్పి॥

168

ఆ॥ అవయవంబు లన్ని యనుకూలతనుగన్న
సౌఖ్యమబ్బునట్లే సంఘమందు
నొకనికొకనికి హిత మొప్పుచున్న నే
నాగరికత యనుచు నచ్చఁజెప్పె॥

169

తే॥ బహుళ సాంఘికశములందుఁ బాల్గొను రచ
న 'పురుషార్థప్రదాయినీ' నామ పత్రి
కను 'వివేకవర్ధని' వ్రాత ఖండవఁగని
హితులు పత్రికఁ బ్రచురింప నెచ్చరింప॥

170

తే॥ మానుకొననెంచి నిజపరాధీనవృత్తి
ధనసమార్జనమార్గంబుగను బొనర్చె
బాలకాళికి 'నక్షరాభ్యాస' మాది
నోనమా లాగినిఁ జదువఁగా నొననంగ॥

171

శా॥ ఇంక న్నుద్ధివికాసమెంతయును దీపింపంగ లీలావతిం
బొంకందైతగు పావులూరిగణితంబున్నించ నొ లెక్కల
'య్యంకజ్యోత్స్న' యనంగయుక్తి మెయి సాధ్యంబౌనటు ల్గూర్చెద
న్నంకింపం బటుమేధకల్మి బహుళవ్యాసంగ సంశోభియై॥

172

సీ॥ 'నశ్వవృత్తికదాచన' న్యాయవర్తికి
బోధునొకరి చేయఁ బోలదనుచు
నెట్లైనఁ దప్పని యేగ్గాటు కాలంబు
కానైనఁ గొనరేడు కడపఁగనుచు

రాత్రింబనళ్లు రచియించు కృతుల దా
రుణబుద్ధివేధను రుగ్గుడగుచు
నీరు మార్పఁ దలచి నేషనల్ సంఘాభి
మానుల కోర్కెఁ బల్కొలు వినుచు॥

తే॥ గొనుచు సెల వౌషధంబుఁ నైకొనఁగఁ దొడఁగఁ,
బొత్తములయచ్చు నయ్యెడఁ బొందువడఁగ

మొదలిడెను బత్తికను బని తుదకువిడంగ
బందరు పురంబున వసింప ముందు కడంగ॥

173

—♦ ఆ శ్వా సాం త ము ♦—

సాం కి త చ క్ర బం ధ ము .

క॥ పరగుణనవనా! వృషగమ
న! రక్షితసురుచిరవిచనచణా! మదనా
గరిపుసమూహ హరి! శణా
ధర తతినర్తితగళ! గరధర నిలుపుమునక

174

♦ ప్రాసాంత్యనియమఘటితమ త్తకోకిలాకందగర్భితము ♦

సీ॥ శ్రీరమాధవసాయకా! రణసీమఁ దుగ్రిం
చితి దైత్యులన్ సురహీత మొనర్ప
పూరుషోత్తమ భక్తపూజిత ప్రావ నెం
చితి భృత్యులు బరిచితి దలిర్ప
మారసంహర ద్రోగిమార్గు మాద్రిమిం
చితి నిత్యులన్ దృఢమతిని నేర్ప
పారమార్థికచింత వర్తిలు వారిఁ గాం
చితి స్తుత్యులంచుఁ గామితముఁ గూర్ప॥

తే॥ కలుషము లడంచి మోక్షముకలుగఁ దగిన
తోవఁ జూపి కావఁ గలుగుదేవుఁడవని
తెలియ నెదనమ్మి కబ్బపుఁ జెలువ నొసఁగి
దానఫలముఁ జెందనగుఁగదా గుటవని॥

175

—♦ గ ర్భిత ప ద్య ము లు . ♦—

మ త్త. శ్రీరమాధవసాయ కారణసీమఁదుగ్రించితి దైత్యులన్
పూరుషోత్తమభ క్తపూజితప్రావనెంచితిభృత్యులన్

మారసంహారయోగిమాధులమాద్రిమించితినిత్యులన్
పారమార్థికచింత వర్తిలు వారిఁగాంచితిస్తుత్యులన్ ॥

క॥ కలుషములడంచి మోక్షము

కలుగఁదగిన త్రోవఁ జూపి, కావఁగలుగుదే

తెలియ నెదనమ్మి కబ్బపుఁ

జెలువ నొసఁగి దానఫలముఁ జెందనగుఁ గదా॥

వ ర క వి నా యెల్లా స్వ య । పు రు షో త్త మ జీ వ యా త్ర

పు త్ర) క కృ త త । ద్దు రు చ రిత వ ఙ్గే ణా మూ

ర్తి ర చి త మా శ్వా స మి ం ది

ది, తృ తీ యం జా ॥

ఉత్తమ జీవ యాత్ర.

చ తు ర్థా శ్వా స ము.

క॥ ఆలింపుమయ్య యవితా! నైలతినూజామనోబ సవితా! కవితా
సాలాలవాలభవితా! ప్రాలంబాకృతి సరీస్పవ వితానవృతా॥ 1

—♦ బృం చా వ న ము. ♦—

శా॥ శ్రీరామామాణి కన్నతాడియని పేరేతెల్వరత్నాకరుం
డైరంజల్ల, సుభాకరుంగని సముద్యదీతి నుప్పొంగ, గం
భీరాకార తరుంగ బాహులలికా ప్రింఖా సమాశ్రిష్టయై
పారావారసమీపమందు, ముఖలీబుద' ద్దురంబొప్పంగన్॥ 2

మ॥ శివగం'గాఖ్యశీరమ్ము నాగసరమై చెన్నొందనా నాగులే
రు విషంబొప్పెడికంఠమై కుచపుదీరుం జూప రాబర్బుసన్
చవుక స్వా॥ జ్వలజంపుగంబ మలరన్, సరిగ'ల్ను 'ఛత్రంబు' బా
హువులై చిల్కలపూడి 'మాచవర' పాదోచ్చాయ సోమాకృతిన్
శా॥ వామార్థంబునె సర్వమంగళకర ప్రాచుర్యమాణప్రభా
ధామంబైతగు 2 నాగ వ క్ర) ముదసంధాన ప్రజాయుక్తమై
శ్రీమంతంబులు 3 నాగవాసములు ము 4 నేనానివాసమ్ములా
సీమల్గాలగ దక్షిణార్థమున వాసింగన్న 5 రక్తాక్షితన్॥ 4

శా॥ గంగాసంగత తచ్చివాకృతికి భంగంబొప్పు, భంగోన్నతిన్
రంగత్తుంగ మతంగజాంగ సముదగ్రవ్యగ్రతన్, దన్నిజా

1, ఇది ప్రాచీన బడినవాటికి బందరు నడిమిని మంచిచిటికుండు నందు
నడిమిని స్తంభముగానుండెను గాన దీనిసారక్యము.

2. పురవరమర్థవారీశ్వరముగా సమన్వయించుచో, గజాననార్థమున
ఖండబిందు రహితము. 3. పురమందలి వేశ్యావాటిక 4. బందరులోట 5. వత్స
రారకముయినపుడు పైపద్యముతో నన్వయించి 1864 సం॥ ఉప్పెనవలని నట్ట
మొందెల్గును.

రాంగి న్లాగి కొనంగ సాగరుండు నిద్రాణంపుపదాకృతిన్
శృంగారం బెడల నివారణము లక్షణంబుగాఁ జేయఁగన్ || 5

మ॥ ధమనిప్రాయ 6. హృదుద్గత పస్పత ర్హృదమధ్యమప్రేక్ష్యమా
ణమహిష్ఠాఖిల జంతుజీవననిధా నానల్ప నానాపదా

ర మనోజ్ఞాపణ మాలికాచతుర బంధప్రోధ బృందావనా
ఖ్య మహేశాకృతి పూరుషోత్తమశరణ్యం బయ్యెనప్పట్టునన్ ||

మ॥ హరువా స్రవ్యము, ముక్తికాంతనిలయంబాఁ గీర్తి కాంతాస్వయం
వరరంగంబగు శ్రీదరాజ విబుధావాసంబు లాసక్రియా
భిరతాభ్యాశము సన్ని వేశము భయాపేతైకదేశమ్ము, దా
7. శరధిప్రాప్త శరాసనోద్ధత బలచ్ఛాత్రాహి తాదేశమై || 7

మ॥ సుమనస్సేవ్యము పత్రికాండచతురస్తోతవ్య భాషావిహ
ర మహామాత్ర లస త్త్రిలింగనిలయ ప్రాచీన దేశావతం
సము బృందావన సన్ని భాచ్ఛ యమునాసంగాభిరామంబు, నృ
త్య మసిమా పురుషోత్త మాత్ర కవితాతన్వీ ప్రియారామమై || 8

మ॥ వెలయంగా మఘరోక్తి సంయుత కలాప్రిక బత్రికాగణ్య, రా
చిలుకై గోకులవర్ధనాచ్ఛ మురళి చిహ్ననుమోదంబుగా
జలజాతాక్ష శరస్వరూపగరిమన్, సారంగచాణిప్రభా
కలితోర్ద్వి సుమ నా వనోత్కల కురంగ ఖ్యాతిదీపింపఁగాన్ || 9

సీ॥ ధాతురత్నాకరధాత శాబ్దిసండు, కొ

మాండురింఘనాధ పండితుండు

ఘనసుధార్ణవకావ్య కర్తకోరా డాబ్ధి

చంద్రసత్కృతి రామచంద్రసుధియు

వినయైకనిధి తపస్వి సుకాశినాథసు

లీనుండు, బ్రహ్మయలింగ బుధుండు

6. రాబర్హునకాపేట కుండులోనుండి తూములద్వారమున నూరంతకు
మంచినీరందింపఁబడుచుండెననుట. 7. పరశురాముండు తనశరమరిగినంతదవ్వు
సముద్రనివల్లి భూభాగమంది తపంబొనర్చిన తావిదియనుట,

మంత్రాగమాబ్ధి కుంభజుడు మల్లాద్యుప
నాముఁ డచ్యుతరామధీమణియును॥

తే॥ నింక నితర విద్యానయోవృద్ధులుండఁ
ద్యాసులుండఁగ, నండ యుద్యోగులుండ
నటహితావళులుండ గానములు నిండ
బుధవిధేయుఁడు పురుషోత్తముఁడు నిటుండ॥ 1

♦ ‘బుధ విధేయినీ’పత్రికా ప్రకటనము. ♦

సీ॥ శ్రీయక్షిణీ సుపత్రిక తత్త్వబోధినీ
క్రమ వర్తమానతరంగిణియును
నిఖిల సుజనరంజనియును గోదావరీ
విద్యాప్రబోధిని, పీదప నాంధ్ర
సంజీవనీ పురుషార్థప్రదాయినీ
చన స్వధర్మప్రకాశినియు, జెరలు
పేరెక్కియున్న వివేకవర్ధనియు నాం
ధ్రప్రకాశిక యపుతనరుచుండఁ॥
తే॥ దానువెడలఁగ దేశాభిమాని యొకట
నెగడఁగా రసి కోల్లాసినీ ప్రభుతులు
సర్వజన్మార్గశీర్ష మాసమున వెడలె
బుధవిధేయ సమున్నయి, ‘బుధవిధేయి’॥ 1

సీ॥ పాడం జమత్కార పద్యంబు లయ్యయి
హాస్యోక్తులాడనిల్లాల ననుచుఁ
బుణ్యచారిత్రముల్ పూజ్యాష్టకంబులుం
జెప్పంగ మురిపెంపుఁ జెల్లి ననుచు
వ్యాకృతి బోధించి వైద్యాంశములు నేర్చి
తప్పులు సైరింపఁ దల్లి ననుచు
వితవితకథలు వినిపింప లోకవా
ర్తలు సెప్పఁ జేసొప్పు తనయననుచు॥

తే॥ గాన కవనములను రసికత యొసంగ
వలయునీలియు ధర్మముల్ భక్తిగఱప
బుద్ధి నెప్పి భాషామతబోధనేయ
రాజకీయ లోకజ్ఞత రాణ నిడంగ॥

12

సీ॥ పండితపామర పతనీయ మనిపింప

వృత్త్యనుప్రాసాదు లింపునింప
నుపమాద్యలంక్రియా యుక్తత నాటింప
లోకోక్త్యుదాహృతుల్ జోకఁ బెంప
సంవాదరచన హాస్యరసంబు నూరింపఁ
గృతసమస్యాపూర్తు లతకరింప
వ్యాసము ల్లుణమెంచి దోసముల్వారింపఁ
బద్ధ్యాళి బోధింపఁ బ్రస్తుతింప॥

తే॥ 'బుధవిధేయిని' పాతకాభ్యుదయదాయి
నిగను వెలువడి యొకతూరి నెలకురెండు
సార్లు ముమ్మాటునై తిక సాంఘి కార్న
సత్పథవిధాయినిగ నొప్పి సార్థకాఖ్యి॥

13

♦ నైతికబోధ. ♦

సీ॥ అజ్ఞాన మడఁగించి విజ్ఞాన మొనఁగూర్చు
మూఢభక్తిమహత్త్వమును దెలుపుచు
దేవుఁ డొండునిగ మదిని నమ్మి కొల్పిన
నిహపరంబుల సౌఖ్య మెనఁగుననుచు
నుండఁ గొల్వమి కన్న నుండమిఁ గొల్చుట
నిర్బాధకంబయి నెగడు ననుచు
వినఁ బురాణంబులు వీడుచుఁ గల్పనల్
తత్త్వంబు గుర్తింపఁ దాల్మిఁ గనుచు॥

తే॥ వత్సమాణనయంబుల లక్ష్మ్య మిడుచుఁ
దారు మెలఁగుచు, సత్పవర్తన మిదనుచుఁ

దేలియఁజెప్పఁచు, సుతుల వర్తిలఁ గజపుఁచు

దశరఁ బలుకుఁచు, నీతిహాథన మొనరుఁచు॥ 14

క॥ సేనోరుముంచినైనను

గానేకదె యూరుమంచికి॥ కామిన్ ధరలోఁ

దానెంత చేసికొనునో

కానా నాయంతె॥ కాదె! కర్మఫలమనక॥ 15

చ॥ బరులకుఁ గీడునేత తగ దోష్విమి, మోస మమాయికావల్లిన్

ధరను దురాశ దుభవ మచం గవి సత్య మహింస పండితా

దరము గురుప్రసత్తిఁబరదా॥ ధనానుగతిక, స్వకీయసుం

దరిని నిజార్థ మన్యులు గొరవ్వనసాప్పమి నెంచిమాననా॥ 16

మ॥ నగలంబెట్టివ బాలకావళికిఁ బ్రాణాపాయ మొక్కప్పు కా

నగు నెవ్వారలు దొంగిలింపనిది విద్యాభూషణం బొండె, కూ

ర్పంగ మేళా సుగుణాళి నాటంగ, దురభ్యాసంబులం గల్గుచి

యంగ నుల్లిడిత రత్నవైఖరిని నూండ్యంబాట దీపింపనాన్॥

♦ సాంఘికము. ♦

మ॥ ధరణి న్బాలకుల స్తతానుగతికాంధన్యాయమొప్ప స్మృతాం

తర దుర్బోధల కాకరంబులగు విద్యాశాలలం జేర్చి సం

కరులం జేయక నీతివిద్య మతసంస్కారంబుఁ జేకూర్పనా

గురులం జేర్పనగున్ స్వప్రత్యుచిత మార్గల్గా నొనర్పంగనాన్॥

సీ॥ వేదశాస్త్రములెల్ల వెనుకఁబడు టటుండ

‘సందెముక్కలు’ గూడఁ జట్లు గాఁగ

‘వేషభాషలు’ మాటి వెట్టులని బుధుల

నెకసక్కెములనాడ నేవ గాఁగ

నెచ్చుజీతంబుల వెచ్చించి దుస్తులఁ

‘గొంపగోడి’యు నీడ గుల్ల గాఁగఁ

గడకుఁ గృతార్థులు గాలేకయో యైన

నలశ్వేషులు గూడ నరుదు గాఁగఁ॥

తే॥ స్వకులవృత్తులు విడనాడి పాడుగాఁగ
స్వమత మన్యులు బోధింప వలసి రాఁగ
హూణవిద్యనె చొనుపుచు నుభయగతుల
భ్రష్టులను జేసికో నొనె బాలతతుల?

19

ఆ॥ నేతిజారినుండి చేత జారిసనేయి
జారి నెట్లు తిరిగి చేర దల్లె
హైందవమతము విడనాడు మతాంతరు
ల్పగచి తిరిగి చేర వలనుపడదు॥

20

శా॥ తత్త్వంబారయ నైకమత్య మిల లేదా, బ్రాహ్మణానామనే
కత్వ'మృన్నటు లెంతతెల్వి కలుగుం గాకేమి? సంఘైక క
ర్తృత్వప్రాప్త ఫలంబుమై నొకఁడు సాధింపంగ నే, కార్యశూ
రత్వం బబ్బునె? సన్మతంబగును బ్రారంభింప సంఘాకృతిన్॥

మ॥ అతిబాల్యంబున మానవచ్ఛను వినాహంబు లొనర్పం గుమా
రితలం గాని, పురాకృతాఘమునఁ దీతెంబో, పతిస్వేటుగా
నతికింప న్మతికింపు గాఁదగునె? వర్ణాచార ధర్మాత్మిరి
క్రత ప్రాప్తింపదె? పూర్వకర్మమనుభోక్తవ్యంబు గాకుండునే?॥

ఉ॥ బూతికిలేమి నెత్తనగుముష్టి, దరిద్రత తీత నేర్చునే?
కూతుల నమ్మికొన్న నది కూళ తనం బవుఁ గాక మాంసవి
క్రేతల కీ డుగా, నిలఁజరింప హరింపఁ దరింప నేర్తురే?
పాతకులై యిహంబునను బా డయిపోరె? పరంబు వీడఁగా॥

ఉ॥ వేడుకకింత యంతయని వేరువచింపరు మేఱ, శక్తికి
గూడ నతిక్ర మింపనయి కూడనిమచ్చున వెచ్చఁబుచ్చుచున్
గోడిగ లేన్ది లెక్కి తుదకుం జెడి పోడిమి, పాదచారియా
జాడనుగాక, పెండిలుల సద్వ్యయమే పొనరింప మేలగు॥ 24

మ॥ పరశులూలవునాది స్నాతకుల కే ర్పాటైనగోదానమై
పెరుఁగంజొచ్చె సహస్రసంఖ్య నగునీవి గొరకేమిచ్చినా

సరియగా కవిచేరమైన బరము న్నాధింపగా నేర్తురే?

తెరువు స్నేహి ధనాశం బాల్పశీనఁ గీర్తిన్ జించి యూర్తిం బడన్॥

చ॥ క్రమముగ న్నష్టితోధి జనకంబుగ, ద్యూతముఁ జీట్ల యాటఁ బా
నము నిల నాశ్రయింపక బుణంబుల పాలయిపోవఁగా వివా
దములను బెంచి, కోర్టులకుఁ దార్చు దివాగణిక ల్వక్ష్మీ వి
త్తమును హరింపజేర, కల భర్త మొనర్చి యశంబు నందనాన్॥

శా॥ మారాలోచనలేమి, భూషణములందు న్మోహ, మజ్జానమే
పార స్మార్త్యము, 'నాడుబుద్ధి యపరత్వంబు' నిరూపింపఁగాఁ
గూరత్వంబున ముద్దరాండ్ర మగధీరుల్ గొట్టఁ దిట్ట నిరూ
ఢారు ల్వాల్చిలపింప నయ్యెడిని, విద్యాలోపముం జేసియే॥ 27

ఉ॥ కావున బాలికామణుల జ్ఞానము వృద్ధియొనర్పఁజాలు నా
నావిధ కావ్యపంక్తుల ననారతముం బరియింపఁజేయుచున్
జానళిపాటల న్వదలి, శ్రావ్యపు మంగళహారతు ల్గుప
ద్యానళి గేయములఱపి యర్థమెఱుంగఁగఁ బాడఁజేయనాన్॥

క॥ వారికి లోకజ్ఞానం

బేరీతిని గల్గు నద్ది యెఱిగి యమర్ప

న్నేరుపఁగా లఘువైద్యముఁ

దీరుపు సంసారమందు ఁదేకువ యొనరున్॥

29

తే॥ బౌషధమిషంబునను బెక్కు రర్థ మెంతో

యన్యదేశములకుఁ జేర్తు రజ్జు లవుచుఁ

దెలిసివాడిన మనయోషధులసమములు

'వెల సులభము, ఫలమధిక' మిలనివరయ॥

30

క॥ అపదలమొక్కుచుంటలు

నాపై నవితీర్ప బాధ లందుచునుంటల్

దీపితమా నజ్ఞానమె

లోపం బది తీర్పకున్న లోబాఁ గదవే॥

31

తే॥ నో రెఱుంగని సాధు జంతువుల నఱవ

నఱవ గొంతులఁ గోయఁగా నానె లగు?

- ప్రాణికోట్లను హింసింపఁ బాడియకానె?
మఱి బలుల్ జాతరల్ సాగ మాఘ్యమ కద॥ 32
- క॥ ఎఱుగరె? చెప్ప 'నహింసా
పరమోధర్మ యని బుద్ధభగవానుడదే
వరవడి దిద్దం జేయుచు
స్థిరపఱపంగలేదె దేశదేశములందున్?॥ 33
- క॥ దయయు సృత్య మహింసయు
భయముడిపి జయంబుఁ గూర్చుఁ బ్రాజ్ఞ నొనర్చు
న్నయవిదుల కనుష్ఠేయం
బయి సర్వమతానుకూల మత్యుత్తమమా॥ 34

—♦ రా జ కీ య ము. ♦—

- క॥ మన సొరులది హింసింపుట
యును హింసల నధికహింస, యొక్కెడఁ గోడ
ల్ల నెఱింగియు నాబాధలఁ
జనునే కోడఱిక మిడఁగ, సాగిన నత్తల్? 35
- క॥ అసలేమనదాదాస్యము
గుసగుస లింకేల భేదకోవిదులేలక?
బసచెడ్డ పెద్దసేవకు
లిసి! చిన్నల నొంపఁజూచు టిట్టిదకాదే? 36
- తే॥ వర్తకమిషంబున న్వచ్చి పడ్డవారు
దొడ్డవారయి యేలఁగా దొంగదొరలు
దోచుకొనిపోవు చున్నారు దుర్నయముగఁ
బిల్లి కనుమూయ నెలుక లొప్పినవిధాన॥ 37
- తే॥ తెల్ల మొగములఁ జూడఁగా నెల్లసుఖము
లల్ల తెల్లమొగాలకే యుల్ల సిల్ల
, నేటి కోక్కఁడు లాగఁగాఁ గోటికొక్కఁడు,
గడకు దాననెమనకొను గట్ట దాల్చు॥ 38

తే॥ మనకు నిజమైన దేశాభిమానమున్న
 'నొక్కపక్షరాజు మనభూమి ద్రోక్కనేల?'
 యను మనోహాధి దౌర్బల్య మడచివైచి
 పిఠికితనమూర్ఛి మెలగిన బెటుకలేమె? 39

తే॥ ధేవతంత్రజ్ఞతను దక్క, వేలువచ్చి
 కోట్లనేలంగఁ దరమానె? కొంపతీసి
 'మేకబోతు గాంధీర్యమే' కా కి కేమి?
 వెడలి నడవరె? వార్వట్టిపిఠికిబంటు॥ 40

తే॥ సమరమేటికి? స్వజననాశనకరంబు
 మనమె పరదేశవస్తువుల్ మానివేయ
 దాన నరికట్ట ధనమూడ్చు చారులెన్నొ
 మొండితన మింక సాధింపకుండు నెద్ది? 41

తే॥ ఎప్పు డుద్యోగ హృద్యోగమెడలిపోవు
 నప్పుడున్నతి ప్రిపించు నందఱకును
 మనము న్యవసాయశాస్త్ర మర్కంబు లెఱిగి
 రత్నగర్భను నమ్మిన రాణి గనమె? 42

తే॥ అఖిలభారతదేశ మహాజనసభ
 యొకటి స్థాపించి పదుగురు నొకటఁ జేరి
 బాధకములైన చట్టము ల్వాపికోనుఁడు
 సంఘబలమును గుర్తింప సాగుఁ డనుచు॥ 43

తే॥ ఐకమత్యప్రయోజన మాదఱకును
 మనసులను నాట నిజపత్రికను బలుమఱు
 చూటఁజొచ్చె మహాసభ నేటటంచుఁ
 దేటమాటల పరిపాటి పాటికెక్క॥ 44

తే॥ అన్ని మూలలనుండి మహాజనసభ
 యందు నెల్లరు పాల్గొనసౌ నటంచు,
 నమ్మహాత్మ్యముగూర్చి మహమ్మదీయ
 వర్గమెఱుంగ నురుదున నుభయసింహు॥ 45

- క॥ ఎల్లరకు దేవుఁడొక్కఁడె
ముల్లోకములేల నతఁడె మొక్కు లిడంగఁ
దల్లియుఁ దండ్రియుఁ దానై
'యల్లా' యన 'నమృత!' యన నానంద మిడున్॥ 46
- ఆ॥ మత మెదైన దేశమాత యొండే యశాటఁ
దండ్రి యొక్కఁడె మనకు దైవ మాటఁ
బారతంత్ర్య ముడుగు భౌతృవాత్సల్యాన
మెలఁగవలె నటనియె మేలుగలుగ॥ 47

—♦ భాషా పోషణము. ♦—

- క॥ యోషామఃఖ లద్యైయెడ
వేషమ్ములనింట బయట వేసినకీతిన్
భాషయెటన్న న్మాటల
దోషాకరగామి వ్రాతఁ దోషించిడునాన్॥ 48
- క॥ శిక్షణకై ప్రశ్నోత్తర
లక్షితమానట్టికీతి లలితంబనుచున్
లక్షణసారముఁ బల్కెను
దక్షతసులువుగ లభింపఁ దత్పఠితలకున్॥ 49
- క॥ కోరాడ రామచంద్ర సు
ధీరమణుఁడు మెచ్చియ నె యదృచ్ఛాభిజ్ఞు
డై, రాట్పడు బుధలోకము
నారాయణదాసువలన నా విని యడఁపన్॥ 50

ఉ॥ ఆయెడ యశావనోదయము నందినధీమణి యాదిభట్ట నా
* రాయణదాసుడె న్నర్తకధాచరణైక దిగంతకీర్తి వి
ద్యాయుతులేగులెక్క? యవధానమొనర్తు' నటంచుఁ బూన, గ
ర్వాయతనంబు గాఁదగదటం చిటనుం గలుపాపహంబుగాన్॥

శ్రీశ్రీమహాద్విగ నేడు మాయూర నష్టవధానమొకటి జరిగినది. అది
గుర్జరేశ్వరియొక్క అయి బ్రహ్మయొక్క నందగు శ్రీవిజయనగర శారాయణదాసుగారిచే
నేయబడినది. ఆపనులకతి ప్రసిద్ధకష్టవధానాష్టకము గాదు. ఏవోకొన్ని చిట్లు

క॥ నీరసములు నీరసములె

నారసములు నారసాలె నైరాశ్యముగాక

చారసములు చారసములె!

వారసముల వారసాలె వైరస్యముగాక॥

౭2

ఁనులగుంపు, దానికినిఁ గలమురెండుజాములు పట్టినది, అందును అనువైన వన్నియు సాధారణ లోపములతోనే సాతము లైనవి. ఆయనకు ధైర్యసాహస సమన్వితముగాఁ జెలివించాలగలదు గాని పాండిత్యము సంగీతేతరమందు మెండుగా లేదనవలసి వచ్చినది.....'

20-7-1890 'బుధవిధేయ'

'దాసుగారు ఉరికిమడిచిన ఒకేరంగుగల దోవతివలెఁ బూర్వపాండిత్యము ఒకవిషయమందేకలవారు గాక నానావిధాంచితమును రమాలవలె చూడు నానిని సంగతులు కొద్ది కొద్దిగాఁ జెలివించారుగాన, రమ శ్లను ఒకపెడి యిప్పు టికాలమున ఆయన యంతగాఁ బ్రకాశించుట కవకాశము కలిగినది..... పూర్వితోఁ బనిచేసి చేతనైన నేనాటికియినను అల్లప్రసిదావధానము కొంత యనఁ జేసి, చేసినట్లు చూచేటే వినుతింపఁ బడినచో మాయావ్రాయకద్వము నకు ఫీజిగిట్టునుగదా యనుకొను చున్నాము. దీనికి జవాబని యెవరు వివి వ్రాసిపంపినను మేము తప్పక ప్రకటించి ప్రత్యుత్తర మిచ్చెదము.'

5-8-1890 'బుధవిధేయ'

'కలుషహరిణి పత్రికా కాంతులార!

రండు రండయ్యలార! యేమండఁగనును

బేరుమాసినవెన్న మీ పెద్దతనము

'బుధవిధేయ'యే మీకుఁ బ్రాపుండునుండు'

'బృంహావనమును సుప్రసిద్ధమహారణ్యమునకు ఆఁబోతు ఒకటివచ్చి రంకలు వేసి మెప్పించి, ఒకసింహముతోఁ జెలిమిచేసి దానిప్రాపునఁదాను రైలులాగు పొటి కక్షికలది యన్న బిరుదు నొందుటకు అనుసరింపఁగా ఖడ్గవ్యాఘ్ర శరభాది కములను అది సభఁగూర్చెను. వానియెగుటను ఆయెద్దు రోలులాగ మొదలిడఁ గా.....ఒకపెద్దపులి తాను బనిఁబూని, ఇదిగో ఆయె దీడ్చినది రైలుకొడు రోలే' యని యెత్తి చూపి యందులోను ద్రాడులెగినదని ముక్కలేరిచూపి మరల సభచేసి యెద్దును రప్పించిన మాకాబుకొట్టుకొని పోయినపుండుకూడఁ జూపెద నని బాబ్బలుపెట్టెను.....ఎద్దు తోఁకనుట్టు యెత్తుకొని పారఁజూపి యింటికిఁ జోయి తిరిగి చూచెను.'

20-8-1890 'బుధవిధేయ'

ఉ॥ తాను సభాస్థలంబుల వధానముల న్బుధవస్త్రే గొల్పి, ప్ర
స జ్ఞానిధియన్న చేర్చి గని, చాత్రుల నట్లొనరింపకత్తులం
గా నొనరించి నిర్భయముగాఁగ సడస్సుల వారించేర్చి, వా
దాన జయింపనేర్చి యనుతాపముఁ గూర్చి హితం బొనర్చినట్ల॥

స , శ్రీపురుషోత్తమకవి గారు చేసిచూపిన యష్టవధానములందలివి. శ్రీ
శ్యామల బాలెంతఁగఁ దన కోమలమానుడట బూది కుడిరిచి పైనకా
గామించి తక్కుబొట్టిడు నామై సోమార్కు లన్నామం దుండు) దివికా॥'

ఉ॥ బందరుపట్టణంబునను భాసిలునాశివగంగ యత్సవం
బందము గా హిమాచలవరాత్మజ పెండిలి వేడ్కఁజెల్లుమై
నందఱుఁజేరునప్పు డదియారజతాద్రీవితాన నొప్పెడిన్
ముందటనున్న వారమరముఖ్యుల మర్త్యులిటం బెధేదమా॥
20-8-90 'బుధవిధేయి'

ఆ పృ థి యా శు వు ల లో ని వి.

సీ॥ ఉత్తముం జేవేశనుండు నజ్జనులతో నధముండు దుర్మార్గు లందు మెలఁగు
ఉత్తముండు యథార్థమెత్తి పల్కుచునుండు నధముండు తప్పుమాటాడుచుండు
ఉత్తముం డెదుట నచ్చొత్తిన ప్తునుచుండు నధముండు చాటున ననఁగఁజొచ్చు
ఉత్తముం డున్నెడ యొక్కం బదనిపించు నధముండుం డెడిచోట దల్లరిఁబడు॥
వినయ ముత్తమ ధర్మంబు విధియె తెలుపు| వినమె యనయంబునధములవిధమిదండ్రు
'చంక దుడ్డున్న శరణార్థి' సామెతవలె | వినర వారాయణా !
సీ॥ నీగను బూవులుసుట్టి నగుమొగం బొగిఁబట్టి వగలమా రిగనున్న మగువమెచ్చు
రానమ్మ లవియుచుం దంద నా లాడుచుం జిందులు ద్రొక్కిన శిశువుమెచ్చు
దుడ్డుకట్టనుబూని బుడ్డవారలఁ గూడి బింకము ల్వల్కుఁగాఁ జిఱికి మెచ్చు
బరువులెత్తఁగఁబోయి పడిపోయినను లేపి వెన్నుఁగొట్టుచు నొక్క జెట్టిమెచ్చు
మెచ్చు'లివియానె? గచ్చుల పెచ్చు లరకు సరసులకలంకముగ మెచ్చ జన్మముదిర
కాసులేక్క? బంగారుకాసె కాసు వినర వారాయణా!.....
20-9-90 'బుధవిధేయి'

సీ॥ ఆజానుబాహుఁడే యందలేనిఫలమ్ముం బొట్టివాఁ డెట్లోపుఁ బట్టికోయి?
అదిఫట్టారక నాదలోపంబుండ మూఁడుఁ డెట్లోపున రూఢిసేయి?
కయినరుం డెదొచ్చెప్పు కైతంబుం దప్పన్నఁ బామరుం డెట్లోపుఁ గామివ్రాయి?
దండమానుడు పారుచుండఁ దిట్లందుచు గూబియెట్లోపు జవ్వాలు నీయి?
దెలివితమియె చూర్భమో తులవతనమొ పిచ్చియో యున్న నేకాని
చొచ్చున పని?

ఉ॥ దానుడనంచు జేరుచు నతంచు నమోనను' యన్నమీడను
 *త్రాసము చెంత బోవక : తల బనయంబు నయంబుమీఱగాఁ
 జేసెను బూకుఁజొత్తముల యెదుము లెయ్యెడ నెన్నిభంగుల
 న్నాసికి నెక్కఁకుండెడినె? జలధర్మము లిట్టివేకదా! 54
 మ॥ అనన్దగ్రీబల వైభవోదయుఁ డనన్దచాప్యతేజం డధీ
 త సమస్తాగచ నైగమ ప్రకృతివిద్యాభూమి యమ్మాడభూ
 మి సువంశీయుఁడు వేఁజుట హ్యయ కవిశ్రేష్ఠుఁడు, తా బిల్లుణీ
 య సమాహృష్ట హృదయుడై, కవిని జాయన్వచ్చియగ్నింపఁగాన్॥
 క॥ తనయింటి కరుగుచెంచిన

ఘనభరతాభ్యుదయకర్త గౌరవమెనయం
 గ నుతించుడు జాతీయము

లను దెల్లన రూపకంబులను వ్రాయుమనెన్॥ 56

తే॥ అచె హరిశ్చంద్రనాటక మాదిగాఁగ
 వచనరూపకముల నాంధ్రవా క్సరణిని
 వ్రాయఁ బ్రాత్రానుకూలపకా భాషణముల
 నయ్యె బోత్రాహకము హిందియందునలెన్॥ 57

ఉ॥ ధీవిభవాభిరాముడయి తేజ మెల్ల శతావధానియకా
 దేవులపల్లి సుబ్బకవి తేఁగున నెంచి, కడు నృహించు మే
 ధావిని మండపాక మల తామరసారిని బార్వతీసు, నా
 నావిధబంధ బంధురమునం గయితం దనియించి వించుఁ దాన్॥

ఉ॥ ధీమహితుండు భాగవత దివ్యకథావిధి యైన దాసు శ్రీ
 రాముని వాక్కుధాగరిమ రంజక మా నని మెచ్చ నాతఁ డో

‘విల్లిచెరలొట మొప్పుదు బిల్లి’కవరే? వినర వారాయణా॥.....

5-11-90 ‘బుధవిధేయ’

*“.....ఘనభరతం చిన్న సభలో ఆ‘కలుషహరిణి’ పబ్లిషర్సు తాముతపని
 పొరపాటునఁ జేసినాము’ అని పశ్చాత్తాపపడి.....ప్రారంభిరి. ‘భారతీయ
 మండల వారు విహితులు, ఇందు ఆహితులు, అయినందున అట్టి వికారాకారము
 తమ నిడివించి, హితులనుగా భావించితిమి.”

20-2-1891 ‘బుధవిధేయ’

1. హా! మహానీయపాండితి మహాశ్రుతి నన్నిటం గన్నమిన్నవై
ప్రేమముచేతఁగాదె ననుబ్రీతి నిటు లొనియాడుదం చనెన్॥
- ఉ॥ దాపగుబంధుతాప్రిని సదా బహుభాదృతిఁ గాంచుచుండు న
ద్వేషినిసోమనాథులను ధీగణనీయుల శిష్యుడైన తా
2. దేవలి వేంకటప్పయ పటిష్ఠతఁ గాంచి కవిత్వనైపుణిన్
దీపితభక్తి రానుకథఁ దెలుసఁ బల్కఁగఁ బోత్సహించెఁ దాన్॥
తే॥ కందుకూరి వీరేశలింగకవి యెప్పుడు
సంఘసంస్కారమునకుఁ బోత్సహి యాచు
నెన్నో వ్రాసిన వాని ఖండించుఁగాక
కలిసినప్పుడు మైత్రీతో మెలఁగఁ గనిరి॥

61

ఉ॥ కాసును దాఁ గవిత్వమునఁ గైకొనుచుంగృతులీయకున్న నా
నాసుగుణాకరుల్ హితు లనంతభవప్రియధర్మతత్పరుల్
వాసికి నెక్కు వర్ణనలఁ బల్క తొనర్చువిధాన ధార్మికో
ల్లాసముఁ గూర్చు వర్ణ నముల న్నగుధర్మమె ప్రోత్సహించెఁ దాన్॥

1. దేవభాగవతాద్య కేకగ్రంథకర్తలు శ్వాతంత్ర్యవాదులు, శ్రీరామ శ్రీరామపండి
తులు:—మీ చేరచియింపఁబడిన పెక్కులు గ్రంథములు నేను గప్పులారఁజూచి
విమర్శించుట కలిగినది. మృదుశైలియు నిర్దోషత్వముఁ గల్గునా ప్రాధియం
జక్కఁగానున్నవి. మిగుల సంతసించితి. మీగ్రంథములఁ బరిశీలించ నమరకడ
నని వ్రాయుటకొదు. నాకు బుద్ధిపుట్టి వాసామర్థముకొలఁదిఁజూచి వ్రాసితినే
కాని నేనుకాదు,

చ॥ సిరిచెలవొంద సోమ నిజచిత్రమహోత్పలవాసుఁ జేయుచున్

2. సారిడిఁగనిండులైన పురుషోత్తమపండితవర్య! మీశ్వుతుల్
సరసత సత్రసిద్ధిఁగన, సజ్జనులైదడ వార్షమందఁగాఁ
దిరమగు చెల్వుతో 'బుధవిధేయ' సమస్యలఁదెచ్చియిచ్చెడున్॥

తానేం. 'బుధవిధేయ' 20-12-1890.

మ॥ అమితానందమునంద బందరున సభ్యానీకముంగూర్చి, విం
టిమి, మీరామకథామృతంబిపుడు తాజేపల్లవంశ్యాగ్రజీ!
ముననస్తుత్తరసార్థగుంభిత వచక్కుదిం బ్రకాశించు క
బ్బములం దియ్యది యగ్రగణ్యమగునప్పా! వేంకటప్పాహ్వానా॥

నాదర్శ మేధాదక్షిణామూర్తిశాస్త్రి.

— పృథానాథ్యాపకపదము. —

ఆ॥ అరటిపండు నొలిచి యటచేత నిడినట్లు
లెంత చిక్కుగలది యింతలోనె
బుడుతవారికైన బోధించునేనువు
కలిగి బుధవిధేయుఁ డలరుచుంట॥ 63

క॥ హిందూబ్రాచిస్కూలున
కుందగు హెడ్డాస్థరపుడు కొదవైయుంట
గొందఱయభ్యర్థనమున
నందులకు స్వల్పయనియె నాతండంతన్॥ 64

ఆ॥ విన్నవారలెల్లఁ బిన్నవారలఁజేర్చు
నున్నతావు చాలకున్నదాట
హితులఁ దానప్రొత్తహించుచు భవనంబుఁ
బారశాలకొఱకుఁ బడయజేసి॥ 65

ఆ॥ బోధనీయమైన భూగోళవిషయాళి
సౌఖ్యవిషయ గుచ్ఛసంగ్రహంబు
నాంగవాక్యపంక్తి వ్యాకరించుతెఱంగు
నింక నిట్టి వెన్నియేని కూర్చె॥ 66

ఆ॥ పలుకు పలుకులెల్ల వ్యంగ్యమర్యాదతో
నీతిబోధ సేయనే తనరెడి
నేర్చుకల్మిఁ దఱచు కూర్చ నేర్పఱచుచు
వారికెల్లఁ దా నుపన్యసించు॥ 67

ఆ॥ వాకొనంగఁదగిన లోకోక్తులెన్నియో
చాటుపద్యపంక్తి వాటమైన
కథలు నవ్వుగొలుపఁ గలుగువైఖరిఁ బల్క
నింపులొలుకఁజేయు నెచ్చరికగ॥ 68

ఆ॥ ఎప్పుడెప్పుడంచు హెడ్డాస్థరందఱ
బిలువనంపుకొఱకు వేచియుండ

- నోరు తియ్యబఱచి నోరూర నీతులు
మదికి నెక్క నేర్పు ముదము గదుర॥ 69
- ఆ॥ కాగితాలొసంగి కత్తిరింపఁగఁ జేసి
యక్కరాలు దాన నలవఱచుచు
నవిగుణింపనైన యక్షరాభ్యాసానఁ
దల్లి తండ్రి గురుఁడు దైవములను॥ 70
- క॥ కొనువార లమ్మువారలు
గను బాలురలో నమర్చి కావలసిన లె
క్కను వా రొంజొరువుల నడి
గిన లీలల నాటమెయి నె కిటుకు లైలుపున్ ॥ 71
- క॥ ఇచ్చిన దడిగిన కెయ్యది?
విచ్చుటకు న్నుడియ విడియ వీలెటు ? లంచున్
గ్రచ్చఱ నదికనుఁగొనఁగా
మచ్చికపడ లెక్క లెన్నొ మతి కెక్కించున్ ॥ 72
- క॥ వ్యాకృతిపాఠంబైన న
దే కతయో యన్నపగిది నింపుం గొలుపున్
లోకజ్ఞత చేకూర న
నేకాంశము లింకఁ జెప్పు నేరుపుమీఱన్ ॥ 73
- క॥ అందందును గురుభక్తికి
నందించెడి గాధ లెన్నొ యనుసంధింపన్
సందేహము విడివడఁగాఁ
గ్గిందుకొను న్నాష్టచయము కనుగవయందున్ ॥ 74
- క॥ ఏదో సందునఁ గొంచు
స్వేదాంతపు బాటఁ ద్రొక్కి వేద్యమొనర్చున్
సోదాహృతి మోదంబిడి
యాదటమెయి నాలకింప నద్వైతంబున్ ॥ 75
- క॥ ఏకులమైనను బాలుర
నేకులఁ జేకొనుచు విదై లెన్నెఁ గలుపున్

వాకొన నూకొనఁ జాలు

న్రాప్తకటముగ వృద్ధిసందు వడుపును బడయన్.

క॥ బీదల కెల్లర కుచితము

గాఁ దనదరి నేర్పి పైనఁ గలుగసహాయం

బేదైనను దాఁజేసెడిఁ

గాదఁ కితరులకుఁ జెప్పుఁ గడతేర్పంగాన్.

77

క॥ వారలకుఁ దిండికొఱవడ

వారమ్ములఁ దానొసంగి పైచదువులకుం

గోరిన జతము బత్రెము

నేరీతినిగాని కూర్చి వృద్ధికిఁ దెచ్చున్.

78

క॥ ధనికులు తమబిడ్డల కిం

డ్లనుగూడను నేర్పు మనుకడంకను వారిం

చును, నిలుపేదల జోడిం

చును, భృతి భరియింపఁజేయుచును గఱపించున్.

79

ఆ॥ హెచ్చుగా నొసంగు నేజమిన్ దారులొ

తననె చెప్పుమన్నఁ దగ దటనుచుఁ

జిన్ననాటి తనదు స్నేహితులనుజేర్చి

యందువలనిమేళ నందఁగూర్చు.

80

క॥ భృతకోపాధ్యాయతకే

వెతనందుచునుండ నిట్టివితమెచ్చియెల్లన్

మతియున్నఁ బాతశాలను

హితపడ నిడు తనదుబోధయే చాలుననున్.

81

క॥ వెలయు సహాయోపాధ్యాయులు

తప్పు లెవేనొనర్ప నొంటరిగా వా

రలఁ బిలిచి మందలించును

దెలియ న్వ్యంగ్యోక్తి నొకట దిద్దంజేయున్.

82

తే॥ అంతెకాని చెప్పఁ డధికారులకు నద్ది

రద్దించేసి దాన రాముడిఁగూర్చుడు.

బండరు హిందూ బ్రాహ్మణులు మెచ్చావు

శ్రీ నాదెళ్ల పురుషోత్తమ పంతులుగారు

వృద్ధులైనఁ జేయ వీలైనపను లిచ్చి
కష్టమెల్ల నందఁ గడఁగుఁ దాన॥

83

క॥ వేతనముతనది పెంపున

కేతటి నడుగండు చెప్పు నితరులపెంపుం

జేతం గాటించువిషయ

మూఁతముఁ గావింపఁ బూరుపోత్తముఁ డనఁగాన్ 84

క॥ తా నడువలుకువారల

• కేనాఁ డేకీకుసేయ నెంచినఁ బైవా

దూనం దామై యెపుడే

స్మానఁగ మనుగడకుఁ బిదప మార్గముఁ జూపున్॥ 85

క॥ అదియేది యెరులమెప్పుల

నొదవిచ్చికిం నంగఁ గామి నొక్కింతైనన్

మెదలఁడు తనవిధియనుకొం

చదలఁడు కదలం డెవం డె చరయం దొడఁగన్॥ 86

క॥ తనపనినె యనుసరించును

దనధర్మమె వీడకుండు దర్శనములకుం

జనఁ డెన్నం డధికారులఁ

గన వారలు మేరమీఁకఁ గలవరపటచున్॥ 87

క॥ వెనుదీయ కెట్టవాఁడే

• ననతను దక్కించికోక గడిదాఁటినచోఁ

దనపత్రిక కెక్కించును

వినువారలు నవ్వ హృదిని వెత నతఁడొందన్॥ 88

—♦ దీ నో ధ ర ణ ము. ♦—

క॥ స్త్రీలకుఁ దగువిద్యాప్తికి

బాలికలకుఁ బాఠశాలఁ బ్రారంభింపన్

వీతానెడ హితబోధలు

చాల న్బొనరించి చేయు సత్కారంబుల్॥ 89

క॥ నిఱుపేదలు హృస్సుల
 కీరపుం దనయింటఁ గూర్చి యెంచెందైనం
 గొఱవడినను బూరించుచుఁ
 గఱపుచుఁ దోపిలనుజూపు గడనకుఁ దొడంగన్॥

క॥ అందు చెలిసిగలారికి
 మందులతోఁ బొత్తుఁగూర్చి మతులకు నెక్కిం
 పందగు నొందిక నేర్పుచు
 నందఁఁ గ్రమముగను నృద్ధి నందంజేయున్॥

క॥ తనయింట నామవారము
 నను బీదలకిడు టటుండ నానాగతులం
 దినఁ గూడు దొరకనప్పుడు
 చనవుగఁ దా నాదరించి సాపడఁజేయున్॥

క॥ ఏరికి రుగ్మతగలిగిన
 వారికిఁ దగుమం దొసంగి వారింపంగాఁ
 గోరుచు గోసయిచటాల్
 నేరిచి సులువుగను మాన్ప నేర్పరి తానై॥

క॥ దినుసుల నోషధు లేవో
 కొనితేరఁగఁ జేసి నూరికొను భైవజ్యం
 బును వారికి నలవఱుచుచుఁ
 దనుజేరఁగ నుచితవైద్య ధర్మ మె నెఱపున్॥

క॥ కులభేదముఁ బాటొంపక
 కలిసి యొకం డొకని కొక్కకడుపునఁ బుట్టం
 గలిగిన వారలవైఖరి
 మెలఁగుచుఁ దోడ్పడఁగఁజేసి మే లొదవించున్

క॥ మడుచుటఁ బ్రార్థనపద్ధతి
 నుడుగక మతధర్మవిధుల నుద్ధతి నైచ్యం
 బెడఁదల బెడఁదలఁ గుడుపక
 యడఁకువతో నెల్లరొప్పు నలవఱుచెడిఁ దాన్॥

క॥ నెలవులఁ బండువు దినములఁ
దలయంటుకుఁ దా చుచ్చితలలొకఁడొంకొం
దుల కంటుకొనం గడఁగఁచుఁ
బలువురు జలకంబులాడ వల నేర్పఱచున్॥

97

క॥ ఏనికి నభిరుచి దేనన్
దానికె దోహదమునర్పి తరణోపాయం
బూనంగా నగువైఖరిఁ

. దా నేరుపజూచు సర్వతంత్రజ్ఞుండై॥

98

మ॥ కవితాఙ్గుల నేర్పి పెక్కుఁజకు శక్త్యస్తేషీయై యర్హులె
ల్ల నధానంబుల నారితీరఁగను జల్లాసుబ్బయ నూనరయన్
భువి నద్దేపలి రామశేషయఁ గుటుంబుం గాచిభట్లాంకుఁ జే
సి వివాహంబుల నింక నెందఱుకొ వాసింగూర్చెఁ దాఁ జేర్చుటన్

మ॥ ఒకఁ డిస్మాలు మహమ్మదీయకులుఁ డెట్లో గోపభక్తుండుగా
నకలుకం బదియం చెఱింగి, కవనం బల్లంగఁ దా నేర్పి, వా
నికి నబ్బాటను సూటిగా నడచుట న్నిష్ణాతుఁ డొనట్టు లో
పికదీపింపఁగ నేండ్లు బోధసలిచె నిష్ణానియై దాఁటఁగాన్॥ 100

మ॥ ఒకజాత్యంధుఁడు ముచ్చిసుబ్బయ కవిత్వోద్యోగియై చేర, వా
ని కవిత్వంబు సమర్థ పద్ధతిఁ గన న్నేర్పెం గృతు, ల్గూర్చి, న
ర్భకు బాలాజిని బొందిలిన్ మఱియు సుబ్రహ్మణ్యుడ న్నంగమున్
సుకధాకల్పన నీలకంఠముఖుల న్నోభిల్లఁజేసె న్నడిన్॥ 101

క॥ అనుదినముం జదివించుచుఁ

దనయింటఁ బురాణకథలఁ దత్తతానరం

బును దెల్పుచుఁ బరమార్థము

వినిపింపంజేయు విన్నవీనుల కెక్కన్॥

102

క॥ ఆయావేళల శ్రోతలఁ

బ్రా్మికుముగఁ దగు తలారిరంగాహ్వయుఁ డం

దేయేవిషయము కావలె

నాయది కైకొనియెఁ బరమహంస మనంగాన్॥

103

క॥ మతేష్వల కలనకపంగ
గురుఁ డాశుకవిత్వముల్ల గుఱుతున నిల్పెం
బరమార్థవిషయతతులను
దరిఁజేరుచు వించు నవ్వె తఱచుచునుండెన్॥ 104

క॥ బంగారము వెలిగారపు
సంగతి మాలిన్యముచుచుచాడ్పునఁ గాఁగా
రంగావధూత యయ్యె, నె
సంగన్ దశదీశలగ్నీ ర్తి జ్ఞానాధికతన్॥ 105

—♦ మ తో ధ రణ ము. ♦—

క॥ కాపలమేర్పడ మెదట న
దేపగిది నిజాంగపాళినెల్ల నడంచున్
బాపలకర్మభ్రష్టత
యాపగిదినె సంఘమెల్ల నడుగంటించున్॥ 106

క॥ కావున సంభ్యావంశ
మేవారును మానకుండ హిందూమత వి
ద్యావృతి 'బాలసమాజం'
బైవెలయఁగ బోధసేసె నాదిగుఱుండె॥ 107

క॥ మత మెదితెలియమిఁ గ్రైస్తవ
మతబోధల మోహమంద మాననెవం డే
పితకుం బుట్టునొ వాఁడా
పితమార్గము వీడకుండు విత మలవఱచెన్॥ 108

క॥ కొందఱు బ్రహ్మమతం బను
చుం దమయిచ్చకునువచ్చు చొప్పులఁ జెప్పన్
ముందఱ వారల నిడికొను
చుం దమశాస్త్రీయవాద చోద్యమెఱుంగన్॥ 109

తే॥ పర 'పురాతనశాస్త్రీ' తో బ్రహ్మసంఘ
పు 'నధునాతనరావు' వా పోవుసరణిఁ

బ్రహ్మసనంబుగ ఖండించెఁ బ్రాథముగను
సాంఘికాచారలోపము ల్బ్రహ్మయఁజేయ॥ 110

క॥ తమలోని లోటులెల్లం
దమరే సవరించికొనుచుఁ దా రన్యులకుం
గ్రహమైన పథముఁ దెలుపఁగ
సమరసభావాప్తికొనుచు సభలంగూర్చెన్॥ 111

క॥ తమదేశము తమవర్ణముఁ
దమయాశ్రమ ధర్మములును దమతమవృత్తుల్
తమయాచారంబులు విడు
వమి తగు నైచ్చ మొకఁ డొకనివల్లఁ గనమియున్॥

క॥ ఏమతమైనను శౌంకర
రామానుజ మధ్వగురులఁ గ్రహముగఁ గొలువం
గా మహితబోధలెల్లం
దా మవి తత్తన్మతాప్తిఁ దగు వర్తిల్లన్॥ 113

ఆ॥ ఎవరిసతము వార లెచ్చనుకోవచ్చుఁ
బరమతంబుఁ దగదు పరిహసింప
నన్నిటికిని మున్ దయాసత్యశౌచముల్
గలిగి మెలఁగవలయుఁ గాదె జగతి॥ 114

క॥ గీతాపారాయణములు
చేతఃప్రీతిదము లవిచ్చేసినమాత్రక
నీతిగవర్తన ముండమి
భూతలమున గౌరవంబుఁ బొందఁగనానే? 115

ఆ॥ జీవకోట్లనెల్ల దేవుండె కలఁడంచు
నెఱిగి హింసయుడిగి యెవరికైన
నుపకరింపఁజూడ నుత్తమం, బదియోను
దేవసేవ దాననే వలెడి॥ 116

క॥ ఈవిధమున బోధించుచుఁ
గావించుచు మార్గదర్శిగా నయ్యెడలన్

రావించుచు శిష్యావళి

తో వెడలఁ బరోపకృతుల దోహలుఁడౌచున్ | 117

—♦ స ం ఘ సే వ. ♦—

క॥ ఒకయింటఁ బూటకూటికిఁ

డికానా లేమి సుతమృతి ఘటించుటయు న్వా

హకు లెచ్చుగ నడుగుట వి

న్నికి మిక్కిలివగచి రిక్తునిం గడతేర్పన్ || 118

ఆ॥ నడుముఁగట్టఁ దాను నాటకసాంఘికం

శిష్యతతులు సంఘ సేవకు దిగఁ

గట్టుబాట్లనర్పఁగా నై చ్యమెంచక

వెక్కు రట్టి పనికి వెడలి రంత | 119

క॥ పలువురు చేరెడి దేశ

ముల భజనాలయములందు మురికొన ముఱికిం

దలపడఁ దానై తత్ర

త్యులు వెసనది యందికొనుచు నూడ్వఁగ న్నాపైన్ ||

క॥ ఎన్నో జీర్ణోద్ధరణము

ల నై ఆపెడ వేళలందు లంపటమనకే

మన్నిని సాయమందక

విన్నాణముదోషనైగ్ర వీళ్లంజూచున్ || 121

క॥ అందొక్కటి యంచలదివి

యం దడవిని డాఁగియున్న యలగోపాలున్.

వందారుల కందింపఁగఁ

బొందికగాఁ బూజ లంతఁ బొసఁగంగలిగెన్ || 122

క॥ భజనానుకూలకీర్తన

ల, జనానందదపురీతులం దాఁగూర్చున్

నిజశిష్యజాతములతో

నజ సేవలక్షై కడంగి యారాధించున్ | 123

—♦ 'నోమాతుః పరాదేవతా' ♦—

అ॥ భ్రాతృవిత్త మధమమా తేఱంగు నెఱింగి
స్వార్జితాప్తి మనెడియపుడెమొదలు
మాతృపోషణంబుఁ బ్రీతినారంభించి
తనువుదాటువఱకుఁ బాన నెఱవ॥ 124

తే॥ తల్లికంఠె లేదుదైవంబు లోకానఁ
దండ్రెయే గురుండు పైవ మెందు
వారి నుడిగి గుహల భజనముల్బల్పుట
తగదటంచు ముంచె తల్లి కెఱంగు॥ 125

—♦ సహధర్మచారిణి. ♦—

తే॥ సతి పతివ్రత సహధర్మచారిణియయి
తనమనంబును గవిపట్టి తానునగలు
నాణెము లొసంగకున్న దెన్నకయ సేవ
నిరత మొనరింప భర్త సాన్నిధ్య మెనయ॥ 126

తే॥ అత్తగారికిఁ బరిచర్య నాసనెఱిపి
తోడికోడండ్ర సోదరితులలఁగఁగని
యతిథిపూజలఁ దనిపి యభ్యాగతులను
దగవు నెప్పంగ నేర్చె నెందఱును నేని॥ 127

సీ॥ తనతండ్రి యఖిలవేదాంతార్థ విజ్ఞాన
కలితుండు మహితుండు గణియు గుణియుఁ
దనతల్లి విహితవేదాంతార్థ వేత్తతా
గరిమమ్ముఁ గాంచు నగణ్యాపుణ్య
తనభర్త వివిధసత్కావ్యావళీకర్త
యభ్యస్తబహుకలాయతుండు నుతుండు
తానెన్నఁ 'గార్హేయదాసి' యంచననైవ
సల్లక్షణాన్విత స్వాధి పృథ్వి॥

తే॥ సాటి సావిత్రి దమయంతి చంద్రమతియుఁ

జెప్ప నొప్పుగు నొప్పిద మొప్పుమేటి

సూటి కనుపాటి సురవాటి సొబగుబోటి

ధన్య, గుణపేటిముక్తి కాంతావధూటి॥

128

శా॥ ప్రస్థానత్రయ వేత్తుతాగరిమ మొప్పు న్నాధమండోమఁ జి

త్తస్థైర్యం బాదవింప శిష్యులకు బోధల్పల్పు ధీశాలియై

యాస్థం దండ్రయై పుత్రికామణికి నయ్యై వేదితవ్యాధముల్

ప్రసాపించియు స్వస్థచిత్త మొదవ ప్రస్థానకాలంబు రా॥

తే॥ బొటను దడకనూన లనన్యగతులు

తమదరినె యుండ నలునిఁ జలితోడ

నెన్నివిధములఁజెప్పి చెప్పింతుగాక

తల్లి తీతెడిదనుకఁ దా నొల్లఁడయ్యె॥

130

తే॥ పురుషసంతతి వారికిఁ గొఱవడుటను

వారుకోరినవాని స్వీకారమైనఁ

దానెవిద్యయు బుద్ధి యందంగఁజేసి

ఁజలఁజేయుదునన ననె శ్వశుకుఁడంత॥

131

తే॥ ఉభయకర్మములును భ్రష్ట మొకటఁ గాంగ

దత్తుఁ గొనుకంటె చాహిత్రు నెత్తమేలు

పుత్తును దరింపఁగాఁ దపంబులను సేత

విందు విదియేటిదని దశవిధములఁ గన॥

132

ఆ॥ ముక్తికాంతఁబిలిచి మూర్ధమాఘ్రాణించి

‘తల్లి! కలుగు సేకుఁ దనయుఁ డతఁడె

మోకుఁ దారకుండు మఱిచింతలే’ దని

దర్శశయ్య విడిచెఁ దనయసువులు॥

133

తే॥ జననిమరణింపఁ దత్పూర్వముననె యగ్ర

జన్ము విధురత వోఁ దదాఙ్గానుసృతిని

శ్వశురు కడపటి దినముల శాంతిఁగొలుప

నచ్చటన యుండి వారల యిచ్చఁదీర్చు॥

134

—♦ కర్తృజనము. ♦—

- మ॥ పృజలో మున్న సరస్వతీజననమై వర్ధిల్లఁ బుత్రార్థులై
భజియింపఁ గవివారజన్మ మెనయ న్ఫల్గున్ముతోషఃకలా
'విజయో' దంచితదీప్తిః, బుష్ట' బహుశాస్త్రే, నృపచమి' స్త్రీంధక
ర్త జనింగాంచ నిజేష్టసాస్మృతిగ, మేధాదక్షిణామూర్తినా॥
- ను॥ ధనమందు నృవియున్బుఘుడుఁ గవి భ్రాతృగారముంజెంద, వి
ద్యను రాహుగ్రహ, మెన్న బుద్ధి గురుఁడంద, నేతువునాట, రా
జ్యనిధి, నాభినుజుఁ దుచ్చలభము, వ్యస్వయస్థానమందం గుజం
డును జన్మించెను జంద్రసూరి ధనువందుం జక్ర విట్లయ్యెనా॥
- మ॥ తనపుత్రుండు 'కవిశ్వరుండవునె? నాథా' యంచు నేయంబ, ధ
ర్తను దైవజ్ఞునిఁ బూరుషోత్తమునిఁ గాంతారత్నమాముక్తికాం
త, నితాంతస్తుతశాంత తా నడిగె నేతశ్చుత భూమాత్మప
ద్యనజాతభ్రమరాయమాన హృదిసంధానింపఁ గా చెద్దిక॥
- మ॥ పలుకు న్పర్త నిజాత్మజుం డొకకవిత్వంబేమి? దైవజ్ఞతా
విలసదీమణి శాస్త్రవేత్త యగుచున్ విద్యత్కవీంద్రుడై
వెలయ న్వంశకరుడుఁ గీర్తికరుడై కేచ్చిన్ ధనాప్తిం గనం
గలుగున్ ధర్మపరత్వబుద్ధి గురుభక్త్యస్వీతుడై భూతలిన్ ॥ 138

సీ॥ 'బోధక' యోగ మొప్పు సమగ్రపూజ్యత

గద్యపద్యాత్మకవిద్య యమరఁ

'బర్వత' యోగాప్రి బాంశిత ప్రఖ్యాతి

రోగానపేతత దాఁ గనఁ గను

ఘన 'చతుర్ముఖ' యోగమునఁ గావ్యకర్తృత

బహుశాస్త్రవేత్తృత పృజల ధనము

'నుత్తమ' యోగాన విత్తబు జ్ఞానంబు

నీతిఁ గార్యంబుల నిపుణత తగు॥

తే॥ 'శంఖము'న నాను ధనియు శాస్త్రజ్ఞుశుక్తి

'సునఫ' నైపుణి పూజ్యత ధనముఁ జదువు

వీరభయత వాగ్మిత, శుభవేళి' ని గన

వీణ'ను గలాప్రి, జండాధి' వీతరోగి

యా జతాయు సుఖయు దీర్ఘాయు వనియె॥ 139

క॥ ఏపూర్వసుకృతఫలమున

నాపితరుల సూనుఁజొచ్చు నావిర్భావం

బాపాపఁ డందఁగలిగె, ని

మామిప గ్రహలకెఱుక, రూఢం బటుగాన్॥ 140

క॥ ప్రసు విడికొని తనయొడిలోఁ

గనుంగందున కీయ ముక్తికాంతాస్తవ్యం

బసవృశమని యేమెఱుంగును?

దెసఁ గనఁగాఁ దనదుభాగధేయ మదంచు॥ 141

క॥ ఆతీపిగా కెఱుంగినె?

మాతకుఁ దనయుందుఁదీపి మమతం గొలుపం

జేతంబున బుడుతం జౌఁ

గాత 'నైవి' యన్న హృదయగతముగఁ గుడుప॥

క॥ కవిహృదయప్రియ యశాటయుఁ

గవిహృదయమెఱుంగు విడుపిగా నెగడుట లో

క విహృదయభావ మెనయుటఁ

గవి, హృదయంబున, సుతుండుగా భావించెన్॥ 143

క॥ ఏతాదృ జ్ఞాత్రపితల

పూతోదంతంబుఁ బలుకుపుణ్యము వాచా

తీత తదీయ మనోబల

భూ తాశీర్వాక్రృభావ పుంజీభవమా॥ 144

సీ॥ తనపితామహుఁ డధీతనిగమాగమ విశు

ద్ధాంతరంగాఢ్య మహతపస్వి

తనపితామహి నిరంతరభర్తృపాదాంబు

'జద్వయ సేవనాసక్తహృదయ

తనదుమాతామహుం డనుపమాధ్యాత్మిక

విశ్వావివేక పవిత్రబుద్ధి

తనదుమాతామహి వినుతవేదాంతార్థ
 విజ్ఞానసంపూత వినులచరితః
 తే॥ తనదుజనకుడు బహుకలాధనుఁ డసముఁడు
 తనజనని మహితవిదుషి ధన్యచరిత
 తానుదద్గర్భశుక్తిముక్తాఫలంబు
 గాఁగ జన్మింపనె తదిచ్చు గానిదేది?॥

145

—♦ అ న్య కు ల జా తో ధ రణ ము. ♦—

మ॥ అగజాధీశుల కర్చులన్నలుపఁగా నచ్చోనె విచ్చేయు పు
 ష్పగిరీశుల్ స్తుతి హిందిఁ గూర్పుమనఁ జెప్పన్వృత్తజాతంబులక
 దగునంచు న్ముదమంది వైశ్యులకు వేదప్రక్రియం గూర్పుగా
 నగునే యన్నవివాదమే ర్పడఁగ వ్రాయంగోరఁ దద్ద్రంధము॥

క॥ వైశ్యులవైశ్యత నిల్పుచు
 వైశ్యపురాణోక్తరీతి వర్తిల్లంగా
 'వైశ్యబ్రాహ్మణవాదపు'
 దృశ్యము పుష్పగిరిపతి సుతింగనఁ గొలిపె॥

147

క॥ మేదరులనుగల నైచ్యం
 బేదుడుకై యేదుడుకులు నేమందురుగా
 కాదట 'మాహేంద్రపురా'
 ణోదితగాధను రచించె నుద్ధరణముగా॥

148

చ॥ ఎవ రెదికోరఁ గాదనక యెవ్విధివారల నుద్ధరింపనై
 న విధ మదారయందొడఁగ, నమ్మినవారికి నెమ్మిఁ గూర్పు, రా
 యవరపు పూర్ణ యాహ్వాయ నిజాపుని కోరికని స్వర్ణకార వ
 ర్ణ విహితగాధలం దడవి నైచ్యమువాపఁగఁ దోడ్పడంగనెన్॥

మ॥ ఒక శ్రీవైష్ణవుఁ డాశ్రయింపఁగ వివాహోద్యోగియై, వానినే
 ర్చుకనం గొన్నిటఁ గొన్నిపద్యముల నింపుంగొల్పు రాగంబులం
 బ్రకటింపం గవనంబు నేరమి నెవోపద్యాలఁ దానల్లియి
 చ్చి కృతార్థం డవధానినాఁ గొలుపుచు న్జేయించె సత్కారముతో

—† విష్ణుత్నమ్మానము. †—

క॥ బిరబిక గణబద్ధముగా

హరిదేవక సుష్పరాయఁ డందురటంచున్

దరిఁజేరుచు భర్తాగ్రము

పరిదేవనముం బొనర్చు బ్రా పితఁడయ్యెన్॥ 151

ఉ॥ బంగరుపంటివిద్యఁగలవా రిటఁగొందఱు కలియుండియున్

సంగతులన్ని గాఢమునఁ జక్కగ నేర్పెడి విక్రులేక, ఏ

రాంగముచక్క సన్నయిల రాణనుగానము, శ్రావ్యపాఠముల్
జంగముడైన కోటయ యెసంగనొనర్పఁగఁ బ్రోత్సహించెదా॥

తే॥ అలఘు గాఢవిద్యాయుతుం డలసుసర

దక్షిణామూర్తిశాస్త్రీ యత్తటి నిటడిగి

బాపలకు విదైఁ గఱవెడి పట్టునందుఁ

దద్దురుండు రాఁ గూర్చె సత్కారములను॥ 153

మ॥ గురుపీఠంబనఁగా నెసంగుకతన న్నోరండు దానాట నెం

దఱువిద్యాంసులు ప్రోకక బందరునఁ దత్తద్యోగ్యత ల్దానెఱిం

గిరచింపంగ సహాయుడౌ పెనఁగె సత్కీర్తు లైసన్నిండ, వ

చ్చిరి, గా నాశ్వయుజంబున న్బుధుల కిచ్చెంజెప్పి యిప్పింపఁగా॥

—† శి వా ల య ని ర్మా ణ ము. †—

సీ॥ ఏభవ్యవైదుష్య శోభితస్త్రీరత్న

మా గళసాపరోక్షానుభూతి

యేవినిర్మల హృదబ్జవికాసభాసిదా

ఘనవాసు దేవాఖ్య మననరీతి

యేభర్తృసేవైక లాభసంప్రీతదా

కలితాంతరంగ భాగవతనీతి

యేపూతదా కథాలాప సీతారామ

వాయుపుత్రాప్త సంవాదభాతి॥

తే॥ యా సతీమణి రాజ్యలక్ష్మీసమాఖ్య

గతులు భర్తకుఁ గలిగింపఁ గంటుచి

దీవిసీమను గోడూర దేవళంబు

నాతటి వెనఁ గట్టింప జామాతకొసంగ॥ 155

తే॥ శ్వశ్రువిచ్చినదానితో సాగఁజేసి
యద్దియెటులైనఁ బూరింప నష్టఁజేసి
మించుభక్తి దేవళము నిర్మింపఁజేసి
తివిరి యందు సోమేశు ప్రతిష్ఠఁజేసి॥ 156

తే॥ వృత్తియమరి ఫలంబు లభించువఱకు
దీపనైవేద్యకల్యాణ సోపపత్తి
కమ్మొనర్చుచుఁ దీర్చుచుఁ గ్రమముగాను
జేయనయ్యెను సోమేశ్వరీయమంత॥ 157

తే॥ “తరముమాలినబరువు” లెత్తంగ నేల?
‘తననుమాలినధర్మమ్ము’ తగునెజగతి?
ననక నిజనారి యనుసరించును సతంబు
నుత్తమపథంబు లేవైనఁ జిత్తమలర॥ 158

సీ॥ తరలివో నొక్కటఁ దమనగ లోలోల్పవ
దొంగలు తమయింట దోప నొకటి
తమనగ లెరువిచ్చి తమయింటనే చేయ
సూడేండ్ల కవివచ్చు జాడనొకటి
పెట్టుబడులెట్టి నెట్టింప నెట్టులో
తుట్టతుదకు నెగఁబెట్ట నొకటి
పల్లకినెక్కించి పంప నావలికెట్లో
పొందికొ బిడ్డఁ గోల్పోవ నొకటి॥

తే॥ యిట్టియిక్కట్లు లెన్నెన నెట్టుకొనుచుఁ
జట్టుజట్టుల కొనరింప సాయమెంతో
న్నాతకంబాది నెరువిచ్చు నగలవఱకు
సతి హితంబున్న నేకాదె సాగెన్ని॥ 159

ఆ॥ ఊరిపెండ్లి వీర లొడలిట్లు కాల్చికొ
నొడలె కాల్చికొనియె బుడతఁ దొకట

దాహపీడఁ గనుఁ గృతఘ్నుతాపీడను
బిన్నఁ డే మెఱుంగు వియ్యపుసాదకి॥

160

—♦ స ర స్వ తీ ప రిణ య ము. ♦—

తే॥ నిజకుమారికిఁ బరిణయనిర్ణయంబుఁ
జేయ వరజన్మవేళను జెప్పఁడన్నఁ
చెలియదన దాన, భారమ్ము చేవునిదని
స్థిరమ టనుకొన్న పిదప డాచిన చెఱింగి॥

161

తే॥ తత్కళత్రాంతరసితిఁ దనదుసతికిఁ
జెప్పి కర్తవ్య మపు యోజింప నాపె
త్రికరణంబుల నవశిష్ట మొకటెకాఁగ
ధర్మముం గీ రిస్సిన 'మెటుతప్పుదు' మనె॥

162

తే॥ ఉభయులమతమ్ము నొకటయి యున్న కతన
వెను కడుగులేక సాగించి రనుపమముగ
ముందు కల్యాణమంటపంబును నమర్చు
స్వయముగా నేర్పరింప రవాకు లెన్నె॥

163

సీ॥ సున్నాలు జేగురుల్ వన్నెవన్నెలపూత
పసపుఁ గుంకుములను నటలఁజేసి

పందిళ్లు వేయించి చాందినీలట్టించి
తోరణాల్ గోబులతో నమర్చి

రంగురంగు తివాచులం గొని తెప్పించి
యిండులు వాకిళ్లనిండఁ బఱచి

ఘనముగా వాగిటను నగార నొబతుల్
లోగిటఁ దార్వత్రికాగమముగ॥

తే॥ సకల విభవాళి భక్త్యభోజ్యంబు లోలిఁ
దనరఁ గూరిచి గుణరూపఖనిని సుతను
దారవోసిరి తెచ్చి కుమారవరుని
కైదుదినములు మువ్వాన్న మంద యంద॥

164

తే॥ దానవేశను, నమమ' నాఁ దగదటన్నఁ
దుదకె టొప్పించునపు తప్పదుగదన్న
కంటఁ దడివెట్టఁ బెచ్చు ముక్కంటి యున్న
గతి యెటుంగుట నయ్యె నగల మిటెన్న॥ 165

తే॥ నో యెటుంగని చిన్న కన్నారితల్లి
నెఱిఁగి యెఱిఁగియు మిత్రిచే నిడితిమన్న
యట్టి చందము మదిఁ బొడకట్టినయెడ,
జ్ఞానియైనను నొకట మోహనఁ బడఁడె? 166

తే॥ కర్మసూత్రానుసారమై కదనడచెడి
నున్నయంతకె యానంద మొందుదమను
నిచ్చు, నిత్యకల్యాణముం బచ్చితోర
ణముగ నడపుచు నుండ దినంబు లంత॥ 167

తే॥ దీపికాసరస్వతి కళలేర నెదుగఁ
బలుకు పలుకుల నింపులుగులుక మెలఁగ
నీడుజోడైన వారలఁ గూడి చెలఁగఁ
బితను జేయింపు బొమ్మలపెండ్లి యనఁగ॥ 168

—♦ బొమ్మల పెండ్లి. ♦—

తే॥ ముచ్చటలు దీర్ప 'సరె'యని కృచ్ఛటఁగొని
యెచ్చటెచ్చటి బొమ్మలే నెచ్చగాను
జిన్నపల్లకి ముద్దుగాఁ జేయఁజేసి
పెండ్లిజతనాల సాంగిచెఁ బెచ్చగాను॥ 169

తే॥ తమసరస్వతి యందు 'మేధావి' వియ్య
మంచు శుభలేఖ లందఱ కందఁజేసె
వేడఁ జూడఁగఁ జట్టాలు వేగ రాఁగ
నెదుదినముల పెండ్లిగా నద్దిసాగ॥ 170

తే॥ విధివిహితరీతులం గొంత వింతతోఁపఁ
బూటపూటకు నాటలు బాటలోపు
గరికపత్తి కోటయ్యదేవరది యొకట
జరుగుచుండంగ శిష్యులహరికథలును॥

171

సీ॥ వరుస నగారనౌబతులు తా

పాలు బాకాలు రంహోలులుండ
జోడుస నాయిలతోడి మేళమటుండ
రంగురింగు హారంగు గ్రాలుచుండ
దోహలంబిచ్చు హిందూస్థానిమేళంబు
కులుకెచ్చు మేళంబు తెలుఁగుదుండ
ముద్దుబిడ్డలతోడి ముతైదువులునిండ
బిల్బండ్లు కోచీలు వెంటనుండ॥

తే॥ విహిత లెందఱోకా వేనవేలు నడువఁ
'బెండ్లి యెవరిది?' యని జనుల్ పుచ్చసేయ
'బొమ్మలదె' యన్న వినువారు బమ్మెరవడ
బుల్లిబాలురు మోసి రాపల్లకిఁ గొని॥

172

తే॥ అయ్యెవియ్యాలవారికి నంపకాలు
తక్కుబండుగుల కెవ్వా సత్కారములును
నెవరియిండ్లకు వారేగి యెంచికోఁగఁ
జెవినిబడ నద్దియూహారఁ జెప్పికోఁగ

173

—♦ ఆ శ్వా సాం త ము. ♦—

♦ పుష్ప మా లి కా బంధ కం ద ము. ♦

గరిసరి! గిరిజావర! వర!

వరద! మదనదమన! దాన వాసల రహర!

ద్విరదారి! దారితరిపూ!!

హర! హరిహస్త! యమయమ! యయ! ధరధరధరా॥ 174

కందసృస్తిణీ భుజంగప్రయాత గర్భిత ప్రాసాంత్యనియమ ఘటితము

సీ॥ దారితారీ కరీ, దైత్య సంహారకా!

దారుణాక్షా! యపాస్తాఘజాల!

శౌరిధారీ సురేట్సుత్యలోకేశ! శు

ష్మప్రతీ ట్యౌధిపా, శా ప్రచేల!

సూరి! గారీవర! స్తుత్య కామ్యార్థ వ

స్తుప్రచారా! భవా! సోమపాల!

వారిజారి స్మరప్రత్యసీక ప్రమా!

వ్యాశహారా! శివా! కాలకాల!॥

తే॥ వరద మముఃఖోవ వలయును గరుణ నెపుడు

‘భక్తకల్పకా’ యని కొలువం జనాళిఁ

గరము ననురాగమునఁ గని స్థిరసుఖములు

యశ మొసంగుదేవుడ వననోఁ గదయ్య॥

175

— ♦ గ ర్భ త సృ స్తి ణీ. ♦ —

దైత్యసంహారకా, దారుణాక్షా! యపా!

సత్యలోకేశ శు, ష్మప్రతీ ట్యౌధిపా!

స్తుత్యకామ్యార్థ వస్తుప్రచారా! భవా!

ప్రత్యసీకప్రమా! వ్యాశహారా! శివా!

♦ గ ర్భ త భు జం గ ప్ర యా త ము. ♦

కరీ దైత్యసంహారకా! దారుణాక్షా!

సురేట్సుత్యలోకేశ శుష్మప్రతీ ట్యౌధిపా!

వర స్తుత్యకామ్యార్థ వస్తుప్రచారా!

స్మరప్రత్యసీక ప్రమా! వ్యాశహారా!

—♦ గర్భితకందము. ♦—

వరద మమ్రజ్జోవ వలయును

గరుణనెపుడు భక్తకల్పకా ! యనికొలువం

గరము సనురాగమునఁ గని

స్థిరసుఖములు యశ మొసంగు దేవుడ వననా॥

వ ర క వి నా డెల్లా స్వయం | పురుషోత్తమజీవయాత్ర

పుత్త్రకకృతత | ద్దురుచరిత, దక్షిణామూర్తి

రచిత మాశ్వాసమందిది చతుర్థంబా॥

—————

ఉత్తమ జీవయాత్ర.

పంచమాశ్వాసము.

క॥ చెవియొగ్గి వినుము భీమా! కవిలోకైకప్రకామ కల్పకసోమా!
భవ కామాంబుజసోమా! ప్రవిమల భవభయవిరామ! పాపన
నామా! 1

♦ విచారసాగరము. ♦

ఉ॥ ఇప్పటికే 'విలంబి' యిదియేగ, 'వికారి' గ మందమందతఁ
ముప్పు ఘటిల్లకున్నె? మునుముందుగఁ జెల్లెలు త్రోవఁడియఁగా
నప్పుడ 'దీపి' కాస్తమయమయ్యె, నిదేమని లోకులెన్నఁగా
నప్పురుషోత్తముండు వగ పైనను బొందక, పుత్తునెత్తికోన్ ॥ 2

సీ॥ అమ్మలక్కలువచ్చి బొమ్మసారెనుమెచ్చి
యందచందములెంచి 'యయ్యో!' యనఁగ
నెక్కడెక్కడిమిత్రు లొక్కుమ్మడినిజూచి
తెలివితేటలువల్కి దేవురింప
నఖిలబంధువు లప్పు డాదరింపం జేరి
యనువర్తనంబెంచి యావురుమన
నగణితశిష్యాళి యారాటమున డాసి
సుగుణపుంజము లెంచి పొగులదొడఁగ॥

తే॥ ముద్దుముచ్చటలెల్లను మూలఁబడఁగ
రోదనంబుల నెపుడు మొట్టోయనంగ
నరులకియ్యదె ప్రత్యక్షనరకమనఁగ
నున్నచో బిడ్డ డజ్ఞాని యొంటియకాట॥

ఆ॥ నాన్నగా రిడేమి? నాచెల్లి యక్క-యుఁ
బోయి రెటకు? నేను బోవవలచె?
యాడుకోఁగ నాకు నీడ నెవ్వరులేరు
నన్నుఁగూడఁ బంపుమన్నఁ దండ్రీ॥ 4

ఆ॥ 'కాదు, నాన్న! వినుము, రాదట్లుపల్క-ఁగాఁ
బిలువనపుడు తగదు వెడల' ననఁగఁ
'బిలిచి రెవరు? చూపు, పేరంటమా?' నాఁగఁ
'గాదుగాని పోవఁగా ద' టనియె॥ 5

ఆ॥ 'జబ్బురాదె నాకుఁ జప్పుననిద్రవో
నక్క-చెల్లులేగు నటకుఁ బోదు'
నన్నవాని కనెకు, 'మున్నొడ లొచ్చికో
మానలేదె? యిట్లు మాను' మనుచు॥ 6

ఆ॥ ఏమిచెప్పుఁగాక యీచింతమానఁడు
మైకిననకయున్న భయమువల
బాలు మది నిదుడికి లోలోన గుబులుగా
నిదురరాక వేడిమెదటికెక్క॥ 7

క॥ తలమాద యొకటి యేర్పడె
బలుమందుల పూతలెవ్వ పనిసేయమిచేఁ
గలుగు 'మనోవ్యాధికి మం
దులులే' వనిపింప వెలుపు దోష న్నదుల॥ 8

క॥ 'పోగలఁ బ్రయోజన మేమిటి?
దిగులున వీఁడేమియానా! దిగమ్రుంగనిచో
సగ మైపోయెనా!' యనుకొని
మిగిలింపఁగ మనియెఁగొల్వమృత్యుంజయునిన్॥ 9

క॥ అల్లు ద్వితీయవివాహపు
సల్లాపము వించుఁ దనకు సమానమొకంగఁ
బెల్లుగఁ గట్నా అంపుచు
నల్లప్పుడు నింక నల్ల యెన్నగఁకెక్క॥ 10

క॥ లోకుల జాతకచర్యల
నేకము పరికించుపట్ల నీశ్వరలీలల్
వాకొను నూకొనువారికిఁ
బ్రాకటమా మైత్రికొలఁదిఁ బ్రాపానంతేన్॥ 11

క॥ దినపరభాగచ్ఛాయగ
మునుకొని వర్ధిల్లు కటకము మదనగోపా
లుని మైత్రిని దత్సతి వో
యిన నతని పునర్వివాహ మెనయంజేసెన్॥ 12

క॥ వేటొకపుత్తుఁడు లక్ష్మీ
నారాయణశాస్త్రి యనియనం జనిగన సాం
సారికమేఘావృతిలోఁ
బాటిన విద్యుత్ప్రదీప భంగి నెసంగన్॥ 13

క॥ దానికె తల్లియు ముత్తవ
ప్రాణమ్ములు లేచివచ్చు పగిది న్ముద మెం
తేనియు నందఁగ నన్నయ
నూనప్రేమమ్మునం గనుం బసితమ్మున్॥ 14

క॥ వీడపుడేడేండ్ల నయ
స్సాడుం బ్రైమరిపరీక్ష ప్పాసై యమరం
బేడం గొఱవడకుండెడి
జాడగ నాయాంధ్రనామ సంగ్రహముం గాన్॥ 15

క॥ మునుముకొన న్నబ్ధావళిఁ
గొని రామాయణ సమాసకుసుమావళులున్
మనమునఁ దగ కఘువంశం
బును బరియించుచుఁ గవిత్వమును మొదలిడఁగాన్॥ 16

తే॥ ధాతుమణిరి వల్లించు రీతి నెనయ
సంస్కృతోక్తుల గణబద్ధ సరణిఁ గాంచి
తప్ప టడుగుల కుబ్బిన యప్పటివలె
ముద్దువూటలు యొడ్డిక న్మరిగె వల్లి॥ 17

తే॥ మొగ్గకే పిత యానంద మొగ్గకున్నఁ
జేర్చి గణముల నప్పడే చెప్పకున్నఁ
రంగడాసుడు దనను జేరంగరాఁగ
నాశుభారను బల్కంగ నద్దించు॥ 18

క॥ అదిమొదలు కందసీతము
లుదితమ్ములు గాఁగ నోట నూరెడిమాట
ల్పదిలో నదె కవనంబని
ముదమందుచు వీడు పల్కు మోదద మదికాన్॥ 19

—♦ స ం ఘ స ం స్క ర ణ ము. ♦—

క॥ ఆపట్టనఁ బఞ్చాంగన
లీపట్టణమందు జట్ట లేర్పడి మేళాల్
దూపొందఁజేయు వైఖరి
మాప న్నంస్కర్తలూని మాపంబడఁగాన్॥ 20

క॥ గురుభావం బీపురమునఁ
బురుషోత్తములంద కలదు, పూనిననాతం
డిరపుకొనుం దద్భోధలు
పరిదేవన మతనిఁజేయ బాగని డాయన్॥ 21

క॥ తనమాట పాటికెక్కుట
కును గారణ మనును దాన కూనా తటిదా
ననుభవగాధం దెల్పుచుఁ
గనకుంటనె వేశ్యపొత్తు గౌరవమిడ నాన్॥ 22

ఆ॥ అటవెలది పొందుచేటుఁగూర్చ దదెందు
నిల్లు నొళ్లునల్ల గుల్ల సేయ
గుణము నెంచుపట్లఁ గొఱతపడంజేయఁ
దుద కదెక్కి రచ్చుఁ దూలపుచ్చ॥ 23

క॥ కులవృత్తి యిట్టిదాటయు
నలకాంతలమేళమాట నందలియాటల్

కలలకు నుద్భృతి కంటెను

గలుషపు టుద్ధరణమునకుఁ గారణ మిపుడౌన్॥ 24

క॥ అని మున్నె యెంచి యెట్లిది

పనివడి నేరూపుమాప వలయునొ యంచున్

మనమున నెంచుచు నుంటిని

గనఁగలుగుదు రిద్దిమాయఁ గ్రమముగ నంచున్॥ 25

ఉ॥ అంతట వర్తమానమున నందఱు నొక్కటఁ జేర నాకలా

వంతులు దేవదాసు లను వారలుగాఁ దొలి నేర్పడంగ ధీ

మంతులయాదరంబుఁ గను మన్నిని గాంచి క్రమక్రమంబుగా

నింతటి హీనదుస్థితికి నెట్టులవచ్చిరో పల్కఁజొచ్చుచున్॥ 26

తే॥ భరతశాస్త్రమ్మునందలి వైభవములు

గానశాస్త్రమ్మునందలి తానములును

దన్యయతఁ గూర్చు నయ్యయి తాళగతులు

నెనుకఁబడ జావళు ల్పాడు విధము లెంచి॥ 27

తే॥ ఏరసజ్జత లడుగంట జాఱఁడుదకు

జారచోరుల పాలైన వారసతుల

వలనఁ గులమెల్ల నల్లనై పాడుగాఁగఁ

గానుదాసులు వారైనగతులఁ దిట్టి॥ 28

తే॥ మగతనములేదె? పరువెల్ల మంటఁగలియ

సొమ్ముదొరకిన నెట్లైన సోమరులయి

తాగి పడియుండ నింతులులోఁగ నిట్లు

మేళములు గట్టఁగా మిసిమింతుతొట॥ 29

తే॥ తగదు తగ దింక గన్నె లందఱకుఁ బెండ్లి

చేయసొటయు నితరు లార్జించుకొఱకు

నాటకాలాడు సంఘము తొటమేలు

వాని నియామకు లివియంచుఁ దానుదెలిపి॥ 30

తే॥ గద్య పద్యాత్మ కమ్ములై క్రాలునట్లు

లాంఛనాటకములు కొన్ని యపుడు వ్రాసి

తత్ప్రదర్శన దీక్షను దగుడటంచు
సంఘసంస్కార పథమున సాగఁజేసె॥

31

క॥ ఆ కవితావ్యాసంగం

* జే కొమరునిపద్యరచన కిచ్చల్లొలుపక
వాకొనఁగా గణబద్ధతఁ
జేకొని తన్నాటకాళిఁ జేర్చుటయుం గాక॥

32

క॥ కవినైతిని దాననికొని

యవిసాటకు లాడఁ జదువ నానం దముతోఁ
జవిఁగొని యందే తవిలె
స్థవితవ్య మిదుంట నిట్లు బయలువడంగాక॥

33

దక్షిణామూర్తి పరచితముల క్రిగురుమూర్తులు తమ నాటకములందుఁ దాదిచ్చిన
వానిలో మచ్చునకుఁ గొన్ని:

— శీ సారంగధర నాటకము. శీ...

శాండి:- సారంగధరుఁడు మేళుఁడు సారంగాం కార్థధరుఁడు కాత్రవతిజే
ట్యారంగహరుఁడు మిము మన సారంగమ బోయమందు ననిశం బవనిన్॥
సారం:- వందనా లిన మిపదాబ్జాతములకు మేడనెక్కినపావురం జేడఁ గలదో
విడిచి పుచ్చిన నదెనాకు వేనవేలు తుణమునిలువంగ నాకిండుఁ గాదుతల్లి॥

... శీ పారిజాతాపహరణము. శీ...

కృ:- మదతిలో నేడు నీతోడ వాడమాడఁ గోర వాడను నీ పొప్పుకొందువని
చేటిఁ జేబంపు మిష్ట పాచికల చేటి నిర్ణయింపుమి నీవ. పశ్చాత్తు మదేదో॥
రు:- నీవ గలిచిన నీపాద నీవ యెపుడు నే నొనర్చుచు నుందును కానియెడల
నన్ను విడవాడి నీవేగకున్నఁ జాలు నింతకంటెను బన్నిద మేదివలయు?
సత్య:- కైతవమ్మలరా పారిజాతమిదుచు నెత్తి నెక్కించికో, పొమ్మియెత్తరుడినె
కృ:- స్వల్ప మదయెరి? కెత్తు భూజమ్మెనీకు సత్యజ్ఞాప్రేమఁ గనుఁగొందు
నక్కో! యిప్పుడ॥

— శీ ద్రాపదీవస్తావన-పాఠము. శీ—

ద్రా:- లోకవంచన మిటులేచ్చు మోళిపుగడు
మన్ను తల్లికి వన్నెడియెన్నవాయో?

[illegible]

ఇది శ్రీ పురుషోత్తమ కవీంద్ర స్వహస్త విస్మయ “చౌపదీ
వస్త్రాపహరణ నాటకము” చిత్తు పత్తి ముగింపు.

—♦ శ్రీ ముక్తికాంతా స్వర్గమనము. ♦—

తే॥ శోభకృత్తుగ వీనితో సురభి గాఁగ
రోగతాపాల గ్రీష్మమ్ము సాగిపోఁగఁ
గ్రమ్మమబ్బుల వింట వర్షమ్ము రాఁగఁ
గాంతకు జ్వరాతిసార మత్యంతరుజగ॥

34

తే॥ అరసి యాయమ తెలిసి నిజాంత మదిగ
మదిని గోర్కులె లేమిని మమత లుడుగ
నెప్పు డెప్పు డటం చప్పు డెచ్చరికగ
ముక్తికాంత నిజస్థానమునకు నరుగ॥

35

మ॥ తనహస్తమ్మును భర్తృపాద జలజాతద్వంద్వ నిక్షిప్తముం
బాసరించె న్నిజహృత్పరోరుహమునందు న్నిల్పెఁ దద్రూప మా
ననసీమ న్వికచాబ్జవైఖరిని మించ న్నందహాసమ్ము లో
చనపంకే రుహపత్రిము ల్దివినిగొంచం జూప నుత్సాహము॥

తే॥ పరగఁజేసితి వీవు శివవ్రతిష్ఠ
కలిగెనెట్లాక న్యాదానఫల మదింత
పుత్రీవతివైతి వసద్వశ పూతచరిత
కారి స్వాగతమిడు బొమ్మ నా రమణుడు॥
సీ॥ గంగఁడోలసియాడఁ గంచుగంటలుమ్రోయ
నెద్దుపె వచ్చు సోమేశుఁ డనియొ

37

కా॥ ఎన్నోడి తన్నొడఁ గడఁగివాడొ
తగవునెప్పురే? దాన, నోధర్మవిదులు॥

భీ॥ ఓరి దుక్కాసనా! నాదు నానీడ్చి చీరలాలించిన యానీడు చెయదమునకు
రూక్షకక్షణముగ నీరుతొమ్మువచ్చి పచ్చినెత్తుటిఁ గ్రోల నే? వ్రాల్చియెపుడొ!
క్రిందు మీఁదను గానక కృష్ణఁడనదు తొడను శూన్యందఁబిల్చినదుర్మదుతొడ
గ ధసంగరమున గదాపూతములను నున్న సేయమి భీమసేనుండె వీడుకి॥

ద్రా॥ గోపీకావస్త్రములనెల్ల గొల్లకొట్టి చేతులెత్తినఁ జీరలిచ్చిముహూర్త
నాభులుండియు నేని ప్తనాభసంధితి మౌనరక్షణ సేయవే! మాననీయ॥

ముంజూలు మోముల మోస్తరు కేసరాల్
 గల సింగమున వచ్చుగారి యనియొ
 తపతపలాడు శబ్దపు ఆకట గ్రద్దవై
 వైకుంఠవాసులే వత్తురనియొ
 వాస్త చాలన మొప్పు నైరావతము నెక్కి
 సాగివత్తురు శచీసహితు లనియొ॥

తే॥ క్రక్క నురుగులు పరువిడు కాసరంపు
 మెడవి గంటల దేదొచప్పుడు వినంగ
 నాలకింపంగనౌ పరధ్యానమొ యన
 టిచ్చవాటున దృష్టి సారించి యాగ॥

38

సీ॥ వేదాస్త మదియంత యేదారిఁ బట్టెనో
 పెల్లుగా నాతల్లి గొల్లుమనంగఁ
 దడ్డోష మాలించి దద్దటిల్లుచుఁ బెద్ద
 కొమరుఁ డప్డే లేచి కూ యిడంగ
 నటనున్న శిష్యులు నయ్యయి బందుగు
 లత్యాపులెల్ల 'హాహా' యనంగ
 'నర్ధరాత్రి యిదేమి యాపద' యని యిర్గు
 పొరుగుల వా ర్వచ్చి పొగులఁ దొడంగ

తే॥ ముప్పదేడులు నిండని యప్పడంతి
 సుతుల ముద్దులఁ జూచికో వెతలఁబడమి
 పతి సతిని బుట్టినింటికిఁ బంపినట్లు
 చెదరకుంటయుఁ జూడ నచ్చెరువుఁ గొలిపె॥

39

సీ॥ మోమునఁ గల్యాణపుంబొట్టు ముక్కున
 ముక్కుపుడఁ ముక్కఁ అముక్కుఁగమ్మి
 పైన రాగిడి చందువంకలు ముడిచిన
 కొప్పు తిర్గుడుపూపు నొప్పులొలుక
 నల్లపూసలు కంటె పిల్లకాసులపేరు
 నాను జిగిని చేత నాగవత్తు

మొలనూలు పాంజేబుగొలుసు లందెలు కడే

ల్పిల్లాడులు న్నట్టై బుల్లసిల్లెఁ

తే॥ గా నెసంగడితల్లి బంగారుబామ్మ
యందఱకుఁ దలనాల్కగా నలరునమ్మ
యిట్టియిల్లాలి నికఁజూడ మేడనమ్మ
యనుచు నెల్లరు నల్కఁగా నరిగె నుమ్మ॥

40

తే॥ కర్మకాండములై తండ్రిగారు సనఁగ
మునుఁగ ముత్తన దుఃఖసముద్రమందు
నెక్కినిచ్చెన కాళికి నేగెనంచుఁ

దమ్ము నూరార్ప నన్న పటమ్ముఁ జూప॥

41

తే॥ ఆపె యొప్పమి, లేమి ఛాయాపటమ్ము
తాను జూపఁగ రవివర్మ, 'తార', 'అమ్మ'
యన్న తమ్ముని యజ్ఞాన మెన్నఁదొమ్మి
దేండ్లయప్పుడె పెద్దగా నెంచికోఁగ॥

42

—◆ భీష్మ త. ◆—

చ॥ కృమముగఁ గర్మకాండములు గాఁగఁ దదాప్తులు శిష్యబంధువ
ర్గము గుమిగూడి యగ్రజపురస్సరులై యతనిం బునర్వివా
హము నొనరించి కొమ్మనుచు నందులకై పురికొల్పి నన్నపా
దములను శీర్షముంచి తనధర్మము నిగ్రహమంచుఁ బలుకుచున్॥

శా॥ అన్నా! మీపదమాన యెన్నటికి నన్యంబింకఁ జింతింప మీ
కన్న నైవము నాకులేరు, మదిలోఁ గాంక్ష వ్విడంజేయ మీ
రన్నంజాలుఁ గృతార్థతం గనుదు, గార్హస్థ్యంబునం దౌఢలం
బెన్న న్సంతతి, కల్గనేకలిగె, దీవింపుండి వార్షధి॥

44

మ॥ అనుచు న్నొమ్మడు నన్న యశ్రువులతో నాశీస్సిడు స్థిమ్యులం
దు నొకండేడ్చుచుఁ గాళ్లపైఁబడి యనెం, దుష్టిం గొనంజాల, నా
కుదు బోవ న్నతి, సంతుగల్గినను మీకుం జెప్పనెట్లయ్యెఁ? బెం
డ్లిని నేజేసికొనంగ నావుడు, గురు ల్భిష్య నివారించుచున్॥

మ॥ వినుమీ నీసతిచెల్లియుంటయును, బ్రాప్తి సంతతింగాంచ దా
టను నే జాతక మారయంగనుట, వింట న్నవ్వు న్నాత్మ పి
త్రనుజ న్నాత్మజముఖ్యులం దనుపఁగానాట న్నితం బద్దినీ
కనితి న్నేదిట న్నట్టిదెద్ది యనఁగా నాతండు నిశ్చేష్టుడై॥ 46

శా॥ ఉండ న్నవ్వును దుఃఖమాపుకొని వేటొక్కరుఁడైకొన్న న
ల్లుం, డద్దాని నిజాత్మజాతఁగను జాలుంజూడఁ దా నంచు నా
వుండు స్మిగుతయుండి నే మృతిఁగన న్బొల్పొందునే యిట్లు? నే
నుండం గూడునె కులక వేటొక తెతో నూఁకొట్ట నాకెట్లుతా? 47

మ॥ గుణరూపంబుల కిక్కయైనసతి నానం బుత్తులంగూర్చి పో
నఱుమాత్రంబును బుద్ధిచే కితరమం దాసక్తి నేనంది, దా
రుణపాపంబుల కాకరంబులను దుర్దోషంబుల న్నల్లుఁ గా
రుణికత్వం బెటుసూపు నీశ్వరుడు? దీర్ఘంజేయ నెట్లయ్యెడు? 48

మ॥ పరపూజాచరణైకతత్పరయు యావజ్జీవసేవాధురం
ధరతాబంధుర సత్త్రియాళి పరతంత్రత్యాగరాగాయ తా
దర భావోదయ సంతతస్ఫురణ భద్రస్వీయ సమ్యక్ స్వస్థ
త్వర దాక్షిణ్యగుణాదిమేదురయుఁ గాంతారత్న మిట్లెటచేక 49

మ॥ ఇదిగో నేనిదెబాసచేసెదను మీరే సాక్షులై యుండఁ గో
రుదు నేనెప్పుడు తప్పుఁజేసినను గాటుల్యల్కి నన్నుద్ధరిం
పఁదగుం జెప్పినమాట నేవినమిఁ జెంపం గొట్టినట్టెను, మ్రొ
క్కుదు మీయందలి దైవతంబునకు దిక్కుంగూర్చ నాకెక్కడక 50

చ॥ అని కృతనిశ్చయిండుయిన యాతనిచందము మార్పఁగామి నె
వ్వని తెరువంది వాఁడరుగ వార్ధకరుగ్గతలబ్బు దుఃఖపూ
ర్ణను దనశ్చశ్రువు నిజమనంబునఁ దల్లిగనెంచి యాదరిం
చును నిజపు త్రోపోషణము చొప్పుడఁ దా జపనిష్ఠ నొప్పుడు॥

తే॥ జ్యేష్ఠసుతునకుఁ గావ్యాలుఁ జిన్నసూరి
వ్యాకృతియు నప్ప కవికృతి నాంగ్లమందు
నల్ల 'లోయరైకండరీ' యను పదీయ
జనువుగా నేర్పి కడతేర్చు గడుచిటుండఁ

—♦ సాంకర్యనిరసనము. ♦—

ఉ॥ అప్పుడు రాణ్ణహేంద్రపురియంగు వితంతువివాహముల్వినం
జొప్పుడ బందరందొకటి చూడగ నల్పదిమందిపిల్వనై
మెప్పుఁ గొనంగఁ జేసినసమీకృతకృత్యము గర్హ్యమం చిటం
జప్పునఁ గక్షలేర్పడఁగ సవ్యవహార మనర్హమంచనన్॥ 53

ఉ॥ చేరినయాసభాసదుల 'సైక్రటరీ' యననీతఁడేర్పడన్
గాటియఁ జెందినార లధికారముఁ గల్గినమేటులైన, ధి
క్కార మొనర్పఁగా విడమిఁ గైకొనికాని సభావిధేయముం
గూరిమినందినన్ హృదులఁ గొందలమాటక డింద నెందతో॥

క॥ పూర్వాచారపరాయణుఁ
డర్వాచీనపథవిముఖుఁ డొనితఁ డనఁగా
న్నిర్వాహకతం బూనుట
కోర్వంజాలమిని గొంద తొంటమిమీఱన్॥ 55

క॥ తనసుతునకు నుపనయనం
బును జేసి వివాహ మపుడె పొసఁగింపంగా
ననువుపడం బొనరింపఁగఁ
దనరె స్వీళ్లందు భేదతంత్రజ్ఞులకున్॥ 56

సీ॥ ఉన్నతోద్యోగాల నున్నమిన్నలు దేన
నండగా నొప్పుక యంపివైచి
భూరూపసత్కారము నొసంగుదు మటంచు
వచ్చినవారలఁ బుచ్చివైచి
వేయినూరాటులు నేయవో కానులు
వెట్టుదు మనువారి నెట్టివైచి
తాఁ గవివరుఁడొచుఁ దనపుత్రిఁ గవయిత్రి
నర్పించెద నటన్న నాపివైచి॥

తే॥ పంకగౌరవమందిన వారిబిడ్డఁ
'బార్వతిని' గూర్తు మనిరాగ వల్లెయనుచుఁ

గానుగవ్వల కట్నాల కాసపడమిఁ
గయ్యమెందును గలుగని వియ్యమైన॥

57

క॥ ప్రాచీనాన్నత్యం బ
ర్యాచీనధనాగమాప్తి పట్ల నిరసనం
బే చూపంగ నదియోర్వమి
నేచిన యాయాకుత్తత్ర నిర్గుతులొప్పు॥

58

ఉ॥ వానినిలెక్కసేయక నివారిత మాగతిఁ బూర్వకక్షలం
దాను దొలంగఁజేసి యొకదారిని బెట్టిన వైఖరు ల్లనం
గా నవనాగరావళి కగమ్యములై కనుపట్టె నట్టి శి
తౌనియమప్రచారములు సాగ యథోక్త పథానుయాయితన్॥

తే॥ చిన్నకొమరుని కపై యాసన్నమాచు
నాటువర్షాలె నిండమి నూటు నిండ
నాశఁ గొల్పినవాఁడు నిరాశఁ గలఁచ
గట్టిసుండెయు దాననే నట్టిపోవ॥

60

తే॥ పుత్రశోకంబు దుర్భరంబుగను దోషఁ
బెంచుము త్వ కాయార్తి పెచ్చుపెరుగఁ
దోడు కోల్పోయిననుతుండు దొగలఁబొగుల
సంధికారమయం బైనయట్లు లెన॥

61

—♦ క వి తా వ్యా స ం గ ము. ♦—

తే॥ అల్లనక్షత్రమాలిక యాంధ్యముడుప
దాన నారాయణస్మృతిగా న దడఁపఁ
దాను సాగింపఁదొడఁగ గీతాపఠనము
సత్పురాణ కథార సాస్వాదనంబు॥

62

ఆ॥ వంగదేశమందుఁ బ్రాజ్ఞసితప్రజ్ఞ
వరుఁడు రామకృష్ణపరమహంస
తెలుప వేదసార మిల వివేకానందుఁ
జెల్లదెసలఁ జాటననఁగుచుండ॥

63

ఉ॥ ఆయెడ రంగదాసుఁడు జ్వరాప్తిని బోవుదు మందువదనక
డాయ గురుండు కర్మమువిడం గొను మేదిడ నన్నఁ గొన్న, నె
ట్లాయె నదంతమేయపుట నందఱకోర్కి గురుండ 'రంగదా
సీయ' మనంగఁ గూర్చియది చేర్పుబుధాళికి నింకఁగొన్నిటిక॥

చ॥ అరుదపు జంటగా నమరి యద్భుతకీర్తి గడించినట్టి యా
తిరుపతివేంకటేశ కవిధీరులఁ దిర్భతి యొక్కనాఁడు సా
దరమతి డాయవచ్చి మును తన్దనినట్లు పురాణబంధుతక
జరగిన రీతి నెంచి కవనంబును హింది ముదంబుఁ గాంచఁగా॥

ఉ॥ ఏయెడ నేరికైన విననింపపు గాత్రపుసొంపు నింప ధా
* రాయుతవాగ్గురి న్సులభ రమ్యమృదూక్తుల వేంచేశ్వరా
ఖ్యాయుతుఁడొప్పు నిప్పురినె హైసుఖుపండితుఁడౌచు రంగదా
సీయపు శైలిమెచ్చుచు వచించుచు నెయ్యముతో మెలంగఁగాన్॥

* కిరి తిరుపతివేంకటకవు లందరి వేంకటకవిగాదు తుదకుఁ బ్రథమాపాసకవి
పదమందినపు డందంజేయఁబడినవి:

శ్లో. శ్రీ చల్లపిళ్ల కులవార్షిధి పూర్ణచంద్రం
శ్రీప త్యుద్గీర్ణ కవిసంయుత వాక్ప్రచారం
చర్లాన్యవాయ బుధబోధిత శబ్దశాస్త్రం
పుష్పాతు దత్తగురూర్తి రుపాత్తకీర్తి॥

కా. ఏనాఁడో మును మాడధూషికవి యారించె స్వధానక్రియా
నూన ప్రజ్ఞను వేంకటాచార్యుఁడు తానెం దిర్పరించేరి యా
నైన న్నవ్యశతావధాన కవితాప్రావీణ్యముం జూపి యా
సానోత్కర్షము నొంద నంచె నిపు డాస్థానప్రకర్షం బిటక

చ. తిరుపతికొండదండ ఝటితిస్సరశోదయ వాక్ప్రమత్రియా
పరిదితగాంగధారల యభంగురసంగతి ముం గనంగ 'న
ద్దిర !' యనిపించె మున్నగుగతిం గొలి పెన్దద నేడు వేంకటేశ
శ్వరునకు నేడనైనను సపర్యలు లభ్యము గాకయుండునే?

ఉ. ఏకవి వాక్ప్రచారము లనేకుల కీయిరవక్కు నెట్టి, ను
శ్లోకము నాంధ్రమండలములో నలుదిక్కుల కెక్కఁజేసి, నా
కిరక చల్లపిళ్లకుల సింధుమధాకర వేంకటేశ్వరా
ఖ్యాతుఁ డసీతిసేర నిపు డయ్యెను రాట్కవి యర్హతాభ్యుత్థా

శా. ఆయాపండితమండను లగవులు గ్రంథాసీకముం గాంచి యెంతో యానందము వెల్లడించి మివులంబ్రోతాహముం గూర్పగా వ్రాయంబూనెఁ బరాభవాబ్దముననే రామాయణం బదృశం బై యొప్పార ననేకబంధకలితంబై యింపు సాంపారణగా 67

మ. శ్రవణానందకిరప్రసంగ నరరాట్నందర్శనాసంగ సం
స్థనీయాద్వైతావధానకవితా సంగ సుషంగదులా
రవితారంబు ధరాతలంబునఁ దలిర్పంగ యశోవల్లరిక
దివి కేగంగ సతీర్థ్యఁ డీశ్వరకృపాప్తి న్నిల్పుఁగా కీరణేకా॥

మ. ఆవధానమ్ము లనేకము ల్పలిపి గ్రంథాసీకముంగూర్చి యి
య్యవనిం దిర్పతివేఙ్కటేశ్వరు లనన్యాదృగ్గళోభానురై
కవిలాకంబున వన్నె కెక్కి రిపుడీ గణ్యత్వ మిఁపొందు ని
క్కవిరాడ్గోరవ మందనామయక కల్పంగాఁబ, కామేశ్వరి!

నాదెళ్ల మేధా దక్షిణామూర్తి శాస్త్రి

శ్రీ మాహేంద్రపురాణ సోమేశ్వరీయాదులను గూర్చి

శ్రీ లింగవింద్ర ఘటాపంచన నాది విరువాధిరాములు

తిరుపతి వేంకటకవులు

అయ్యా! తమ రాక్షిపూర్వకముగా నంపించిన 'రంగదాసీయము' 'మాహేంద్ర పురాణము' 'సోమేశ్వరీయము' 'నారాయణ నక్షత్రమాలిక' 'కీరణ'ను బ్రత్యేకించి చదివెలిమి. కవితాశైలింబట్టి ఆన్నియొక బరమానందవాసుకమలే యైనను 'రంగదాసీయము' మాకు మిక్కిలి కూర్పునది యైనదని విన్నవించుకొనుచున్నారము. అతిశయోక్తి రవంతయునాలోక యయ్యనప్పునిచరిత్ర మొప్పు గలకుచున్నది. ఆ పుస్తకమునకుఁ దాముఁచిన నామముతోఁబాటు 'దుం దుం' అను నామముకూడ జగత్ప్రసిద్ధం బగఁగాక.

అష్టావధాని, చల్లా సుబ్బారాయశాస్త్రిగారు రాజమహేంద్రవరం.

ఆన్యధ్యయ వరేణ్యులకు నమస్కారపూర్వక విజ్ఞప్తి:

క. మీ రంపిన కబ్బంబులు

నేరక మీఁతె న్యదంబు, చిత్తరంబునకిం

పారం గడంగ సమంచిత

మీ రంగని చిత్రచరిత్ర మిదగుమా క్రిత.

తే. 'జగ మెఱిగిన కాపనికిని జంజుమేల'

యన నెసంగిన రంగదాసుని చరిత్ర,

పూర్వచిత్రము లొదలుఁజూచి పొడద,

మేలిమిఁ దావిగూర్చిన మేలకాదు?

ను, కలికాలంబున దైవభక్తి కలుగం గాఁ గట్టమాఁ గల్గినా
నిలుపంగా మఱికష్టమా, నిలిపి తా నిర్ణీతి కాలావధిక
జలనం బండక 'రంగదాసు' నియతిక సాధించె మోక్షంబు ని
శ్చలవృత్తిం జరియించువారి కిది రుస్సాధంబె యేదేనియుకా ?

తే॥ ముచిచెడుగులు వేతెలెక్కించి చూడనవసరము లేదు, పడుగురేమనియదియె
ప్రబలసాత్వంబు పండితి పాశురలకులందమిచ్చిన నట్లు వచించువారి ?

బెజనాడ మైన్కూలు తెలఁగుపండితులు

(శ్రీ) జానపాటి కామశాస్త్రిగారు

భవద్ర చింతంబులయిన మోహేంద్ర పురాణాదిగ్రంథంబులు పాఠీత్రలాక
శ్వాసంబునఁ గాక సాంతంబుగఁజదివి నాఁడ. శైలి నాతి క తినఁబయిరసపంథంబు
చదువఁజదువ నానందంబు కలిగించుచున్నది. కల్పనమందలి చాతుర్యంబు వేతే
వ్రాయనక్కఱలేదు. సరసులందఱే స్పృహతంబుల నామాలాగ్రంథుగఁ జదివెదరు.

శ్రీ మహామహా పాధ్యాదులు 'విశ్వేశ్వరీ' యాదిగ్రంథకర్తలు

శ్రీ కొక్కొండ వేంకటరత్నశర్మగారు రాజమహేంద్రవరం,

సీ॥ పద్యకవిత్వంబు పటిమంబుఁ బ్రకటించు సోమేశ్వరీయంబు సుధయనంగఁ
బదకవిత్వంబు స త్పటవంబుంజాటు సోమేశ్వరీ భాసుర శుక్రతియె
పారాణికి సుత వరికవనముఁ జూపురమ్య య హేంద్రపురాణరచన
యాధునిక ప్రశస్తా రకవిత్వంబు శ్రీచెల్లు రంగద సీమసుకృతి॥
కరుణ రసవర్తి ముఁగను గానుపించు లక్ష్మణపేరి నారాయణ లలితమైన
యట్టి నత్తుర్రేమాదిక. చిట్టికృతులనైన నాదెల్ల పురస్కార మొఖ్యుఁడుతగు॥

శ్రీ పితాపురం రాజా గారి మైన్కూలు పాద్యాప్తురు

శౌరాంగచరిత్రాది గ్రంథకర్తలు

శ్రీ కూచి నరసింహం పంతులుగారు

Many thanks for your books. Owing to press of work I have read them only cursorily; but read enough to appreciate their merits. Your style is flowing & pleasing to the ear &

varied; this shows the great command you have over the language. Some of the verses indicate the depth of the devotional spirit you possess. God bless you with long life and enable you to enrich the Telugu literature with more books of the kind.

వేంకటగిరి టౌన్ హైస్కూలు పండితులు

శ్రీ వెంపటి రామనాథ శాస్త్రిగారు

మీ చే విరచితంబులగు పుస్తకంబుల సాలీపులాకన్యాయంబుగా నవలా కించితి. అని సర సానపద్య పద్య గద్యంబుల చే హృద్యంబులుగా నున్నవి. సంగీతకవనంబు సర్వజ్ఞ నానందకరంబులు మాసమజ్ఞ సీమంతినికి సర్వాలంకార సమంబులు విలసిల్లును. ఇది నీతిభక్త్యాది బోధకములై లోకోపకారకములొచ్చునని నొక్కివక్కాటింపఁ గలను.

ఆమలాపురం హైస్కూలు తెలుఁగుపండితులు

శ్రీ మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు

మీ గ్రంథములను వాదరంబుగఁ జదివితని. తెలి మృదుమధురముగా నున్నది. ఈ కవిత్వము నందలి గుణంబుల గ్రహించు సరసులకు సారస్వ్యంబు తేటపడునని వక్కాటింపుచు లోకోపకారకంబులగు నిట్టిసాత్తముల రచింపఁ బ్రార్థించుచున్నాను.

చిత్తూరు బోర్డు హైస్కూలు తెలుఁగుపండితులు

శ్రీ చావలి వేంకటశాస్త్రిగారు

మీ రంపిన సాత్తంబులం, జేకొని పరికించి యమంచానంద తుందిల హృద యుండ నై తిని. అందలి సరసపద రచనాచాతురి భవదీయ పురుషోత్తమత్వంబును బ్రకటింపుచున్నయది. పరబ్రహ్మ విద్యాధిక్పతంబును, భగవత్సంతోషాధాయ కంబును, దదీయ లీలావిధుల విరాడ్విగ్రహంబునకు భూషణరత్నంబును, దత్త దిందియధిపా తృత్యేన సర్వజీవతా నానయోగ్యంబును బరబ్రహ్మస్వరూపరూప గుణ విధులబోధక భగవత్సామ సంకీర్తనాది గౌరవ భక్తివిధాన నిధాన పురుష రత్నంబుంగనిన ప్రయోజనంబుం గొని మనితిరి. కలియుగ ప్రాధాన్య ద్యోతక నామసంకీర్తన ప్రధానోపకరణంబగు కీర్తన గ్రంథరత్నంబును భక్తశిరోమణులగు త్యాగరాజులు కీర్తనతైలి ననుకరించుచు గడు హృద్యంబై యున్నయది.

ధూమానంద ప్రకాశకాది పత్రికాధిపతులు, భాగవత వివేక మాధామణి
ప్రభృతిగ్రంథకర్తలు

శ్రీ కోవూరి వట్టాభిరామయ్యగారు, కడప

క. సరస చతుర్విధకవితా పరిచయ గంభీర విమల, వాగ్ధోరణి ! నా.
పురుషోత్తమ సుకవీ పీ యరుదగు సౌజన్య మెంత, యని వర్ణింతుక ?
క. అకృత పరస్పర పరిచయలకు మన కనిమిత్తరాగ, అత మొల్పె నిదే
సకీసల కుసుమామౌ దా సకృ దాకృష్టాన్య సుకవి, పట్నవ యగురకా॥
తే. నీవు నాకంటె నాలుగు నెలలు పెద్ద వాడవును వైదికుడవు
విద్యాంసుడవును
సుకవి వింకెన్ని విధములఁ జూచినను మహాత్మ్య! నాకీవు వండ్యుడ వనఘచరి!

పెద్దాపురం ఎ. ఇ. యల్, యమ్ హైస్కూలు పండితులు,
శలపాక వేంకట సూర్యప్రకాశంగారు

క. మృదువద లలితములై బుధ హృదయములకు ముద మొసంగి యెంతయు
నొప్పుగద పురుషోత్తమకవి కృత సదమల కావ్యంబులెల్ల, మృతలమండకా॥

శతావధాని వేమూరి సృసింహశాస్త్రిగారు, కావలి

కవివర్యాః భవద్వీ రచితం మహ్యం ప్రేషితం పుస్తక పంచక మవతాః
మయా కవితాయా శ్చైవీ స్వభావమధుగా సర సాధిప్రాయయతా, పదమైత్రీ
భామరేతి ప్రకటమ్. కింబహునా? మన్యేనా మాభాల్యం స్వభావసిద్ధేయం
కవితామనోహరిణీతి. యద స్తి కిల 'కవితావనితా చైవస్య మే వాగతా వరేతి

బందరు నోబుల్ కాలేజి పండితులు వై యాకరణులు

శ్రీ కోరాడ దుర్గానాగేశ్వరశాస్త్రిగారు

కవిక రచించిన పొత్తము లవి తామసినవి సేరవందితి ముదముకా
జని పెచ్చుచుఁ జదువరులకా జెవి కింపై మోదఁబుచుఁ జిత్తం బలరకా॥

కంచి మీషన్ హైస్కూలు సంస్కృత పండితులు

చక్రవర్తి కవితార్చికసింహ వేంకటవరదాచార్యులుగారు

శ్లో॥ పురుషోత్తమార్య కవిసాధక్త్యా రచి తాంధ్రపద్య రూపం
క్రివిష్ణు ఋక్షయా లాశేషం మోదాయ నోభవదేషం 1

శ్లో॥ అతిచిత్ర యోగిచరితం నవాంధ్ర శైలించ బోధ్యమిచ్చధచేతా
పురుషోత్త మార్యరచితం రమణీయం పరత రంగదాసీయమ్ 2

శ్లో॥ విచిత్రవృత్తే వృత్తిశేషులః తత్త్వేషు గౌరీశ్వర సంస్తవేచ
భవే ద్భుక్త్యా యదివోఽతీహృద్యం సోమేశ్వరీయం పరతాతీ మోదాత్॥

శ్లో॥ ఆంధ్ర మాహేంద్ర జనతా వృత్త బోధక మద్భుతం
పురుషోత్తమ నూరింద్ర రచితం పరతాదరాత్॥

4

శ్లో॥ పురుషోత్తమార్య మధియా భక్త్యా రచితాని కీర్తనాదీని
యః పఠతి పాతిహేదం భక్త్యుక్తర్షం సవినబోధేత్॥

5

శ్రీ దుర్బాల రామకృష్ణ పండితులు—కంచి

సీ॥ పుడమిని నాడెక్ల పురుషోత్తమాఖ్య సత్కవిరచితంబులు ఖ్యాతిఁ గాంచు
సోమేశ్వరీయము సోమేశ్వర ప్రేమయు భక్తిసంభరితంబు పావనంబు
మాహేంద్ర మః నొప్పు మత పుణ్యంబు సత్య భా పుంజంబు సరనభటిలి
వివిధ గానంబు విలసిల్లు భజనాన్ని కీర్తన బృందంబు కీర్తిదంబు
రంగదాసీయంబు రమణీయ రసపూర్ణ మానంద దాయక మనుచునరురు
నారాయణీయమా తా రావళియఁ గూడఁ గరుణకు నిలయమై క్రొలుచుండఁ

తే॥ జూచి యలరిలి శ్రీ కంచి చాతనాథు కరుణచేబుధసంప్రీతిఁ గాంచు గతఁ
దనరుఁ గావుత నాచంద్ర తారకముగ నమరదుర్బలరామకృష్ణాఖ్యవినుతి॥

క. పురుషోత్తమార్య విరచిత పరకౌవ్యము లన్నిసమవు వారల కింపై
యరుతర నీలిదమయ్యెడు ధర నవిశ్రావ్యములు విబుధతలి యెల్లరకుటా॥

రాయశేఖరు హిందూపాస్కాలు తెల్లపండితులు

శ్రీ పాకాల ఆలూరువాసుదేవశాస్త్రిగారు

క॥ శ్రీ నాడెక్ల సద్వంశం భోనిధి సంపూర్ణచంద్ర! పురుషోత్తమసం
జ్ఞానకవీంద్ర! కీర్తి నిధానా ! విజ్ఞప్తి పుణ్య తరగుణ సాంద్రా !

భవత్రేప్తితంబుల గ్రంథంబులంజూచి సంతోషాయత్త విత్తుండవైతి.
గోస్తనీ పాకంబునఁ గ్రాలు సోమేశ్వరీయము నామాలాగ్రముగాఁబఠించినచో
విశిష్టగ్రంథములం బాడనక్కరదేలేనుండ వివిధపద్యరచనా సామర్థ్య మబ్బుఁ
దగినట్లు లాంఛ్రవిద్యార్థుల పాలింపెన్నిధిగాఁదొంచుచున్నది. 'మాహేంద్రపురా
ణము' చదువఁ జడవ నతిమనోహరంబై నూర్యచంద్రాదికర్త సలలిరమణీయంబుగఁ
గల్పనాతిశయంబులతో నిండి లక్ష్మీలక్ష్మీనామస్వయంబు మోటియున్నది. శ్రీ లక్ష్మీ
నారాయణ సత్కృత్యమాటక' యనునది విరంతరము పారాయణమునకుఁ బాత్రం

మ. ధరణిం గల్గినయాంధ్రవాజ్మయమునం దద్ధర్మవిన్యస్తప
 ద్యరమావైభవ మెందుఁ గానచుని యయ్యెవర్ల నాంశాలియుం
 బరమానందదమంచుఁ బండితులు చెప్ప నైప్పుగా నద్భుతో
 త్రరరామాయణకావ్యరత్నమును సంధానించె శ్రీఘంబుగాఁ.

మ. అదిముద్రించుచుఁ జెన్నపట్టణమునం దారంగయశ్రేష్ఠిఁ జూ
 డ, దిదృక్షుంగని యచ్చుపత్త్రీములఁ దాట్రాన్లేటరై పెక్కుబు
 క్కదికాఁదగ్గది, ముందు పండితుల కీరంపుండి, యామోదమం
 దుదు రవ్యానిని గూడఁజేర్చి యనుపం దుష్టింగడుం గూర్చునాఁ

ఉ. ఆలలితప్రబంధ మపు డంపఁగఁ జేరిమిఁ గన్నదేశదే
 శాలబుధాళి యద్దికని సంతసమంది యమందసంస్తుతిఁ
 మేలొనరించుబాలుర కమేయముగా మదికెక్కఁజేయ నాఁ
 గ్రాల నొనర్పనేర్పడెను కైకొనఁ బట్టపరీక్ష పార్వమై॥ 70

శా॥ శ్రీపాదాన్వయ కృష్ణమూర్తి కవిరా ట్నింహుండు, దోషజ్ఞతా
 తోపోద్ధూతకవీంద్రసుంజరుఁడు దీటుంగాన నంచెంచ, వి

బనుచున్నది. 'రంగదాసీయము' వర్తమానాంధ్ర భాషాశైలితోఁ జక్కఁగ
 నున్నది. భజనకీర్తనలు రాగతాళజ్ఞుల కతిమనోహరములు.

చ॥ శుకములు మంచిపండ్లుతిని సొంపుగఁ బల్కెడుమాడ్కి ధాత్రిశా
 మకవులు మీ సుకౌవ్యములఁ జూచి బలేయని మెచ్చకుందురే
 బకములు మీలగుంపుఁదిని పల్కెడిఁ గొక్కొక యంచునాక్రియఁ
 గుకవులు రప్పులంచునెది కూసినగొప్ప తొఱంగి పోవునేకే

గుంటూరు మిషన్ కాలేజి సహాయ సంస్కృతాంధ్ర) పండితులు
 శ్రీ) పెరవలి పార్వతీశ్వరశాస్త్రిగారు

తే॥ రంగదాసీయ మది నూత్నరమ్యశైలిఁ గొన్ని దేశీయపదముల వన్నెకెక్కుఁ
 బరఁగ పోమేశ్వరీయంబు పద్యవితతి పలువిధంబుల శైలులఁ బ్రబలియుండు॥

క॥ నవ మాహేంద్రపురాణం బవని నృధురంపుశైలి నమరున్నిగులఁ
 గవివర ! పూర్వపుఁ గవితఁ భువి శాశ్వతాధివంద్ర; పురుషవతంసా !

తే॥ పదవమక్కుతి వృత్తాదపద్ధతులమ లెఱుమిఱంగఁగఁ జనంపుసొంపు మెఱుంగు
 కేయ విగ్రంథరసపుష్టిఁ కిప్పుడర మెయరయనాదెల్ల పుష్పంబు ర్తమార్వవత్స॥

ద్యాపారంగతు లెందఱోపాగడ, మేధాస్ఫూర్తి బిల్వేశ్వరీ
యోపజ్ఞం డది మోదదం బనగ నార్యులైచ్చఁగాఁగిచ్చఁక

శ్రీమదద్భుతోత్తర రామాయణముంగూర్చి

శ్రీ 'మహామహాపాధ్యాయ' 'కళాప్రభాకర్' 'కవిసార్వభౌమ' ప్రభృ
త్యనేక పురుషాభిరామ శ్రీ కృష్ణభారత భాగవత రామాయణాది

శతాధికోద్గ్రంథ నిర్మాతలైన 'అస్థానకవిశేఖరులు'

శ్రీ శ్రీపాద కృష్ణమూర్తి శాస్త్రిగారు

మ. వరనాదెల్ల తులాబిసోమ ! సుకవివ్రాతాంచనాధామ ! మీ
పరిపూర్ణప్రతిభా రచింపఁబడి విశ్వవ్యాప్తమా నద్యుతో
త్తర రామాయణ కావ్యరత్న మది మత్కార్యాలయాలంక్రియా
గరిమం గైకొనఁ జూచి చూడృశు లెదం గౌతుహలం బందఁగఁ

మ. పరికింపం బరమాద్భుతప్రకరమై భవ్యప్రబంధప్రభో
త్తరమై రామకథా నిధానము, విద్యద్రాజసంపేద్యమై
గరిమం గాంచుట మీ ప్రబంధమది లోకఖ్యాతిమై నద్యుతో
త్తర రామాయణ మయ్యె సార్థకమునై తత్త్వార్థ వృత్తంబునై॥

క. పురుషోత్తమఁడవు గానం బురుషోత్తమ ! నీ కవిత్వము ప్రశస్తంబై
పురుషోత్తమ సంస్తుతిమైఁ బురుషోత్తమలకు నొసంగు ముదమును ముగితి

చ. వ్యసనదినంబులందుఁ గడుభక్తిమెయి న్భగవంతు నెంచుచున్
మఁలక మీరుచేసిరను మాటయె కాని, పరిక్రమాధిక
పృసరమునందునైన బహుభంగుల వర్ణనలిందు సత్కవుల్
పసగలవంచు నెంచుగతి భాసిలు నీడు కవిత్వ ముగ్రహ !

తే. శాతకతిసంబు మృదుమధురాధికంబు శాస్త్రబద్ధంబు నిర్దోషసన్నతంబు
మీ కవిత్వంబు సుకవి మోదాకరమని కృతుల పల్లించు శ్రీపాద కృష్ణమూర్తి॥

శ్రీ శ్రీ జయపుర సంస్థానాధీశ్వరులు

శ్రీ విక్రమ దేవ వర్మ మహారాజేంద్రులు

భవద్విరచితమా శ్రీ సీతామాహాత్మ్య మను నద్యుతోత్తర రామాయణము
మృదుమధుర శైలితోడను జిత్ర కవిత్వము తోడను నొప్పి పాఠకుల చిత్తమును
రంజింపఁ జేయుచున్నది.

బురంపురం కల్పికోట కాలేజి సంస్కృతాంధ్ర పండితులు నష్టవధానులు

‘శ్రీ కాకరపర్తి సూర్యనారాయణ శాస్త్రిగారు’

ఉ. పెక్కులలంకృతుల్ శ్రీవణప్రేయములైతగు సత్కథావళుల్
చక్కని కబ్బపుంబటిమ సాధుపదప్రకరంబుఁ గల్గు నీ
ఫక్కిక లెల్లఁ జూచితి నపారముదంబును జెందుచుంటి నా
తిక్కన కింత కాఱునకు ధిక్కుతికల్లె నటంచు నెంచితిన్॥

ఉ. భారతమాదిగాఁ గలుగు ఫక్కిక లెతయు నీతిరీతులం
జేంచి చెప్పటంగద విశేషము గౌరవ మొందెడిన్ రసా
ధారపదార్థ చిత్రకవితా నునయాద్భుత వృత్తజాతి కా
ధారముగా విరాజిలెడు త్వత్కృతి యే బుధమాన్య యెయ్యెడన్.

‘విమర్శ కాగ్రేసర’ శ్రీ కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్య శాస్త్రిగారు

మీ యద్భుతోత్తర రామాయణ మద్భుతముగ నే యున్నది. కవిత్వము
మృదునుధురధారకలిగి చక్కఁగా నడచుచున్నది. ఊహలు మనోహరముగా
నున్నవి. ప్రస్తుతకాలపురుచి కనుమాలముగా నే యున్నది. పెక్కేలకీ మీ
గ్రంథము విద్వాంసులకును విద్యార్థులకునుగూడఁ బఠనీయుముగా నున్నది.

‘కావ్యకంఠ’ శ్రీ ఏ. గణపతి శాస్త్రిగారు

శో॥ య న్నైబంధి పురుషోత్తమ త్వయా । జానకీచరిత మాంధ్రభాషయా
చిత్ర చారు మధురే విపశ్చిత । శ్చిత్ర మత్ర నరమేత కన్యవా॥

శో॥ మతిమందన పండిత మాళిమణే । పురుషోత్తమ తే లలితా కవితా
సరసా సగుణా సదలంకరణా । దయి లేవ నతి విదధాతి ముదమ్॥

బహుశాస్త్రి పారంగతులు గుంటూరు కాలేజి ప్రధానపండితులు.

శ్రీ శిష్టా సీతారామ శాస్త్రిగారు

శ్లో॥ ఆంధ్ర్యా గీర్వాణయ్య రసగుణలహరీ యు క్తయా త్వద్గీర్వాణ్యం
సంతుష్టిం తో నగచ్ఛే ద్యదివిదితవతిః పండి తోధా న్మనుష్యః
శ్రీ నాదెల్లానవనాయ ప్రభవ కవివర ! త్వద్విధా స్స తికేది
ల్లోకే దాగ్రితా గుణుచ్చై రుపమితవచసః పండితాః ప్రాయవీవ॥

గుంటూరు మిషన్ కాలేజి సహాయాంధ్రగీర్వాణోపాధ్యాయులు,

శ్రీ పెరవలి పార్వతీశ్వర శాస్త్రిగారు

తే. అద్భుతోత్తర రామాయణాఖ్యక్తులని జన్మపదమా లలంకృతిఁ జెన్నుమాట
నరవతిగాను జేసితి రరయ నిట్లు బుధజనవిగేయ నాదెల్లా పురుషవర్య !

ఉ. కంకణము స్వేలుంగు మణిఁ గైకొని, యమ్మణి వెల్లు దానిచేఁ
గంకణరత్నయోగ మిలఁ గ్రాలుఁగదే కరసంశ్రయంబున
స్పంకయే ? యట్లు నీదుకృతి శస్త్ర గుణంబుల యూనివర్చిటి
కుంకువనాఁ గళాధ్యయన మొందెడు కాలల నుండ నిమ్మగున

చిత్తూరు బోర్డు హైస్కూలు పండితులు

శ్రీ చావలి వేంకటశాస్త్రిగారు

ఇమ్మహాగ్రంథం బద్భుతంబగు క్రిరామకథా ప్రతిపాదకత్వముచేతనే
యత్యాశ్చర్య సంపాదకమగుటకొక భవదీయ రచనా నైపుణ్యముచే నత్యద్భు
తాపూర్వ వృత్తాది గ్రథితంబయి యత్యద్భుతత్వ వికప్తంబై నన్నయ భట్టారకాది
పూర్వ కవికుల్యంబయి సకల నూరిజ నాదరణీయంబై యున్నయది.

నరసాపురం టైలర్ హైస్కూలు పండితులు

శ్రీ దర్భా జగన్నాథ శాస్త్రిగారు

తే. వర రసప్రసాద సమృద్ధి వన్నెకెక్కి సకలకవులకు నానంద సమితిఁగూర్చు
తమ ప్రబంధతరంగిణి ధ్వనుల మెఱసి ధరణి వర్ధిల్లు నాచంద్రతారకముగ॥

తే. ఎన్న నిర్దుష్టకవితను నన్న పాద్యుఁ డెఱుగు పదగుంభనంబునఁ దిక్కయజ్ఞుఁ
డేటమాటల కల్పిని దిమ్మకవిని బోలియుండితి వయ్య యాపురుషవర్య !

శ్రీ కలువలపల్లి రంగనాథ శాస్త్రిగారు - ఏలూరు

మ॥ ఉరుబంధాది కవిత్వభేద విలసద్యమ్మ తృణీ తాక్షుకో
త్తర రామాయణ, కావ్యము స్పృశన బృంద స్తవ్యము న్నైయ్యుఁడో
క్కరుఁ డత్యాదృతి నాకొసంగఁ దుదిదాఁకిం గంటి మోదంబునన్
బురుషోత్తమ ! పూరుషోత్తమకవి ! ధూమీసుర గ్రామణి !

ఉ॥ పిన్నటనుండి సన్నత కవిత్వవిశేష విరుండవెంచు నీ
సర్విన మేలికబ్బము లపారముదఁబునఁ జూచి సాకె ధీ
మన్నికరంబుమెచ్చి కడుమన్నిక సేయఁగ మేటిజాణవై
యెన్నిక కెక్కినావు బలిరే! పూరుషోత్తమ ! వయ్యనేటికొ॥

ఉ॥ తొంటికవీంద్రు రెవ్వరును ద్రొక్కి యెఱుంగని త్రోవఁ ద్రొక్కి ము
క్కంటి యనుగ్రహంబునను గబ్బములకొ రచియించు మేరుపుకొ
గంటిది, మంచిపేరు శిష్యుఁగాంచుచు నుంట్లవి, మేలు మేలు నీ
దంతుల్బంబు నెన్న బాదా? కవిసత్తను పూరుషోత్తమా !

ఆ. “స్తుత్యమాన” యనిరే స్త్రాయమానముకాదె ?

“ప్రాసనున్ని దిద్ద పలనువడియె”

యన్న “చెల్లపిళ్ల” నున్నదానిని సాధు

వానరుపంగల జూచు మనెనితండు॥

72

చ. జనకసుతానుహమహిమ సజ్జను లందఱు వేయు భంగులన్
విని వెఱంగొందుచుం బొగడ వింత తెఱంగునఁ గోమతాక్షి గుం
భనగరిమన్ వెలాచ్చి యిటు పన్నితి కబ్బము నార : నీసుతా
ల్పనీకత సాటవంబు, నుడు వందరమేళ పురుషోత్త మాహ్వయా !

చ. సలుపఁగ వచ్చుఁ గబ్బములు జాణతఁబయిన వెల్లియేనియున్
వలనగునే భవాదృశుని వైఖరి లాఁతికిఁ దెక్కుచోఁకలన్
దలఁపఁగ బంధగర్భకవితా చతురత్వముఁ జూప, బాపురే !
వలఁతిని చిత్రశల్పమునఁ బడితవంజిత పురుషోత్తమా !

విశాఖపట్టణము లండన్ మిషన్ హైస్కూలు పండితులు,
శ్రీమాన్ తిరుమల పల్లెరుమ్మాడి రామస్వామి ఆచార్యులుగారు

క్రిమిత్ ఆద్యుత్తోతర రామాయణము ఇతిశ్రీగాఁ జదివినాడను. ఇందు
మహాప్రబంధమునకు ఉండఁదగిన వర్ణనాదులన్నియును నాకు మిగుల హృద్య
ములుగా నున్నవి. ఆచటచటఁ గొన్ని కొన్ని యంశములు మనుచరిత్ర, వసు
చరిత్ర, ఆముక్తమాల్యద, కవికర్ణ రసాయనము మొదలగు ప్రబంధములను
బోలియున్నవి. కొన నా గ్రంథకర్తల శక్తియొక్క నాచెళ్ళ పురుషోత్తమ
పండితులవారి యందే యున్నట్లు నొక్క చెప్పఁగలను.

శ్రీ భాగవత ‘వివేక చూడామణి’ ప్రభృతి గ్రంథకర్తలు

శ్రీ కోవూరి పట్టాభిరామయ్యగారు, కడప.

నీ. పోతన పోకలఁ బోయి యొక్కొక చోటఁ, దిక్కినజాడలఁజెలిసి యొకట
తిమ్మన వైఖరిఁ దీరిచి యొకచోటఁ, దెద్దన మర్యాదఁ బెంచి యొకట
నూరన నిపుణతఁ జూపి యొక్కొకచోట నారనతీన నడచి యొకట
సింగనభంగి విజృంభించి యొకచోట మల్లన పోలిక నల్లి యొకట
లలిత నియమిత సముచితాశ్లఘ గభీర విపుల సంపుల్ల నారస్య వివిధగతుల
నరసి నాదెల్ల పురుషోత్తమార్యునకు వియ్యుత్తోతర రామాయణాఖ్యుజేసె.

‘అసాన కవి’ కేఖర ‘కలాప్రపూర్ణ’ శతావధానులు

శ్రీ చెల్లపిళ్ల వేంకటశాస్త్రిగారు

అయ్య, తమ గ్రంథము చాలభాగము చదివెతిని. రమణీయముగ
నన్నది. సంస్కృతాంధ్రములయందుఁ గొన్ని యపూర్వ ప్రయోగము లున్నవి.

ఆ. తోవఁ గనమిఁ జెప్పె, స్తుత్యమామానంబు

రూపమును నటన్లు లోపమెమి ?

యైన 'స్తుతి' 'కమాన' యనుపదం బదుకంగ

'సుతి కతకమైన' విత మిదియని॥

73

క. వేదము వేంకటరాాయం డేదో ప్రాస్తావికముగ నెం దుండవూకొ
మాదిరికివ్యవస్థములుకాదందురే? చెప్పుడ, సార్థకంబిదియెటులొ?

ఉ. "అంకముఁ జేరు పద్యముఁ నన్వలించ న్నొనుబాల్యచేష్ట "బా
ల్యంకవిచేష్ట" యంట మఱొకంకము'ను నివ్వపదం బడేల ?' నా
'నంకము లెన్నెయున్న నిది యంకకటైనవిశేషచేష్ట వే
దాంకసుధీ!' యనె న్వి న 'స్థితస్యగతిఃపరిచింత్య' యంచన॥

క. పురుషోత్తములరు గానం బురుషోత్తమ సత్పథంబె పొడకట్టుసరే
పరికించువారిదృష్టికి నెరసు లి టెందైన దొరక నేరవె?యంచు॥

తే. "కొండ త్రవ్విన యట్లు "కొక్కొండ" వలికె

* 'ఛాందసానంద" మనుకంటె సరసమైన

వితము దొరకదె? యన, సర్వసుత మనెగద

యనుడు "ఛాందస" మది "సర్వ" యతికె యనియె॥

ఉ. ఏయెడఁ బుట్టపట్టికి నొకించుక చూరముగాకయుండ రా

† మాయణము నచించుటను మాన్యతఁ గండన వాసుదాసు, న

కాని కాని కన్నిటికిని కామా తగిన యధారములను జాచుకొనియే యుండరని
తలఁచెదను.....

శ్రీ పిల్వేశ్వరీయూది ప్రబంధ కర్తలు

'మహామహోపాధ్యాయ' శ్రీ కొక్కొండ వేంకటరత్నశర్మగారు

తే. అద్భుతోత్తర రామాయ జావ్యయకృతి యరయనాదెళ్ల పురుషోత్తమశ్రి

* రచిత మహావా! శ్రీ దక్షిణామూర్తి కర్పికంబు ఛాంద సానంద మగుఁగాదె
సర్వసుతము.

క. కృతికర్తయొ పురుషోత్తముఁ డతిచతురతఁ జేసెఁగృతిని నన్యథా పురుషుల్
స్తుతియింపఁగలరె సీతాపతి పురుషోత్తముఁడె కవికి వరముం నిడెడున్.

శ్రీ వాల్మీకి రామాయజాది గ్రంథకర్తలు

† శ్రీ వావిలికొలను సుబ్బారావుగారు

I beg to acknowledge with thanks the receipt of your

త్యాయత బంధగర్భ కవితాద్భుతినమ్భుతీతిసిదధాన్
భాయికిభాయిగా నిటులఁ బల్కుంగ విహ్వల రామకీర్తనః॥ 78

క. పసగల కవనం బల్లెడి వసురాయఁడుచిన్న సూరివ్యాకృతి నెన్నఁ
రసనద్వాక్కలనంబుల నెనఁగు ప్రియోగాళిఁ గొనమె? యెన్నో
యనెదాన్॥

క. వరశిష్టు కృష్ణమూర్తుల హరికారిక లుద్ధరింప నలబాలవ్యా,
కర్ణపుగుప్తార్థము కల్లురి వేంకటరామబుధుఁడులోకేడ్యముగాఁ

చ. పలుకుచునున్నెడం గలియవచ్చిన వ్యాకృతి తోల్లికూర్పుగాఁ
గలుగుదు నంచు సత్కవుల కావ్యముల నృతియించి సేకరిం
చు లలితవాక్యయంబులను జూపగ నాతఁడు ప్రీతిఁగాంచి, నీ
యలఘు మహాప్రబంధమునయందలి వైఖరు లద్భుతంబులౌన్॥

ఉ. కాల మధోగతిం జనఁగ గాలికిఁ దూలెడి వేలపిండి, వా
దాలకవిత్వమెల్ల ఘనతఱ గనఁజొచ్చిన మెచ్చుఁ గూర్చునే ?

valuable books 'Adbhutottara Ramayanam' and 'Someswara-
reeyam'. I perused various portions of both the books
and found the style elegant, I believe that Adbhutottara
Ramayanam is commanding the popularity which it justly
deserves.

రాజమహేంద్రవరపు గవర్నమెంటు కాలేజి సంస్కృతాంధ్రపండితులు
'బాల వ్యాకరణ గుప్తార్థ ప్రకాశికా' గ్రంథకర్తలు

(శ్రీ) కల్లూరి వేంకటరామశాస్త్రిగారు

సరసకవి చూడామణి! తమ రచించిన యద్భుతోత్తర రామాయణం
బను...గ్రంథరాజంబు...శాశక్తి కొలంది పరీక్షించితిని. సావన క్రిరామ
కథా కమనీయంబును, బహుపద్యుత్త బహుమాన్యంబును, రసానుగుణ గుణ
పుంజ గణనీయంబును, ధ్వన్యలంకారాది గరిష్ఠంబును నగు నిక్కావ్య చూడా
రత్నంబు విషమద్వప్తిలేని విద్యత్సార్వజనులచేత సానందంబుగ శిరసా
వహింపఁదగి యున్నదనియే నా తాత్పర్యము. ఇందలి శయ్య తియ్యని పలు
కుల పెనంతువ గలిగియుంటుండేసి భవ్యంబయి యున్నయది...ఇట్లు బహుపద్య
హృద్య మహాగ్రంథంబును వ్రాయుట పుణ్యాత్ములగు తమవంటి కవి పురుషోత్త
ములకుం గాక యన్యులకు సామాన్యంబుగ కనుకలునే?

మేలగు భావము ల్లలిగించిన యంచిత సత్కవిత్వపుం
జాలున నాగ్నయము లవి చాలునె చేరంగ? నింపులారంగన్॥

మ. కవిలోకేష్వమనోవిశాసములు శృంగారప్రి యోద్యత్కృతి
వ్యవసాయములు నన్యభావవిలస ద్వామూసు ఛారేయముల్
రవిచంద్రోదయమానసుస్థిర యశఃప్రసంగల్పవిజ్ఞేయవై
భవయత్ప్రతిభాభిరామములు సంభాష్యముకా నయ్యెడన్॥

శా. అబ్రహ్మణ్యపదాప్రి చేరంగ నయ్యెమార్గము ల్దొడ్డి, నా
దబ్బిహ్మమును సాశ్రయింతు రలఘుల్, తద్దేజ్ఞల్ బుధుల్ నిత్యశ
బ్దబ్రహ్మప్రతిపాద్యదివ్యసంభవల్ తామై ప్రశంసార్హతన్
సుబ్రహ్మణ్యపదానురాగు లచ్చటల్ సుత్యం బిలం గాదొకో॥

మ. అనునీ మాదిరి గోష్ఠులం గడప నష్టాభ్యాస వల్లించుచు
డిన పుత్తుం డివియెల్ల విందు నిజభావన్ సంస్కృతీయంబులం
దును నాంధ్రంబున జూపఁగా నలరి కస్తూర్యన్యవాయుండు, గో
పన యిం కెందఱొ ప్రోత్సహించి, రపుపంప జేరఁజూతునన్॥

ఈ దక్షిణామూర్తికిని,

దక్షుల కవితాగురువులు

శ్రీ కస్తూరి గోపాలరాయ కవిగారికిని

నడచుచుండిన జాబులనుండి యిది మచ్చునకు ; బందరు, 11-4-06

శ్రీ వృత్తము : ఓ దొడ్డపాప,

తే. గురులఁగైతకుఁ దొలఁదొలఁ గొలిపినాడ వాట, నీయాన నందఁగా నగును
బోధ! మర్క గావ్యము దీవనల్ గోరువాడ దక్షిణామూర్తి శాస్త్రిశాఁ
దనరువాడ॥

శ్లో॥ పరాభవ శరచ్చైత్రి మాసే శ్యామలపక్షకే

కృతీయా సౌమ్యవాసరే రచితా పత్రికా ముదా॥

శ్రి గురంగేశ్వర చరిత్రాది గ్రంథకర్తల

శ్రీ కస్తూరి గోపాలరాయ కవిగారి

ప్రత్యుత్తరములనుండి

మ. భవదీ యామృతతుల్య భావయత గీర్వాణాంధ్ర భాషలన
కైదితాసంశ్రిత చారువృత్తము మహాకాంక్షాన్వి తాత్మిక

స్తవశంబయ్యైః గుమారరత్నమ ! రమకృంతోష సంధాయకం
బవుటం బూరుషవర్యైః దొండెడిని, బూర్ణాయైః వ్యశస్సాఖ్యమున్॥

అ. నీదు ముద్దుజాబు నే జేడ్కు నీక్షించి
యధికమోద మందనయ్యైః, బుత్త !
ధరఁ 'బరాజయంబుఁ దనయుఁడే బడయంగ'
వలను గనుట కంటెఁ గలదె లగు ?

క. స్వస్తి యటందును నీకుఁ బ్రశస్తకవిత్వంబుఁ జెప్పఁజాలెడి శక్తి
గన్తురితిలకుఁ దొసంగెడుఁ గన్తురి గోపాలరాయ కవి వ్రాలు సుతా !

అప్పటి యీ గ్రంథకర్త చిట్టికృతులలోని 'కుంతీవిలాప' మందలివి.

తే. 'లోకమో పాదో' యనుకొంటి, నీకరణిని
మంత్ర మిది నోటఁ బల్కిన మాత్రముననె
రావలెనె ? నూరుఁ డింతలోఁ ద్రోవఁదప్పి
వచ్చెఁబో ! చిన్న దిది' యని వదలరాదె ?

తే. మాసముల్కారు దినములుహృత్ప్రమేనఁగాక గంటలు నిమిషాలు, తూములోనె
గర్భమేటిది ? తేజస్వి యర్చకుండు భూ పతనమయ్యై నేనొప్పించువకుండ ?

తే. ఇట్టిచిత్రము లోకాన నెందు వినము 'విన్న నెవరిది యపకీర్తి పృథ్వి నిండు
నన్న ! చిన్నారి పాన్నారి కన్నవారి నేటి పా లొనరించితి, నెంతవాన !

తత్కృత కావ్యారంభ స్తోత్రాదికములు

—♦ శివస్తవము ♦—

కా. క్రివాణీశ శచీశ్వరా ద్యమర సం నేవ్యుండు భవ్యుండు, నా
శావిశ్వానన దక్షి మూర్యశిఖిచం ద్రాక్షుండు, మానంద్రబో
ధావైజ్ఞానికుఁ డార్తరక్షకుండు మేధాదక్షిణామూర్తి నన్
గావంగా దరి నొప్పుచుండఁగ నెద స్థాంక్షించి ప్రార్థించెదన్.

కా. నీహారాచలరాట్సుతా విమల హృన్నీరేజ మిత్రుండు, త
క్షాహీం ద్రాధరణ ప్రభాయతగళుం డస్వప్న నేవ్యుండు ని
ద్రాహారాది వికారవర్జితుండు మేధాదక్షిణామూర్తి సత్
సాహార్దంబున మాకొసంగు నిల నశ్రాంతంబు నిష్ఠాధురమ్॥

ను. సకలార్య స్తవనీయ వైభవకళా సామ్రాజ్యలక్ష్మీపతి
మకుటభ్రాజిత నూత్నరత్నమయ జృంభద్రమ్య కాంతిచ్ఛటా
ప్రకటాత్మీయ పదద్వయుండు, ధృతముద్రాపుస్తనాస్తుండు, హా
క్షికమాలాన్విత దక్షిణామూర్తి మమ రక్షింప న్నదా శోభిదశా॥

కా. మత్తేభాసుర చర్మచేల ! రఘురామస్తుత్య మృత్యుంజయా !
చిత్రజాతహరా ! అశక్తుమన సచ్చిహ్మర్షి క్రికంత భా
స్వతేజోచిత దివ్యజేహ సగజేహ ! వాసుదేవాస్త్ర ! యు
ష్మత్తేజ్ఞాత్ము మూసి మమ్ము దయతో సాకంగ వే గాఁగదే !

కా. శ్రీల సృష్టలకిచ్చుచుండు, సుహయకా శ్రీ కంతమందుండు వ
క్కాలాహుత్ ధరియింతు వియ్యది కసం గాపాడనే మమ్ములన్
లీలామానుషవిగ్రహుండ వపుచు స్త్రీహరధామాద్రిజన్
మ్రొల నిల్చి యెసంగుదంచుఁ దలఁతు న్యోదాబ్ధి ! సంపక్కరా !

ఉ. పన్నగరాజభూషణుఁ డపారకృపారసదృష్టితోడ నా
పన్న జనాశీఁ గాదు నల భర్తమహిధర సాయకుండు దీ
వ్యన్నవ వైభవోన్నతి వియన్నది నాదలఁ దా ధరించి మిం
చె న్నుతిపాత్రుఁ డాతఁడువసించెడుఁ గావుత మద్భది న్నదా॥

కా. శ్రీవిశ్వేశ్వరుఁ డాదిదేవుఁడు జగ తేవ్యుండు కాత్యాయనీ
దేవీభాసిత వామభాగుఁ డసదృ న్నివ్యప్రభాఘ్యుండు వి
ద్యావారాశి కమండలుండు మునిబోధాతత్పరుం డూరిత
ప్రావీణ్యాధికుఁ డిందుశేఖరుఁడు వోభ నిల్చు మ మ్మేష్టమనన్॥

మత్త. శ్రీగళాంచితవాగభూషుఁ డశేషనిరరలోక నే
వ్యాగతాఖిల భక్తవంధ్యుఁ డయ్యది తొరి జనెప్పడుం
దాగమారద దక్షిణాస్య మహాఘ్నయూర్ధ్వసదాశివున్
వేగమే మముఁబ్రోవ రమ్మని వేడుకొందు నెద న్నదా॥

—♦ విష్ణుస్తుతి ♦—

కా. శ్రీరత్నంబున భూమి నీరయు దరి సేవించు చుండంగ రా
జీవాత్ముండు కృపాసముద్రుఁ డవుట శ్రేష్ఠాహి శయ్యస్థితిన్
దేవేంద్రాజిత పాదకంజుఁ డవుచుం దేజంబుమై నొప్పుటన్
భావంబుం దెవుడెంచుచుండెద నిల న్భాసిల్లఁగఁ జేయుఁగాన్॥

కా. శ్రీవత్సోచిత హేమహర రచి తాశేషప్రభాయుక్త ర
త్నావిచ్ఛ్న నిజదేహ కాంతిజిత మేఘానీకుఁ డస్తోకర
త్తోహిత్రమ తూలవహ్ని వనజాత్ముం డిచ్చు నశ్రాంత వి
ద్యావైశద్యము సత్కవిత్వ మిల నుద్యత్ప్రాణిమం బెంచఁగాన్॥

ఉ. శ్రీరమణీశ్వరుండు సురశేఖర నేవిత పాదకంజుఁ డా
కారమణీయకీర్తి విలసద్దనకాస్తుభ దివ్యహరుఁ డం
భోరుహలోచనుండు మునిముఖ్య నిరంతర సంస్తుతుండు వి
ష్ణురకుభోదయం బిల నెసంగ మమంగరుణించి ప్రోచుతకా॥

తే. వెలయ నాలవసారము తెలుగుఁ జెప్పఁ
జెల్లపిల్ల వేంకటశాస్త్రి చేరనందుఁ
బాత మీయంగ వెంకయ్య వ్యాకరణముఁ
గొనమిఁ జదువంగ లేదనఁ గొను మటనుచు॥

86

తే. వచ్చి యింటికి మద్దురునరులతోడ
మీకొమరుఁడిప్పు మాకప్పుఁ డౌకతమున
ముదమునందితి, వ్యాకృతిఁ జదువలేద
టనుడు సుతుఁబిల్చి “మాటనువినని” చెటన॥

87

క. ‘గతిబుద్ధి’నూత్రవివరణ మతిసులభముగాను గారకాంశములందుకా
‘హతరాజు’దుపస్వర్జనగతి, నడుగఁగృధంతెఱఁగి-గడువడినుడువన్

క. అచ్చెరువున వేంకటకవి
మెచ్చుచుఁ జిన్నయ్యసూరి మెఱుఁగులెఱుంగన్

ఉ. అంకములేనివాఁడు దితిజాంతకుఁడై ప్రజఁ గాచినాఁడు శ్రీ
మంతుఁడు శేషకాయీ సురమాన్యుఁడు భాస్వరకీర్తిపూరితా
కాంతుఁడు శంఖచక్రముల కారిగదల్ ధరియించునాథిఁడ
క్రాంతసుఖావహుం డవుచు రంజితజేయు ధరాస్థలి స్థముక॥

కా. శ్రీవిశ్వంభర లాప్పిదం బెసఁగఁ గై నేయంగ నీశానభి
సేవంబొందుచు నిర్జరెంద్ర మునిరా త్రేణీసభాధ్యక్షుఁడై
శ్రీవైకుంఠ పురోత్తమావసథ భూరిప్రాధివాఘ్యుఁడు ప్ర
జావరిఘ్నఁడు విఘ్నఁడొప్పెడు మముం గపాడి వ్రావైతగక॥

—♦ గురుప్రశంస ♦—

శ్లో॥ శ్రీదక్షిణాస్య దయమాన విలాకనాత్త
విద్యాభరణ కవివర స్సుయశా మనస్తే
నాదెల్లవంశ్య గురు రార్యజనేద్య చర్యో
జేజేతి బంధరువురే పురుషోత్త మాఖ్యః॥

శ్లో॥ తత్తువ గోక్షిసమితి శ్చిత్తరత్నై రలంకృత
స్సర్వదార్థ సమావిష్ట శ్శోభితే బుధసన్నిహిత॥

జొచ్చిన జన్న వెపేటికి ?

మచ్చిక దా గండునంచు మరలుచునాపైకొ॥

క. శ్రీకృష్ణుడు దేవుండవునా? కాడా? వ్రాయుడన్నవ్యాసంబునదా
నాకామినుల స్వేలను సాతుటనే దేవుడన్న సరసత మురిసెకొ॥

క. వ్యాసపు రచనము ప్రాథంబాసరణి నెసంగునంచు నాతనిప్రూపుల్
వే సవరింప నొసంగుచు దా సుతసమముగను జూడ ధారం
గనుచుకొ॥

ఉ. పాండవనాటకా లపుడు వ్రాయుచు నందలిపద్యపంక్తి నా
తండు పకించువైఖరిని దన్మయత స్సహపాతులంద, నీ
తండును మోదమంద నిజధారను నయ్యది ప్రోత్సహింపగా
మొండగునాశుపద్ధతి యమేయముగా గణబద్ధతం గనెన్! 92

చ. మనమున నెత్తునిల్పెద సుమారమణీ ట్పదకంజయుగ్మ చిం
తనపల్లబ దివ్యకవితా వనితా మహిత ప్రభావ సం
జనిత లన ద్యుశఃకుసుమజాల వినిర్మిత హార ధార్యై
తనరెడు పూరుషోత్తమ బుధప్రవరాంఘ్రి సకౌజయుగ్మముకొ॥

అప్పటి యాశు రచనములు

స్కూలులో మా తెలుగు మాష్టరు గారినిగూర్చి

చ. తిరుపతివేంకటేశ కవీధీరుల మంచును దేశదేశముల్
తిరిగి శతావధానము లతిప్రతిభ న్రచియించి మించి భా
సురతర సద్యశోగరిమ శోభ వహించినవారు, వేంకటేశ
శ్వరుడతిఁ దెలుచునొక్కరుఁడు బండరునందు నివాసమేర్పడకొ.

ఉ. బాఠరకుం తెలుగునను బాఠముఁ జెప్పఁగ నిడ హిందువ్రా
స్కూలున నొజ్జయ్యాయఁ దనకుంగల యాకవితాప్రచారపుకొ
లీలఁ దెల్పఁగా దొడఁగి నెయ్యముతోఁ జన విచ్చి చేర్చఁగాఁ
జాల ముదయ్యుఁ గొల్ప విడఁజాలక యూఁకొన నెల్ల రియ్యెడకొ॥

ఉ. ధారణకర్తయుండఁ గవితారచనంబు సుబోధహూచు నా
నారసకల్పనోల్పణము నవ్యపథంబున నింపుఁగొల్ప, గా
ధారచనాచుక్కుతి ముదావహమై కనుపట్టుచుండ, కా
వీరపు సాధవంజా తులలేదు కవీంద్రుల నంచు, జెప్పినాన్,

ఎవరో “కట్టెగొట్టెదెచ్చె” నన్నందు కిది

ఉ. అచ్చియె సీతయాచు మిథిలానగరంబునఁ బుట్టినట్లులే
చెచ్చెర రామభూపునకుఁ జేడియయ్యె. నరణ్యసీమకు
స్వచ్ఛును భర్తతోడ, మృగవాంఛను గొల్ప విధుండు జేటకుం
జొచ్చెను, లక్ష్మణు నృపువఁ జూడఁగ, మోసపు జేస మూనుచుం
గ్రచ్చుట మచ్చుఁ గొల్పి కొనఁగల్గ రయంబున నాపె లంకకుఁ
బొచ్చె మెఱిఁగి రాఘవుండు వోయి కపీంధ్రుల వారిఁ గూల్చుటకా
మెచ్చిన యంజనానుతుఁ డమేయబలా ప్తిని దూకి లంకలో
నచ్చపు సచ్చరిత్రుఁగని యబ్ధిని గట్టఁ గట్టుమెత్రిచే
మచ్చరహార దైత్యుఁ బరిమార్చి కభీషణు నిల్పి, లంకలో
నిచ్చ నయోధ్యకు న్మరలి యేలి రిహంబున రామనెన్నఁగాక॥

—♦ ఛోజనదాన్యత —

చ. తలఁపఁగ విక్రమార్క మహిత శ్రధతిం గనినట్టివాఁడు, భూ
తలమున సార్వభౌమ విరదంబును గాంచినవాఁడు, దండిము
ఖులు నలఁకొలిచాన కవికుంజరుఁ డింకను వందియగఘ్న
శలయు సభాస్థలంబునఁ గవీశ్వరు లెందఱో సంతృప్తింప, ల
క్షులు మఱివేలు వారల కొసఁగుమఁ గీర్తి నెసంగువాఁడుఁ గొం
దలపడసేక భృత్యుల ముదంబిడి యాపదలందుఁ గాచి, వ
ధ్యులఁ బరిమార్చు చెంతయు నయోగ్నతి సత్పరిపాలనంబు ని
య్యల నసయాశపుంబటిమ నెన్నియొ హాసనము ల్పొన్న, వం
దల కొలఁగు ల్లుతు ల్లానుచు దార్మతర స్రతిభావికేష సం
కలత యశోవిజృంభిత జగన్నిజరాగ్నిభవాభిరామ ని
త్యలలిత మోదపుంగవ ధాత్రిఁ జెలఁగుచు సంస్కృత బువ
ర్తిల నిల ద్రవ్య మెంతయు శుభేచ్ఛ వ్యయ బాసరించి, పాతకా
లల నియమించి నాతఁ డకలంకఁడు భోజకపీండ్రమాళికిం
దుల యెవఁడుండు భూస్థిని? దోహదంబగు నిప్పు దట్టెఁజే
చెలఁగిన నెల్లలోకులకుఁ జేకుటకుండునె? యాచినంతచే
కలువ మడంగు సర్కవిత్ర కౌంటి? రెప్పఁగ భాగ్య భాగ్యము॥

—♦ గణపతికథ —

ఉ. ఆసరసీరుహాక్షి తుహినాచల నాయక పుత్రియైన గా
రీసతియొక్కనాఁడు పాసరించుచు స్నానము నల్లఁబిండితోఁ
జేసెను విగ్రహంబొకటి చెల్వగ నయ్యది యేర్పడంగనే

- క. ఆపట్టున సోత్ వల్లురు భూపాలుని సుతుని జేర్చి పురుషోత్తములకు
దాపునఁదగి శిష్యుండయి గోపాలుఁడు కామి సెట్టి పులజాతుండున్ ||
- క. తనతండ్రి పేరమాహ్వయుండనిచేత సంస్కరణయాదవాదీశంబుం
బొనరింపుడంచుఁగోరఁగఁగొనితా నే వ్రాసియిచ్చెగురుతరలీలన్
- క. అందు జేర్చినవెన్ని యొహించూసానపువితనవెయింకెవి యెవియో
సుందరమనఁ దాఁగూరిచి యందింపఁగ ముద్రణం బదంచె స్వేగన్
- క. తనశిష్యున కాశీస్సుగ నొనరింప వ్రాట్టుకూమారు నుత్సవవేళన్
గొనికొరినగోపాలుఁడు వెనువెంటనెప్పిచురపఱచె వేడుకమీఱన్
- క. ఆయుత్సవముం గనరా నాయె స్వేంకటకవియును నతిపరిచయముం
దా యానామున నందుట నీయెడ గోపాలుఁ డెచ్చు లెంచఱు
నడచెన్ || 97

ప్రాథమిక విద్యావిధానము.

- క. అదియట్లుండనప్పడు చదువులలో మార్పురాఁగ సాగించియట్లుల్
ముదమందఁగ నధికారులు పదుగురికి నుపన్యసింపవలె నని యడుగన్
- ఆ. ఒజ్జ లెల్లఁ జేర నూరూరినుండియు విద్యగఱప నిద్ది వెరవుగాదు
బాల్యమం దెవేని వల్లించుటే మేలుగనఁ బూదిదానఘనతనిలుచు

పోసెను బ్రాణమందుఁ దనపుత్రకుఁ గా మది సెంచి పొంగుచున్
నేనము నేసి కావలికి నేళ్ళమువాకిట నుంచిపోయె దా
నాసమయంబునం దట మహావిధ వాతీశయంబు మీఱఁ గై
లాసమహీధరంబున విలాసముగా శశిశేఖరుండు పా
కాసుర వైరిమఖ్య విబుధాగ్రణులెల్లరుఁ గొల్వఁదీర్చు గా
భాసుర కాంతిధిక్కుత దివాకరమండల మై వెలుంగు సిం
హాసనమందు నొప్పుచు, బృహస్పతిఁ గాంచి పరీక్ష సేయ నా
ర్యాసలి యేమిసేయు నిపు డంచడగంగఁ దలంబుకొన్నదై
పోసికొనంగ నుచ్చలముంగొని మజ్జన మాచరించునాన్
నేనని చూతమంచయగ నేళ్ళమువాకిట నాపుగుజ్జ నో
యీ ! సరి ! నన్న నాప నెవఁడీ పని, పోర, శిరంబు వ్రచ్చి పోఁ
గా, సలి 'యెట్లురానయితి ? కావలిలేదె సుతుండు ?' నావుడుం
జేసినదానికి న్యగచి జీవ మెదు తరదిక్కిరంబుగాన్
గోసి రయంబ తేనసుపఁ గుంజరత్నంధముఁ ద్రుంచితేర న

ఆ. ఆట పాట లట్టు లంతయు బూటకమైన సులువుత్రోవ లలవఱచిన
బుద్ధి వికసనంబుఁబొందింపనొఁగాక గట్టితనముదేనఁగలుగదనియె

తే. నంగదేశపు విభజన పరఁగ నపుడు
దాన నలజడి ప్రజలందుఁ గా, సమంద
ముం బొనర్ప 'వందేమాతరం' బనంగ
బాలు రెగఁబోయ వేయ డవాలు లందు॥ 101

తే. కట్టుఁ గట్టుచుఁ జదువులు మట్టువడఁగ
భయముభక్తియుఁ గ్రమముగాఁ బొడుగాఁగ
నల్లరులు హెచ్చి యెల్లెడ హద్దుపొఱ
మొదటికే మోసముందెచ్చు నిది యటనుచు॥ 102

నవనాగరకతోడక నిబర్హణము.

తే. స్త్రీలమీటింగు లప్పుడు చెలఁగఁ దొడఁగ
విదై వారలఁ గొఱవడ, రద్దిపడఁగ
నిద్ది యేటికి ? దాన లాభించుకంటె
గలుగు సాంసారికంబుల నలజడియని॥ 103

తే. 'స్త్రీల మీటింగు నాటి హరికథ' నాట
కంబు గావ్రాసె నొక నాటకంబె 'కాఁగఁ
బ్రచుర మైనంతఁ జీకాకు పఱప హృదుల
నెల్ల నవనాగరకు లపై గొల్లుమనఁగ॥ 104

తే. 'అగ్నిహోత్రుఁడు వచ్చె' నంచందఱొకట
నిల్లె ముట్టింప మొదలంటసే యడఁగెడు
నంచు రా, నద్ది చల్లారు నల్పశంక
నంద నని ధీరత నిల్చె నందఱెడల॥ 105

దేవీ సరిపెట్టి పొగముల నిచ్చి గణంబుల నేలఁజేయుదురా
గానీల విఘ్న కారివయి కాఠీయవెట్టుకె, యొయి దేవుఁడా !
బోసిలి, యక్షతార్పణముతో సరిపెట్టరె నిన్ను నెట్టఁగాక ?

- తే. అంత బహిరంగ సభయందు నాడిపోసి
 'ననయ' గాళ్ళప్పుడు పత్తిక నవలఁ దిట్టి
 తమను వెలిపెట్టి నట్టి యాతనికి బదులు
 తీర్పు 'దృష్టాదు' 'గర్హ్యు' డం చార్చనెంచి॥ 106
- తే. వెంట వెంటనె సంతకా లెట్టి కొంద
 తొక్క సభఁగూర్చి యట్లుని యొక్క తీర్పు
 తోఁ గలెత్తురున కవిజూతుల వటంచు
 వ్రాసి యంపిన శిక్షతో మాసిపోవు॥ 107
- తే. పలుపు రాడిన మాటయే పాటికెక్క
 రోతఁ గొల్పెడి వ్రాతల యాతఁడెట్లు
 లొజ్జయై యుండఁ దగు నన నూడిపోవు
 నున్న యుద్యోగ, మపుడైనఁ దిన్నగ విను॥ 108
- తే. ఇందఱము పూనఁ గాని దిం కేది యీడఁ
 బాతుకొన్నట్టి నేతలే, పాఱఁజూడ
 "బాపఁ డిక్కడ నొక్కఁ డే పారఁజూడ
 నూరకుందుమె ?" యను చంద తొకటఁగూడ॥ 109
- మ. ప్రమితి న్రబ్ధహృదమాజ మయ్యెడను గూర్చ న్నందిరం బిందెసం
 గు మహోత్సాహముకూడ నాతటి నెసంగుంగాన, వీరేశలిం
 గములు లెప్పుడు రా, న దిబ్బడిగ సాగంజూడ నుద్రేక మా
 ర్గమునం దొప్పుట మిక్కుటంబయిన సంరంభము నారంభమై॥
- తే. ఎవని కెదితోడ నద్ది సాగింపఁ గడఁగ
 సర్వదిగ్బంధ మూపిరి సమయ నిడఁగ
 దిక్కుఁగానక యల్లాడి దిగులువడఁగఁ
 జేయఁగల్గుదు మంచు పంచింపఁ దొడఁగ॥ 111
- తే. ఎట్టివాడైన నిల్వఁగా నెట్టులోపు ?
 గట్టి గుండెలె యాగక వట్టిపోవ
 బిట్టువగచుచు నిముసమే న్నెట్టలేక

మట్టువడకున్నె ? విగమేనా ముట్టి తుడకు! 112

ఆ. ఇల్లు పెద్దదయ్యెనిల్లాలుకొఱవడ ముఱలియ త్రోగమునమునిగెడి
సుతుఁడొ బుడుతఁడిట్టి స్థితి నెసంగఁగ నిష్టదైవమొండె
తలఁపఁ దనఁచుదిక్కు॥ 113

క. అమలత“నస్త్రీస్వాతంత్ర్య మర్హతి” యన విని ధర్మతత్పరబుద్ధిన్
రమణీయంజౌ ప్రహసనమమరం గల్పితమగు సభయానిది కదవే॥

క. ఇందలిపాత్రములెవ్వియు ముందున్నవికావు సృష్టిమొదలిడనేవో
కొందఱు యందలివి కలుగుఁ దొందర యెవ రందనేల ? దోస
మిచెట్టాన్ ? 115

తే. బుద్ధిపూర్వకముగ నొక్కపురుషు నేని
బుద్ధిలే కన్యసతిసేని రద్దిసేయ
నది దోషావహంబవు నంతెకాని
కల్పితంబులు పాత్రముల్లడ యివన్ని॥ 116

తే. దృశ్యకావ్యంబులందుఁ జత్రింప నెన్నొ
యన్ని నిజమానె ? గమ్యమానట్టి నీతి
నందవ్యంగ్యము ధ్వనియందుఁ బొందుపఱపఁ
గావ్యలక్షణ మానండుగద విబుధులు॥ 117

తే. నేనుజేసిన దంతయేకాని దేన
నొరులదూషింప, నింతయుఁ బరసతులను
దల్లులఁగఁజూచుబుద్ధి నిందలకుదిగునె ?
యంతరాత్మయెసాక్షి నా కన్నిటికిని॥ 118

తే. ధర్మబోధయె గమ్యమై తనరు సేని
మార్గ మేదైన నది సమంజసంబ
కీర్తిదేనికి ? దక్షిణామూర్తి కృపనె
కోరువాడను నాకది కొఱవడెడినె ? 119

తే. ధర్మసమరంబునందు నాదరు వలంద
యొండ భయమేమి ? మున్నుల పాండవులకు

మాధవునియండ దండ నేమటక యుండ
దండిపీరులు మెండయ్యు బెడువడరె ?

120

తే. కల్మషంబింత నామది గలుగదేని
ఏరికై నను సేగి నే గోరనేని
గురుపదం బెపు సాక్షినాఁ గొలుతునేని
ఇవ్వదై వము తోడుగా కెట్టులుండు ?

121

తే. ఐనఁ గర్మానుభవ మెప్పుడైనఁ దప్ప
దేటి కీచింత భయమేమి ? యేదికలుగ
నోర్చిఁ దలయొగ్గి సాగఁ గాకుండు నెద్ది ?
సుద్దులేవున్నఁ బరమెన్న సున్నకదవె॥

మ. పరమేదో ? స్థిరమేదో ? 'మిథ్య' యిదినాన్ బ్రాజ్ఞులి,
యేమందు ? నం

బరగాము, లలగాము లలనడలక బ్రహ్మాండభాండోద్భవాం
కురసందోహము కల్గి నిల్చి చనుట ల్గూర్చక జని నేఖలే
ర్పటపం జూలు టదెల్లఁ గర్మగతిగా స్వప్నం బి దెట్లెనోకో !

తే. తుద క దాఁగాక, యిందది యెద నదుకదు
పుణ్యపాపాలు ద్వంద్వాల పొంతనె తగు
నద్యయస్థితి కావచ్చు సంతరింప
నీశుప్తేరణ నెదితోడ నేనొనర్తు॥

124

క॥ అనియనుకొనున వ్యేళకెచనుదెంచినమిత్రుఁడొకఁడుసాహసరీతుల్
వినియుంటను వెనువెంటనెపోనరింపన్వలెనటంచుఁబరికొల్పెనిటుల్

క॥ ఉడుకుచునున్న దిదెల్లెడనుడుకుడుకుగఁబనులునడపన్నద్రేకమునక
దుడుకులు కడఁగ న్నెడఁదలఁ గుడుపక విడువరు వెడ వెడఁగులఁ
గడపవలె॥

126

క॥ మీ రూరకుండరా దిఁకదూఱులకభియోగమిడఁగదోషులుగానై
వారల సాక్ష్యము వమ్మా దారిం గనకున్న నింక దారుణమానూ

క॥ నేతలనే ధిక్కారము నేతన్మొనగాండు తామె సిగ్గిడుబొచ్చున్
బూతిదియని మొఱిలించుచున్బ్రాగసామ్యైలువల్కగ్రంథముఁ
దూల్చుక 128

క॥ బాపం డన నాతండే, పాపము ! ధర్మమైపల్క బాడౌబాట
స్వేషంబూనిన వారిన్మాపగనొకన్మాయవాదిమార్గమిదనియె

క॥ అనిచెప్పగ దైవప్రేరణ మనితనమదికిదోష రాయిడికాండ్ర
మునుకొనఁగా నభియోగము లను మూడిట నొంపఁగాదలంచి,
డిగంగాన్ 130

శా. ఈయుద్ధమున వస్త్రశస్త్రములు కావే? ధర్మశాస్త్రము లిం
కేయేపూర్వకవీంద్రకర్తృకములే నింకెన్న, సారథ్యమో
న్యాయస్థానవివాదవేదులది, గమ్యంబో, నిజగ్రంథముక
జేయ స్ఫుస్థిర మద్దినీతిదపువాసిం గాంచి దైవారణగాన్ 131

—† అ స హ య శూ ర త †—

తే. ఎంచఁ బ్రతిపక్షులం గొంద తెట్టులెన
నొక్క నుద్యోగమున నున్కి, లెక్కసేయ
కున్నయుద్యోగమప్పడే యుడుగుదునని
రాజినామనుబంపె నాటడినిగూర్చు 132

తే॥ ఎప్పుడో కూలనుండిన హిందుబ్రాంచి
నెక్కి హెడ్డాస్త రిర్వదియొక్కయేడు
లసమ పైభవ మందించె నంచు మెచ్చి
సబహుమానపు వీడ్కొలు సంతరింప 133

స్వాతంత్ర్యముకొఱకు 48 వ యేటనే యప్పటి కిరుదియొక్క సంతప్త
రాలనుండి తా నందిన 'హిందూబ్రాంచ్' స్కూలు హెడ్డాస్తరు పదమునకు రాజి
నామ సంపదగా నపుడు దానికి నూపరిం పెండెంతయండిన

శ్రీ కుంభకోణము కృష్ణమాచార్యులుగారు వ్రాసిన దిది :

'In forwarding the accompanying letter from Nadella
Purushotham garu, Head-master of the H. B. School for
about twenty years, for your kind consideration and disposal,

- తే. తనను బలుమటు నిట్టివాఁతఁ బురికొల్పఁ
గనినఘనులు వక్రీభుండియును భయపడి
మూలదూఱినవారల మోముఁజూడ
కెట్లులెనను దనపనుల్ నెట్లుకోగఁ 134
- తే. బూ తిదంచును బెక్కు రాఁబోతులట్ట
అంకె పలువోట్లఁ గొలిపిన రాయిడిఁ గను
నంచు నరసాపురంబున నట్టిచారి
ముందు నెలకొల్పు నోటిను నందుకొంచు 135
- తే. వెదలి యవోట్ల నొకనెల గడువునడిగి
చేరి జిల్లాకలెట్ట రేఁబారనుండఁ
దనదుదావాల నొకచోటఁ దనరఁజేయఁ
గోర నక్కడి దీడకే కొంచు రాఁగ 136
- తే. అద్ది నెలకొల్పినారలే యగడువడుచు
నెత్తివేసికొనం బెక్కు లింకమానఁ
గ్రమముగాఁ గొందఱు క్షమాపణములు గోరఁ
దానె విజయంబు నన్నిటఁ గాననయ్యె 137

I beg to express my most sincere regret at his resolution to retire so early in life from the field of his humble and noiseless labours, where he has all along been an earnest and indefatigable worker. He has besides been as I have said recently elsewhere a popular head-master and a very capable manager. And though, his education from the narrow point of view it obtains, must be considered low, his attainments are many and varied and take him for all in all. It will be difficult to find his equal for the post he has so long held with distinction. I have no hesitation in adding that his resignation involves a distinct loss to the school.

ఆపైన బాలకృష్ణుల సమావేశమైనయెడ వారి తీర్మానమున నుదాహరించినది :

'The committee resolves to place on record their appreciation of his long & faithful services extending over twenty-one years, during which he has done much to bring the H. B. School, to its present state of strength and prosperity.'

THE BROTHERS

తే॥ అట్టియెడ నెల్ల, గ్రంథంబునందుఁ దాన
చప్పుచప్పునఁ బ్రతిపక్షి సాక్షిచయము
నకుగఁ దగినట్టి ప్రశ్నంబు లడుగఁజొచ్చి
పండితులు గార టనిపించె ననునట్టి॥ 138

తే. అప్పు డొక దాన 'ముద్దయి' యైన చెళ్ల
పిళ్ల వేంకటశాస్త్రిని బ్రచ్చసేయఁ
"బనికిరా దని స్త్రీ స్వేచ్ఛఁ బలికెనిందు
భర్తృహరికూడ నట్టులేపలికియుండె 139

ధర్మశాస్త్రంబు నదియనర్థదమ యనియె
వేదవాక్కిందుఁ గలయది వేమనోక్తి
బూతు లేదందు, వెదకఁగా 'ము' ట్టాకటియె
నా క దుత్తరరామాయణమునందుఁ 140

గాననయ్యె నసభ్యంబుగాదు దాన
ధ్వనియు వ్యంగ్యముఁ గలదు, కావ్యముల నన్వి
యుండవలెనని పలికిరి పండితు'లని
సాక్షిగావచ్చి పలికిన సమయమంగు॥ 141

ఉ॥ పండితుడై నవాఁడు కవివాచ్యుఁ డెవం డిటుపల్కఁకుండు? తె
ప్పుం డితఁ డందు సంతకము పొచ్చెముగా నొనరించియుండుఁ గా
కుండిన నిట్లుపల్కెడినె ? యొ ప్పిటులొప్పుటఁ దప్పదిదికో
నిం డిదెచాలు నే విడుతు నీతనపై నభియోగ మింతతో॥ 142

చ॥ అనవుడు విన్నవారలట నచ్చెరువందెరి ఖచ్చులిచ్చి మ
† న్న న నిడుచుట క్షమోపణమున న్విడువుండన నూర్వగొందఱు
ఘనులగుసత్కవీంద్రులు, జగద్విదిత ప్రతిభాభిరాముల
ననుపమపండితాళి కొనియాడఁగ గ్రంథము నిల్వ, గెల్వఁగన్॥

†

‘స్త్రీలమీటింగునాటి హరికథ’ను

గూర్చివచ్చిన పండితాభిప్రాయములందుఁ గొన్ని

(C. F.) Religious Book No. 43, St. George Gazette 30-6-08
Strila Meetingunati Harikatha Natakamu gives the proceedings
of an imaginary meeting of advanced women reformers in

sarcastic language with a view to criticise unfavourably the doctrine of woman's independence.

అప్పటికే 'కవిరాజు'లనైన యిప్పటి 'యాస్థానకవి' 'సార్వభౌములు'

శ్రీ శ్రీపాద కృష్ణమూర్తి శాస్త్రిగారు

మీ పుస్తకము నామూల్యము సవిమర్శముగాఁ జదివితని. అందు మీ వ్రాసినవి స్త్రీలకు నీతినిబోధించునవి యనియే నా యభిప్రాయము.మీ రిక్కాలములో నిట్టిమంచిపుస్తకము వెల్లడించుటయే యుత్తమమార్గము. నాకు మిక్కిలి యానందముగలిగి దాని నిట్లు తెలియఁబఱచుకొంటిని.

రాజమహేంద్రవరము ఆర్జునకాలేజి సీనియర్ పండితులు

శ్రీ ఆకుండి వ్యాసమూర్తి శాస్త్రిగారు

మీ ప్రహసనమును దుదవఱకుఁ జదివితని ... స్త్రీలకు రక్షణ మావశ్యకమని మన్వాదు లుద్బోధించిరి. అనర్హవారకములగు నిట్టిగ్రంథములు పుట్టుట ధర్మకాములకు నత్యంతస్పృహనీయమనియే తలంచెను.

'గాతమీ మాహా'త్యాది ప్రబంధములు 'కాశమజిలీలు' వ్రాసిన

శ్రీ మధిర సుబ్బన్నదీక్షిత కవిగారు

మీ నాటకమును సాంతముగాఁ జదివితని. దీనికి 'వనితాజన నీతిబోధక' మని పేరు పెట్టవచ్చును. కాస్త్రోక్తములగు నాచారములు లోకమునకుఁ బరమోపకారకములని వ్యంగ్యార్థమునఁ జెలియఁబఱచుచు స్త్రీలకు హితము బోధించు మీ గ్రంథము సదాచారపరాయణులకు శ్రోతవ్యముగా నున్నదని నా యభిప్రాయము.

కడపనుండి 'భాగవత వివేకమాదామణి' ప్రముఖ గ్రంథకర్తలు.

శ్రీ కోవూరు పట్టాభిరామయ్య గారు

తమ నాటకము సావకాశముగా ముమ్మాటు చూచితని. ఇందు శోచనీయమగు నీచనీతి నొందిన సనాతనధర్మము చక్కఁగా సీరూపింపఁ బడినది. నిజముగా దేశక్షేమమును గోరువారి కిదియంతయును సమృతమే... దీనిం జక్కగా జ్ఞాపింపవలె నన్న నది మఱియంత గ్రంథమగును.

శ్రీ కందుకూరి వీరేశరథ వరాహ లక్ష్మీనృసింహ వేంకటజోగి బాలసూర్య ప్రసాదరావు పంతులుగారు—ఉర్లాం జమీన్ దారులు

మీ నాటకమును జదివితని. మాటుదారిం బడినవారిని మరలించి మంచి దారిం బ్రవర్తింపఁ జేయఁగల నీతిబోధక గ్రంథము లిట్లు మీవలె రచించుకవు లరుదుగ నున్నారు.ఇట్టిగ్రంథములు మఱికొన్నిటిం బ్రకటింతురని కోరుచున్నాడను.

శ్రీ ఆదిమధ్యము భావనారాయణస్వామిగారు, పీఠరు, పోలవరం.

క॥ మొదలిడఁగా నీగ్రంథము తుదముట్టినదనుక విడువఁ వోఁప చెవరికిఁ

ముదమొప్పు స్వభావోత్పలఁ జదువం జనువంగఁ గవన చాతురివలనఁ॥

క॥ హరిదాసుల యధునాతన సరసవతో రచనలన్ని సరిగానమరెఁ

సరిసరి కన్నులయొడుటం జరుగుచు నున్నట్లు వ్రాయ సామాన్యంబే ?

ఆ॥ కైలి నింపెనింపు సరసమై పాత్రల కుచితమైన పల్కు లూహ అమరెఁ

జదువఁ జదువ మదికి సత్యరా యాపూర్వ దేశయాత్ర లట్లు తేటపడియె॥

రాజమహేంద్రవరము ఆర్జునకాలేజి సంస్కృతాంధ్ర భాషాపండితులు.

శ్రీ కల్లూరి వేంకటరామ శాస్త్రిగారు.

అశోక్తమా! 'స్త్రీలమిటింగునాఁటి హరికథ' నామాలాగ్రంభగాఁ బఠించినాఁడ. ప్రాచీనాచారముల నేవగించునట్టియెలనాగల హేలాచరితంబు లతోఁ బూరితంబయిన యీ నాటకంబు నవీననాగరక నటనంబులకుఁ 'జాక్కు దు'రై యవతరించె నని నా యభిప్రాయంబు. విభాసచర్యలను వివరించు నవ సరంబు ప్రాప్తించినచోట్ల శ్లేషధ్వని మార్గంబులతో నునుపు సేసి సరసంబుగా నీ గ్రంథంబు వ్రాయఁబడియె..... సర్వవిధంబులఁ బూర్వ స్మృత్యుక్తము లకుఁ బ్రాచీనాచారంబులకు విరుద్ధంబుగా నుచుట తగదని తమరచించిన నాటకము భావమై నట్లుల గ్రహించి యభివందించుచున్నాఁడ.

చెన్న పట్టణమునందు మహాపండితోత్తములగు

శ్రీమాన్ తి. అ. కు. శ్రీనివాసాచార్యుగారు,

'మానవధర్మచంద్రికా' 'స్త్రీ ధర్మరత్న భాండాగారాది గ్రంథకర్తలు

శ్రీమాన్ తెన్నతం వేంకట నరసింహాచార్యులుగారు

శ్రీమాన్ తెన్నతం శ్రీరంగాచార్యులుగారు

పచ్చయ్యప్పకాలేజి ప్రధానాంధ్రోపాధ్యాయులు

శ్రీమాన్ చిలకపాటి వేంకట రామానుజశర్మగారు

పచ్చయ్యప్పకాలేజి పృథానసంస్కృతోపాధ్యాయులు

శ్రీ తి. నారాయణశాస్త్రిగారు

గోవిందప్పనాయని హైస్కూలు ఆంధ్రప్రధానోపాధ్యాయులు

శ్రీలంకారంగనాథ శాస్త్రిగారు

పచ్చయ్యప్పహైస్కూలు ఆంధ్రాధ్యాపకులు

శ్రీమాన్ పర్ణశాల నరసింహాచార్యులుగారు

శ్రీమాన్ తి. శ్రీనివాసాచార్యులుగారు

క॥ భాగవతుల సుబ్రహ్మణ్యగణితగుణాకరుండు జ్యోతిషగాన
శ్రీగణనీయుం జాతులచూచుచుండొన్మాయవాదిపదపడినడ పెన్॥

తే॥ ఆవిచారణకాలంబులందు నటకు

నెందతెందటో వినరాగ నెచ్చరికగ

గ్రంథకర్తను దత్తు సైకమ్ముఁ గూర్చి

యేవురువక్షిల్ప కృమముగా నేనుదినము

145

లడుగఁజొచ్చిన ప్రశ్నమ్ము లన్నిటికిని

దడవుకొనకుండఁజెప్పుచు నడుమనడుమఁ

గడుపువగులంగ నవింపఁ గలుగు చుండ

నేరుకల్పిన నిదె గోస్తే యింట నింట॥

146

క. కవినోట నేదివచ్చిననపునయ్యదిశ్లేషయంచువ్యంగ్యమొధ్వనియో
తవులకమాన దటంచును జెవియొగ్గి నచింపవించుఁజెప్పుకొనంగన్

శ్రీకాంచీపురాగత మహావిద్యాంసులు

శ్రీమాన్ తి. ల. కృష్ణమాచార్యులుగారు

‘తర్కతీర్థ’ విరుదాకింతులు

శ్రీమాన్ మా. రామానుజాచార్యులుగారు

‘కవివల్లభ’ విరుదాకింతులు

శ్రీమాన్ తిరుమలకాండూరి భావ్యకారాచార్యులుగారు

మున్నగు నెందఱోచేరిన సదస్సున గ్రంథము చదివించికొని విని యొక

గ్రీవముగా వ్రాసిన యభిప్రాయమిది:

తమచే రచియింపబడిన ‘స్త్రీలమిటింగు నాఁటి హరికథ’ను మేనుండ
అను సమగ్రముగాఁ జూచితిమి. హిందూధర్మశాస్త్ర వ్యతిరేకముల గ్రహిం
చుట కుచితంబుగాఁ జిత్రకథాప్రతిపాద్యంబగు నాటకరూపముగాఁ దాము
రచియించినారని గ్రహించితిమి. ఇది చదివినచో స్త్రీస్వాతంత్ర్య మిహ పర
ములకు నాశకంబని ములభముగ గ్రహింపనగును..... ఇందుంగూర్చి యింక
వనేక ప్రమాణములుగలవు. వానిని గ్రంథవిస్తరభయమున వ్రాయలేదు.

శ్లో॥ మన్వాద్యైః పరిక్షీర్ణితం కులవధూ స్వేచ్ఛాప్రహేణం చిరాత్

ధర్మజ్ఞైః పరిపాల్యమాన మనిశం లోకే యద స్త్యద్య తత్

కైశ్చ ద్వీత్య విహన్యమాన మననా వృద్ధర్తుకా మౌలిఖత్

గ్రంథం యః పురుషోత్తమాఖ్య మకవి స్తం సాధు చూరాభ్యుముఖ

తే. నలుపు రెటంగూడ, వాక్యసందర్భములకు
నల్ల నాటకమందలి యంశములెన్
సంతరింపగ నాపై నఁ గొంతసేపు
వివిధరీతులఁ జెప్పికో నపుచునుండె॥ 148

క. నవనాగరకులమిత్రుండవు మేజస్త్రిటాకండు వ్యతిరేకముగా,
ను విచారణకాలంబున నెవియెవొచ్చేయంగనప్పుడేట్రాన్సరుగాన్

తే. ఆతపశ్శాలి తలఁచిన నౌ నెదైన
నతని వాక్కులె శాపంబు లొనొ యేమొ !
యంచు వెఱవఁగఁ గొందఱు మించిపొగడ
నెట్టులెనను దైవమే గట్టుఁజేర్చె॥ 150

తే. కష్టములపాలు తానాను గౌక యితఁడు
సేగి యేరికిఁ గోరంగఁ దాఁ గడఁగఁడె !
యాస్తితగవిది కాదని, యాస్తికతని
యెక్కుఁ బ్రతిపక్షి శకటాల నెక్కుమన్న॥ 151

తే. బంపుటాంపును లేనట్టి యొజ్జయాట
నిజము నిలుకడపైఁ దేల, నిందలుడుగ
నెల్లవారలగౌరవం బెనయఁ గనెను
నూ ; సమానుల నుత్తమశ్లోక మంద॥ 152

పరశ్రయస్సహనము

తే. ఎవరు వ్రాసినఁ బల్కిన నేలికలను
దూలనాడుదు రనుగోల చాలగలుగ
నట్టి యభియోగముల రహస్యపు విచార
ణములు సాగినయట్టి దినమ్ములవి 153

కా. చెన్నాప్రెగ్గడ భానుమూర్తి, ప్రతిపక్షింగూర్చిట్రాన్సేటరై
యున్న న్మోసము రాజకీయమున నొనో యన్నశంకం బభిభ
త్వోన్నత్యంపు రహస్యవేదు లరయ న్న్యాపాద మేపొంతలే
దన్నా ! మిన్నగొనంబులున్న యతఁడు చగ్గించి నెగ్గించెడాన్ !

క. అతఁడది యెప్పటికో విని కృతజ్ఞతను చెల్పురాఁగఁ గించి తైస
న్నుతిసైఁచను, స్ఫుటికాచ్ఛత గతిమీదని యున్నదెన్నఁగలిగె
నటనియెన్ || 155

ఉత్తమ యోగి ధర్మము

ఉ. ఆయెడఁ జల్లపల్లివిభుఁ డాపుడు వల్లురివంశ్య సూర్యనా
రాయణరావుఁగూర్చి యరయంగ విశాలమనస్కతన్, గుమా
* స్తా యెదురైన పక్షమును దాను వహింప సహించునాతఁ డ
ప్రాయికసద్గుణాకరుఁడు, పట్టుదలం బనిసేయువాఁ డనెన్ || 156

మ. తఱి చాతం డిట కేగువెంచుటయుఁ దత్తద్ద్రామ దేవాలయో
ద్ధరణంబం దెటనేని కల్గనగు సందర్భంబులం దంతఁ దా
నేరుగం జూచిన కుంభకోణగత యోగాభ్యాస విన్యాసవై
ఖరులంగూర్చి ప్రశంససల్పుటయుఁ గల్గ వైత్రీ దీపింపఁగాన్.

శా. ధీరుండై ప్రితిపక్షివర్గమున నుత్సేకించు ముట్నూరి శృ
ష్టారా వొక్కడ రా, సమాదరముఁ గాంచంగల్గె, నంతర్ముఖం
డై రాజిల్లుదృఢాత్ముఁడతఁడొకఁడేయంచెంచుటం, బల్కఁ జె
న్నారెం బుత్త్రముఖంబున న్నుగుణవిన్యాస ప్రియోల్లాసితన్.

శా. తోరంబై తగు భోగరాజకుల జాతుండైన పట్టాభి సీ
తారామాహ్వయు బుద్ధివై భవము బందర్ బ్యాంకు లిన్హార కున్
దారిం జూపఁగ, నేవనల్ పతనసంస్థ నిల్పుతోడ్పాటునం
గోర నిత్రసముద్ధతిం గలియ సంకోచింపకే చేయుటల్ || 159

తే. ఉన్న విల్లెన్నో యవియన్ని యెన్నఁగలమె ?
దూషణం బెంచ కాతండు భూషణంబు
యోగిమార్గ నిసర్గ పరోపకార
ధర్మనిరతి నె పూరుషోత్తముఁడు నడపు ||

' 160

చ. పలువురఁ జెల్ల విశ్వ' ప్రతిపక్షులఁ జేరిన, దాతృతాదృతిం
 యి బలుమటు కొల్పఁగోర, సలుప న్నెనుదేయఁడు, రామకృష్ణు లొ
 జలను దిరస్కరించుతఱి సాయముఁ గోరఁగ మందలించి, బో
 ధల గురుభక్తి నెంచి 'కవిత' న్నణమెంచి యడంచె భేదముల్॥

ఉ. కేరుచు రామకృష్ణులను గీరతము న్గ్రచియించుపట్ల నా
 భోరణి వాగ్వివాదములతోడ సతీర్థులు పాఠశాలలో
 నేరెదివ్రాయ దిద్దుటయు, నింట గురుం దెదిమాడఁ బ్రీతిదై
 వార సుతుండు సేర్పుటయు ఫారము లెట్టులొ నెట్టనొటకాన్

సుతుని విద్యావ్యాసంగము

తే. తాము రాఁగ నద్దేపలి సోమనాథ
 బుధులు ఛాతులు నైషధంబును బరింప
 నొకట శక్కురవిజయంబు నొద్దఁ జేరి
 యందు నిందును బోధల నంద సుతుఁడు॥

163

ఆ. దరినిఁ జేరఁ బరిమి సరసింహశాస్త్రియు
 మంత్రవాది చంద్ర మాళిశాస్త్రి
 సారిది మక్కపాటి సూర్యనారాయణ
 బుధులు పాణినియ బోధసేయ

164

శ్రీ మత్సరదేవతాయనమః

కడియూ

౩ శ్రీరస్తు చిరంజీవులైన వాడెల్ల దక్షిణామూర్తి కాశ్రికి 14-10-41.

అతి రుభయశశోపరి..... కీ॥ శే॥ మీ తండ్రిగారు జ్ఞాపకం
 వచ్చినారు. ఆయన సుమారు 30 యేళ్లనాడు మా పురోహితుని తమ్ముని వివాహ
 సందర్భంలో కొందఱితో చెప్పి సహాయం చేయించినట్లు, అది యొక్కటియే కాదు
 పలువురు మీ తండ్రిగారివల్ల నిట్టియపకృతులు పొందుట నేనే యెఱుగుదును...
 సర్వాత్మనా నీవు తండ్రికి తగిన సుపుత్రుడవు. నీయందు మీ తండ్రిగారియందు
 వలెనే భక్తిశ్రద్ధలు మాపు గృహస్తులు లేకపోరు... ఈ మధ్య నేరవించి ప్రచు
 రించిన 'సుశీల' అను పుస్తకమును పంపితిని. ప్రత్యక్షర శోధగా చదివి, పిమ్మట
 దీనిపైని గురువుగా రొనర్చిన విమర్శనముకూడ చదువుము.....

తెం. కా. శతావధాని.

ఆ. వాయుసప్తకాలుఁ బ్రార్థనశ్లోకాల్లి
ముక్తికాంత శతకము నిఁక నేహ

ఈ గ్రంథకర్త యాదిమ సంస్కృతాంధ్ర రచనములం గూర్చి
బహుకాస్త్రజ్ఞులు సంస్కృతాంధ్ర గ్రంథకర్తలు, నోబుల్ కాలేజి పండితులునా
శ్రీ శిష్టా నరసింహశాస్త్రిగారు

శ్లో॥ శ్రీ నాదేశ్వ ఘనాన్యవాయ విబు ధాశిర్యాద దీప్య న్మహా
కావ్యాఖ్యానమర్థ నిర్మలగుణ కీర్తితః కావ్యాభిధ !
శ్రీమత్ త్వత్కృతి కావ్యజాల ముఖిలం చాద్రాక్ష మావిస్తరాత్
తత్రాస్తే రసవత్త్వ మాశుకవితా నైపుణ్య మూర్జస్వలమ్॥
శ్లో॥ కవీనాం కీర్తిర్యా సురవచసి చాంధ్ర్యా మధిగతా
నతే వాచాం భూమి ర్భవ సరస వాచాంచ సుధియామ్
మహా చ్ఛాపూపాత్రం తవ కవన మాంధ్ర్యాం పరిగతమ్
గుణై నైవై ర్యక్తం మృదుమధుర శయ్యా సులలితమ్ ॥

అవధాని శిరోమణి మహాపాధ్యాయ

శ్రీ కాశీ కృష్ణాచార్యులుగారు

...చిరంజీవి శ్రీమేధా దక్షిణామూర్తిశాస్త్రి యొక్క ధారాశుధి నాడు
వృద్ధయను సంతసపెట్టినది. చిరంజీవుల గీర్వాణ చాగోరణి యత్యంత
మనోహరమని యెంచుచున్నాను.

బహుకాస్త్రజ్ఞులు నాశుకవులు శతావధానులునా

శ్రీ అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రిగారు

శ్రీమేధా దక్షిణామూర్తిశాస్త్రిగారి నిరర్థ శోభ మభాషా వాగ్ధరి నోల
లాడి యెంతయు నానందించినది 'పుత్రాదిచ్ఛే త్పరాజయ' మృన్నది పార్థక
నామలా కీర్తి పురిషోత్తమ కవీంద్రులకే దక్కిన దనుకొనుచున్నాను.

ప్రబంధ నాటక కృతికర్తలు పితాపురం మైన్సులు మోద్యాస్థులునా

శ్రీ కూచి నరసింహము పంతులుగారు

తామ దయాపూర్వకముగాఁ బంపిన శ్రీముక్తికాంతామణి శతకమును
జదివి మిక్కిలి యానందించినాను. ఇది భక్తిరసపూరితమై ధారాశుకవితాశోభి
తమై నీలిదాయకమై మిగుల మనోహరముగా నున్నది. అందలి తొలుతటి
పార్థనా శ్లోకావళి మీ సంస్కృతవాగ్ధరి నిరర్థకమని యత్యంతము చాటు
చున్నది.

యప్పుడప్పు డెన్నో యవధానపదతు
లందు నేర్పుగదుర నలవడుటయు॥

165

బోర్డుపాన్ములు పండితులు యోగానంద రామాయణాది గ్రంథకర్తలు

శ్రీ చిల్లరిగె యోగానందయ్య పంతులుకవిగారు

‘శ్రీ ముక్తికాంతామణీశతక’ మంతయు శ్రద్ధాభక్తియుక్తితో నడపదడప
చదివి ముగించి ముఱొక్క చదువరిమిన్న కిచ్చితి. మృదుమధుర సరళశయ్యాపాక
సుధారస మరంద బిందువు లాని యానంద సింధువునం దోలలాడి తృప్తి జెంది
నాడను. ఉభయభాషలయందు నసమాన ధారాళ హేరాళ సమాస తుంగో
త్తుంగ శబ్దవేగాయత్ర వృత్తితోడ భవదీయ బాల్యదశయందే మీలేఖని కేళి
హాహానిని జూపినయది. రాజులకేమి కవిరాజులకేమి, స్వవిక్రమంబునకుఁ
దోడై వన్నెఁడెచ్చు పుత్రరత్నంబు పూర్వ భాగ్యవిశేషంబునంగాని లభింపఁ
గాదుగదా, ‘పుత్రా దిచ్చే త్వరాజసు’ మృన్న మహాభాగ్యము కవిపురుషోత్త
ముల కబ్బినందులకు సంతసింది ‘శ్రీ పురుషోత్తమలే మీ పురోభివృద్ధికి వరం
బిచ్చి బహుగ్రంథ కర్తృత్వభాగ్యం బొదవించుఁ గాత!’ మని కొరుచున్నాను.

ఉ. శ్రీవిలసత్ప్రబంధ కృతికేళుర కత్తురుషోత్త మాతృజా !

యీవిధి నేడుశక్తుఁడు రచింప సురాండ్రకలావికాలమే

ధానివి కావుట న్నుకవితా పనితా కలితా చృక్తిరైవై

యోవిమలాత్మ ! శిష్ట మజనోత్తమమిత్రము ! మెచ్చఁజెప్పితా॥

శ్రీ పిరాట్ల మృత్యుంజయ శాస్త్రిగారు, జగ్గయ్యపేట

శ్రీమేధా దక్షిణామూర్తిశాస్త్రి విరచితమైన ముక్తికాంతామణీ శతక
మును నందలిప్రార్థన స్తోత్రావళియును శ్రీ శ్రీపాద కృష్ణమూర్తి శాస్త్రిగారును
గేసును నామిత్రులను పాకల్యము గాఁ జదివెలిమి. ఆత్మంతము సంస్కృత
రచనాసామర్థ్యము నుంచిది యలవడినందులకు మాకందజకుఁ జాలసంతోష
మైనది.

మద్రాసు క్రిష్టియన్ కాలేజి పండితులు, శతావధానులు

శ్రీ దోమా వేంకటస్వామి గుప్తగారు

మ, తతమై నీలిదమై యమోఘవచ నాత్మంతప్రమా దాత్మతాం

చితమై భూమిని బిల్వనట్టి దగు మీ శ్రీ ముక్తికాంతామణీ

శతకంబుం బఠియించినాడె, నీరక నా సంతోష మింతంతనా

దితమే లేదు, జగమ్మునందు నిటు లుద్వేలప్రబంధాని సృ

తతము న్నాయుడు రీరుగాత మని మేధాదక్షిణామూర్తి కా
త్రి! తదీయాత్మక సమ్మదాప్తిని 'నమస్తే' యంచు వాంఛించెదన్॥

చ. అమృతసమాన శేషల పదావళిఁ దండులముం బొనర్చి, యం
దు మహితభావ జైభరలనుకా ఘృతముం బొనరించి, యందునుకా
సమధిక రుచ్యమై వెలయు సారసుధారస ధార, మాధురీ
క్రమమున ముక్తికాంతఁ బటుకావ్య రసోదవిధాన పాకము
న్మనుకృత పూర్వపుణ్య కలనం జవిచూడఁగ నయ్యె, ధీమణి!

నాటక కర్తలు, తహసీల్దారులునా

శ్రీ మాదిరెడ్డి గంగారావు నాయుడుగారు

అనేక వాదనములు, శ్రీ ముక్తికాంతామణి శతకము చాలబాగుగా నున్న
యది. శైలి మాధుర్యమునుబట్టి యనుదినమును దానిని నేజదువుచుఁ గంత
పాఠముజేయు నిశ్చయించికొన్నాను. దైవకృపవల్ల నింక నిట్టిగ్రంథము అనేక
ములు మీరు రచియింతురుగాక.

—♦ గ్రంథకర్తపిరచిత ఖండకావ్యాంతర్గతములు —

మ. ప్రకటించె తగు మేషచర్మమున సంభ్రాంతంబుగా మేషకా
బకమునంబుకమధ్యమం దునుపసంప్రాప్తంబుదౌ మాయల
న్వికలత్వంబెటులందకుండెడిని? దప్పెంబోవిధుల్మున్నబ్ర
హ్మకునైనన్దనఁ గుల్చి తత్వ మొకట న్వాన్విహుతి నూకింపఁగాన్॥

చ. కలఁదొకఁడ చ్యుతుం దతని కామినియొర్తుక లచ్చమాంబునాఁ
జెలఁగెడు నుంద రాంగి, యలచేడియ మెట్టిన నాఁటినుండియే
కలుములుగల్గుటంబతియు గౌరవ మెచ్చఁగ మెచ్చనచ్చమా
చెలువను నచ్చఁదద్ధదయ సీమ వసిఁపఁగఁజొచ్చె నిచ్చమైన్॥

ఉ. బారికి జ్యేష్ఠనందనుఁడు బ్రహ్మయ, భార్య సరస్వతమ్మ, వా
చారుచిరత్విముంగ నినచాన, వరించిన యంత వేద వి
ద్యారమణీయతామహిమ మందఁగ దారముఖస్మై న పీ
జారవగౌరవంబున, వినన్మన మింపుదలిర్ప నేర్పడెన్॥

ఉ. తండ్రికుమారునందును బితన్మృతుఁడా పుతఁగాంచనత్త కో
డంద్రక నెయ్య మొప్పమిఁజెడందగు వారల యొకమత్స్యము
స్వీంద్రకుఁగయ్యమట్టలె జనించి క్రమక్రమ వృద్ధినందఁగాఁ
గ్నంద్రె? సహింసాకట్లొకతఁజూచినఁగాంతులు గౌరవింపఁగన్॥

క. ఆకాలమందు సంస్కృత

మే కాదు తెలుంగు కృతులు వెన్నోవిఘంటుల్

చేకొని సుతునకు నేర్పుచు

నాకలనమొనర్చి కూర్చ నాయాకూపాల్

166

తే. 'ప్రకృతిరూపప్రకాశిక' 'వికృతిరూప

చంద్రిక'యు 'రూపదీపిక' సంతరింప

వెలసె 'బురుషోత్తమ కవీయ' మిల న దనగ

నర్థరూప నిఘంటువ్రత యాత్మకమయి॥

167

తే. వరమ మిత్రుడయిన రాయవరపు పూర్ణ

యాహ్వాయుడు వేమనోక్తుల నాడనాడ

సేకరించి పరిష్కృతి జేయఁగోర

నోపికను దిద్దె ముద్రణం బొనరుపంగ॥

168

తే. సుతుడు వేమన చరితంబు జూచి దిద్ది

వ్రాయ నయ్యెను 'వేమయోగీయ' మనఁగ

గూర్చ నప్పడ కస్తూరి గోపసుకవి

యితడు సవరించె దా "గురంగేశచరితం."

169

ఉ॥ లచ్చికిలాక్షణ చనువులంబెడఁగొవలఁద్రొక్కజేసి, క

మృచ్చనఁదీసినట్లు బలిమిన్నడలాగుట సన్నగిల్లనా

మచ్చునఁబొచ్చె మున్నలుపమత్పరియె, యలకుత్పితత్వపు

నృచ్చను బార్యతీపతియొనన్వఁగ జెంపలురాలఁ గొట్టఁజే ?

శ్రీ పురుషోత్తమ పండితుల బాల్య కవితాగురువులు

శ్రీ కస్తూరి గోపాలరాయ కవిగారు

తమగురంగేశ్వర చరిత్రను బరిష్కరింపుమని యర్థించినప్పటివి: తణుకు 7-7-08

ఉ॥ ధూనునవర్ణ ! విదుకృపఁ బాత్రమనం దుదెచైన ఫంచమా

శ్వాసమున గూడఁ బూర్ణమున వ్రాసి ముగించితి, గ్రంథమెల్ల నా

య్యాసము జ్ఞాన, మీరు కని యందలి తప్పుల నొప్పులాగఁగిరి

జేసి నుత్తమకావ్యము ప్రిసిద్ధముజేసి ననుకూలమిచ్చుట

తే॥ కాశికృష్ణుల యవధాన కాలమునను

* వేణుగానమ్ము సత్పాడు వేళయందు

నుండి యానందముం దెల్పు 'నొరిజినాలి

టీ' యదన్నిట నాతండు మీయ దనెడు॥

170

వారే, యీ దక్షిణామూర్తిసేర వాగ్గినది.

క. పురుషోత్తమ దేహస్థితి మరుకమ్ముం దెలుపుమయ్య మద్ధంధంబుకా
ద్వర శారయఁగాఁ జేయఁము పరమేశుఁ డొసంగు నీకు భద్రాయువులకా.

అందులకు బదులుగా నీ గ్రంథకర్త వాగ్గినది:

శ్లో॥ అలకత్యం మ మాశంక్య ప్రేషితం పత్రికా మియాం
దృష్ట్యా సంకోచవా నస్మి యమ్యతాం మందబుద్ధితాం॥

తే. గురుల కాలోగ్యముఖమాటఁ గూర్చి మీకు
వ్రాయఁబోవుచు నుండఁగా వచ్చె శేఖ
యోయి దొడ్డుప్ప! ప్రాల్మాల కుందు నింక
నెచ్చరింపఁగఁ గృతిపటిష్కృతిని గూర్చి॥

శ్లో॥ ప్రేషణీయా బహువారం పత్రికా ప్రేమబోధినీ
చిత్రవార్తా విశేషాశ్చే ద్దాపనీయా ముహుర్ముహుః॥

పరిష్కరణము పూర్తిచేసి యంపుడని మరల నెచ్చరిక:

ధృవకోకిల: వినుము, 'బ్రాహ్మణ కర్తకక్రియ వేదిధంబుల నష్టియే'
యనెడు నీతి నెఱింగియుం దుద కజ్జత స్ఫుటల స్ఫువించు
దనరఁ బీజములెల్లఁ బోసితిఁ దత్ఫలం బొడఁగూడదని
కను, ద్వదీయ దయానువృష్టి సఖా! లభింపమిచే, గటా!

—ఇట్లు సోదరుఁడు, కన్తూరిగోపాలరావు,

* బందరు శతావధా నానంతరమునఁ జెప్పినవి:

నాదెళ్ల పురుషోత్తమ కవిగారు

శ్రీ మల్లెపూవున కొండు మంచినాసన మెందునిక్కుచు మెడమీఁది కెక్కుచుండు
చక్కెర నెన్నుండు చక్కనిచవియుండు నేటనఁబడుచుండు నోటనుండు
నెమలిపించెమునుండు నిరుకువన్నెలనిండు నన్నిటిపైఁ దల నమరియుండు
సొంటిఁగఁగఁగొనుండు చొక్కపుగుణముండునన్ని మందులలోనమున్నెయుండు

తే. తా నల చిలకమర్తి లక్ష్మీనృసింహుఁ
డిట నుపన్యాస మిచ్చుచో నెవరొ కోర
నంది యధ్యక్షపదము నమందముగను
దనిపె నెల్లర నందు నాదరముగదుర॥

171

ఒక్కకోభక కలపేర్కె లెక్కయిది పెక్కులొక్కడ నున్న దేదిక్కరుగద
యిక్కరణిఁ గృష్ణయాచార్య పెక్కువలను జక్కఁగాఁ గాంచి లెక్కింప
నెక్కలఁదియొ !

నాదెళ్ల మేధాదక్షిణామూర్తిశాస్త్రి

సీ॥ అంగ్లేయపారసీ కాండ్ర గీర్వాణ హిందూపాన భావల శాస్త్ర నేర్చి
వరచతుర్విధ కవిత్వాన్నత్యమున గ్రంథముల వ్రాసి యవధానములను దవిలి
యెన్న ముప్పదిరెండు హిందీభాషా శాటకమృల రచించి ఘనతఁ గాంచి
గణించు మాగతి గణితశాస్త్రమునందుఁ బాండిత్యగరిమఁబుఁ బడసి మించి
యలరు శాస్త్రపురుషోత్తమార్యవరునితనయుఁడువిధేయుఁడై యటఁదనరుచుండు
దక్షిణామూర్తిశాస్త్రి వందనముఁగొనుచు కృష్ణయాచార్య కవిచంద్ర ! కీర్తి
సాంద్ర !

సీ॥ సంస్కృతాండ్రకవిత్వ సంపద్విశేషాన్నతిని గాంచి యెంతయుఁ ఘనత మించి
ధారణాశక్తి యవ్వారిగాఁ గల్గి శతావధానంబు నేయంగ నేర్చి
సంగీతపాహిత్య శబ్దశాస్త్రములందు నిస్తులంబైన పాండితి గడించి
తర్కశాస్త్రమునందు ధాటిగా వాదము లొనరించు నన్న ఖ్యాతిని వహించి
హూణభాష నొకింత ప్రవీణతఁగని యార్యసంస్తుతిఁ గాంచు కృష్ణార్య ! నీవు
మా శుకృత విశేషముననుజేసి యటకు వచ్చి మమ్ముల సంతోష వార్ధినిడితి॥

చ॥ అలిత కవిత్వనైపుణి పురాకృత పుణ్యవిశేషలబ్ధమై
కలిగెడి మానవావళికి గానము నట్టులె దుర్లభంబై
యలరడిఁ గొంతమందికినె యట్టివిరెండును నొక్కచోటనే
వలయుట పైన ధారణయు విశ్రుతపాండితి యబ్బుటబ్రహ్మ॥

మ. కవితాధోరణి గాననైపుణియుఁ దర్కంబుండుఁ బాండిత్యముగా
స్తవనీయంబగు ధారణాపటిమము శ్వాహిత్యమం గల్గి, కాం
తి వహింపం గడుదు స్తరంబగును గాదే, యట్టి క్రీకృష్ణయా
ర్య వరేణ్యాద్భుతకాంత మెన్నఁగను శక్యంబౌనె యెవ్వారికిఁ ?

మ. వినుఁడీ సభ్యులు, మీరలెల్లరు గన నివృత్తాంత విద్యన్నికే
తన బృందావన పతనంబునను మోదం బుప్పతిల్లంగఁ జే

తే. మున్నె కూర్పంగ ధర్మసముచ్చయములు
చాయఁగా 'గురుభక్తిప్రభావ' మపుడు
భద్రగిరి రాము దర్శించి వచ్చుచుండ

* నితఁడు వినఁగల్గె 'కృష్ణభారతము' కొంత॥

172

తే. క్లేశ ముద్యోగనాశము నీశని రవి
కష్టనష్టాలు శశి, కూడ నష్టమపతి
న్యాకులభయాలు తాను ని జాంతరమునఁ
గాఁగ రాహ్వంతరము ముందు రాఁగడంగు.

173

సెను దా, గానవధానము ల్విసుత కాశీకృష్ణయార్య వ
ర్ణవి నిరూప్యుని నర్హుఁగతి నిఁకెట్లో చేయ సమ్మానముకా॥

ఉ॥ కావున నోయి పండిత శిఖామణి ! ధీమత కృష్ణయగ్రణి !
ధీవరవర్ణ్యసచ్చరిత దివ్యయశః ప్రతిభాన్వితా ! హయ
గీ॥ పదారవింద యగళీ విలస నృధుపాచ్చూహసా
పావనమూర్తి కైకొను కృపామతి, మక్కుత వందనమృలకా॥

సీ॥ శ్రీధ వాంశోద్భవ ! శ్రీతమర భూభవ నిరుపమ ప్రాభవ నిత్యవిభవ !
భూభూధర గాత్రీ నూరిసంస్తుతిపాత్ర వనజా ప్రస్తుతమిత్ర వాయుపుత్ర !
'భక్తానురేజ్యేయ పటువిబుధజ్ఞేయ హరివరేణ్యాగ్రీయ యాంజనేయ
గంధమాదనధామ గళఖసన్మణిదామ వదనవిజితసోమ కదవభీమ
పరభయంకరవైడువ్య భానుశివ్య భక్తసముదాయసంత్రాత భావిధాత
విజకరాంచితగురుపాద ! నిరతమోద ! సతత మీకాశి కృష్ణయనాటమయ్యు.

* 'శ్రీ' కృష్ణభారత ' కృత్యభినందన సందర్భమందలివి.

కా॥ శ్రీపాదాస్య కృష్ణమూర్తి కవిరా ట్సింహ ! యశోదార ! నా
నా పూర్వాంధ్ర కవిప్రణీత కృతీసంతా నోక్తి సంధాన ధా
రాపుష్టి దెలిగించి భారత మిలం బ్రాగల్భముఁ జూపి తా
రా ! పారీణత సత్కవిత్వమన వర్ణ్యంబొగదా యేరికికా॥

ఉ॥ రాజమహేంద్రపట్టణ విరాజ దనూన యశస్సనాథ నా
నాజన రాజరాజ నృపనందిత నష్టకపింధ్ర కర్తృకం
బోజఁ దెనుంగున న్మరల మానిత్తి వీ విటుపల్క కాడనే
దీపి నేఁడు సార్థక ముద్దివ్య మనగోదయ భాషాశని బ్రతుకా॥

ఆశ్వాసాంతము.

గోమూత్రికౌబంధ కందము.

వినయమునను వినిపింతున్

గోనములుగొని జనులువాగడఁ గొలుపసధారన్

ఘన! మముఁ గనుమని యెంతున్

మనములుగని తనుపవా ! కడమలు వెస జారన్ ॥ 174

విద్యున్మా లాద్యనేక వృత్తకంద రగడ గర్భిత మత్రాక్రీడ.

ధీరత్వంబున్ దేఱన్ దీరన్ దెరువును గనుఁగొనఁ దిరమగుఁ బరఁగన్

శూరత్వంబున్ జూఱన్ జూరన్ మరుచిర కరుణను జూరనగు సరగన్

నూరత్వంబున్ నూరన్ గోరన్ గురుతర మనమిని గొఱతగు మరగన్

జూరత్వంబున్ సారన్ జూఱన్ సరవిని మనవిని జరనగు నెరఁగన్. 175

గర్భితవిద్యున్మాలావృత్తములు.

1. ధీరత్వంబున్ దేఱన్ దీరన్ శూరత్వంబున్ జూఱన్ జూరన్

నూరత్వంబున్ నూరన్ గోరన్ జూరత్వంబున్ సారన్ జూరన్

2. ధీరత్వంబున్ దీరన్ దేఱన్ శూరత్వంబున్ జూరన్ జూఱన్

నూరత్వంబున్ గోరన్ నూరన్ జూరత్వంబున్ జూఱన్ సారన్

గర్భితేతర వృత్తములు

3. ధీరత్వంబున్ దేఱన్ శూరత్వంబున్ జూఱన్

నూరత్వంబున్ నూరన్ జూరత్వంబున్ సారన్

4. ధీరత్వంబున్ దీరన్ శూరత్వంబున్ జూరన్

నూరత్వంబున్ గోరన్ జూరత్వంబున్ సారన్

5. తెరువును గనుఁగొనఁ దిరమగుఁబరఁగన్ మరుచిరకరుణను జూరనగు సరగన్

గురుతరమనమిని గొఱతగు మరగన్ సరవిని మనవిని జరనగు నెరఁగన్

6. ధీరత్వంబున్ దిరమా, శూరత్వంబున్ జూరనాఁ

నూరత్వంబున్ గొఱతాఁ జూరత్వంబున్ జరనాఁ

మ॥ కవిరాట్ క్రిపద కృష్ణమూర్తి యిటు రాకం బొద లహ్వారి గా

రవ భావమృగ నగ్రపీఠమునఁ జేర్చ వృత్తభావధ్యమం

దు, వహ్నిధోరణిఁ జూపి యందఱను సంతృప్తితలం జేసెఁ గీ

రివిశేష మ్మిటఁ బెంపుమీఱ గుణపూరితమూర్తి దైవారఁగాన్

— నాదెళ్ల శ్రీధర దక్షిణమూర్తి కావ్యి.

7. ధీరత్వంబున్ దీరమగుబరంగన్ కూరత్వంబుంజొరనగు సరగన్
గ్రూరత్వంబుంగొఱతగు మరగన్ జారుత్వంబున్ జరనగు నెరంగన్॥
8. తిరమగుబరంగన్ ధీరత్వంబున్ జొరనగుసరగన్ కూరత్వంబున్
గొఱతగు మరగన్ గ్రూరత్వంబున్ జరనగునెరంగన్ జారుత్వంబున్

(ఇట్లొకన్నేని ప్రస్తరింపనగును.)

కందప్రసార ప్రక్రియ.

ధీరత్వంబుండేజన్ దీరకాచరువును గనుగొనఁ దిరమగుబరంగన్
కూరత్వంబుంజాఱన్ జారన్ మురుచిరకరుణను జొరనగుసరగన్॥

(ఇట్లు పండ్రెండు కాన్పింపఁగలవు.)

ఇందలి రగడల ప్రస్తారక్రమము.

ధీరత్వంబుండెరువునుగనుగొన కూరత్వంబున్న రుచిరకరుణను
గ్రూరత్వంబున్గురుతరమనమిని జారుత్వంబున్నరవిని మనవిని॥
తిరమగుబరంగన్ చెరువునుగనుగొన
జొరనగు సరగన్ మురుచిరకరుణను
గొఱతగుమరగను గురుతరమనమిని
జరనగు నెరంగను సరవిని మనవిని॥

(ఇట్లేన్నేని బయలుదేలును.)

వరకవి నాదెల్లనవ్వయ | పురుషోత్తమ
జీవయాత్ర, పుత్త్రకృతత ద్గురుచరిత
దక్షిణామూర్తి రచిత
మాశ్వాసమందిదియె
పంచమహా॥

ఉత్తమజీవయాత్ర

షష్ఠాశ్వాసము

క॥ ఇళ నవధరింపు మీశా! సుకవీశ శరణ్య సద్యశో వ్యాప్తాశా!
సకలా ఘాఘ వి నాశా! యకలంక వ్యోమకేశ! మాత భవపాశా!

స్వాతంత్ర్యోద్యమము

ఉ॥ శ్రీలకు నాలవాల మయి చెన్ను వహించిన భారతంబు గ
గోలు వడంగ నెయ్యెడలఁ గూటికి గుడ్డకె లోటు గల్గుదు
మామల మిదిప్పు డేర్పడిన కారణమేమన, ధర్మలోపమే
పాలనమందు నారయఁగఁ బ్రాప్తము కావుటఁగాక, యేమగు

మ. అని గీతోద్ధరణైక దీక్షితుఁ డనన్యప్రాప్తతేజం. డధీ
త నితాంతాగమ సార సంకలిత విద్య ద్బాలగంగాధ రా
ఖ్య సుతశ్రీక తిలక్ మహాశయుఁ డెసంగం గర్మవీరుండుగాఁ
గన్తు, 'కాంగ్రెస్' రథ మట్టునిట్టు నడపంగా లోక మల్లాడఁగా

మ. అతివాదు వ్రితవాది శేఖరుల నూటాడించి యోడించి, మా
రతు రంగస్థలమందు గోఖలే ముఖప్రారూఢి గూఢం బాస
ర్పు తటి-ముంటినిముంటఁ దీయవలె'నంచు న్నాధనోద్యుక్తత
ధృతిమీఱన్ మితిమీటి వర్తిలుచు సంధింపం బ్రసంగోద్భుతిన్!

మ. అరయం బెక్కురు పట్టభద్రులు సముద్య ద్దీప్తితోద్యోగ సం
భరితస్వాంతులు చింతితార్థ బహుళ ప్రారంభ సంరంభమం
దరవిందాదులు కొంద టుద్ధతులు నయ్యె దేశదేశాలలోఁ
జెఱుంగేర నుపన్యసించుటను గాసిం జెందుటే పాసిగాన్!

కు. పలుదేశముల నాఫ్రికా వలసవోవం గన్నవారెల్ల నీ
చులుగా హింసలపాలు గాదొడగ, నచ్చ నపు బ్యారిస్టరా
నలఘుప్రజ్ఞఁ డనన్యసాహసుఁడుమోహాదాన్ కరంచంద్ గాం
ధి, లవం బద్ది సహింపజాలమిని సాధింప న్నమప్రాంశుతన్ || 6

శా. ఏవ్యూహమ్ము లడంచి జ్ఞాన మెటులేన్ వృద్ధిం గనంజేయ, మా
లవ్యాపండితుఁ డూర్జితమ్ముగను నిల్వ న్విశ్వ విద్యాలయం
బవ్యాఘాత మొనర్ప వారణసిల్లో, నాంధ్రీయ జాతీయతా,
భావ్యంబైన కలానివేశన మిటన్ బ్రారంభమై యుండఁగాన్ ||

దేశీయ విద్యా ప్రాప్తాహమ

మ. గణనీయత్వ మదెందు నెందుఁ గలుగంగా, దేశసేవాపరా
యణతం బూనిక నందనెంచుతఱి, లో కారాధ్యమై యొప్పు స
ద్గణజాతమ్ము కలాదిక మ్ముచితరీతు ల్నీతులు నాప్రీతిగా
గణనం జేయఁ దలంపుమాని యిట సాగ న్నారశాలామిషన్ || 8

శా. ఈప్రాంతంబులలోఁ బ్రసక్తి యొదవ న్నేరాళ దేశీయ వి
ద్యా ప్రాప్తి స్త్యముఁగూర్చిపలుకుటయుబోధల్పల్పటల్సాగ, సూ
త్రప్రాయంబుగ ధర్మమర్మముల నాధారంబులం జేర్చి లో
కప్రాతానా కరంబుగా విహిత మార్గవ్యాప్తి పెంపారఁగా ||

క. స్థాపించి పాఠశాలను బ్రా పేడిది కోరికుండ, బాలు రనేకుల్
దాపునకుఁజేరుకొలఁది న దేవారఁ గఁజేర్చెబీదలీయమినెదియు ||

మ. ఎవఁ డద్దేవలి వంశ్యశిష్యులకుఁ గావింప న్నహయమ్ములక
శివరాము నిజపుత్రీతుల్యు నిగఁగాంచె,దండ్రీ తా నెద్దియే
ని 'వచింప న్వేఱఁగందుదు న్నుతునిపై నేరంబటం చెంత్రీ!' నా
'నవు, ఖా కుద్ధుతివానివల్లనెసుమీ' యం చాగురుం డం చిటుల్ ||

క. చేరిచి కొని నమదృష్టియె యారఁగ
నాంగ్లంబు సంస్కృతాంధ్రగిగింథాల్
నేరుప సలక్షణముగాఁ

గూరుపగణితమ్ము నందుఁ గొన్నిటఁ దెలివీక,

క. వారలలో నర్హతమయిఁ దీరిచి దిద్దంగఁ దగిన తేఱువ కలిమికా
గోరిన కవనవిధానము చేరున గణితాగమమ్ము నియమా
ద్రికముల్ ॥ 13

ఆ. చేయఁ దాను సుతుఁడు చేయింప నవధాన
‡ ముల న టాశుకవనములను చెప్ప
జాతకాంశములను నాతనయుఁడఁ దా, ము
హూర్త భాగ మట్ల యొనర నేర్ప. 14

‡ శ్రీ పురుషోత్తమకవీంద్రులు

నిజశిష్య విరచితఃకవిపురోహితః

వారి 48 వ యేటఁ జేసిచూపిన యష్టవధానములందలివి :

క॥ శ్రీరాజిల్లెడి మోముగల్లు వరదా ! శ్రీ వారిరుద్భాస్కరా !
సారాధ్యారి వశాగ్ని ! సత్త్వ గుణ భాస్వద్రూప పుష్పాంబకా
కారా ! విశ్వ విరాజమానయశముం గైకొందు నీ వెల్లెడకా
రారా నన్నిటఁదేర్ప, రక్షితమదద్రాజా ! జగన్నాయకా !

తే॥ చేయనష్టవధానంబు చెప్పగొప్ప
యంతకును మీ పాపవయసులకు గొప్ప
మీకు నలవడఁజేయుటమిగుల గొప్ప
నేలలేకుండఁబనిలోనఁ దేలటొప్ప॥

శ్రీ మేధాదక్షిణామూర్త్యనతారము

సీ॥ దక్షునియాగంబు దర్శింప సతి యేగఁ దా వటవృక్షంబు దరి వసించి
దేవమునీంద్రులు తేజరిల్లుచుఁ జాట్లు చేరంగ వారితోఁ గూరిమిఁ దగ
నటు సతిమృతవార్త శాలకించుచు జట స్పద్రునిఁ బుట్టించి పగయడంచి
కేవలసత్త్వంపు భావంబు నందుండి యావిధం బెల్లర కపుడు తెలుపు॥
నట్టి యవతారమే దక్షిణాంగుఁ డనఁగ నొప్పు నాతండ్రి జ్ఞానంబు నుదరించె
మాను లది నేర్చి జగములందానియతినెజనులు వర్తిల్లఁ జేయుటల్పానరఁగాదె॥

పరశక్తి — కవిరాజవిరాజితము

గలగలలాడెడి కమ్రపుగజ్జె లటుండ ని నాదమునం బెలఁగకా
బలుపురుభక్తులు ప్రారసనేయఁగ బాగుగవారల కోరికలకా
లలి సమకూర్చెడి లాగది మా కమలంబుగఁ దేలెడి కాన్త్రములకా
లలితపు ని న్నెద నమ్మి భజింతు ఘనంబు యశంబు నాకిడఁగకా॥

శ్రీరంగనాయకస్వామి

సీ, రాముని నింటఁ జేర్పఁగ విభీషణుఁ డేగి సాకేతపురమునఁ జక్క నున్న
రాజ్యముఁ జేయఁ జేరఁగ నేగుమన్న నాతఁడు రామదేవుని విడువనన్న
రంగనాథా ! నీవు రహివెడలితి వైన, శాంజనేయునికృప నాగి తీడ
మమ్ము రక్షింపఁగా నిమ్ముగా నెలకొన్న యట్టి దేవుండవ నట్టితలఁపు॥

కలిగి భజియింతు వెల్లపు కలుషహరణ !
కలుము లాసఁగెడుబాధ్యతకలదునీక
యనుచు నెందఱో నిన్నెంచి యనుసరింతు
కలియుగంబున రక్షించు ఘనుడవంచు॥

శ్రీ జగదురు శంకరాచార్యస్వాములు

సీ, భర్తసంసారపనఁ దాఁ జేయుటకుఁగాను యుగయుగంబులఁ బుట్టుజగమునందు
సీత్యుండంచు రాయెన్నికచూపున శంకరుం డిట్లై నశంకరుండు
తాఁ బరివ్రాజకత్వంబుఁ దాలించి శిష్యు లెల్లరు కౌఁగఁ దా నుల్లసిల్లి
సద్భర్తములు వారి కుద్ధతి నేర్పుచుఁ జరియింపఁజేయుచు సాక్షి యగుచు॥
సకల పరమతముల మోన్చి వ్యక్తముల నిలిపి వానికే దగునట్టి నిర్ణయములఁ
జేసి యీభూమిపై పాటుఁజెందెఁ గాదెనిరయకుఁ దాతనిం గొల్తుఁ జిత్తమందు॥

సుత రచి తావధా నాశుకవితా వితాన గతములు

శ్రీ హరిహరస్తుతిః

శ్లో॥ కమలాస నాదిమూలం కలశ పయోరాశి కన్యకాశాలం
శ్రిత పావనైకశీలం కలయే హృది వై జయంతికా మాలం॥

శ్లో॥ అంది కాలింగి తార్దాంగ రమ్య స్సమేశ్వర శ్చరః
అయం రాశోగ్య మైశ్వర్యమ్ దత్వా పాయా న్యహేశ్వరః॥

మాతృవందనము.

శ్లో॥ శ్రీరమా దూపిణీం భాగ్యసంధాయినీం
భారతీభావినీం సద్యశస్సాధనీం
పార్వతీ దూపిణీం సంపదుదారిణీ
మాతృయేమాతరం ముక్తికౌంతమణీం॥

ఉ. పూతచరిత్రయ య్యురగభూషణు రాణి హిమాచలేంద్ర సు
భాత, త్రిలోకమాత, తత సారసప త్త్రనిభాక్షి నిర్ధర

వాతకిరీట కాంతి యంత పాదసశోజగ నొప్పు గౌరి, సం
ప్రీతి దలిర్పఁ దోడగు నభీప్సితసిద్ధికి ముక్తికాంత గాకా॥

గురు నమస్కారము.

శ్లో॥ ఆంధ్రాంగ్లామర పారసీకయవనప్రఖ్యాత వాగ్వైఖరీం
విద్యద్భిస్తుత బంధగర్భకవితా యోమవిశేషాదృతిం
పూర్వాచారవిశిష్టధర్మపరతాం బైరజ తామార్యతాం
త్వత్కీర్తిపురుషోత్తమాహ్వానగుతో! నాన్యత్రపితృమహే॥

ఉ॥ సత్కులమందుఁబుట్టి విలస ద్గుణసాంద్రతనందినట్టి వి
ద్యత్కవివర్య వర్ణితుఁడు, తండ్రికి నాదెళ్ల పురుషోత్తమా
ఖ్యోత్కల బంధ గర్భ కవి తోన్నతికి న్నిరమూన్చి మొక్కి య
ద్యత్కవితాప్రచార మవధానము నెగ్గఁగఁ గాంతు నీవెనలో॥

సభాభినందనము

మ. కన దంచ త్ప్రీతిభావిభాసిత సభాగ్రాసీనుఁ డద్దేపలి
ప్రణుతానన్య తపఃప్రభావయుత విద్యతోమనాధుండు, పా
వనచారితుఁడు నాయదృష్టమున సంప్రాప్తంబుకొనాట, వం
దన మందింతును దత్తచాబ్జముల సంధానించి క్షీర్నబీడే॥

చ॥ తొలియవధాన మిందుఁ గృతిపూర్వమలైన బుధేంద్రచంద్రులు
జ్వల కవితాప్రభావ విలస త్కమనీయ యశోవికాబులుం
గలుగు సభాస్థలంబున నఖర్వ మదీయ కవిత్వవైఖరు
లైలువడ ధారణాబలము విశ్రుతమై తన రారుఁగావుతకా॥

చ॥ రసమెటులుండుఁగాక, ప్రమరంబగు రమ్యకవిత్వధారతోఁ
బసగలవారియట్టులను బద్యము లల్లఁ గ లేకయున్న సా
మాస మెటో చేయుటాఁడ నిట నష్టవధాన మొనర్పఁ గాంచి సు
తపమును జెంది మీరు ననుభవ్యునిఁ జేయ ననుగ్రహింపుఁడీ॥

పార్వతీపరిణయము.

ఉ॥ పర్వతరాజపుత్రియయి పార్వతి నా జనియించినట్టి యా
పర్వతరాచరాత్మక నసారగృహస్థదళావరక్తిమై
సుర్వీతపంబానయ్యును నయోన్నతిఁ గాలముఁ బుచ్చుచున్న యా
శర్వుఁడు పెండ్లియాడె, స్మరశత్రువికంపిత మానసాబ్జుడై॥

ప్రహ్లాదుఁడు.

కా॥ ఆరక్షోధిపుఁడై యెసంగిన హిరణ్యాకుండు కన్నట్టెడై
యారా! యెంతటి మేటి భక్తుఁ డవుచున్నాఁడనన్యహానిష్ఠతో

ధీరుం డాహరిఁ బుట్టఁజేసి నట కాదే ? కంబముం దద్దిరే !
యేరాజుల కింకనెట్టిరల కి యేర్పాటుకాఁజెల్లునే ?

నూర్యాస్తమయవర్ణ నము.

ఉ॥ చేరెను భానుఁ డస్తగిరి చీఁకటిపర్వను దార లేర్పడెం
బారెనుబక్కు లిక్కులకుఁ బాటులుతీర్చిరి సందె లంత నం
భోరుచాపాళి ముడ్చుకొనిపోవఁగ నందులఁ జిక్కఁ దుమ్మెదలో
జారులుఁ జోరు లందఱును నందుల గొందుల లేఁగ సాగఁగఁక॥

చంద్రోదయము.

కా. ఆసోముండు నిశాకరుండు కమనీయస్వచ్ఛకాంతిచ్ఛటా
వాస క్షీరమహానందనుఁడు, దీప్యవైభవాఘ్నండు. ధా
రాసారాభనుధామయూఘుఁ డవనీవ్యాకీర్ణ సమస్తస్థితి
క్రీడాద్రూప్య విశేష శోభితుఁడు చేరెం బూర్వ దిక్పాలముకా॥

పెద్దనగారి కవిత్వము.

చ. నవరసకల్పనంబులు నవ్య మనోహరవర్ణనంబులుం
గవిజనహృద్యపద్యములు కల్పిత చారు కథాచమత్కృతుల్
చవిఁగొను కృష్ణరాయల ప్రశంసకు నెక్కఁగ 'నల్లసాని' నే
భుని ననమానతం గని కవు లలలూపరె ? వాఁడు నేటికిక ?

బందరునందలి స నాయిపాట.

ఉ. బందరుపత్తనంబున నెఱాసనుచుం దలలూచి మెచ్చ నే
సంచునఁజూ చినం గడఁఫసందుగ మంగళతూర్యశాద మ
స్పందముగా నెసంగెడిని జంగమకోటయ శిష్యుకోటియై
యెందఱో వాద్యకు దృవుల నెన్నికఁ గాంచుట గానసంపదకా॥

ఫిజేలతీఁగలు తెగిన గాయకుమనస్థితి.

చ. సరసతమిల గాయకుఁడు జంత్రము నుశ్రుతి మేళవించి, గా
నరసముఁ జిట్కచున్న తరుణంబునఁ దంతులుసాగి వీడెనే ?
పరసతి యత్కు నందవులఁ బాన్పునఁ జేర భుజంగుఁ దంతలో
విరస మెదో పాసంగఁ గడుభీతిలి కాలికి బుద్ధిపెప్పెనాకా॥

భోజరాజు.

చ. అదిగఱ తెందఱే నుదయమందియ, ట్నాత్రిక్షలంబునందు సుం
పదలకు నాటపట్టయిన భారతభూమిని రాజ్యమేలియకా
బుధజనవండ్యులొను నల భోజమహీధవునట్లు సత్కృ పి
ట్టదమునుజెందిరే ? బుధవదాన్యత నింతగఁ జేర్చి నందిరే ?

‘ప్రాపద్యాః పాండతనయాః’ అన్నశ్లోకమునకు.

తే. ధర్మభీమాదును ల్మృదితనయ లైను
గురును ద్రోపది భర్త లొదురు యుక్తి
రుండు మాత్రము మఱుదిగా నుండఁడు సహ
దేవుఁ డట్టులె కాఁడెపు బావ సతికి॥

‘పాగరు, నగరు, కగరు, తగరు’లఁగూర్చుట.

క. పాగ రుండనట్టితగరును నగరును రాజ్యంబు లేని నరపాలుండఁక
నగరుచునున్నట్టి భటుఁడు తగరునుమీ గోపసుకవి తత్తునతపదపి !

సమస్యాపూర్వుల మాదిరికి.

క. సంయమన ముడుప మేనక సంయోగముఁ గోరి దృష్టి పారింపఁగనే
సంయత గాఢేయాభ్యా (సంయమివరుఁడూఁగెనంట సంసారమునకా.)

ఉ. అంగనఁబాసి రాముఁ డసహాయుఁడుగాఁ జరియింప వాయుపు
త్త్రింగని నూర్యనందనునితోఁ బటనఖ్యము చిక్క మేలుసే
యం గని వానియాచిఁ గొనినట్టి యధర్మ మొనర్చియున్న వా
(లిం గడుబెట్టిదంబగు శిలీముఖ మొక్కటఁ గూర్చెఁబెల్చినకా॥)

క. పలియొడుటఁ దానునిలువం బరకము నవరత్న ఖచిత భాస్వరమలర
న్మతి కింపు విధికిఁ గా, భాప్రతి రయరమున ముప్పుదాటు రంజిలె మోముల్॥

అవధానాంతము.

క. వినుఁ డాద్యుల్ దౌర్భాగ్యమృణివృత్తికి నే నొనర్చిన వధానము ను
దును లోపము లుండిన నుండనొను, త్తిమియింపుఁడఁ ద్యు నతు లర్పింతుకా॥

—♦ తత్త్వతాకాశపురాణకథన సందర్భమందలివి ♦—

క. కర మర్థింపెద నీశ్వరుఁ గరుణామయ దేవదేవు ఘనశశిమాలికా
వరహాసి తానను శంకరుఁ బరమపదావాప్తి గూర్చ భావ మెల్లర్చకా॥

చ. ఇపు డొకకబ్బ మేరు రచింయింపఁగఁ బూనితి కైవసత్కథా
విపులతరప్రభావము నీనులకింపు దలిర్చు నట్లుగా
నపరిమి తాకుధారఁ గవితాదృతిమై, బుధవర్ణలార ! య
చ్చపుఁ గరుణార్ద్రదృష్టుల పృసార మొకింత తనర్ప వేడెదకా॥

అందలి పురవర్ణనము.

క. కల దొకపట్టణం బచటఁ గ్రాలెడి సౌధము లేరునూచినం
దుల యింక నెచ్చటం గనఁగ దుస్తర మంచు జను ల్యచింపఁగా
నలరెడి, నందు నొప్పెడి ధరామరవర్ణలు స్తోత్రపాత్ర ని

మ. అరయ న్నాథుతఁ జేరఁ గాటురికులుం డౌ వేంకటేశుండు, వి
ద్వరసాన్నిధ్యమున న్నధానముల, నభ్యస్తంబుగాఁ జించినా
డ రమద్వేంకటరత్న ముఖ్యులను గొంట న్దా ర్వధానంబు లిం
క రచింపంగను జూపఁ జిల్ల రిగెయోగానందు వాగ్ధారయున్ || 15

శా. జ్ఞానం బన్నిట వృద్ధిఁ జేసికొను కాంక్షం దాఁ గలాశాల, దు
ర్గానాగేశ్వరధీమణి నృహితుఁ గోరాడాన్వవాయుం గనం
గానానూనుఁ డధీతశాస్త్రచయుడై గ్రంథంబు సంధింప ని
ద్దానిం బూని రచింపనయ్యెను బరీధావి న్దురుస్తాపమున్ || 16

నాటక కళావిమర్శనము,

తే. పద్య గద్యాత్మకమ్ములై ప్రబలినట్టి
నాటకాలందు నాట నానాఁట దృష్టి
యూరనూరను సంఘాలు సేరి నేర్చి
యాడఁ దొడఁగంగఁ బెక్కుల నాడనాడ || 17

తే. కొంతకాలము జరుగంగ వింతయేదో
వెడల “స్పర్ధయా వర్ధతే విద్య” యనుచుఁ
బోటికాండ్రయి వెలయింప నాటకాలు
గోరఁ దా నందు న్యాయాధికారియకాచు || 18

మొ ఘనసాండితీగరిమ తో నిలసిల్లుచు శిష్యుకోటికి
నృలిత ఋగ్వేదానులను సామ మధర్వము బోధసేసి, ని
శ్చలమతి కాస్త్రుచర్చలను స్నాన జపాదిక నిత్యనిష్ఠలం
గలుపనిహీనమార్గములఁ గాలముఁ బుచ్చుచు నుండు రంగుఁ, బ్రో
జ్వల దురుధైర్యసాహస లగత్కృతిపూరిత భూరి భూమిమం
డల లగుత్త్ర వంశజులు నైజపరాక్రమ మెన్న నెల్లడు
వృత్త బరిమార్చి శిష్టుల విశుద్ధత నిల్పఁగఁ దోడుగాఁగ, వై
కుంఠా క్రయవిక్రయఁబులను జొప్పడ నెప్పుడు, నోర్చి మఁ జరు
ర్చుల వ్యవసాయకర్మమున దోహద మందుచు నుండురయ్యెడన్ ||

ముగింపు.

క. ఏదక్షిణామ్య కృపచేమిదరి జాక్సిద్ధిఁ గొలిపె మేధాన్యుఁడా
సాధరమతి దయఁగూర్చిన నాదక పురుషోత్తమార్థ ! నకులిత, జనకా.

తే॥ పెక్కు రందలి రాగాల వెక్కసంబు
హవభావాల మఱిపింప నైన తెఱఁగుఁ
బద్ధ్య మౌదాఁకఁ దా నన్యపాత్ర మపుడు
తనది కాదని మిన్నకుండను నదియును॥ 19

తే॥ కూడని వపందుఁ గవిలోటు కొంతయుండ
దర్శకులయేని దాని దిద్దం గనమియు
నట్లు లుండఁగఁ బాత్రంబు లర్థ మెఱిగి
నిర్వహింపమి రసమిందు నిలువఁచెందు॥ 20

తే॥ ఇద్ది యిటులుండఁ గొందఱు ప్రేక్షకులట
'వన్నమో' రని యేదేదో పాడఁగోరి
యంతరాయాలఁ గల్పించు నట్టితెఱఁగు
నాటకోద్రేశ మున్మూలనం బొనర్చు॥ 21

ఆ॥ పల్కునెది రచయిత పాత్రంబుతానయి
భూమికను ధరింప నామెయి నయి
మఱిచి పాత్రధరుల నెఱిగిన ప్రేక్షకు
లొప్పినపుడె రసము లుప్పతిల్లు॥ 22

క॥ అనిమొదలిడి తన యనుభవ
ము నుపన్యాసాలఁ బల్కి ముందిచి సవరిం
చిన నాటకకళ యింపపు
నని బోధలసల్పెనాతఁ డాయాచోట్ల॥ 23

రచనలందలి శ్రోతబాటలు

తే॥ 'వేద' చోదిత పాత్రమై పేరిగాఁడు
దేశధేశాల వెలయ 'గిరీశ' ముఖులు
క్రొల 'సాక్షి'గఁబుట్టి జంఘాలశాస్త్రీ
కాకలా లింక గ్రామ్యుల కాకరాలు॥ 24

తే. కాంగ స్వాతంత్ర్యపథ పురోగాములైన
వంగదేశ 'రవీంద్రు'ల వంశః గాంచి
పూర్వరవివర్ణ చిత్రితంబులను డించి
భావవీధుల కెగుర నుపక్రమించి॥

25

తే. రాచబాటల వీడి యజ్ఞాడఁ గడంగ
నేకలమ్ముగఁ గొంద జజ్ఞాక లుడుగ
నిర్యతిపాస రచనైక నిరతికలుగ
ఖండకావ్యాల 'సాహిత్య' ల్గడలఁదొడంగ॥

26

మ. విపరీతంబుల బాటలం జనుటనే పీఠితు ల్విసాళింపఁ బీ
తపురాధీశుల సన్నిధిం గవులజంట న్రామకృష్ణాఖ్యులం
దపు డుత్పన్నములైన భావములు పద్యవ్యాతమై 'యాంధ్ర'క
వ్యపరాధంబులు'నా బయల్పడలఁ గోపావేశదం బద్ది కా॥ 27

మ. తనకుం దోచినమై విమర్శనము మేధాదక్షిణామూర్తి శా
స్త్రి, నయోద్బోధక ఫకి నెకొన నొనర్చెం బండితాసీకముల్
‡ కని, య 'యాంధ్ర'కవిప్రశంస' యుచితజ్ఞత్వంబును న్యుక్తియు
క్తిని గొండాడుట సంఘటింప ముదమొందె న్నత్ప్రద్యారంబునక॥

‡ 'ఆంధ్ర' కవిప్రశంస'ం గూర్చినవి కొన్ని.

'ప్రథమాస్థానకవులు' 'శతావధానులు'

శ్రీ చెల్లిపిల్ల వేంకటశాస్త్రిగారు, కడియం

...ప్రత్యక్షరమును జదివితీసి. ధార సర్వాత్మనా మీ తండ్రిగారి యందలి
భక్తిని స్ఫురింపజేయుచు హృదయముగా నున్నయది ఖండన విషయకముగు
నెత్తులు యుక్తియుక్తములై కడఁ జక్కఁ గానున్నవి. తల్పొవకవిషయకముగు
పద్యముకూడఁ జాల సరసముగ నున్నది. ఆ పద్యమున వాడినసామెతయేమి
యితరస్థలముల వాడినసామెతలేమి మనోహరములుగా నున్నవి. కవిత్వము
నిద్దుప్తమై సంస్కృతాంధ్రవ్యాకరణముల హద్దుల మీఠకయే యున్నది...

శ్రీ వడ్డాది సుబ్బారాయణుగారు, రాజమహేంద్రవరము.

సర్వసామాన్యముగాని కవనసామర్థ్యమును భగవంతుఁడు తమకుఁ బ్రసా
దించినందులకు దానిని దుర్వినియోగము చేయక కృతజ్ఞతా ప్రకటనార్థ మున

యత్తము గావించి సార్థక్యము నందించినందులకయిన మిమ్ముఁ గొనియాడుచున్నాను.

‘అవధాని శిరోమణి’ శ్రీ కాశీ కృష్ణాచార్యులుగారు, గుంటూరు

మీ పాత్రమును బూర్తిగఁ జదివెడిది. ‘కవిప్రశంస’ అనఁదగు మహామహులయొడ నొరు లానర్చిన యపరాధము చక్కఁగ నిర్మూలించు బడియె. కడు సంతసించితిని.

శ్రీ భమిడిపాటి సూర్యనారాయణ శాస్త్రిగారు, తుని.

తావకీనంబగు ‘శాంధ్య కవిప్రశంస’ నామూలాగ్నిముగ శ్రద్ధతోఁ జదివెడిది. అయ్యది యనర్థశ్రద్ధార కలిగి యతిమనోహరమై తత్కర్త మేధాదక్షిణామూర్తియే యగునని వేనోళ్లఁ జాటుచున్నది...

శ్రీ మల్లాది సూర్యనారాయణ శాస్త్రిగారు, అనంతపురం.

మీ విమర్శమయిన ‘యాంధ్రకవిప్రశంస’ను జదివి మిక్కిలి యానందించితిని. అందును బోధరాజునుగూర్చి వ్రాసినపద్యములు మఱి హృద్యములై యున్నవి. మొత్తముమీఁదఁ గట్టతాళైలియుఁ జాతురియు మీ భావితుకవిశ్వవిభవమునకు నూచకములై నాయెల్ల మలంకరించినవి...

శ్రీ జనమంచి శేషాద్రి శర్మగారు, మహాకవులు, కడప

తమరు కరుణాపరతంత్రమతులరైపంపిన ‘ఆంధ్ర కవిప్రశంస’ యను పాత్రము నంతయుఁ జదివెడి. తమపద్యములు సత్కవిమణి-మనోహృద్యములు.

పూర్వకవులయందుఁ దమభక్తి ప్రశంసనీయము. తమప్రయత్నము కాశ్వతయతోదాయకము. పరులదూషించుటకుం గాక, ప్రాచీనకవులయందు ద్వేషముగలవారి వాక్యములు నిస్సారములని లోతులకుం దెలుపుటకుఁ గాక దమ రారంభించిన యీ గ్రంథము సన్మనోహృద్యము కొదవి యేరనఁగలరు? తమరు ‘పిన్నవాడ’నని చెప్పుకొంటిరి గాని పాండిత్యమునఁ గడుంబెద్దవారలే. మన పెద్దలఁ బోలినవారలే. తమ యీ ప్రయత్నము తమ కనంతక్రేయస్సు నొడఁగూర్చుఁ గాక.

కావ్యతీర్థులు ‘పురాణతీర్థులు,’ కల్కికోట కాలేజిపండితులు.

శ్రీ నేమాని వేంకటనరసింహ శాస్త్రిగారు, బురంపురము

తమరు దయతోఁ బంపిన ‘యాంధ్రకవిప్రశంస’ అను గ్రంథరాజ మందినది. సాంకముగాఁ దిలకించెడిది, మికవితాళైలి మిక్కిలిమనోహరముగా నున్నది. అందలి యభిప్రాయములు పండితాదరణీయములు, ‘కవులయపరాధము’లని పేరిడి హాస్యర సావిర్భావమునకుఁ బాటుపడిరి. కాని హాస్యరసాభాసము కలుగుచున్నది. కవులు విశాయకునిఁ జేయఁబోయి వానరమును స్పృశించిరి.

శ్రీ కేతవరపు వేంకటశాస్త్రిగారు విశాఖపట్టణము.

తమ రంపిన 'ఆంధ్రకవిప్రశంస' అను పుస్తకముఁ జదివితిని. శైలి మిగుల బాగుగానున్నది. విషయము క్లాఘాపాత్రము. గురుతుల్యులును మహానుభావులు నగు పూర్వకవీంద్రులను ధిక్కరించిన జంటకవుల తుంటరితనమును లోకమునకు వెల్లడించి తత్కవిచంద్రుల గౌరవముకొనఁగఁగల మియ్యద్యమమువందనీయమైనది.

శ్రీ జి. రామశాస్త్రిగారు, హైస్కూలు ప్రధానపండితులు, చిత్తూరు

తమరు పంపిన 'ఆంధ్రకవిప్రశంస' అను గ్రంథమును నే నామూలాగ్రము గాఁ జదివి యానందించితిని. అందలిశైలి ధారాళమై యతికఠినంబును బేలంబును గాక, మృదుమధుర పదభూయిష్టమై పండిత పామర మృదయంగమముగ నున్నయది. సమయోచితంబుగ లోకోత్పలఁ బ్రయోగిండుట యెంతయు క్లాఘ్యము. ఇయ్యది పూర్వాంధ్ర కవిపుంగవుల నిజస్వరూపమును బ్రకటించుటయే కాక, వారియెడఁ దమకుఁ గలపక్షపాతమునుగూడ స్పష్టపఱచుచున్నది.

శ్రీ చింతలపల్లి నరసింహశాస్త్రిగారు, హైస్కూలుపండితులు, బళ్లారి

నా మిత్రులును నేనును సాంఠముగాఁ జదివి కడు సంతసించితిమి. తామెనర్చిన యీ కవిప్రశంస యెంతయు సముచిత భంగి నున్నదని భావించుచున్నారము... ఎల్లప్పుటికిని దమకు వైవ మిట్టి నిష్పాక్షికబుద్ధిని బ్రసాదించుఁ గాత మని ప్రార్థించు చున్నాఁడను.

శ్రీ జానపాటి పట్టాభిరామ శాస్త్రిగారు 'అభినవసరస్వతీ' పత్తులు

మీరు చేసిన విమర్శమును సమగ్రముగా రెండుపర్యాయములు చదివితిని... తుంటరి పద్యముల కన్నింటికిని మీ పద్యములు కంటఁగములయియే కానవచ్చెడిని. శైలి శాతకఠినమయి... చక్కని రసపుష్టియు శబ్దాలంకారములును క్లేషలును గలిగి కవికర్ణరసాయనంబై యలరారెడిని. తఱచు ప్రాచీనుల పోకడలు కానవచ్చెడిని... ప్రాథములగు రసవత్ప్రబంధముల మీరు వ్రాయఁగలరని నా యభిప్రాయము.

శ్రీ నాగపూడి కుప్పస్వామయ్యగారు, విద్వద్విమర్శకులు, తిరుపతి

భవజ్జనకుల చతుర్విధకవితా ప్రావీణ్యము గణపవరపు వేంకటకవిప్రసాధి మతోఁ దులఁదూఁగుచు నెంతయుఁ బ్రమోదావహంబైతనరారెడు, ఇక్కలంబు నకు నేతాద్యశ ప్రాథకవిత్వరచనా ధోరేయులగు కవిశాఘులున్నారని మనంబున నిబ్బరంపుట బుద్ధురంబు గదిరెడు.

మీ కవిత్వ మన్ననో, సరసమనోహరంబై యుప్పారెడు. మీ 'హంధ్య

క. వారు నిరుత్తరు లౌటయుఁ దీటుట
నా కృష్ణకవియు ద్వేషం బెందే
నారయఁగ లేనిదాట, వి
చారముఁ దస్మృతికి నందు సమయమునందుకా॥ 29

క. ఆశంసఁ గని ముహూర్త
శ్రీ ప్రాశస్త్య విచారచర్చు' పట్టునఁ గనరా
నా 'శతవధాని' 'రామ' మ
హాశయు నత్యంతమైతి నారయ సుతుఁడుకా॥ 30

ఉ. శ్రీయుత కృష్ణమూర్తి కవిశేఖరుఁడయ్యెడ గ్రామ్యునైరి 'వ
జ్రాయుధ' పత్రికా ప్రకటనార్హ మెదే న్సుతకర్తృకంబుగాఁ

కవిప్రశంసయుక్తియుక్తమైయత్సంత పండితలోక ప్రశంసార్హమైయున్నది మీ
'ముక్తికాంతానుభి' భక్తిరసభరితము మనోజ్ఞమునై యలరారెడు. శ్రీశబ్దరవిజయ
మునకు మీరు వ్రాసిన పీఠిక మీ పాండిత్యవిశేషమునకుం దార్హకమై నిష్పక్షపాత
ముగాను సమంజసముగాను విలసిల్లుచున్నది...

శి గ్రంథకర్త విరచిత జ్యోతిష విషయ విమర్శన సందర్భ మందని
* "కవిసార్వభౌమ" శ్రీపాద కృష్ణమూర్తి శాస్త్రిగారి
'యాస్థానకవి' పదప్రాప్తిసందర్భపుది.

మ. ప్రకటనార్హ వాక్పరిచారముల నాంధ్ర మృతలంబందుఁ గా
ళిక గోత్రం దెనఁ దెన్నిక నృదన నాశ్రీప్రాద వంశ్యుండు, కృ
ష్ణ కవింధ్రుం డిల మన్ని నందురటి, 'వాస్థానంబున' దెక్క నే
తొకఁ డెందుడవునెట్లు ? అన్న, నగునే ? యుట్టుఁత యాఁగిందికా॥

మ. ఇలిహాసులు లవెన్ని యన్నియును దానే పరకా శేష్యుడు, త
స్మతిమన్యుఖ్యునిఁ గాక యాంధ్రమున సమ్యాన్యుండుగా నెంచ, నం
చిత వాక్పరిచర లన్నియున్నఁ గవిశాస్త్రిపాదులే యైనఁ, గీ
రిలి కెక్క, న్మతి కెక్కనానె ? చరితార్థభూత విష్ణుటరుకా॥

మ. ప్రతిభాధన్యు ల్లం రెండతొలిఁ గవు ల్బాసంగనా నేతరుల
వెతకం గృహ్యునిఁడెక్క నతొకని నీ విశ్వభరం గందుమే ?

జేయు మటన్నప్రేరణను జెందిన తత్పుత్రుఁ డంపె నింపు సాం
 † పై యలర నివసాత్ముల నన్నిటి నెంచు 'యశో విహారమున్'
 క. అనరుసనె సాంఘికముల
 నేవే నచియింప నుతుని నెవరోకోరణ
 † భావిత 'దశమగ్రహ తా
 రావళి'ము న్నాస్తిసియుంటఁ బ్రకటన కొనఁగెన్ ||

32

శత కావ్యైకవిధాత, శాంధ్రకవితా సామ్రాజ్య పట్టాభిషి
 క్రతకుం బద్యసహస్ర వప్తిక మహాగ్రంథంబు సంధింపఁగన్ ||

మ. పటు వాక్పాఠిమ మింపుఁ బెంపెసఁగ, విద్యద్వర్జ్య వాగ్దేవతా
 నట నోదీక్షిత సత్ప్రబంధ రచనానందంబు నందించు ను
 ద్భట సత్కీర్తిసుధా నిధానమగు నా ధన్యుఁ గవీంద్రుని వేం
 కటయ వ్యాగ్రతనూభవు నిలుపుట న్దన్యంబు పీఠంబగున్ ||

మ. 'వికృతి' న్నేడిటు లగ్రపీఠమనఁ నీ విద్యావయోవృద్ధునికా
 నుకృతి నిల్పట వైకృతంబునఁ గృతు ల్సంపాదఁగఁ బల్కనో!
 ప్రకృతం బేమవుఁగక, యీతనికి దీర్ఘాయుస్సు చాలోగ్యమి
 చ్చి, కృపాకుండు పరాత్పరుండు మనుచు నిద్ధింప నిష్ఠాధమున్ ||

నాచెల్ల మేధా దక్షిణామూర్తి కామ్రొ

† — † 'తారావళి యశోవిహారము' లను గూర్చి మాదిరికి † —

శ్రీ శ్రీ జయపుర సంస్థా నాథీకులు శాంధ్రోత్కల గ్రంథనిర్మాతలు,

శ్రీ విక్రమదేవవర్మ మహారాజేంద్రులు.

పండితకవి మహాశయా! తారమగ్రహించి యందిన 'యశోవిహారము' ను
 'దశమగ్రహ తారావళి'ని సంపూర్ణముగాఁ బఠించి పరమప్రీతుండనైతిని. అవి
 యతిసమంజసముగ రచింపబడియున్నవని చ్రాయట బాహుళ్యమాత్రంబు.
 అందును 'దశమగ్రహ తారావళి' నామనమును హెచ్చుగా నాకర్షించెను.

శ్రీ రాళ్లపల్లి అనంత కృష్ణశర్మగారు, విద్వద్విమర్శకులు, మైసూరు.

మీ 'దశమగ్రహ తారావళి' యేకకాలమందు నవ్వును విషాదమును గలి
 గించుచున్నది. 'యశోవిహారము' కవితా మాధుర్య పూరితము. ప్రాచీన
 వక్తవైన పరికుద్ధమైనకైలి. ఇది చాల సంతోషమును గలిగించుచున్నది.

అంధ్రభాషాయాపా భూషణములు

సీ. నన్నయ్య మల్లికా నవపుష్ప దామంబు
నెగడింప సోమాసి పొగడదండ

యెట్టిన్న నడుమను హేమపుష్ప మమర్ప

నాచనసోమన్న నాగమల్లె

శ్రీనాథ కవిరాజు చేమంతి బంతులు

పోతన్న మాలతీ పుష్పచయము

నలసాని పెద్దన్న చెలువమైన గులాబి

కృష్ణరాజేంద్రుఁ డాఖేటమాల॥

తే. తాను దిమ్మన పారిజాతముల గములు

సూరకవిమాళి పున్నాగ సూనతతులు

తనరఁ గూర్చంగ మూర్తి దొంతరహసంతు

లలరుజొంపాల నింప నీయాంధ్రజనని॥

33

సీ. కంజాత కుముదాచ్చ కైరవ కల్తార

కుటజ కురంటక కురవకములొ !

మందార కరవీర సందోహ కేతకీ

పూతి కాష్ఠాకర వ్రాతములొకొ !

హటక శివమల్లి కాంగారవల్లికా

శల్లవ ప్రోల్లస ద్వల్లరులొకొ !

పంజల మంజరీ కింజల్క సంజాత

పుంజీభవ ద్రమ్య పుష్పచయమొ !

తే॥ పాదపూజల నర్పింప వారువీరు

గుప్ప నిర్గంధ కుసుమాళి కుప్పలువడ

నందు నైట్ క్విన్ను డేక్విన్ను నందములన

గుడ్డపూవులు కాగితా ల్లోడవనఁగ

మునుఁగఁ జొచ్చిన వీనిలోఁ దెనుఁగుతల్లి॥ 34

బంధగర్భకవితాసంధిత్స.

సీ. సుకర లబ్ధంబుతా వకుళంపు నికరముల్

దండలుగాఁ గట్టుచుండు నింకఁ

జిత్రవర్ణానేక శృంగారగుచ్ఛంబు

లోపిక దీపింప నొప్పజేయు

నెవ్వనికందని వెవ్వేని తానంది

కొని పుష్పమాలిక ల్గూర్పఁదొడఁగు

మాకంద మిదియన నాకంద మందందు

† సంధించు 'చారామ సరణి' నింపు॥

తే. నింపు సొంపులఁ దొలికింప నివతళింప

* సంపదలఁ బెంప నెనయు కృష్ణాసృవంతి

తుంపురులఁ గప్పి యర్పింప జొంపములుగ

ను త్రముల కాను భవుఁ జేర్పనందుఁగేల॥ 35

సీ. సాధిత షట్కిరీయా సహిత ప్రాణాయామ

కలిత యోగాభ్యాస విలసనములు

ఘనపాతితను జెందఁ గనుపాటును విలోమ

పత నాక్షరజ్ఞాన పాటవములు

పల్లవి నటునిటు పాడుట ల్గుటల

తరబడిఁ గావించు తానగతులు

గంతలపందెము ల్గరిడీల చందముల్

త్రాటిపై నడకల వాటములును॥

† (అట+అందము) అనునర్థమున 'అరామ' మై, కందపద్మార్థముందు 'రామ సరణి' కాఁగా గ్రంథమంతయుఁజతుర్ముఖి కందములతోనే కీర్తనామంగూర్చిన షట్కాండముల కథ నీ క్రితమునాఁడైతమ కవింబుగఁ జూపినది.

* తత్కృత 'కృష్ణానందీయాచార్యు' స్మరణము.

బంధగర్భకవిత్యవిలసితములం గూర్చి

శ్రీ శ్రీ విక్రమ దేవవర్మ మహారాజేంద్రులు, విశాఖపట్టణము.

కవివర్ణనారా! మిగులగృహభార్యకముగాఁ బంపించిన 'చతుర్ముఖి

తే॥ నెట్లా బంధగర్భ కవిత్వ మట్లె యొరుల
కబ్బురం బిడునంతగా హర మిడమిఁ
దా నెఱింగియుఁ జిత్రతాత్పరము'ల
'మల్లికార్జున సంస్తుతు'లల్లఁ గనెడు.

36

కందపద్య రామాయణము' చిత్రకంద రత్నాకరము' 'శ్రీ మల్లికార్జున శతకము' ను బఠించి కడు ముద మొందితిని, అవి చిత్ర కవిత్వ భరితములై యు నాతికఠిన ములై పాఠక చిత్తముల నాక రించుచు నాంధ్రసాహిత్య సరస్వతీ కంఠమందలి ముత్యాల సరములు వోలె నొప్పించున్నవి. వాని రచనకైతా మొందిన శ్రమమునకుం దగుఫల మీలోకమునం దమరు కొరకున్నను బరలోకమున లభించుట నిశ్చయము.

శ్రీ) రాళ్ల పల్లి అనంత కృష్ణశర్మగారు, మైసూరు

శ్రీ) పురుషోత్తమ కాశ్మీగారి గ్రంథములు వారి యపూర్వమేధాశక్తిని చాటుచున్నవి. ఈ కాలమం దింతపరిశ్రమ కొచ్చి చిత్ర కవిత్వరచనకుఁ బూను కొను వారును, పూని నిర్వహింపఁగల వారును అరుదు.

శ్రీ కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారు 'విమర్శకాగ్రేసరులు' కాకినాడ

అర్యవర్యా! మీరు దయతోఁ బంపిన రెండు పుస్తకము లందినవి, చూచి యానందించితిని. 'మల్లికార్జున శతకము' మృదుమధుర శైలితోడను సద్భావములతోడను బ్రస్తుతకాల సీతిగతులఁ దెల్పుచుఁ జాలహృద్యముగా నున్నది. 'చతుర్ముఖి కందపద్య రామాయణము' చిత్రకతుల వలరారి మనోహరముగ నున్నది.

శ్రీ) కూచి నరసింహం పంతులుగారు, పితాపురము

కవిపుంగవా! తాము దయతోఁ బంపిన చిత్రకంద పద్య రత్నాకర' మందినది. ... శోభిమణి తోగ పడితుండనై యున్నప్పటికిని వచ్చిన వెంటనే పుస్తకముఁజదువ నారఁభించితిని. ద్విత్రి చతుష్పంచస్రాస పద్యములు మిగుల మనోహరములుగా నున్నవి. నుప్రసిద్ధాధునిక మహాకవి వయ్యలరగు మీ గర్భ బంధకవిత్వ మద్భుతావహము.

శ్రీ కొత్తూరి వేంకటశాస్త్రిగారు. కాపవరం

గురు వర్యా, తమరు దయతోఁ బంపిన 'మల్లికార్జున శతకము'ను చతుర్ముఖి కందపద్య రామాయణమును వందన పూర్వకము గాఁగైకొని చదివితిని. మధిష్ఠాదయంగమముతో, వానియందలి గర్భకవితా నిర్మాణప్రాధియూ, మల్లికార్జున శతకములోని ప్రస్తుత కాలసీతిని దెల్పు వివిధాంశ వర్ణనములును స్తోత్రపాత్రములై

క॥ ఆమ్రేడిత సత్కీర్తిని ధూమ్రితఁ గనమిని 'సరస చతుర్విధ కవితా
సామ్రాజ్య ధురంధరు'లని కమ్రిత యందెంచు విబుధగణ్యులు
వాగడక॥ 37 :

మ. ధర విద్వన్ముఖ లీషణత్రితయ జేత ల్కౌశ్యమార్ద్రక సు

స్థిరు లయ్యు న్భవదీమ సత్కృపను సాధింపం బ్రయత్నింప మా
సరులే, మానరు లేసమర్థతల నెన్న న్లేమ, లేమా! భవ
త్కరుణాదృగ్భవ మోహవాశముల లోఁగంగా, యశఃకామిసి!

యన్నవి. 'గిట్టుబాటుం' గోరని తమఘనకృతు లీశ్వరామగ్రహంబున నమృ
తోత్పాదకంబులగుఁగాక.

శ్రీ కలువలపల్లి రంగనాథశాస్త్రిగారు, ఏలూరు

కందగీతగీత చంపకములు

విను పురుషోత్తమ! కవనవిద్వర సీతకంబుఁ గంటిఁ బా
వనచరితా! నుధీకవి! భవాద్యకు నేయెడఁ గానఁ జూపె, యీ
పని ధర నిట్టలం దివిరి బాపురె! యన్యఁకు దీర్పలేడు, బు
ద్ధిని దలఁప న్మహాచతురధీనిధి! దిట్టవు జాణ పీవెకా॥

గీ. చిటుతప్రాయము నుండియుఁ జిత్త) బంధ గర్భ కవితా వినిర్మితఁ గౌశలంబు
బుద్ధి బల్మ గడించిన ప్రాడ పీపు పూరుషోత్తమకవి సీతుఁ బోల్కియెవడు ?

మ॥ కవి యొక్కొక్కఁడు తారచించెడు మహాకావ్యంబునం గోవిద
సవనీయంబుగ బంధ ముఖ్య కవితా చాతుర్యముం జూపున
ప్రతి విచిత్రార్థము ప్రాయఃబద్ధములు రెండో మాడొ, యీ నారయకా
లవలేకంబు శ్రమంబులేక కృతి యెల్లనల్ప దోషకృత!

హిందూ సుందరీ పత్రిక, కాకినాడ

1 చతుర్ముఖి కందపద్య రాయాను 2 మల్లికార్జున శతకములను గృత
జ్ఞతా పూర్వకముగా నందుకొని సాంకముగా పీక్షించినారము.

అధికారములు అసాధారణములు నగు నిట్టి గ్రంథములఁ గాంచుట
దియే ప్రప్రథమము... ఆరచనానైపుణ్య మా కవిగారికిని, నారి కట్టి మేధాశక్తి
నొసంగిన పరమేశ్వరుడగు నదక్క నితరులకు బోధపడదు... అది. యనుమాన,

మ. స్థిరలో నన్యము సర్వ మస్థిరము, సాధింపంగ నీ పాత్తు ను
స్థిరతం గాంచగనౌ నటంచు, మది నాసింప న్నినుం జేరజూ
తురు మిన్న, జ్ఞు లెన్నఁగా గరిమ మొందుం దారు గన్నారలై
న, రమ ద్వైభవ మొచ, నీయది యనన్యంబౌ, యశఃకామినీ!

ఉ. పైర విహార ధీర, వయశం బిలఁదేజము నంధ మట్టులే
సారెకు వెంట నటఁ గొనఁజాలును వర్షుల నెం, దనర్హు లే
సారఁగ, నంధతాప్తి నయశః పరికల్పిత కల్పిషోద్ధృతిఁ
జారుత నెందుఁ గందునౌ, యశంబ ! నిజం బదనన్య వేద్యమా.

ఉ॥ ఏయెడఁ దేటతెలులనె యింపులుగులఁ- లగించుకూర్పు సాం
పై యలర న్వచోనిచయ మందపుఁబొందిక నందుచందముం
బాయమిన్ నొప్ప నొప్పయిన వర్జనము ల్గ్రసముప్పతిల్ల, జా
తీయము లెన్నొసామెతలుఁ దియ్యఁదనంబును జెంపు సేయఁగన్॥

మ॥ పదపద్యమ్ముల గద్యసంతతులఁ జెప్ప న్నేర్పియు వ్వాన్యసం
పద పెంపైతగఁ భాతకావళి దన్మంజులి తత్తద్రసా
స్పద భావోదయ నీచికానిచయ సంచారంబునం దద్యుత
ప్రద బంధంబులు గర్భసంధు లన్నగ్రావంబు ల్పుజింపంగనెన్॥

ఉ॥ ధారకుబంధకమ్ము కవితారుచిరత్వపుఁ గుండకమ్ము, నా
నారన భావ బంధుర కనత్కమనీయత కంధకమ్ము, వి
స్తారనిబంధకమ్ము, కృతితంత్ర గుణార్పితవందకమ్ము, వి
స్ఫారవిహారనందకము, బంధము భాషకుఁ దుందకూపినాన్॥ 43

పాండిత్య సమీకృత మనియు నద్యుత పరిశ్రమ ఫలిత మనియుం జెప్పక తప్పదు. శైలి సరళమగుఁ జౌధముగా నున్నది. ఇది యమానవ పరిశ్రమ యనక తప్పదు. అమాయా జ్యేష్ఠపూరితులు నాత్మభియాసులు నగు వారవరైనం దక్కఁ గడమ పండితులైనవారవరైన నను వీనినిగూర్చి సంతసించి ప్రశంసించు తుండరని మా యభిప్రాయము... ఇది నేటి కవులకు మార్గదర్శకము. ఇంతకంటె నీ కవిగారిని గూర్చి ప్రశంసించుటకు మాకు శక్తిచాలలేదు.

చ. ఎఱిగియుఁ గీర్తికాములయి యొందఱు సంధితశేముషీ విస్మ
త్వర నిజవైదుషీ వ్రకట బంధుల, భారవి మాఘ ముఖ్య భా
సుర కవితాధురంధరులఁ జూడము ? కుండనమందు నందు శి
ల్పరుచిత్రం బరఁగు వైఖరు లింపవునట్లు వారికౌ॥ 44

భక్తిజ్ఞాన మార్గ ప్రతిపాదకత.

చ॥ మతమున బ్రాహ్మమై సమతమానని వేమురి రామకృష్ణరా
డ్వితతగుణోదయుఁ డొకట వేడఁగ నెల్లరుఁ బాడ నెయ్యెడఁ
హితమవునట్లు ధ్యేయ మెదియే స్మరిపోవ ననామకంబుగాఁ
గృతిశతకంబుఁ బల్కెఁ, దులకింప లగింపఁగ గానసంగతుల్॥ 45

క॥ పరమశివేంద్రసరస్వతు లరుచా సద్యుక్తి నెంచి, యష్టావక్ర
స్థిబోధలఁ దెలిఁగింపంబురికొల్పుటనట్లానర్చె బుధహిత గతిగా॥

క॥ తానెల్లు ధర్మచింతన మే నెఱపి శివాలయంబు నేర్పడఁజేయం
గానొటను ధార్మికు లా పూనికవర్తిల నెందుఁజ్రోతాహకుడై॥

క॥ తనరం దమ్మనపిచ్చయ యనుధార్మికుఁ డిచ్చిపోవ నాస్తియదెల్ల
న్వినియోగము ధర్మార్థముననుబరదత్తానుపాలనంబితఁడొప్పె॥

క॥ కట్టించెను దేవళములఁ బెట్టించెను బాఠశాల వెలయు న్నత్రి
బట్టలె గోగ్రాసమిడ న్నెట్టించె దదిచ్చ మెయి నెనిర్ణీతముగా॥

క॥ ఆగుళ్లలోఁ బ్రతిష్ఠలు వేగం గావింపఁజేసి విధివిహితముగా
సాగింప నుత్సవంబుల నేగెం బలుసారు లూళ్ల నెందెం దవికా॥

ఉ॥ ఆసమయంబులం గొన నిజాశ్రవవర్గమునందుఁ జేరి వి
శ్వాస మెల్లఁగా మెలఁగు సద్గుణుఁ దమ్మనరామకృష్ణయా
ఖ్యాసముదంచితం గనిన గాసిని దోడయి యొప్పు “ధార్మికో
ల్లాసిని” నెంచె దాఁ బ్రతిఫలంబు రవంతయుఁ గోరకుండఁగ॥

చ॥ అకలుషవృత్తి నాశ్రయము నార్తుల కీయగఁబోయి వ్యావహారికములఁ దాను జిక్కికొనఁ గొక్కొను సప్నపుష్కరి వారిదై తికమక లందఁజేయ వెలితి నురుఁ డందకయుండ, నుండ కోరక యగు రామకృష్ణునిఁ గంబుఁ గృతజ్ఞత తోప నెంచెడుక॥

పరోపకార పారీక్షిత.

ఉ॥ ఈపుడమి న్జనిం గనిన యేతఁడుగాని పరోపకారచింతాపరుడై మెలంగెడుఁ గృతజ్ఞుఁడు తానవు నందు నాతఁ డాయాపురుషు ల్బ్రశంసలకు నర్హులుగా నిటువెల్లడించి తా నాపదలందు నెందయున నాదరు వయ్యెడు నేరికేసియుక॥ 53

మ॥ ఇఁక శిష్యాదుల మిత్రసంతతులఁ దా నెంచెందుఁ దోడైన పూనిక యున్నంతకే కా కనంతరము సంధింపం దదీ యాత్మజాళికి సంబంధికు లేరికైన నిల నిల్పె న్దీపము ల్పెక్కునా నకలంకంబగు తద్ధృదంతరము వేద్యంబా జనాదర్శమై॥ 54

మ॥ త॥ వావిలాల శివావధానుల భ్రాతృనత్నల తాప్తిమైనే విశేషపదస్థిత లన కెట్లు తోడ్పడఁ జూచినన్ జీవితాంతము నన్వహంబును జేరఁగోరఁ డెదేనియున్ భావితాద్వయభావ సంప దుపార్జిత తోర్జిత సన్మతిన్॥ 55

పారశంక్రమ నిరసనము

క॥ తననుతునకు నుద్వోగము లనువుపడంగా శ్వవృత్తి నందందగదంచనిశంబును బోధించుచుఁ దనియంగలయదియచాలు ధనివౌదనియెన్॥ 56

క॥ తనజాతకమున భూఫల మనుభూతికిఁ దావులేమినా బాల్యముగా మనుగడ కాయాదేశము లను బాల్సేవేనొ పడినలాగేయియినన్

క॥ ఒకటికి లోగనికరణి మ నికిగంపస్వతంత్రఫక్తి- నెగడినదనుకన్
బ్రకృతుల వికృతులు పొసంగం బ్రకటం బదికాకమున్న
వదలితి గదవే॥ 58

క॥ నలుగురి కాదరువై తగఁ బలుపునకు నివ్వద్యంగఱపబాగా బాటన్
గుంపతులని జను తెన్నంగ నిలిపితి నీ పాఠశాల నీకొఱకెనుమీ॥

క॥ సాగించికొందుగా కిది యాగిన భూలబ్ధఫలము వ్యాపారగతిన్
రాగలయది నీకోటిని బాగుగఁ గాన్పించుఁగాన వల దొరు
గొలువన్॥ 60

క॥ అని మానిపించినప్పుడు తన కెట్టులదోచుఁగాక తనయుఁడు పిత్ర
జ్ఞ నెఱపనిశ్చయంబుంగననొటయెమేలటంచుఁడకవియుడిగెన్

ఉత్తమగురుత్వము.

క॥ గురుపదములనుగుపదములవఱలంగాశిష్యతలుప్రాప్తానుస్మృతిన్
దరిఁజేరఁచు పృథిఫలమును సరవిం జేకొనుతలంపెసంగదొకింతేన్.

క. ఎందఱో నకీళ్ళు శిష్యులుకొందఱుమునిసిబులు జడ్జికూడంగఁగా
నం దలనిడుమోలు'కనకసుందరము'క లెక్తరయ్య సుగుణాకరుడై॥

క॥ ఎందుఁ గృతజ్ఞుడౌచు నమందపు గురుభక్తిమేఱయ మానితగీతా

* సుందరకాం డాంధ్రీకృతులం దనరిచిభక్తిసూత్రలాలసుడయ్యెన్

* శ్రీ నిడుమోలు కనకసుందరకృత గీతారంభ గురుపూజ.

క॥ పదియేడ్లపు డే నాంగ్లము చదువఁగ నానిందిపోయి జన్మాంతరసం
పద నాదెక పురుషోత్తము పదసన్నిధిఁ జేరి సత్యపథమును గంటి

గీ॥ కవివరుఁడు, బోధకుఁడు దీనకల్పకంబుజ్ఞాని, వ్యవహారదక్షుఁడు, జ్యోతిషికుఁడు
ధర్మశాస్త్రజ్ఞుఁ డుత్తమాత్తముఁడు వైద్యుఁ డర్చనీయుఁడు సర్వభూ
తైకహితుఁడు॥

॥ భావనిఁగనఁగనె కవితా భావనమగు వాక్కుటంచుఁ బలుకుట కథయా
నేఁజదువ గురునిఁజేరఁగఁదాఁ జెచ్చెర కవిత్వమైవ దధ్యం బిదియా॥

క॥ కవితాకల్పప్రతిభయు కవపూజానియతి ధర్మశీతమగు సం
స్తవనీయ కథ్యమార్గ ప్రవర్తనము గురునియందుఁ బ్రకృతముగాన్॥

గీ॥ దెబ్బదైదేండ్లు కీర్తిగడించి పుడమి నూటి కక్కుడుకృతుల నీరాడకొనక,
కోటికి న్నిచ్చిన నునీతి గుచ్చములిడ కక్క రాలి దివ్యజ్యోతి ప్రసాద్యు॥

క॥ ఆసుకృతిని, బురుషోత్తమ భూసురమణి నెదను భక్త బూజి ది, మధ్య
ర్యానను, దలంతు. శాతని లో సంగతిగన్న గురుడు లోపించునొకో !

గీ॥ గురుడుచనినను సుతుని నన్తార్పియేగె వరమతిహితమ్ము సెప్పితమ్ము నమూడు
శాకృతుల దప్పలనుదిద్ది నన్నుదిద్దు దక్షిణామూర్తికి వికీ వందనము కడగ

క॥ ఈ పాత్రముఁ గడనోపక దీపింపఁ బరిష్కరించి, ధీమణి హితముకా
మాపింప వ్రాసుధామిక నాపై దయఁగాదె దక్షిణామూర్తిబుధుల్,
గుంటూరు జిల్లాకలెక్టరుగానుండి ది 13-7-1950 న నస్తమించింపుడు
గ్రంథకర్త వ్రాసిన “సుందరోపరాగము”

క॥ గురులకుఁ బురుషోత్తములకు గరువంబుగురార్పు శిష్యగణమున మనీయై
పరఁచు నిడుమోల్ కనకసుందర మనెడకలెక్టరుండుయ్యో ! తరలెనె దివికిన్ ?

క, కనకమె నుందర మగునే? కనకము లేకున్న నగును గద సుందరముకా
గనకము సుందరము నృచ్చున కింకె గనమయ్య కనకసుందర మగకా ॥

క, ఆనుపమ గుణాని యాటను గనకం బన పార్థకంబు కాంగలెగదా
ఘనుపరిగా మననీయక కనకము దిగమింగి నా వే ? గర్తపురంబా !

చ, విను నెవరేదిపల్కిన, బోవేచనముం బొనరించి యంత నె
మృతమున శేషియోగ్యుగు మార్గముగాఁ బొడకట్టు, దాని నే
యనుసరణం బొనర్చెడు, రవంతియు గర్వమెఱుంగఁ డయ్యయో!
గొనయలరావు బీదలము శోభుడ మేమిటు సుందరాహ్వయకా॥

మ, సీర నేదైనను నసీరంబ యని తా దేవాలయం బంచెనో
పర మోత్కృష్ట గుణాప్తి మెచ్చి హరుఁడీభాగ్యంబుఁ గల్పించెనో !
సురలే యెన్నుకొనఁగ మాకనకము స్తుత్యుం గొనం గల్గెనో !
గురుపూజ ల్పచరింపఁ దత్పదము దక్కుంగొన నిట్లయ్యెనో !

ఆ, వికృతిగాక ‘వికృతి’ సుకృతులు దక్క నే? ప్రకృతి ధర్మ మైన వికృతియకు
నూత్రింపం క్రి, గీత సుందర కాండముఁ గనులఁ దుడవఁ జదువుకొనఁగనిడతే !

ఆ, ఘనయశుండు మించి జనమంచి శేషుడై యరుగుమండ నుత్తరాయాంబు
శాగనొల్ల కిందు నధికమా శివరాత్రి యందు దివికినాగ సుందరకవి

ఆ, వారి నేలుమయ్య వైకుంఠపురవాస! సత్వమూర్తులైన సత్పురుషులు
నీదులీల లొకఁడు నీగీత లొక్కఁడుఁ బలుక నాత్మకాంతిఁ గొలుపవొక్క!
నాదెళ్ల మేధాదక్షిణామూర్తిశాస్త్రి.

మ. హరివంశీయుండు నాగభూషణుండు ప్రఖ్యాతైకవాగ్దేయకా
ర రమద్రత్నము జంత్రీ గాత్రీ విభవ ప్రాగ్భరుఁ డధ్యాత్మత
త్వ రహస్యాగమవేది శాఙ్కరగురు త్యాగార్య తత్తత్కథా
చరణోద్దీప్తయసుండు కొల్పెడిని శిష్యవ్రాత గణ్యుండుగాఁ॥65

ది 22-10-32 తత్సమ్మానసమయ గురుసమసాకరము

మ॥ లెలుగు స్సంస్కృత మాంగ్లవాఙ్మయము హిందీభాష సాధించి, యిం
పులు గుల్కంగఁ దెలుగు కబ్బములు క్రొంబూఁదేనియ ల్రాలుకై
తలు హిందీ స్వరచించు సర్వముకళాతంత్రాత్మ నాదెల్ల సం
శ్యలాలముం బురుషాత్తము పురుషు నన్నీచుఁ గీర్తించెదఁ॥

శ్రీ గురువరాశీస్సు.

ఉ॥ శ్రీహరి సామభక్తుండు చక్రకృతత్తుండు, పిన్న నాఁడె ని
ర్వాచకుఁ జేసి తండ్రినన, భ విఫలానుగుణైక పాదనో
త్సాహము తోడ్పడెం, దెలుగు సంస్కృత మింగి పు, గానవిద్యతో
న్నేహమునంది వర్ణించు శ్రేష్ఠతఁ గూర్చు గవీశ్వరుండునై
యైహికకీర్తి కిన్నితగ, నప్పరతత్త్వ రసానుభూతికా
నూహను, మూడుభాష్యముల నోరిమి గూరిమిమీల నేరిచెకా
మా హరి నాగభూషణుండు మాన్యతఁ దుల్యజరాలి నందు, సం
దేహములేరు, కాదనఁగఁ దెంఁది యే దొనగూడు యోగ్యతా
కామాళికంబుఁ గన్నపుడుఁ బైఁగను బ్రీతయ నైనచుపు, నా
వాహితులై సభం దనరుప్రాజ్ఞులు మేలులు మాదృశాప్రసం
దోహముఁ గూడి, తృప్తిపడి దోహలి యీతఁడు, చెల్లని ద్రటం
చీహుఁబల్కి, దీవెనల నిచ్చెద మెచ్చుగ మెచ్చె నిచ్చులన్॥

తెదురుపుత్త్రకృతాభినందనము

ఉ. ఉర్వి సుఖానుభూతి కను నొజ్జగ నాతర నాదరూపమై
పర్య నశాదియై వెలయు బ్రహ్మ ముపాశ్చ మహాండద్వైతముల్
సర్వవరాచరంబుల నెసంగుట, రాగమువృద్ధియయ్యె, గాం
ధర్వము పేర్కొ గంచె బ్రథితం బిదికా దె జగదితంబులన్?

మ. హరి, వంశంబున, నాగభూషణుండు, స్మర్యంబందొగిన్ జంత్ర గా
త్రీరమ ద్విభవమందనై, యాధయ సందర్శంబుఁజేసారమిన్॥

శా. ఏ ప్రాకృత్కృతివల్లనో దరిసి తా యెందోదు నభ్యస్తవి
ద్యాప్రావీణ్యులు వేనవే లపుట కాపై యుంటః దా రేకల
వృషాయు ల్మఱికొంద తెన్న గురువర్యత్నంబు సద్వర్తనా
దీప్రామాణికతాప్తి రూఢముగ సంచె న్నూరిబృందంబులకా॥ 66

నిష్కామ సంఘ శేవనము

నీ వేదవేదాంగాబ్ధి వీచినట దీవ
రాగ్రేసరు ల్పైక్కు రర్థవాంఛః
బసవద్యగద్య సంపద్వైదుషీశిల్ప
క్తిరితు ల్కృతిపరిష్కృతుల నంద
న్యాయవా ద్యధికారి తాది ఘనోద్యోగి
తతులు జాతకముహూర్తముల నరయ
ఘనవణి గూఢప బంధునికాయ మవిగాక
క్రమముగా ధర్మమర్మములఁ జెలియ॥

హరివంశంబున నాగధూపణుండు, స్తుత్యప్రక్రియ స్తోత్రగా
త్ర రసజ్జత్వ మెలర్ప శేర్పడె నహా! ధాత్రిస్థి శిష్టిమికా॥

మ. ములిపాత్రుండయి గాత్రపాటవమునందు న్నా ఫిజ్జేల్కలసం
గృతహస్తుండు 'తియక్కాడి క్కవలపూర్ కృష్ణయ్యయం' బేర్కొనన్.
జతి, నాంగ్లంబునఁ బట్టభద్రుడయి ప్రసానక్రియంబుండఁ బాం
దిలిఁ గాంచెం గవియయ్యు నీతని కిల నీ పివ్వనిం జెప్పుదుకా?

శా. గానానందరసంబుగ్రోలి తనియంగా గాయ కాసికముల్
తానంబం దను రామనామమునఁ బాదాత్మ్యంబుఁ గూర్చు 'నన్యమా
నానా ముత్తమకీర్తిర' స్తన, ననన్యా దృక్కల్లాభిజ్ఞతనీ
దా నాంధ్రావని 'ధూమం' బవుటఁ గాదా! కల్లు సమ్యానముల్॥

శా. ఏరాము స్త్రుది వాక్కునం గృతుల ధ్యానించు న్నుతించు న్నకం
బారాధించునో నాగధూపణుండు ప్రత్యక్షం బతఁడోచు 'నీ
* తారాయకృతి' నీయలంకృతిని సంధానించె, నా త్యాగరా
జారాధ్యుండు తను స్థనించుకృతి కిష్టార్థంబులం గూర్చుతన్॥

* మరా (తత్సన్యాసము శ్రీ రాక్షభండి వేంకట సీతారామకృష్ణ కాశ్యప
బర్హత్స శోభిత మనియు స్ఫురణము)

తే. నెవరు జరిజేర నాదరం బెనయ నిడుచు

* నోర్పుమీఱంగఁ దప్పెల్ల నొప్పొనరుచుఁ
దమలమే న్గొనక గ్రహచారములఁ దెలుపు
నమలబుద్ధిని శాస్త్రదృష్టములఁగొలుపు

67

చ॥ వయసునఁ బెద్దలేయైన వచ్చినవారలు పిన్నలైన, నెం
తయు ధనసంపద న్గనినఁ దారు దరిద్రత్తఁ గంద్రుగాక వి
దైయు నధికారముం గనిన, దేనినిఁ గాంచని హీనులైనఁ దా
నయము నయంబుఁ గొల్ప నరయండు మది న్నవమేని భేదము॥

సీ. అవధానములయందు నాయాయిసభలందు
నగ్రాసనాధిపత్యము వహింప
నఖిలసాంఘికములం దాయాకళలయందు
భక్త్యాదులందు నుపన్యసింప
నాగమోదితములం దాయావిధులయందు
రీతు లారయుచుఁ బరిష్కరింప
నభియోగములయందు నాయాతగవులందు
హితపడ మధ్యవర్తితను నెఱప॥

తే॥ నాడిచూచి రుజుది నిర్ణయ మొనర్చు
నురుత రాపదలం దెందు నుద్ధరింపఁ

* శతావధాన కీర్తి చెల్లపిల్ల వేంకటశాస్త్రిగారు, ది 11-9-37 కృష్ణా
పత్రికలోఁ బ్రచురించిన 'శిష్టాచారి విశిష్టత్వము' అను వ్యాసమందు గురిగణ
నమునఁ దారతమ్య వివేచనముగాఁ దమ పదుమూడేండ్ల యనుభూతి నిట్లు దాహ
రించియుండిరి:

‘విందరుపొరులు వీరిని క్రియుతులు వాడెల్ల పురుషోత్తమ కవితత్వమునతో
పొటు తమవారినిగా పేర్కొని గర్వపడుటకు శంకింప నక్కఱలేదు. పురు
షోత్తమకవిగారు గురజుస్రావ వివాదా, అనేకవిద్యలలో నాఁతీరిన ప్రజావిశేష
మును సంపాదించుటయే కాక, దానినంతటిని పట్టణవాసులకొఱకు నిర్వాహక
ముగా నుపయోగించిన విద్యావయోవృద్ధులు. ‘ప్రిన్సిపల్లుమేన్’ అనే యంగ్లీషు
భాషావాదుల పైటిల్లు మీరు ప్రథమదాహరణము కాదగ్గవారు.’

దన నెవరుకోరఁ గాదన కనయ మెవ్వఁ
డరిగి తా సమర్థింపఁ జీడఱ పడండ్లె॥

69

తే. దేవశమ్ముల భజనమందిరములందుఁ
దాళముం గొని కీర్తన ల్లాన పాడ
దేవయతివాహనమ్ముల నేవగింప
కెపుడు ముందంజ వేయఁగా నెంచుచుండు॥

70

ఆ. కవుచధారణంబు గాదని యుడిగెను నలువదెండ్లు పీల్చునశ్యమట్టె
యభినివేశ ముడుగ నభినివేశముదేన్ నైన నిచ్చగింపఁగానెపోక॥

తీర్థాటనము.

క. సేవింప బయలువెడలఁ 'గతావేంకటనాయక'యనలాలసుఁడై త
ద్దేవాంఘ్రిపూజ సలుపఁగ నావైపునఁదీర్థజాలమందుమునుంగక॥

చ. అరిగెను మున్జిదంబర రహస్య మెఱుంగఁగ రామలింగముం
గరమనురక్తిమైఁ గొలువఁగా నట సేతువునందు మున్దఁగా
జరుప విధు ల్పితృణమును జంపఁగ నంప గృతాఘ మెద్దియే
స్వరమధురాండజాక్షిఁ గనఁచచ్చుచు రంగనిఁ గుంభకోణపుక॥

తే॥ కంచికామాక్షి వరదునిఁ గాంచి వెడలి
కాళహస్తీశు దర్శించి కని తిరుమల
నేడుకొండలవేలుపే యేడుగడగ సిగయుఁ
గలయది యర్పించి చేరఁబురికి॥

74

శాహృదంబరహిత వైరాగ్యహర్షానుసరణము.

శా. నానాభాష్యసమర్పితాంతరుఁ డనంత ధ్యానసంధాన వి
జ్ఞానానందుఁడు తాను గాఁదొడఁగ బ్రజ్ఞావైదుషీశేముషీ
జ్ఞానానందులు సద్యతీందు లిడు త త్పన్యాసముం గైకొనం
గానా నర్హత యన్నిటంగనుదు నాఁగాఁ జేర్చితై పోకటుల్॥

ఆ. కాస యంకురించి గాసి నొందింపఁగా నల్లమందె తప్ప నల్లమందు
లేవి పట్టకుంట నిట్టిదేహాస్థితి కలుగు తనకుఁ దగదుకైకొన నన॥

సీ. 'అశ్రమ' స్వీకార మందుఁ గుఱూహల
 మున్నదా యవి సుతుం డొకట నడుగ
 నా 'శ్రమ' మేటి కనాశ్రమస్థితి పుత్త్ర
 వంతున కెంచఁగా వలనుపడమి
 నీయండనే యుండనై యిట్లు నెట్లఁగాఁ
 దివురుదుఁ దుదిదాఁక దేహయాత్ర
 నిం దెఱింగియొ కాక యెఱుఁగమి నేలోటు
 కల్గఁ బ్రాయశ్చిత్తము ల్గననగు॥

తే॥ బ్రేష పెదవులఁ బల్కి యావేష మూన
 దానఁ బ్రాప్తిఁచునట్టి దధఃపతనమె
 నేల నిల్చినఁ దూలము, గాల్చితై న
 రాల సన్యాసుల దసిధారావ్రతమ్ము॥

తే. ఈషణత్రయ ముడుగుచు నెపుడు పరము
 నందె లగ్నముగా మనం బంటకేది
 నెగడ నెప్పుడు ప్రణనమే యగును బలుక
 నిందియాలు లలర బాహ్య వృత్తి వీడి॥

తే. మమత యుడుగుచు నంతట సమత తోష
 రాల భుక్తి నిద్రాభయ గ్రామ్యగతుల
 యందు వాంఛలు నదితీర మంటి చనుచు
 నంద విశ్రాంతి తరుమూల మంద దెటనొ॥

తే. బొంది నిలువఁగఁ బరిసరంబున నెగడెడు
 పల్లెటూళ్లను మూడిండ్ల వరుస నడుగ
 దొరకు మెదుకులఁ గడిగి ట్టుత్తు నడఁచికొను
 కంటె గేస్తులపొత్తును గనఁగఁ దగదు.

తే. ఏకభుక్తమి నెఱపి యాసింపకెద్ది
 కానినడకనే తీర్థము ల్గన నరుగుచు

సంచయముఁ గోర కాపుల స్వరణ ముడిగి
వ్యాధివాయఁ బ్రాణాయామమండ తగిలి॥

81

తే॥ క్రిమముగా ద్వంద్వము లడంగగలుగు దనుకఁ
బర్ణ వాతాశనత్వ మేర్పడెడు దనుక
మానఁగూడదు దండ కమండలముల
హంస లాపమి నె పరమహంస కాఁడు॥

82

తే॥ పీఠసన్యాసమన్ననో పీడ యద్ది
గడవ కెట్టులొ గంటకొట్టెడి నవుకరి
నిలుకుచందాన బంధాన నిందనౌటె
దక్కు నిక్కడి పూజలే తక్కఁ బగము॥

83

తే॥ దేనికైనను నర్హత లేనినాఁడు
లోకవంచన మొనరింప లోలతఁ గని
తగని వేషాలు వేయఁ జూడఁగ నడెప్పు
డాత్మవంచనముఁకొ నిహమ్మనందు॥

84

ఉ॥ ఎన్నఁగ ధారుణి నృనికి యెందును నస్థిర మన్నవైఖరి
న్నిన్నటికంటె నంతమపు నేటికి సన్నిహితం బటన్న చిం
త న్నెగడందగుక జనుఁడు తాను బరంబునఁ జేరు సాధనం
బు న్నయవ ర్తనంబునను బొందిన మేలపుఁ బుట్టి గిట్టుట॥ 85

అనుసరణీయమార్గావబోధనము.

సీ॥ ప్రత్యేకతత్త్వ జీవబ్రహ్మ భావిత
ము కతం బరతత్త్వమునె కొలిచినఁ
జిద్దఖి దీర్ఘరతత్త్వ కేష కేషిత్వ చిం
తన దివ్య పరమపదస్థితిఁ గన
జీవేశ్వరభేద సిద్ధాంత వేత్తృత
నిర్గుణులు హృత్కృత్తులు నశయ

నిది మతత్పితయమై యేదారి నడచిన
గమ్య మేదోఁగితిఁ గాంచనాను॥

తే॥ గాని చిత్తశుద్ధికిఁ గర్మ మూనవలయు
జ్ఞాని యయ్యును లోకసంగ్రహము కొఱకు
భక్తి జ్ఞానమ్ము నవి రాచబాటలైనఁ
బూర్వసుకృతముననె కాని పొందరావు॥ 86

తే॥ తాను భక్తుడ ననుకొన్నఁ గానెకాఁడు
జ్ఞాని ననుకొంట యదియె యజ్ఞానమాను
గన్తి నెంచక త్రొక్కినఁ గర్మపథముఁ
గ్రమముగా దాన నబ్బు గమ్యము నిజమ్ము॥ 87

తే॥ రాజయోగము నిలువీత రాదు మనకు
నేర్చికో, హఠయోగమ్ము నేర్పు వలయు
మంత్రయోగమ్మువలనఁ బ్రమాద మున్నె ?
రామనామమె సర్వతారకము గదవె॥ 88

తే॥ శ్రవణ మనన నిదిధ్యాసన విధులొప్పుఁ
జిత్తమాలిన్య ముడిగింపఁ జేసికొనమి
నే మొనర్చిన లాభ మెందేని లేదు
ము న్దయాసత్యశౌచము ల్మోనయఁ జనమి॥ 89

తే॥ కర్మఫలముల నుడిగిన ధర్మనిరతిఁ
దోచ జీవస్వరూప నిరూపణంబు
'త్వ' మ్మదిగను, నానందరూపమ్మె 'త' త్వు
దార్థ, మైక్యమే 'యసి' గ గీతలను డెలియు॥ 90

క॥ అది తెలియని పారాయణమెద నంటఁగరానినోటికెన్నెండ్లెటులే
నదియిదిరుచ్చి నతొటికిఁదుదకెంచసమానమంచుదోపకయున్నే?

క॥ గీతోపనిషత్సూత్ర వ్రాతోదితభావమెల్ల భాష్యగ్రాధితం
బై తగుఁగా కదిచదివిన నే తగుసాధనమెలేమి నదఁదిరమానే?

క॥ దైవము సర్వవ్యాపకమై వెలయుట నేరికైన నాదరు వెటులే
నావలెనను పూనికమై జీవుండు వర్తిల్ల మమతఁజెందమిఁదేలున్

ఉత్తమసంఘ సంస్కరణోద్యమావలంబనము.

సీ॥ అకలంకతను గాంచి సకలమ్మును ద్యజించి
ముకుమూసి తాదాత్మ్యమును గనమిని
సన్యాసి తాఁగాక యన్యచింతలఁ బోక
మానవసేవనం బూననెంచి
యిద్దమై సాంగవేదోద్ధారక బ్రాహ్మ
ణమహాన భాభిఖ్య నమరఁజేసి

* “బాపన్న” లంగూర్చి ప్రాపుతానై కర్మ
పరతంత్రబుద్ధిని బరఁగఁజేయ॥

తే॥ మెదడు పెడత్రోవ లుడుగుచుఁ గుదుటఁ బడిన
నవయవము లెల్ల ఋజుపంథ నందఁ గనెడు
చందమున నిల్చు వర్ణ మాశ్రమ నియ మము
లవ్వి సాధింపఁ జూచుటే యర్హ మనుచు॥

94

క॥ ఊరూరఁదిరుగమొదలిడి సాములు మెలఁగంగఁదగిన బాటలవిపులం
పారీతి బోధసలుపుచుఁ జేర సదస్యాభిహితముఁజెప్పఁదొడంగన్

క॥ ఎందెందు గుణవిశేషముఁ

గంఠుమొ యది కొంట మేలె, కూని యవగుణం
బెందుం దొలఁగం దోయుటె
ముందొ గర్తవ్య మంచు మునుపడఁ బలికెన్॥

95

మ॥ శ్మణమే స్థాలము లేనికట్టడిని బాశ్చాత్యు ల్గును ల్నిర్వహిం
త్రనయం బెందు నయంబుఁ గందు రనఁగా వ్యాపాదితుల్గాకయుం
ద్రనిశంబుం గలహింప కన్నిట యథాప్రాప్తంబుకై వేచియుం
ద్రను నేర్పందక, క్రొప్పు బూట్లు సిగరె ట్లందే కడాదీటగున్॥ 97

మ॥ అమలంబై తగు బ్రహ్మచర్యమున మాహాత్మ్యంబు నయ్యగ్నికా
ర్యమునం గల్గెడితేజ మాగమరహస్యంబు స్థాపింపంగలే
క, మృషా ప్రోషదవేషభాషలను లోగంజూచుట నాబ్రహ్మణ
త్వము నానాటికిఁ దీసికట్టగుటఁ బ్రస్తాపించె శోధించికో॥98

మ॥ శ్రుతులందు స్మృతుల స్థితంబు వెతక న్ముద్ధంబు గానా పురో
హితవృత్తి నైలంగ స్మృతిగ్రహమునం దెందె చెటుల్మాయు దు
ష్టత నాఁ బోరొ యట్లాశ్చర్యనన బాటందప్పిన న్ముప్పగు
గతియేడించెడు ధర్మలోపములు గల్గెం జెప్ప దుర్మంత్రముల్.

శా॥ ఏతద్దోషము ముం దడంపఁదగున ట్లేర్పాట్లు గావించుచున్
శ్రోతస్సార్థవిధిపవరన మిల సాగింపఁగానైన, స
ర్వాతంకంబు లడంగ, దానికదియే వర్ణాశ్రమాచారధ
ర్మాతిక్రాంతి తొలంగనయ్యెడునటర చాసించి బోధించె దా॥

క॥ అందుదు నెందఁడెఁడటో సందేహము లడిగి తెలియుసందర్భముల
న్ముం దపు పొసఁగనొచుం గ్రందుకొనంజాలుస్థితులఁగడపుట
లేటానా॥

మ॥ కలిలో నాపదల న్నదస్సులను మార్గంబందు నాచారమె
ట్టుల నుండందగు ధర్మశాస్త్రముల నిట్లు ల్యలిగి రాయాతెఱుం
గుల గుర్తించి చరింపఁగానగు, ససక్తుడై ఫలావాప్తి, వ
ర్తిలు నయ్యోగిపథానుయాయు కిలలో దీ టెందునుంగ దనున్॥

క॥ ఎడపక విధిఁహితంబులఁదడయక నిజధర్మనిరతిఁదాఁదగునెడలన్
మడికెప్పు బన్న మొదవకబడుగై యస్పృశ్యతానివారణముడుగున్.

మ॥ జని శూద్రత్వమె, కర్మమే ద్విజతఁ గాంచంజేయు, భ్రష్టత్వముం
గని యస్పృశ్యత నెంచనేమిటికి? సాకర్యంబు లాసించి తా
మనిశంబుం బెడబాటలందవిలి యర్హత్వంబుఁ గోల్పోయియు
న్నను, లోకోద్ధరణం బొనర్తుమనుట ల్నాడెం బెటుల్గానగున్ ?

క॥ దేవళముల నర్చనమం దే వఱలెడి లోట్లనెన్న కెవరోదూఱం
గా వాసి తఱుఁగునందు ర దేవారికి నచ్చఁజెప్ప నెట్లయ్యెడినో!

క. దేవుడె లేడం దనుచుఁ దేవశములద్రొక్కనట్టి దేవయ్యలుతా
మే వెంట నేరినై నం గావలె ననకున్నఁ గొంచుఁగా లిడ నేలో 106

చ. ఎవరికి దేన యోటవునో, యెంచి గడించినదానినుండి యీ
యవలె యథోచితక్రియగ, నంతియెకాని చొరంగరాదు, దా
తృవరుల యాశయంబులకుఁ దెంపరులై విపరీత రీతులం
దవులుచు, నుద్ధతి న్మెలఁగఁ దథ్య మథోగతి, కల్గుచుద్ధతుల్.

క॥ వైవాహిక సంస్కార పాప్రీష్యా మెఱుంగలేక పాశ్చాత్యగతిం
బోవలెనని శాసనముల నేవారెటు సేయ నైననెనయపుశుభముల్

మ॥ అరు దై నట్టి యనాధజన్మ శరణీయ స్థాన నిర్మాణము
ల్పరంగ, స్నాన విడాకుచట్టములు, నబ్బ స్వర్వదున్నీతిమా
ర్గ రతు, ల్పంఘము హీనదుస్థితికి లోఁగంజేయనే కాక, ను
స్థిరధర్మంబుల భగ్నముం బొనరుప న్దేశోద్ధతు ల్గునే? 109

మ॥ అనసూయ న్దమయంతిఁ జంద్రమతిని న్యాయజాత సావిత్రి భ
క్తి, నితాంతస్మరణం బొనర్పనగు పాతివ్రత్యమాహాత్యము
లొనియున్నట్టి పవిత్రదేశమున నిక్కాలంపు దుస్సంస్కృతి
న్వినియోగం బిసుమంత తీక చెడిపో వీలైనొ కల్పించెడిన్.

మ. ధరలోఁ గొందఱు సంస్కృతి న్యశమునందంగోరి యందం చొన
ర్తురు యత్నమ్ముల నాత్రపుత్రిఁ బ్రజలందు న్దానఁ గల్గోలము
ల్పరంగంజేయ నశాంతి యేర్పడెడిఁ గొంపల్దీయు దౌర్మార్గ్యపుం
జారవం గంచురె? దూరదృష్టి కలిమి న్ముద్ధుబె చేతంబు గాక.

చ॥ కలుష మెఱుంగనట్టి మునిగణ్యు లగణ్యపు దివ్యదృష్టి ని
శ్చలమతిఁ బలుఁ ధర్మముల సార మెఱుంగకమీఱఁజూతు, రొ
జ్జలుగద పృష్ఠము ల్గడుగఁజాలని తెల్లమొగాలె నేడు, వా
రలమెయి సంచరించుటను రాయిడిఁ గూర్చదె? నీతినార్పదే?

చ॥ పెరిటిది ముందుగా'దనుచు వెంగలులై 'పరువెత్తఁ బాలకై'
దొర లిట గుంగఁ దామ్రమునుదొడ్లవి నాఁగొనఁదామ్రపాత్ర లా

వరుసనె, వాహా వారిఁ గనివచ్చినవారలూ, దేనిఁ బల్కినన్

శిరమునఁ దాల్చి నిష్ఠమును జెందుచునుందురు నూతనప్రియుల్.

మ॥ మునువిక్టోరియయేల్పడింగనుట, హోమాల్ స్థాపనోద్వోగముం
గననా నానిబిసెంట్ 'ఫియోసఫి' నెసంగంజేయుట ల్లా, సరో

* జని కాంగ్రెస్సిసిడెంట్ ట్టడం బెనయ వాసింగాంచుటల్భారతా
వని శక్తి స్ఫురణాత్మకత్వముగ సంభాషింపఁగా నయ్యెడున్॥

శా॥ ఏ వ్యాసంగ మనుష్టితింగన కిట స్తందూమతోక్తంబుల
న్నవ్యంబం చెడి చూడ మోహ మెనయంగానాటనే కా కటన్
'దివ్యజ్ఞానసమాజ'బోధనల సంధిభూతులై కాంచుచు
స్థవ్యంబైన సమత్వముం గని నటు లాభివింతు నూత్నంబెదో.

ఉ॥ జీవ మదృష్టిగమ్యము వచింపఁగలే మె "దహింస" యానా కా
దో వివరింప వేదముల నొక్కఁడుఁగానఁడు తన్నహత్వ, మే
దోవిధమైన గొప్పదన మొప్పుచు నిప్పుడు చెప్పుకోరే! నా
నావిషయావబోధముల నవ్యపథంబులఁ గాంచినట్లుగాన్. 116

— సరోజినీ తిరోధానము —

శా. తంత్రి వాదము లాగ నే మిది ? నిరక్షంబయ్యె విద్యుల్లతా
* యంత్రోద్దీపిత కాంతిజాల మిటు లార్యావర్తమకాదు, నా
యంత్రం బంతట నొక్కటం గలిగినట్టై, పద్మ జార్జధ్వనిన్
గాం త్రావర్తికమా 'సరోజిని' యశః కాయమ్మ యా పాంచుటన్॥

చ. కవచము లింపుఁగొల్ప నుడికారము సొంపు దలెర్పఁజేయఁగా
నవు ననిమించు కొన్న సతి యాదిని రాష్ట్రపతిత్వమందు గా
రవమున నానుట ల్వాగడ రంజితజేసి 'మహాత్ము' నెమ్మదిం
బ్రవిముల తత్పదాబ్జముల రాజిల నేగితె ? యో సరోజిని !

ఉ. సాంద్రమనోవికాసమున సాహసమార స్వతంత్ర్యరీల, ని
స్తండ్రత భారతావనిని దాల్చి విశ్వంఖిలఁ జేసి సంక
యంద్రోపదాప్తి నింజెనని యీద్యపదంబున కేగు నీయశ
శ్చంద్రిక లలితిల్లిగను సర్వదిగంతములందు నల్లెడున్॥

నాదెళ్ల మేధా దక్షిణామూర్తిశాస్త్రి,

ఉ॥ మొండికి తేని దైన బలము న్యనుదీయుచు మొక్కవోవ నె
వ్వం డెఱుంగం? డెఱింగియునువాసిగ నెంచునె మొండికావుట? ^స
దండిమగం డొకం డిపుడు తద్దయు నద్దియె బుద్ధినావుడు
న్యండుగ వెంటనంటి యన మే లను 'జై' లను జైతెయంచినన్॥

మ. ఎటులే న్బట్టి నపట్టు వీడమి ఘనుండే యాఁ గదా 'గాంధి' ప
లుట నుద్యోగము విజ్ఞ తా ప్తియు నెసంగు న్నేటి 'నెహ్రూ' లలోఁ
గటకోదార 'సుభాసుబోసు' పటుసంకల్పుం డటు ల్వల్లభయ్
* పటెలుం' గొల్పంగభీతి, నాంగ్లు లిక నిల్వంబోవ రేనాటికేన్

* 'సర్దారు' మత్తేభస్మృతి.

మ॥ ఇలలో భారతజాతపత్య కగు నాయీరాష్ట్ర సంతానపు
న్వలిపంపు న్వలిభంపు గక్ష్య యయి యెవ్వఁడొప్పె నా 'వల్లభుం'
డలఘుప్రజ్ఞాఁడు సార కావ్యాయుఁ డనన్య ప్రాప్త ధీపాటవుం
డులివారంగఁ 'బటే' లన న్విడిసె నయ్యో ! యేమి కానున్నదో !

మ. ప్రపదం బుద్యమ నిష్ఠితం బగుతటి 'నాబ్దోలి సత్యగ్రహ'
వ్యపదిష్టం డయి, తొండ్లు తెల్ల మొగము ల్పర్యంగ 'సర్దారు' గా
నుపదేష్ట న్మదిఁ దృప్తి గొల్పె నెతఁ 'డోహా !' నాఁగ నా 'వల్లభా
యి పటే' లిప్పు డుపప్రధాని సనఁగా నేఁ డండ ? నెహ్రూకేక॥

మ. ధృతిమీఱంగను దార్తరాష్ట్రతతి ముందింప న్దదాధారి, నా
యితనూజం 'డతఁజేడి ? కాఁగిటి ?' నా నుక్కన దొక్కం డిడక
భృతరాష్ట్ర ప్రతిహతకర్మమును బొందింపంగ న్నటే యిటక
మతి నూహింపరె ? కాలకర్మమునకు న్మాతేదొ కల్పింపఁగాక॥

మ. అలిలోబండు పరోక్ష గమియని యే యంతర్యులుం గొల్తు రా
మతిమంతుం డరవిందఘోష తనదామార్గం బెదోత్రొక్కఁ ద
ద్యోతిరిక్తం బగు కర్మవీర పథము వ్వాద్రొక్క నిస్వార్థ సా
ధితమాతుండు సమైక్యభారత విధాత్మత్వంబుచే మించఁజే ?

మ. అనవద్యం బవు దేశ సేవనము నే యత్రాంతము న్సర్పి, మో
హనదానుం డయగ నివంబున కనన్యాదృ గ్యబోభాగియై
విను తాత్మీయ పటిష్ఠతా గరిమతో విక్రాంతుఁడై నేఁడిటుల్
సనఁనదింతము వల్లభాంజి కిటులీ సర్దారు మత్తేభముల్॥

— నాదళ్ల మేధా దక్షిణామూర్తి శాస్త్రి,

ఉ. నిగ్రహ మోర్వజాలు మదినిబ్బర మబ్బగ నుబ్బతిల్లు 'స
త్యాగ్రహ' మన్న వక్రగతి యాచరణీయుముగా నదింక న
మ్యుగ్రచను బొనడ్చుట సమార్జితరాజ్యలమైన, నార్జవ
స్యగ్రత కుంగకున్నె? భయభక్తు లడంగ కెసంగు తెట్లగున్?

ఉ. ఏ రెదిసంస్కరింప మొదలిడ్డను సాధక బాధకంబు ల
స్సారెకు నెంచుచు నివృతసచ్చరితంబునఁ దా రెసంగుచుక
దూరపుఁజంతతో నరసి తొందర యింతయులేని చిత్తసం
స్కారముతో మెలంగు చెటుసాగిన నాగక వీరఁజొచ్చెడున్॥

చ. కలికలుషాకరంబపుటఁ గాల మటీడ్వంగ వక్రపాద వ
ర్తిలఁదగు బోధలేర్పడు నరిష్టదమైన ననిష్టమెందుఁగా
కలవడుచుందు రయ్యదె మహత్తరమానని నూతనప్రియుల్
పలువురువోన నాతెరువె బాగనివోగుచు సాగనయ్యెడున్॥

ఉ. ఏతెఱఁగై నయెలుబడి యెయ్యెడ నెవ్వరొనర్ప నెవ్విధి
న్నేతురొ తద్వివేకమె యొకింతయు లేనటువంటి యెల్లరుం
జేతులనెత్తుట నైలుపుఁ జెంచెడికితులె యుద్ధతు ల్గనం.
జేతుల నెత్తుటే ఫలము చీదఱఁగూర్చంగ శాంతినార్పఁగాన్.

చ. పరిమళ మందు నానికకె వర్జము లక్షికిఁ దీపి జిహ్వకే
యెటు కవునట్టు సృష్టి నెవఁ డెందులకేర్పడ నదై నేర్పఁగాఁ
జాటుకుండనంబు మీఱఁ గనుచుం బను లాయవి నిర్వహింపఁ జా
తురి వెలయ న్నమర్థముగఁదోచును బాలన మట్లుసాగఁగాన్॥

మ॥ బరుమేల్లెఁపమి పెచ్చుపెద్దటను శస్త్రోద్వృత్తిమీఱ న్భర
స్పరవైరమ్ములు పెంచికొంచు జగతి స్సంగ్రామరంగంబులం
గరముం బోరుట కష్టనష్టములఁ జిక్క న్నేతువై, దాన, దు
ర్భరదౌర్భాగ్యమె కాక నాగరికత స్వర్ణింప నెట్లయ్యెడున్ ?

కుగమ పరమారావబోధము

క. తనవారని తనయూరని తనదేశము ఖండమన్న దంధనముడుగఁ
దనసర్వవ్యాపకతం గన దాన సమత్వబుద్ధి గలుగ నుఖించున్.

తే. మమత యుడిగిననే యభిమాన ముడుగు

నద్ది యుడిగిన సాక్షియై యన్నిటికిని

నెగడనా బుద్ధియుం దింక నిలుకడఁ గని

ద్వంద్వముల కెందు లోఁగని పద్ధతిఁ గను॥

126

ఉ. విదై యె దబ్బ నుబ్బెడు వివేక మదే కఱపంగ మేలవుం

దద్దయుఁ బొట్టకూటి కెది తగ్గదొ యేరి క దభ్యసింపనా

నిద్రముగా నిలు ల్గులుప నీతి మెలంగెడు భాతి కల్లఁగా

బుద్ధు లనన్యసత్యపథముం గని పేర్చి నెసంగనయ్యెడున్॥

127

౮. వేద మానుగాన విజ్ఞానపేటిక

యద్ది నేర్పవలయు సాధకముగ

నంచు బోధసేసి యదియిడ సాగించె

సాంగ వేదపాఠశాల యనఁగ॥

128

క. వేదార్థ మెల్లఁ దెలుపంగాఁ దనరుచు నుప్పులూరి గణపతిబుధుచే

* బోధింప వడలి లచ్చన యేదే స్మల్లాది రామకృష్ణులు నితరుల్॥

* శ్రీ గణపతి ప్రశంస.

శ్రీ నాదెళ్ల పురుషోత్తమ కవికృత మందలిది

చ. పరమ పవిత్ర మంత్రము సభాసలి నెల్ల రతీకథ క్రితోఁ

గరమనుర క్రితో వినుచు జ్ఞానము నొందఁగలట్టి వైఖరి

స్వరమతి యుప్పులూరి పులకార్తి నుధాంకుడు కాకినాడను

సిరుఁడు, తపస్వి, శ్రీగణపతిప్రథితాహ్వయుఁ దార్ద్రవద్యుఁడీ

తేరబడిబోధ చేయఁగను ధన్యత మా కొనగూడనై నిరం

తరము నుఖింపనాటను గృతజ్ఞత కి మృహిమాధ్యపండితుం

జరనుఖ మాయాత్ర ననము చేతుట హస్తముతోడ నొప్ప. సా

దరమునఁ జెయమి యని సదాశివుఁ గోరుదు మాధుఁ గొల్పుచుకా॥

నాదెళ్ల మేధాదక్షిణామూర్తి కాశ్రీ వ్రాసినది 17-11-29

శ్లో॥ శ్రీగంగాధర పుత్రవర్య ! భవతా మేషవతి ర్దక్షిణా

మా ర్ద్రుంకేన సుయా సభ క్తిహృదయే నానందతో నీయతే

పశోపకార పరత్వహాప దైవసేవనము.

శా. సాగు స్ప్రిపద కృష్ణమూర్తి కవికి స్వస్థాభిషేకం' బెటో

* నాఁగా నాతఁడు, తానపిల్వ సుతునిం దానంప నంగీకృతి
- న్వేగంజూపుచుఁ బాలకొల్లు పురికొల్పెం బోవఁగా వాని వి
ద్యా గోష్ఠుల్గుహించిపాల్గొనుటయు క్తంబంచుబోధించుచుకా

యున్న చ్ఛాత్రవశేష యదృశమతి రాదృశ్యుతి ర్మయ్యపి
ప్రీత్యా నిత్యదయానుయేన భవతా కార్యా బుధ ! శ్రేయశీ॥

శ్లో॥ సందర్శ గర్భిత మురారి మఖోక్తియక్తాన్
హృద్యానవద్య మృదువాక్య సమర్థ తార్థః
సంకూయమాన బహుళాగమ సారశేత్రా
జేగీయతే గణపతి ద్దశివాం యశస్వీ॥

శ్లో॥ క్షిధరమాసులం దోకశిః జేయరుహజలు లోకు లందు వా
- జేదయఁ దాతగా నతనిపిడి సరస్వతి తావరించె, గం
- గాతరమాసులందఱను గౌరవపాత్రుల నగ్రపూజ్యు. వా
- రాధితభీము, సత్త్వగుణరాజుతు నీతని భవ్యతేజాశి॥

చ॥ ప్రణతు లాసర్పకన్నఁ బ్రతిపాద్రపదంబున మంటిబొమ్మకు
- న్నణపతి యంచు, నేడు రసనా ! గను భద్రపదాప్తి నియ్యుడ
- న్నణవిధి సుస్వలారికుల కోవిదు, సారక జేదమూర్తి నీ
- గణపతికాశ్రీ, సాధుజన గణ్యు నగణ్యునిఁ బ్రస్తుతించుటకా॥

మ. ఒక జేద బాకకాశ్రుమా సదురనే యొప్పుంగదా గర్వ ము
- ని కళ త్నిండుసుధాంకుమూర్తి వన కాంతి న్దాంతి శోభింతు, న
- ర్ణకలాపూర్తి సుపక్రమంబు సుపగంహారం బుపశ్యాస ఫ
- క్కెక, మేల్మిందగు గాత్రసాష్టవము నీకేదక్క విద్యవ్యతీ !

చ. అనితరపాద్య మిట్లు నిగమార్థము నెల్లను బోధసేయనా
- ఘనులని కోరినందుల కఖండ భవ న్మయవాక్యవర్త నే
- చనమున సద్బుదంతర లసత్తర భవ్య నవాంకుకోదయం
- బున కిరవొందఁ జేసితి నమోనమ; చంద్రమః నూలుపొంగి రే॥

* స్వస్థాభిషేకము

కా. కిర్రామానుజి విష్ణుమూర్తి కరముం జేపట్టనా తట్టియై
- షీరాంభోనిధిఁ గొన్నదియె బిరుదు శ్రీపాదవంశ్య స్వశ

మ. అనఘం డీతః డుమామహేశుల యపన్యాసాశ్చిః గల్పించి మె
చెను దా నిచ్చె వదాన్యశేఖరులతోఁ జెప్పించి యిప్పించె, జే
† సిన నిచ్చోటన, 'చెల్లపిల్ల' కవి కాశీస్థిచ్చుచు న్నవ్విపూ
ర్తి, నిఁకేశారవ మేరుకాంచ ముదమంచె నోప్రిత్యహింపంగ నెన్.

శ్రీరామామణి కృష్ణమూర్తి కరమం జేపట్ట నాప ట్టిదె
శ్రీరామామ సార్థకౌఖ్యమన వాసిన్మించు నాంధ్రావనిక॥

మ. ముననస్సేవ్యము స్వర్ణనేచన మొరచ్చ న్నాంధ్రరాయండె, ము
న్న మహాకావ్యవిధాతయై పాఠుచు ధన్య న్మాన్య క్రినాఘ, ని
ప్తు మహాభారతకర్త నరు, నటులే పూజించు నీపాలకొ
ల్లు మహానాథల సద్యోహితక లల్లు దేవే మెల్లం గనక॥

ఉ॥ క్రియతు రై నయాకవివిరించులు మువ్వన మూడువందలేం
డీయిలఁ గన్తి నంది రచించిన కబ్బుచు నొక్కచేత, ము
క్రియతమూర్తి నీ కిల రచింపఁగ దక్కనిరంతరాయ భ
ద్రాయత సద్యోగరిమ మందుమయా కవిరాజ సత్తమా !

నాదెళ్ల మేధాదక్షిణామూర్తి శాస్త్రి.

† వప్తిపూర్తిలో.

శ్రీ నాదెళ్ల పురుషోత్తమ కవివరకుల యాశీస్సు.

తే. శ్రీ విలసిలంగ వప్తిపూర్తిని బలికడిఁ
జెల్లపిల్ల నేంకటకవి క్రిపతికృపఁ
గలిమి బలిమిని నూజేడు లిలను మనత
మనుచు నాదెళ్ల పురుషోత్త మాహ్వాయకవి.

నాదెళ్ల మేధా దక్షిణామూర్తి శాస్త్రి సమర్పితము

శ్లో॥ శ్రీమ ద్వేంకట సత్కువి ప్రీతపతి ప్రఖ్యాత ధీమన్యుక
స్సత్కీర్తిం సమజీజన ద్బుధమకం కృత్వా వధానాడికం
తస్మై ప్రాసిత వప్తివర్తకృతినే నానాకృతిబ్రహ్మణే
ధూయా చ్ఛీగరుదత్తి ధూరికృపయా తక్మీకటాక్షచ్ఛటా॥

ఉ॥ 'ధారణ నిల్చునా ? నిలువదా ?' యను సందియ మెందులేని గం
భీర వచోవిజేత బుధవీరుడు క్రిపతి నీకుఁ దోడుగాఁ
నా, రచితావధానశతకంబున నాంధ్రాధారతలంబునం
నాయుతోదికాలత యెసుంగెఁ గవిశ్వుర ! నేంకటేశ్వరా !

ఉ. ఏతటి నేరుకోర నెటు లెన్నటి కెవ్విధి నెద్ది కల్లునో
జాతకము ల్లన న్మలము చక్కఁగఁ జెప్పఁగ యుక్తియుక్తపుం
జాతురిమీఁదఁ బలుకుట నజస్ర మనేకులు కోరవొసఁగెదా
“జాతక దర్పణం”బనఁగ జ్యోతిషికు ల్పఠనాప్తి గాఁగనన్

మ. మను నిన్దాంచి వఱించు రమ్యకవితాభోగాంగన స్మిత తా
ర్చిన నీహృద్వసతీమ్యనిం దిరుపతి నిన్సిగార మిపార, న
వ్వనితారత్నము మూర్తిఁ బెంప నిపుడీ వార్ధక్యపుంగ న్నెనిం
గనుసన్న ల్పచఱించుపట్టునఁ దొలంగం ద్రొసినట్లాయెనే॥

ఉ. భోజులరేచి కాలమునఁ బుట్టియు శాంధ్రకవిత్వకన్యకం
దేజా వహింప దేశములఁ ద్రిప్పి యశంబు గడింపఁజేసి నా
శాసనపాలమెత్తిని గనంగఱగ న్మహుకావ్య పుత్రికా
రాజిని గాంచి యెల్లరను ర జలఁ జేయె ? మనీరంబుగా॥ .

చ. అరుదపుజంట గానమరి యద్భుతకీర్తి గడించినట్టి యీ
తిరుపతివేంకటేశులకు దీటుగఁ బల్కు నుసుక్లు రేఁగుయా
దిరి మిథునంబు శరప్పడి యదేపనిగా గణబదవాక్కులం
దిరి పెములెత్తనెన, జగతి న్సుగతి న్నిగదింప నేర్తురే ?

చ. వర కవితావిశాసముల వాసికి నెక్కిన యాంధ్రధూమితో
మరుచిర వాక్సృవంతులను సొంపుగమల్పి నవినవాగ్ధరి
బరిణతవాక్సృచారముల వంఠెన వేసిన యంజనీరుల
తిరుపతి వేంకటేశులగతిం జన నిట్టుల బాట మేటిదా॥

సీ॥ బహుళదేశాట నోపార్జి తోరితవచః ప్రాచుర్య మందందు వ్యక్తమ కద
పండితమిత్రతోపాత్త గీర్వాణాంధ్ర భాషామనీషిత ప్రకటమ కద
వారాంగ శాపాంగ చోరతాపర్యాప్త రసికత్వ మెందైన నెసకొనుఁ గద
వితర రాజసభాప్రవేశోద్ధితోదారవాగ్విత్వరీతియుఁ ప్రథితమకద॥
చెల్లవీల్లాన్య యాంభోధి కీర్తిరణ వేంకటేశ్వర వాగ్దాటి వలయునూటి
నింకనీమేటి కారీర మెన్న పాటిలేది దిది నేటి మన గాగ్రహహనువేటి॥

తి. అసమప్రాధవమార బందరుపురి నైమ్మూలన స్థేక
త్య సమాసంజన మందు నీ కవికి మేధాదక్షిణామూర్తి కా
త్రి సమాభ్యాఖ్యండు నాదేశాన్వయ కలారిత్వం దిట న్నంఘటిం
న సుమాళంబుగ నీమూర్పుణ మొనర్పంగల్గి చచ్చుదీకా॥

మ. అలకబ్బంబునజాతకాంశములమోహన్ దాన్ కరంచందుగాం
 ధి లలాటంబున నద్భుతంబయిన క్షీర్తి గాంచగా వేధ, యి
 క్కలికాలంబున వాసియంప నపు యోగంబెంచి నూచించె, ని
 * ర్మలచిత్తంబునఁ దాఁ దలంచి, తుదకు న్నందుండు మ్రందించుటన్ ॥

ది 30-1-48 "శ్రీ గాంధీజీ" మారణము వలని

భారతమాతృ విలాపము

అ. లోకవంద్య జ్యేష్ఠ సీకన్యఁడు త్రుంప నవ్వుబాట్లబ్రదుకు నాకుఁ గలిగి
 నంచుఁ గుండవలసె హైందవావని యిప్పుడే వి నాయకుఁడొగ్గ సింహ గాంధీ
 కా, ఓరీ! నాతనయ! యిడమిపనిరా? యోగ్య స్వభావ్యా, లో
 కారాధ్యు, స్వబుధానవద్యుఁ గృతజ్ఞులైకవిత్తు, న్నమ
 ధీరు, స్వీరుని, సత్త్వమూర్తి, నుతకీర్తి, శ్వాదయానిత్య బో
 ధారంభు, న్నుపధావలంబు, నిటు మృందంజేసి తే? నందితా!

క. నీ మొగ మెవ్వఁ డెఱుంగను? రాక్షసి గారించి నట్టి రావణు నట్టుల్
 ధీమణి నగ్రజుఁ ద్రొంచుట భూమిని నీ వట్టిక్షీర్తి బొందఁ దలంచితో!

కా. నాకర్మంబున లోకనింద్యముగ నేనాఁడొ పరాధీననై
 శోకం బండఁగఁ గోట్ల నొక్కరుఁడు పూజ్యుం డయ్యెఁగా, నేఁడు ని
 ర్భీతుండై, జగమెల్ల నివ్వఁజగొన నియత్రాంతి నస్తేర్పనా
 పికన్జోకను గూర్చ నట్టితఱి నాబిడ్డ నిగ న్మృంగితే

క. ఏడ నొప్పిడ స్తేవుని పొడిమిగాఁ జూడనొప్పు పుత్తునిఁ గోల్పోక
 ప్రిధారహీతుండై మను పిఁదా నాకొడు కిఁకెల? వృథరా బ్రదుకక

అ. దయ యొకంట, రెంటు దా నహింసయు నూత గఁగ దైవచింతగదలువాని
 హింస యెదురుకొంట యేమండఁ? జిత్రహాఁ గాలమహిమ మిద్ది కొకయున్నె?

అ. అన్యమంచ నిప్పు దామహాత్ముం డని యలవిధాతలొలత నట్లువ్రాసె
 * శనిని శనిదశాపి జరిగెడు నిట్లని పూరుషోత్తముండు మున్నవ్రాసె॥

క. భారత రవ్యదయం బది చేరంగా వచ్చె సర్వజిచ్చానణమై
 భారతరవి యస్తాద్రిని జేరె నిటు లేఁడు సర్వజిత్తువ్యముగాన్॥

అ. అహవమండఁ బ్రాణముల నారయ నొక్కటి కౌలు పోక నై
 దేహినిఁ గొంచుఁ దెచ్చు పగిదిన్ద, మామకపారతంత్ర్య మె
 ట్లో వారియింపనయ్యె, నీక నున్నదె యగ్నిపరిక్ష ముందు, గుం
 దేహములేదు. దీన నటె నెగ్గి బయల్పడ నొడుఁ గాత్రత॥

నాదళ్ల మేధాదక్షిణామూర్తి శ్రీ

మ. స్వకుమారుండు నిరూపణంబటులఁ జూపం బెక్కులం దానువ్రా
యక వీడెన్నిదప న్నుతుం డొకట, బ్రహ్మానందయోగీంద్రుజా
తకయోగంబుల నెంచి మారకపు సందర్భంబు, లిల్లెన్నో చె
ప్పు కలాభిజ్ఞత కాకరంబయిన సేర్పుం గూర్పుఁ జర్చించుచోన్॥

మ. ఒకట నొత్తురి వేజ్కటాహ్వయబుధుం డొజ్జక లిఖంపంగ నే
టికి మీరొత్తురిలజాతకా, 'లసలుకంటె స్వడి ముద్దెనో'నాన్
బ్రకటంబా సుతు జ్యోతిషజ్ఞతయెమాన్మన్వాయము,న్నిష్ఠా,బ
ద్ధకమైవ్రాయనివాఁడు, తాననునదాత న్న్వాయఁ జాత్కార్థమే॥

మ. అలఘుప్రజ్ఞ ననన్యముల్ 'సులభవైద్యప్రక్రియ' ల్గంచి, బో
ధల మీ ర్పకటెంతురే! మొఱకులంద న్మార్పు లేదందు నాన్
ములుసూపందరమానెమాన్మ?వినమే "మూర్ఖస్యనాస్త్వైషధ"
మ్మిల నంచెంచఁ బయోముఖంబగువిషంబిం కెచ్చునున్మృచ్చిలన్

విద్యాగోష్ఠి

మ. అనుసీమాదిరి గోష్ఠ లొప్పుఁ గవితావ్యాసంగముం దొల్లిట
న్దనుమత్సేత్రముతోఁ దొడంగి, తొఱగన్దద్ధానమేకాఁగ,నా
హనుమద్గాధల నేరికూర్చి శతకం బానట్లుగాఁ బల్కుచు
న్వీనుతం బాత్మచరిత్రపు నివరము ల్విశ్రాంతిగా వ్రాయుచున్.

చ. పరకృతులం బరిష్కృతులఁ బల్వరకోరిని దా నొనర్ప, వి
ద్వరగణసియుఁడౌ భమిడిపాటికులినుఁడు సుబ్బరాయు శం
కరవిజయంబు సూరిజనగణ్యము గాఁగ మెఱుంగువెట్టి, సుం
దరమగు పీఠిక న్నిలుపు తాల్మమెయిం దనయుం డెసంగఁగాన్॥

శా. కానంగలిన పండితోత్తము లుపోద్ఘాతంబు మెచ్చంగ, బ్ర
హ్మానందు ల్గని వారిణాసి నది యయ్యెజాతకాంశంబులం
దానెపో' ప్రచురింప ఖండనమిటు ల్త్రైస్థ సిద్ధాంతులం
దానందప్రదమయ్యె నంచు 'గురుడ' తాంధ్రీకృతిం గోరఁగన్॥

ఉ. చేకొని వాసుదేవకృతి "శ్రీ గురుడత్త సరస్వతీయము"
న్మూకొన సూనుఁ డంత నది పట్టపరీక్షకుఁ బాఠ్యమాటయుం

బ్రాకటమాకృప స్థరికి వచ్చి యశీంద్రులు దత్తభావపున్
* శ్రీకర సత్పుధారసము చేతనడం గొని తెల్లొచ్చుటల్ 140

మ. ఘనవిద్వాంసులు సంస్కృతాంధ్ర కవితా గంభీరధారా సమా
ర్జన మల్లంపలి మల్లికార్జున బుధారాఘ్య ల్పబంధోక్తులం
శ్రీ గనంగాఁ గొత్తురి వేజుటాహ్వయ సుధీర్ఘ్యుల్ని జగ్గంధముల్
దననర్థించుడు, సోదరాదృతిని దిద్ద స్త్రీణామూర్తియే 141

* — శ్రీ దత్తభావమధారసమంగూర్చి —

‘సాందర్యలహరీ వివేకమాదామణి’ ప్రభృతి గ్రంథాంధీకరణ

సాహిత్య స్థాపకాచార్యులు

శ్రీ దుర్భా సుబ్రహ్మణ్య శర్మగారు, నెల్లూరు

విద్యద్వైతంతులకు మీ కనేకనమస్కృతులు. ‘శ్రీ దత్తభావ మధారస’
మును మరల మరల జదివించి, అందలి ధారాశుద్ధి, ఆంధ్రకరణైపుణికిని
సంతోషపడితిని, మీ పద్యము అందలి యిమిడికతు నే నచ్చైరవందుచున్నాను.
మీ విశేషజ్ఞత ముసలించుచునే యున్నది. జ్యోతిషమున మీ ప్రజ్ఞయు గ్రంథముల
బట్టి కనుగొంటిని. తమరు జ్ఞానవృద్ధులు, నన్నుఁడనువానిఁగా భావించిడివింపుఁడు.

రిటైర్డ్ గవర్నమెంటు హోమ్స్టూలు పండితులు,

శ్రీ కొత్తూరి వేంకటశాస్త్రిగారు, కాపవరం

‘విక స్వానువృత్తభృగోత’ యనునట్లు దుర్లభంబగు ‘శ్రీ దత్తభావ మధారసము’
నస్మదాదుల కాస్వాదనములధీమఁ గావించిన మీ మహానుగ్రహమునకుఁ గృత
జ్ఞాఁడ. సన్మైత్రికి లాభ మిట్టిచేకదా, మీ తోడిగోష్ఠి యేండ్లతరబడిగా ననుభ
వించి, యిపుడు దూరముఁడైన నా కీమీనాస్పదాధారము పునరుజ్జీవితు
జొనర్చుచాలెడనువి ముదమందుచున్నాఁడ.

మిత్ర గృంధపరిష్కరణాదిక సందర్భములవి.

శ్రీ ‘భోగేశ్వర మాహాత్మ్య’ ‘సత్యవ త్యుపాఖ్యానా’ ద్వినేక రక్షణ
త్పబంధ నిర్మాణదత్తులు. శ్రీ మల్లంపల్లి మల్లికార్జున శారాఘ్యలవారుయలనెఱుఁ
తే. పృథికులౌ పురుషోత్తము ల్పొపుగాఁగఁ దక్షిణామూర్తి కృపణాఁడఁ
దత్తులున్నెకి

శంకట కవీంద్ర కిన్యకవి రచితప్రబంధ ముందును నున్నను కావ్య సభితము

ఉ. కీరితిఁగన్న యాభవనగిర్వుపనాముఁడు సత్కవిత్వధా
 † రారమణీయత నిజయరామకపింద్రుఁ డనేక కావ్యముల
 భారవి ముఖ్యము ల్వలుక, వానిపరిష్కరణంపుఁగిని
 కే రెదిసంస్కరింపుమన నిచ్చమెయి న్నుతుఁ డట్లొనర్చుటల్ ||

తే. గురులు తిరుపతి శంకరేశ్వరకవులును మహిత నాదెళ్ల తురుష్క తమకవిగులు
 దక్షిణామూర్తి కాశ్రియఁడగినయండ ఏమిలోషంబుమనకు? భోగేశ్వరంబ !

సంస్కృతాంధ్ర కవితా విచక్షణులు,
 శ్రీ కొత్తూరి వేంకటకాశ్రి గారు, కాపవరం

పండిత ప్రకాండలౌ బ్రహ్మశ్రీ నాదెళ్ల మేధా దక్షిణామూర్తికాశ్రి
 గారి చరణసన్నిధికి— కొత్తూరి వేంకటకాశ్రి నమస్కృతి పూర్వక విజ్ఞప్తి:

... 'బృందావనపుర గురుపీఠ' మనఁదగు మీ సాన్నిధ్యమునఁ బండ్రోం
 జేండ్లు కడపఁగలుగుటచే ధన్యుడనై, మీయుభయభాషా కవితాప్రావీణ్యము,
 బహుళ గ్రంథవిమర్శకత్వా నైపుణ్యము, నన్నిటిని విందిన పరశ్రేయస్సుకొన
 ప్రార్థనాస్యమును గుర్తించినచోడ నాటచే నారచించిన 'ఆతిథ్యమహిమ' మను
 పద్యకావ్యమును (కీ) మా క్తిత్వమాల' యనుసంస్కృత శ్లోకావళియు మీ
 దరికిఁ జేర్చి మీ కెంతైనా కల్పింప సాహించుచున్నాను.

గురుపాదభక్తుఁడనౌ నాపట్ల తమరు సర్వవిధముల స్వాతంత్ర్యము నవలం
 బించి, యవసరమైనచెల్లం గూర్చుటయు దిద్దుటయు మొదలగు సహాయముల
 నొనరించుచుఁ బ్రాజ్ఞానుగ్రహపాత్రముల నొనర్పఁ బ్రార్థించు చున్నాఁడను.

ఇందు సంస్కృతమునఁ గొన్ని కొన్ని శ్లోకములలో మాడేసిచరణము
 లనే వ్రాసియుంటిని. వాని చతుర్థచరణములను బూరించుటలో, నున్నవాని
 లోని కొన్ని చరణములనుగాని యన్నిచరణములనుగాని మార్చినను దీనివేసినను
 నా కట్టిపండేమామను గలుగదని గురుభావముతో నమ్మఁ బలుకుచున్నాను.

మీపీఠము మా బోంట్లకృతులకు వన్నెఁజెచ్చున వానుగాన మీ తొలి
 పలుకులను గూడ మీ కనుసంధించి సర్వాంగసుందరములుగా నొనర్చి నన్నుఁ
 గృతార్థునిం జేయవలయునని మీకివె వందనశతము లర్పించుచున్నాము.

† 'భారవి' 'మరారి' 'కాలిదాస' ప్రముఖమహాగ్రంథాంధికర్తలు,
 'ఉభయ కవిమిత్ర' 'ప్రతిభారవి' కవితా కళానిధి' ప్రభృతిలక్షణాధికారము

శ్రీ భువనగిరి విజయరామకవిగారు, గుంటూరు

కా. నాదెళ్లస్వయం దుగ్ధకారినిధిచంద్రా ! దక్షిణామూర్తి నా

మా ! దీవ్యత్వవి తాళికోటిత పదా ! మాధుర్య సున్నచా దీ

శా. ప్రాచీనోత్తమకావ్యపాఠముల విద్వద్గోష్ఠుల నిర్గతా
ర్వాచీనోక్తిపరీక్షఁ జల్లపలి యప్పారాణ్యరంగంబి శే
షాచార్యప్రభృతి ప్రణీత కృతिसంసారక్రియా నైపుణిం
జూచు న్బుత్తునిఁ గావ్యనిర్వహణ దక్షుం గాఁగ సంతుష్టిమైన్॥

ప్రా ! దీర్ఘస్మిత చిహ్నితాస్య ! వరమేధాయక్త ! సద్గ్రంథక
రా ! దాక్షిణ్యవిలాసభా గురుకృపా ధారాధ రాసేవితా !

ఉ. పేరిన మంచుకొండల గభీరత తక్కు ద్రవద్రవప్రవా
హారభటుల్ సిరంబులు, హిమాచలమందు, భవత్కవిత్వ వి
స్తారము నందునిండును బ్రసాదము సద్రస పోషణంబు జా
ల్యారు నదీవిధంబుగ భజా ! తొలిజన్మపుఁ బెంపుపోడుమున్॥

మ. కడు సాహ్సారిక శ మ్మవర్ణమతుల నైతేయ యాపాదుల
నడియించు న్జనతాతిగారవ మెటు ల్లాంచ న్మృణుంగట్టులే
గడుమ స్ని సుసూక్ష్మ నూరికృతుల న్నణ్యత్వముం గూర్చుఁగాఁ
దడవంగ్రొత్తలెసే సమరతలు? మేధా దక్షిణామూర్తికో !

ఉ॥ అచ్చునకిచ్చు మేలుప్రతియా లిఖిత మ్మిదియేడుసర్గ లి
మృచ్చునఁ బంపికొంటి ననుమానము బుండనియట్లుమాచి, క
మృచ్చున మేల్మీరిన జగిమించునటు ల్వానరించి పంపుఁ డో
సచ్చరితా ! శ్రమకా త్మనుగ సత్పురుషు ల్గణియింతులే కదా.

‘మాండవీ’ ‘విద్యా విలాసాది’ బహు గ్రంథకర్తలు

శ్రీమాన్ గుడిమెళ్ళ రామానుజాచార్యులుగారు, ముక్తిపల్లి.

గా. కిరణానూనకటాక్ష లబ్ధ కవితారీతి కృతార్థీ కృతా
త్మా ! శాడైశ్వమహాన్వయాధరణ ! మేధాదక్షిణామూర్తి కా
త్మీ ! విర్యాజ్జ మృదు స్వభావ ముదితాంలే వాసిలోకో ! భలా
ధీ శాచార పరాయణా ! పరిణతోద్దేకా ! నమస్తే నమః॥

ఉ. జ్యోతిషమందు, కాస్త్రముల, సత్కవితావిధి, సంస్కృతాంధ్ర భా
షాతకస్థంబుదాయముల, కాతక కా పరిశీలనక్రియా
రీతిని, మాత్రభాష్య విపులకృతి దీక్ష, నఖండ పాండితీ
భ్యాతి తహించినట్టి కవిహంసను ! నీలినిగో నమస్తుమహే॥

సీ. ముక్తికానాసతి పూరుషోత్తమకవి శ్రీ పుణ్యవాంఛత్య సేవకాయ
 చరణాసీపుర ప్రభృతి రామేశ్వర షేత్రయాత్రా శుభశ్రీధరాయ
 'నరుదత్త భారతీ' వరకావ్య విరచనా సంహృషీ తాశేష సజ్జనాయ
 'ఉత్తమ యోగీంద్ర వృత్త' గంభీరార భావనా పరిపూత జీవితాయ॥
 ప్రథిత బృందావనపురస్థ వరకవింద్ర శ్రీధర గణనా కనిష్ఠి కాధిష్ఠితాయ
 చారు 'దశమగ్రహ' 'యశోవిహార' రచన నిర్జితా రాతికులకాశ్రితేనమస్తు.

మ. కవితంజెప్పెడువారు వేలు గలరీకాలాన, నద్దానికే
 మి ? విశేషంబది యేమనంగ నిట, రామేశాదియాత్రాప్తి, స
 త్కవితాపదతి, కాస్త్రులబి, పితృపాదస్నాయదాకాన్తి, సం
 సవనీయప్రథ నొందగల్గుటకు మేధాదక్షిణామూర్తి కా
 శ్రీరధానిందుండె చెల్లఁగాని యొరులేరీ ? నేఁటి బృందాపురికా॥

చ. మలకు బోడు పెట్టుకొని కావ్యముఁ జేతధరించి, వక్రశ్రీ
 మను జీజువత్సగల్కు, రస మంజువచోవిధి, బోధ సేయు పీ
 ఠిక గనుఁగొన్నవారికి ఫలించును జీవిత మన్నికొరకు, లే
 ననుపమధక్తి నెంచెదఁ దదాశివ మందుట లెంతవారికొ !

గీతగోవిందాది గ్రంథాంధ్రకర్తలు, శతావధానులు.

శ్రీ చల్లా పిచ్చయ్యశాస్త్రిగారు, ఇంటూరు.

నా॥ మే॥ ద॥ కా॥ సారస్వత ప్రభావప్రకంస

సీ. కృపాదుకాంత దీక్షాపరా నశ్యాప్తి యోగానుభూతి మహావిభూతి
 ప్రతిభావిశేషసంపత్తి, ధారణ, శక్తి, సాహిత్య సాహిత్య సారముక్తి
 త్కళానుసక్తి, చిత్కళావిస్ఫూర్తి, వివిధభాషా సుప్రవేశయ్యుక్తి
 కా జ్యుళు వ్యాస జిహ్వలేఖినీవ్యక్తి, కావ్యనిర్మితి చమత్కారకీ॥
 పృథుట మునరింప నాదోత వంకమందువారిహారాత్మకపురుషోత్తమాత్మరూప
 'క్షిణామూర్తి'రూపమై ధరణీజలఁగుఁబ్రథిలీ గాంచినబందరుపట్టణమున॥

తర్క వేదాంతకాస్త్ర పారంగతులు

శ్రీ కురుగంటి శ్రీరామశాస్త్రిగారు

ఆర్యాః, ప్రియసుహృదః శ్రీయత కాదెల్ల మేధాదక్షిణామూర్తి కాశ్రి
 మహాదయాః, సముల్లసంతు మామకీనాః పరస్పహసాః పృథామో యుష్మ
 చ్చురిగరసిజయోః బ్రహ్మశ్రీ మధ్వి ర్వేదవేదానమూర్తిః (బుజు) ఆస్త్వమ్
 కాశ్రీ మహాభాగైరస్మిన్నహని ప్రదర్శితా భవద్వస్తాక్ష రాంకితా పుత్రికా
 మయా సాకల్య మవశ్యకీతా. భాషాయోషాచ భవతా మరీచ రమణీయో మేధ

షష్ఠా శ్వాసము

పరమార్థ విచారణము

- మ. శివగంగాధిపు లిచ్చొటన్నిలువఁ దత్సేవాపరత్వంబు భా
ష్యవిశేషస్ఫురణంబుఁ గూర్పఁగ విశిష్టాద్వైతము ద్వైతము.
దవులంజూచిన బాటలం గనుచు నద్వైతంబె సిద్ధాంతమా
స్తవనీ యాత్మపథానుయాయితను గాంచన్బుత్ప్రేడిబృంగుఁగఁ
- శా. నానా భాష్యవిశేష సంగ్రహముఁ గాంచంజూచు చధ్యాత్మవి
ద్యా నవ్యోక్తుల రామకృష్ణులు వివేకానందులుఁ రామతీ
రానూనోత్తమబోధకు ల్వలుకు నయ్యైవీతిఁ జర్చింప ని
త్యానందంబును జర్వువంశజుఁడు వొండఁ రామకృష్ణాఖ్యుతఁ
- మ. అరచు నాగ్రీకుసులంచు వేతె కలరే వ్యాపాద మేపార నే
నరుఁడే స్తంభము దర్ప మేచొ యభిమానంబింకఁ గ్రోధంబువి
ష్టురతాజ్ఞానము లాభిజాత్యమును గాంచుం దా నెవం డాతఁకా
సురతం జెందినయట్లుకాకగునె? యెచ్చొ గాంచవైరూప్యమాత

యనయో ర్మనస శ్చ మహాంతమానందం జనయాంబధూవ, రచనాసరిణిశ్చ
యోష్మాకీ ఆత్మవశ్యక విషయవిధూషితా ఆవావశ్యక విషయవివరితాచ
వదాన్యమూర్త్యానా మలంభవతి మనాంసి హస్త మిత్యత్ర నాస్తి విశయగంధః,
యేచ విషయాశ్చినుద్భి స్తత్రప్రతిపాదితా స్తేసర్వేందూరవర్తిన ఏక చత్య
సామ్రాజ్యస్య.....

ఏనుగు తమ్మరాజుగారు, తాపేశ్వరం

- శా. ఆధివాధి శతాన్వితం బయిన దేహంబందు నిర్మోహము
స్వాధింప స్వసుకట్టి యోగిజన విస్యార ప్రభావంబుచే
రాధామాధవపాదభక్తిరతులై రాజిల్ల, మితండ్రిగా
రీధాత్రి స్థవదీ మభాగ్యమును వర్ణింపంగళకన్యంబె? యా
గాధ ల్విన్నకొలఁది జిత్రమున వేడ్కరీటు వోడ కవి
ద్యాధారంబుగఁ బూరుషోత్తముఁడు, పృథ్వీక్షంబ జన్మించిన
ట్లాధీరప్రతిభావిశేషములు, విద్యాదక్షత ల్సాద, స
మృధాశక్తి నులింపళక్యమవునే? మీ రామహాత్ము న్నగ
ద్యోధానందరసప్రపూర్ణుల సదా పూజించువారై, శ్రీ
నాథాధార పవిత్రచి త్తనిలయా! నాదేశ్య వంశోద్భవా! .
మహాదక్షిణమూర్తికాష్ట్రీ కవిరామేషు ప్రభావోదయా!

సీ. అభయంబుఁ జిత్తశుద్ధిభరిత జ్ఞానయో
 గవ్యవస్థితి దానగరిమ దమము
 దర్శపృథ్వితి యజ్ఞ తత్పరత్వము బ్రహ్మ
 యజ్ఞంబుఁ దపమును నాజ్ఞపమ్ము
 నటు లహింసయు సత్య మకోధముం ద్యాగ
 శాం త్యపైశున భూతసంతతి దయ
 లింక నలోభత్వ మృదుతాపులు జగమ్ము
 వలనిలజ్జ హతచపలత గాఁగఁ॥

తే. దేజ మోరిమి ధృతి శౌచ మీజగతిని
 ద్రోహ మెంచమి యతిమాని తాహతిఁగన
 దైవసంపద లివియంచుఁ దనయున కెట
 జ్ఞాపకముగాఁగ సత్సంధ నడుపుచుండ॥

147

సీ. పతికన్న మున్న పృథ్వితమందేలేచి
 గృహకృత్యముల దిద్ద నహరహమ్ము
 పరిశుభృతయదెందుఁ బరఁగి యింపొందఁగాఁ
 బాకశుద్ధిదలిర్చు పీఠదనర
 నతిధిపూజనమంద యత్యంతమాశ్చర్య
 పంక్తి భేదముగాని పద్ధతిఁదగ
 ధర్మవివేచనం బోర్చి కూర్చియుఁ బర
 శ్రేయస్సహనయుక్త రీతులెనయ॥

తే ముపురు సుతులను గాంచి నలుపుర సుతల
 సిరియు సంపద పెంపంద ధరిణి గీర్తి
 కీరపుగా నమాయకవృత్తి నే మెలంగఁ
 బార్వతీనామక స్తుత పతిహితగతి॥

148

మ. పదుగుం డృద్భవమంద మూగు రడఁగ న్వర్ధిల్లఁగాఁ బుత్రిసం
 పద కృష్ణా హ్వయ పూరుషోత్తముల సుబ్రహ్మణ్యుని, నాజ్యల
 క్ష్మీ దుహితృగ్రజగా, సరస్వతిని గాంచెంబుత్రి సావిత్రీ, శా
 రద గర్భస్థిత, ముక్తికాంత దివిఁజేరన్గర్త దా నొక్కటన్॥ 149

ద్వైత విశిష్టద్వైత పరిణామ విచారము

సీ. ఏమత మెదితెల్పునో మదికెక్కింప

నయ్యయి సాంప్రదాయములఁ దెలియఁ

బ్రత్యేక తత్త్వ జీవబ్రహ్మ భావన

నగుపరతత్త్వంబు సగుణవిష్ణు

పన ముక్తతావస్థ నందఱుజేవు లీ

లోకమందలి రూపమే కనంగ

న్యూనాధికము యథాయోగ్యమా నానంద

మందుటే ద్వైతమై యలునౌట॥

తే. జగతిఁ బుట్టుచు గిట్టుచు యుగయుగముల

దివికిఁ గోటానఁ గోటులై యెఱుఁగిన

వార లెల్లరు స్వర్గో కవాసులౌచుఁ

జనినవారికి నిచ్చుటల్ స్వాగతమిఁక॥

150

సీ. శ్రీ సూక్ష్మ చిదచిద్విశిష్ట చైతన్యరూ

పమె స్థూల తత్పర బ్రహ్మమ యగు

నారాయణుని సృష్టిచే రహింప నచిత్ర

సశ్వర ప్రకృతి జీవేశ్వరులయి

శేషశేషిత్వముల్ చెలఁగఁ బ్రపత్తిచే

స్థిరదివ్యదేహానఁ బరమపదము

శాలోక్య సామీప్య సారూప్యముగ విశి

ష్టాద్వైత ముక్తిగా ననఁ గనుటను॥

తే. జ్ఞానమార్గ జగన్నాటకం బెఱైన

స్వర్గసీమకు నిజపుత్రి సనెనుగాన

మనమునం దదిచింతచేసినవిధానఁ

గనఁగ నయ్యెను స్వప్నవీధి నిటు తోన॥

151

శా. శ్రీ కైటల్యపదంబుఁ జేరుటకు నిశ్చింతం జన న్ముక్తికాం

తాకాంతామణి యీశ్వరాబ్దమున నానానిర్జరానీకముల్

వైకుంఠంబున దర్శనార్థ మరుగ న్ద్వారప్రవేశంబు గా
నా కాలంబుని పుష్కళధమున గణ్యంబైన యేకాదశిన్ ॥ 152

శా. భూమి స్వీడుచు స్వర్గసీమ కెపుడే నోప్పనైన నానాజన
స్త్రామం బయ్యెడఁ గానరా నొకట సంతోషంబుగాఁ గాంచి, శ్రీ
రాము “నాబ్బవ! నవాబ్బము ల్గడవఁ బర్వంబయ్యెఁగా నేడు, ని
న్నీ మూర్తంబునఁ జూడఁగల్గె” ననఁదా నేమిపు రానం చనన్ ॥

శా. వాక్రత ల్కానునె? భూతలంబున జనవ్రాతంబు ప్రాకర్యని
ర్జితం బైతగు సంతవట్టె నిలుప న్నేర్పుం గదా సీమిల్
మా తోఁబుట్టువు, రాజ్యలక్ష్మి, గుణసంభావ్య స్థరస్వీడిరాన్
ధాతృప్రేరిత మయ్యెఁగా కెటు శరద్ధావింశతిం గానగూ? ॥

క. మనకేమికాని నాకయి కనిపెంచిన వార లడలఁ గలనగల్గెల్లం
గొనిపోయి మీసహోదరుఁ డనువా నొఁడొకరితలకు నవియిడి
మురియున్ ॥ 155

క. మొదలిది వోఁగానెదట మొదలిదికాఁగూడదిట్లు ముదితలకగునే
పదిమందిలోన లొచ్చయి కదల న్నెదలంగ వీలు కలుగదు గదమే ॥

క. కలకాల మార్తినొందుచుఁ గలికాలము నెంచుకొంచుఁ గడగండ్లు
వడఁ ॥ వలసిన యర్గతిఁ గాంచుచుఁ దలిదండ్రిలు సూడలేక
తలడిల్ల వలెన్ ॥ 157

క. తానెంత చేతఁజేసిన నానందము నందరెవ్వ రవియివి యెంచం
గానగు వారుస్వీరును జేనెడు పొట్టకుఁగొఱంత చెందకయున్నన్

క. అత్తల కోడంట్రంబును నొత్తికు లింకెవరివైన నొందక యిటులే
నిత్రాతిము త్రైదువుగాఁ జిత్తము శాంతింప వచ్చి చేరితి నిటకున్ ॥

మ. అనుచుంబల్కెడు సంతలో, సుకృతు లయ్యెదేశము ల్వీడి వ
చ్చినవారెల్లరు తండతండములుగాఁ జేరన్ రమానాథ ద
ర్శనముం జేయ సరోవరంబుదరి నిచ్చావర్తులై వీరలుం
జని యాచోప్సయించి యొండొరులతో సంభాషణల్నేయుచోన్

అద్వైతప్రబోధము

- మ. ఇహమందద్వయముక్తి సాధనమనై యంతెంతొచింతించుచుక
బ్రహ్మాదారణ్యక వీధులం దడవువానిం బుత్తునిం గాంచి, య
స్వసా మాదర్శ నిజప్రపరనముగా వర్తిల్ల బోధించుచుక
బహుధాన్యాబ్ధి మార్గశీర్ష సిత సంభావ్యార్కమాపంచమిక
మ. మతిమంతు న్నియమైక బద్ధ చరితు న్మాన్యు స్తుకావాలు, న
ర్చితసేధా మయ పాదపద్మయుగళి నిష్టాగ్ని, లఘ్వాశి, న
య్యతవాక్యాయమనస్కు వీతబలదర్పహంకృతి నిర్మముక
హతకాము నిగతగ్రహు బరమశాంతాకారయుక్తిం గనక
ఆ. కర్మసహిత జీవగణ మవిద్యస్పృష్టిమున్నబ్రహ్మమందయున్నకతన
శబల మదిగ భూతచయపుఁబంచీకృతి నీప్రపంచమిట్లులేరుపడుట
ఉ. భాసుర నాట్యరంగముగ భాసిలు దేహమునం దగుం జిహ
భాసుఁడు తేడు, మాససము వర్తిలు మంత్రిగ, బుద్ధి నాయకా
న్యాసము నందఁగా, ననువులై భటు, లింద్రియపాళివాద్యముల్
గా, సభ శబ్దముఖ్యములు కాలమె జాగ్రదవస్థ స్వప్నముక॥
తే. సారిది నటనమె లేమి సుషుప్తి యందు
సాక్షి తానాట ననుభూతి సరవిఁ బలుకు.
స్వప్న మంతఃకరణయుక్తి జాగ్రత నది
యింద్రియంబులుఁ దోడుగా నెసఁగు నెఱుంగ

165

జీవస్మృతౌశశ.

- శీ. చిత్తవృత్తి నిరోధ సిద్ధి గురూపదేశే
శము నామరూపాత్మక మిల నుడువ
భేదరీముద్రతో నేచింతవిడి నాద
బిందుకళాతీత మంద నిలిపి
కన నవిద్యానివృత్తి నగు శుద్ధాంతఃక
రణము విజ్ఞానాప్తి బ్రహ్మమయము
గా నఖండానంద మాను దానను ధ్యాన
పు సమాధి మించిన ప్రజ లేమి॥

తే॥ సర్వ పాపనివర్తక ముర్వి న దయ
జగ మిదెల్ల మిథ్యాభూతముగనె తోఁప
బ్రహ్మ మంతగ నజపాప్తి వఱల నబ్బు
నదియె యుడు) జీవన్ముక్తి యందుఁ బలికి॥

166

ఉత్తమ యోగింద్రాద్వైత ముక్తిప్రాప్తి.
సీ. సదస ద్వివేచ నాశక్య మాయ నెసంగ
బ్రహ్మచైతన్య మీశ్వరుడనంగ
స్వాధీన మాయకుండై; —యవిద్యా ప్రితి
బింబ చైతన్య జీవితను లోఁగ
వినుత సత్కర్మాచరణలబ్ధ చిత్తశు
ద్ధిని ముముక్షుత బ్రహ్మను నని తెలిసి
లోకసంగ్రహముకై యే కర్మముగ నిర్వి
కార జీవన్ముక్తుడై రహించి॥

తే॥ జగ మసత్వముగ నమనస్కత కిరనయి
సాక్షిభూత మానంద రస ప్రపూర్ణ
సత్యవస్తువునంద నిశ్చలత నిలిచి
యందెఁ బురుషోత్తమాప్తి న య్యసమ యోగి॥

167

—♦ ఉత్తమగురుస్మృతి ♦—

శో॥ యేషాం కాగభిషేచ సేన విదుషాం బృంహవనే ప త్తనే
సంవృద్ధా న్సుగుణాంకురాః జడధియో ప్యుత్కుల్ల చేతోఽంబుజాః
యే గేహాచరణ ప్రబోధిత పథా స్సత్త్వప్రధానోదయాః
తే త్రిసాదశ పూరుషోత్తమబుధా స్సత్త్విర్తిమాత్మోష్ఠితాః॥
మ. ఇలలో మాతకు నీకులేరు, పిత, కండేఁ బూత మామాత వో
దలియుం దండ్రీయుఁ దానయై మనిచె నే దాక్షిణ్యభావుం డితం
డలఘుప్రజ్ఞాఁడు సార్థకౌన్వాయుఁ డనశ్శాద్య గ్యతోభాగి, ని
ర్మల సద్యాగి, విరాగి, యేగఁ గడ స్వార్థత్యాగి, యెట్లాగుచు? ?
సీ॥ యవశాంక్ష పారసీ కాండ్రగీర్వాణ భాషితై రుషీ శేషుషీ విభవుఁడు
బహు చిత్ర బంధ-గర్భకవిత్వ మహితసామ్రాజ్య సర్వస్వ ధురంధరుండు
ద్వాత్రింశ దీద్యకథాసార రుచిర హిందూసాన రూపక సోమకర్త
కాతక దర్పణ ద్యోతిత జ్యోతి మిగమసారో తత్త్వతా కలితనుమతి॥

శల శ్రుతి.

- క. ఈవిధమునభావించిననావిష్కృతతత్త్వయుక్తినచయంజెనయకా
జీవబ్రహ్మైక్యంబున జీవింపం డెవఁడు సర్వజీవ మయుండై ?
- ఉ. ఎత్తి భవంబు లి య్యలల నెన్నిటఁ దేలెనో ! నేటి కివ్విధి
దత్తరణంపుటద్వయపుఁ దత్త్వ మెఱుంగుచుఁ దా నెసంగనా
చిత్తవిసృద్ధితో మెలఁగి, చిన్మయమం దిటు లైక్యమండఁగాక
'ఉత్తమ జీవయాత్ర' యన నొప్పు ధరాస్థలి సుస్థిరం బిదై || 169
- మ. కవనార్థంబె జనింపలే దితఁడు లోకంబం దనుష్ఠేయధ
ర్మ విధానైక నిధానమై వెలసె శర్మంబొప్పు సత్కర్మర

- సర్వధర్మజ్ఞఁ డుత్తమాచారపరుఁడు సాధుసత్తముఁ దనుపమ బోధకుండు
దక్షిణామూర్తి భక్తుఁ డుద్వద్వక్తుండు హరితగోత్రుండు సాదృశ్యపురుషుఁడగుడు॥
- మ. అను లోదృష్ట్యతి యస్తమించె బహుధాన్యాబ్జంబున శ్వాత్మ
ర్షమునందు, స్వీకృతపంచమికా, రవిని, బూజ్య ప్రాజ్య సద్వర్తన
ప్రముఖ జ్యోతిషధర్మకాస్త్రనిధి, విద్వద్వర్ణ్య వాగ్వైఖరి
రమణీ యోత్తమయోగి, భౌతికశరీరత్యాగి కా, సీగతికా॥
- సీ. కవితావిలాసిని నవిరళబంధంబులం దింకఁ జొక్కించు టరుదవుఁగద
కృతిసతీమణి గర్భనతియైన పోడిమితో నెప్పు డొప్పారఁ గానముగద
యవనాంధ్రజాతీయ సువచఃప్రబోధమ్ము రూపకాంగన కపుయాపమ కద
తల్లియుం జెల్లియుండనయ్యునయబోధ, 'బుధవిధేయసు' లెందుఁబాదలవుగద॥
భావిఫలములు యుక్తిగోఁ బబుకుటగుడుప్రతిభామయేయపకారపరత సున్న
కాంతి దాంతి యాస్తిక్య మార్జవముఁగనముపూయపో త్రమకవి నేఁడువోవుకరన॥
- మ. కవితామానిని ! వష్టిపూరియవుటం గావ్యక్రియానల్ప శి
ల్పవివేకంబునఁబూరుపోత్రమ బుధాలంబంబున, న్నవ్యబం
ధ విశేషాల్పం గర్భ సర్భర తచో నైపుణ్యమం గాంచి, మిం
చి, విరాజిల్లితి, వీడు నీ కిలఁ బ్రశంసంపఁగ లే రెయ్యదకా॥
- కా. న్యస్తానంబునువీడి సంఠితమునం బ్రారబ్ధమే 'కృష్ణజ
న్యస్తానం' బన నిట్టిదేహమును సంపాదించఁగా, యోగమా
ర్గసంబై కలకాలము నడపి మోక్షప్రాప్తిచే నిష్ఠితుల
స్వస్థంబైతగు సుత్తమాత్మయై ప్రశంసాపాత్రుల నేయెదకా॥
- తే॥ కానుగవ్యల కట్నాల కాసుఁ గొనక ప్రాధతనను దుదకు గర్భనకులైన
గృతిబోమరికలను గొంటికత మధికమదక్షిణామూర్తి! జ్ఞానులఁదాల్చిఁగనకే

క్రి, వెసం గొల్పంగమార్గదర్శియయిధాత్రిన్ సార్థకాఖ్యాకుడై
యవతారం బిటు లందె నంచు నననౌ నాదర్శమై వెల్లగాన్.

ఉ. ఇట్టిచరిత్రము లగునవ, నెవ్వరు విన్న మనంబులందు, ము
న్నెట్టితలంపులున్న, నవియెల్ల నడంగి, నిరస్త దుష్కృతిం
జెట్టతనంబు వాయనగు చెయ్యములే పొడకట్ట నెట్టనన్
మెట్టంగజూతు రుత్తమసమీపిత సత్పథమందె యెయ్యెడన్.

కృతీసుర్మణము.

ఉ॥ భూతలమందు నాంధ్రకవి పుంగవుల న్గణనీయులైన వి
ఖ్యాతుల కావ్యకన్యకల కాంతుడవై తగు దక్షిణాస్య ! యిం
పై తగు వన్నెచిన్నెలకు నాకరమైనను గాకయున్న నీ
ప్రీతి దలిర్పఁ జేయనగు పేర్ని నిదండదె ? భక్తగాధయై 172

శా. ఏనా వ్రాసినదిద్ది ? యెన్నటికి గానేకాదు, నీవే యిటుల్
పూన న్నేటికి బూర్తికాగలిగె, నింపుం బాతకానీకముం
గాన న్దృఢదయైకవర్తి వపుచుం గల్గింతు, సర్వంబు నీ
వైనం గాని దిక్కేది ? చిన్నయ మహాత్మా ! దక్షిణాస్య ప్రభూ ॥

ఆశ్వాసాతము

కందవ్యయ గర్భిత నాగబంధ చంపకమాల.

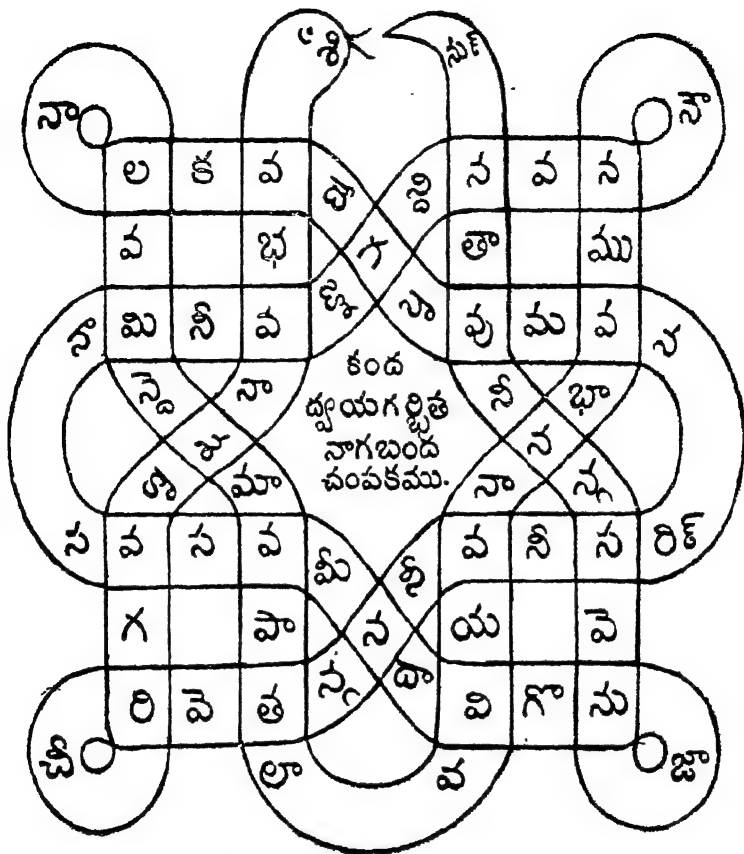
శివ ! భవనాశ ! కావఁ గరిచీరి ! వెతన్గన నీవ, నీసరిన్
నవమపు నాఁగ, దేవకలనాలవ మిందె శమావపాత ! లా
వవియవ నా, నభావముననౌ నవనందిగఁ బోవనీమి, నా
సవ సవ మీనఁ దావిఁగొను జానువెనన్ గన నీవు తా ననున్ 174

గర్భిత కందములు.

1. భవనాశ ! కావఁ గరిచీరి వెతన్గన నీవ, నీసరి న్నవమపు నా
నపు నాఁగ, దేవకలనాలవమిందె, శమావపాతలా వవియవనాన్

శా. ఏమేధామయు పాదపద్మమలయందే చిత్త మాయత్రహ
నేమంబారంగ బూరుపోత్రముఁ డెసంగ నాత్రి నామూర్తి ప్ర
జ్ఞామూలసిత దక్షిణాస్యఁ దిడ మెత్తుప్రాప్తిఁ దర్కిరి యీ
భూమి స్ఫునీరహు, యోగి పథము నోధించుట నింపుతరా ॥

నాదర్శ మేధాదక్షిణామూర్తి కాత్రి,

2. అవనానభావమున సో నవనందిగఁ బోవనీమి, నానవ సవమీ
సవమీనఁ దావిఁ గొను జాను వెస స్తన నీవు తానను నివభవనా!

—† అనేకవిధ పదపద్యసహస్ర గర్భితము †—

సీ! వరనర వరదాత! పరగతిఁ గనసాను

బరుఁడవు వాకొనఁ బటప శక్తి

స్మరపర మరుధారి! చరమతి చనసాను

గురుఁడవు శైకొనఁ గటప వ్యక్తి

గరహర గరిహర ! కరుణను మననాను

స్థిరుండవు సాకంగ, జరప భుక్తి
ఖరశర కరిహరి ! గరిమను విననాను

హరుండవు నీకింగ నెఱప భుక్తి॥

తే॥ కామ షడ్వర్గ నిర్గతి, గ్రంథితముక్తి !
వామ కాయార్థ పార్వతి ప్రసృతయుక్తి !
వ్యోమ గంగాజటాయుత, యుదితరక్తి !
భీమ సంగ్రామ దర్పిత, విదితసూక్తి !

175

గర్భితముల మాదిరికి

చ, పఱపను శక్తి నా పరుండ ! వాణినా వరదా వరానరా !

కఱపను వ్యక్తి నా గురుండ ! కైకొననా మరుధా స్మరా పరా !

జరపను భుక్తి నా నీరుండ ! సాకంగనా గరిహ గరా హరా !

నెఱపను భక్తి నా హరుండ ! నీకింగనా కరిహ ఖరాశరా !

క. వరనర పరగతి గననా పఱప స్పృక్తి, వరదాత ! వాణినం బరుండ

స్మరపర ! చరమతి చననాం గఱప స్వృక్తి, మరుధాం ! కైకొన గురుండ

జ. వరనరవరదాత ! పరగతింగననాను పరుండ ! వాణినంగం బఱపశక్తి

స్మరపర మరుధాం ! చరమతిచననాను గురుండ ! కైకొనంగం గఱపవ్యక్తి॥

తే, పరుండ ! వాణిన, వరనర ! పఱప శక్తిగురుండ కైకొన, స్మరపర ! కఱపవ్యక్తి
స్థిరుండ ! సాకంగ గరహరి ! జరపభుక్తి హరుండ ! నీకింగ, ఖరశర ! నెఱపభక్తి

ద్విపదలు

వరనరవరదాత పరగతిగననా స్మరపరమరుధాం చరమతిచననా

గరహరగరిహర కరుణనుమననా ఖరశరకరిహరి గరిమనువిననా॥

మధురగతి రగడ

గరహర గరిహ కరుణను మననా ఖరశర కరిహ గరిమను విననా॥

సీ. పరగతిగననాను వరనరవరదాత పరుండవు వాణినం బఱప శక్తి

[ఇట్లు వేల లెక్క కేవే వెన్నెన్ని లేలనానో తెలియఁదగు ప్రస్తారక్రమము
విస్తారముగా నగ పఱపఁబడిన శ్రీ పురుషోత్తమ కవీంద్ర కర్తృకములౌ శ్రీమదద్భు
తోత్తర రామాయణ శ్రీ కృష్ణానందీమా హాత్యాయనలం జిత్రగిండునది.]

క. వరకవి నాదెల్లావ్యయ పురుషోత్తమ జీవయాత్ర, పుత్రైకకృతత
ద్దురుచరిత దక్షిణామూర్తిరదితహాత్యాయనమిందియొందునౌ॥

శ్రీ. మేధా పక్షిణామూర్తిశ్వరార్పణమస్తు.

మిత్ర)చ్చాతాద్యనుతాపములు
ఆవధాని కెకోమణి 'మహాపాధ్యాయ'

శ్రీ) కాశీ కృష్ణాచార్యులుగారు, గుంటూరు

'లోకరీత్యా దుర్వాస్తాశ్చ' మా మయినను మీబోటి సుపుత్రుల చేతుల
మీదుగా శ్రీ శ్రీ మీ నాయనగారీభౌతిక దేహత్యాగ మొనర్చినా రనెడు
వార్త నువ్వార్త అనియే నా ఆభిప్రాయము. మా బోంట్లకు మిత్రత్వములతో
నొకరన్న మంతరించినందులకు విచారమే. మీకో, క్షేత్రవియోగముకూడ
దుస్సహమే. 'తాం స్థితీక్షస్య భారత' అని కదా శ్రీ కృష్ణాపదేశము. నూర్వన
కొకకళ తగ్గిన దనిచెప్పనగు. శేష స్ఫుర్త్య నుభవో భవంతు. ఇత్యాదిమః.

సుప్రసిద్ధులైన 'తిరుపతి శంకటకపుల'లోని 'కళాద్రుహర్ష' శతావధాని

శ్రీ) చెల్లపిళ్ల వేంకటరామ్రామిగారు, కడియం

(ఛాయాచిత్రావిష్కరణ సమయమున కందింపఁ బడినది.)

ఉ. నాచెళ్ల పురుషోత్తముఁ డనంత మహాసుగుణుండు కైతకే

కాదు మజ్జివిద్యలకొ గదిలిచుట్టము, దాత, క్రౌఠస

ద్వైదికకర్మదీక్షీతుఁ డవంధ్యము తెక్కినిజీవితంబు, ని

ద్యాదయితుల్ నుతించుటకు నర్హము, నిక్కమునే నెఱుంగుదుకా॥

'వైయాకరణ కేసరి' 'విద్యత్కవి సార్వభౌమ'

శ్రీ) పుల్య ఉమామహేశ్వర శాస్త్రిగారు, ముంగండ్.

శ్లో॥ శ్రీ నాదేశ్ కు లాగ్నవామృతకో వాణీవహూ వల్లభో

గణ్య శ్రీపురుషోత్తమ స్సుకవితా సారస్య లక్ష్మీపతిః

దాతా, ధార్మికపుంగ వోఽచరిసుర వ్రాతాగ్రణిః ద్విష్కలౌ

కాలే యాహిత ధర్మవిప్లవభయా ద్బృందావ కేఽస్తంగతః॥

శ్లో॥ ధర్మో యత్ర గృహాశ్రమచిరవపుః ప్రానూత దివ్యఃసుఖం

జ్ఞానంచ ద్వివిధం భృతో విధిపుతౌ తం త్వర్థకామావిన

తిజ్ఞానం భవబంధముక్తి మధునా మూరి ర్యథోపార్జిపి

కీర్త్యతాన మహా ప్రబంధమధురం రస్యం రసజై రుచ్చైః॥

శ్లో॥ ధన్యోయం పురుషోత్తమః క్షీతికవి ర్ధర్మేయః వృత్తిం పథా

ఘోరే యాపితవా న్కలావిహ మహా నన్యర్థనామా నిజాం

వాణీయంతు చతుర్విధా సుకవితా రూపేణ లక్ష్మీర్థనా

కృత్యా భూ ర్నిజహూప తోఽసకృదపి ప్రే మ్ణాఽభజన్త స్వయమ్ !

శ్లో॥ శ్రీవిద్యత్కవిరత్నై న పుల్య కుల్యై న ధీమతా

ఉమామహేశ్వరవిదా చిన్త్యతే పురుషోత్తమః॥

వ్యాకరణ కేదాంతశాస్త్ర పారంగతులు శతావధానులు

శ్రీ వేమూరి నరసింహ శాస్త్రిగారు, బాపట్ల

శ్లో॥ యోగేణ నామ్నా యశసాచ విద్యయా కవిత్వ పాండిత్య తపోమహత్వతః
చరిత్ర సత్పుత్రై పవిత్రతాదిభిర్నా దెళ్లవంశ్యః పురుషోత్తమో ధృకమ్॥ ౧

శ్లో॥ సహస్రశ స్సన్తి కవీశ్వరాః కలావితం విచిత్రా కవితా క్వ దృశ్యతే
య ద్దర్శపక్ష్యేషు రసోఽధికః స్ఫుర త్యేనస్యల భ్యోఽస్య, కవే రనుత్తమః॥
చతుర్విధ వివిక్తౌ సత్కవితయా ప్రతీ తోఽధికం
సభాసు మధురం మృదుస్వరఃతత్స సంభాషణే
క్షమోఽత్ర నహిదృశ్యతే బుధవరిః కవి డీదృశః
య తోఽత్యజ దిలం కవి ర్దిర మలంకరోతి స్వయమ్॥ 3

శ్లో॥ పురుషోత్తమపండితస్య నూనం త్రిదివా వాసవశేన భూత లేఽస్మిన్
ముజవత్వ కవిత్వ యో ర్గరియా సధివ ల్లోప ఇతి ప్రబోధయామి॥

శ్లో॥ శ్రీమ శ్లోధాదక్షిణామూర్తిశాస్త్రికా భావర్క శ్రీతాతపాదః కవీంద్రః
లభ్యా కీర్తిం త్కౌత లేఽనన్యలభ్యాం లబ్ధుం కీర్తిం స్వర్గతో మాకుచస్యమ్॥
వైయకరణులు, నూత్రిత్వ మాలాతిథ్యమహి మాదిగంధకర్తలు.

శ్రీ కొత్తూరి వేంకటశాస్త్రిగారు, కాపవరం, అమలాపురం తా॥

శ్లో॥ శ్రీ దక్షిణాస్య చరితాబ్జ సమర్పణాత్ర విద్యావివేక విధివాది విరాజితస్య
నాదెళ్లవంశ్యపురుషోత్తమ సత్కవిందో ర్జ్జీయతాంభువి సమామలక్ష్మిమూర్తిః॥
తే ఉభయలోక సుఖంబుల నొందిగోరు సజ్జనావళి కేఘను సాధుచరిత
సదమ లాదర్శహామను జానుమిటు నట్టి యు త్రమ గురుఁడయ్యె నప్తమూర్తి॥
మ॥ గురుఁ డన్తంగతుఁ డంచు మూఢుని తోఁ గుండకా కుత్తుల్ చెల్వ, భా
స్కర వింఠాంతర భేదతోత్తమ తపశ్చర్యుం డతండంచు, ను
నీరమై తద్గుం కీర్తికాయము ప్రకాశించె గడు నృమ్యమై
వర విద్యర్థిని మండలీ హృదములావాసంబుల నిచ్చెనాక॥ ౪

శ్లో॥ సద్వంశసంభూతి సకలవిద్యాధీతి బహుళభాషాజ్ఞాన పాటవంబు
ముకంత్వచాతురి, ముఖగవాగ్దేఖరి, రసికవిద్యన్యనో రంజనంబు
ధర్మానుసరణం, బుధరక్షతరిణంబు, సాధూప్రకార విచారపరత
సంకితసంతుష్టి, సాధువిద్యద్దోష్టి, నిరతాప్రతిగ్రహ నిశ్చయంబు॥
సత్య సంరక్ష, సైనికాచారదీక్షి, యార్యజనరక్షి హరచరణాబ్జభక్తి
ప్రకృతినీధ విభూషణై పరంగు 'గాన' నర్థవంతంబు పురుషోత్తమావ్యయంబు॥

అ. పురుష రత్న మైన, పుత్తునిఁజాత్తులఁ బాల్కికలను భోగ, భాగ్యములను
బడసి డెబ్బదెరు, నత్సరంబులు సనఁబరమపదము నందె, గురువరుండు॥ 5

క॥ క్షరమున కక్షరమునకుం బరమగు పరమాత్మపదముఁ బ్రాపించుచుండే
బురుషుడై మాభిధానము పరఁగెడు నన్వర్థమాయ భగవత్సూక్తికా॥ 6

ఆ॥ కడఁక ముక్తికాంతఁ గైవసుమొనరించు కొన్న ప్రాంత గురుఁడు పిన్నవాఁడె
యిపుడు ముక్తికాంచు, తేరితిఁబాఁగఁగునుకొనినట్లుఁజెలియఁగలరెపరులు?

క॥ జనకుఁడె పుత్రుం దనుపాగి మిమకులఁ గని తత్తనూజ, మేధానిధి స
ద్గుణశాలి దక్షిణామూర్తిని బోధింపఁగ భక్తి దేవ, దేవు నులింతుకా॥ 8

భోగేశ్వరమాహాత్మ్య 'సత్యవత్సవపాఖ్యా' నాది ప్రబంధకర్తలు
శ్రీ మల్లంపల్లి మల్లికార్జునారాధ్యులవారు యలకుట్టు.

శ్లో॥ నాజ్ఞాన్వయ సింధో రిందు స్ఫుర్వజ్ఞ కేభర స్సాక్షాత్
పురుషోత్తమ ఆఖ్యాతో యాతజ్ఞోతిః ప్రవర్తకో నాకం॥ ౧

శ్లో॥ బహుధాన్య! త్వయి బహు ధా న్యత్వం న విలోక్యతే య దన్యత్వం
బహుధా బహుధాన్య స్త్వం నద్విజరా డ్విప్రయోగ హేతు ర్న॥ ౨

శ్లో॥ భోమార్గ శుక్లపంచమి తే మార్గో నహి సమంజసో యస్మాత్
స త్పురుషోత్తమ విరహే హేతు స్త్వం భవసి సాక్షాన్న॥ 3

శ్లో॥ భోపురుషోత్తమ దేశిక! భవి కృతకృత్యః కృతీ పరంధామ
ప్రవిశ్య స్వస్థో నివససి కాంతి ర్విక్రాంతిరస్తు తే సతతః॥ ౪

శ్లో॥ అన్య స్తస్మి బ్రహ్మకా కృతీసుతా నాయద తవ సంకల్పై
కిమ్యేదా మస్మాకం తత్త్వై జగత స్తతోఽస్తు సంభద్రం॥ ౫

వ. మిమ్ము నేను బరమేశ్వరునిచే లోకమునకుఁ దండ్రికొడుకుల నడవడికను
బోధింపఁ గలందులకు సుప్తింపఁబడిన వారినిఁ గాఁ దలంచుచున్నాను.

శ్రీ శబ్దర త్యాగరా జాదిహరికథానేక నిర్మాలలు, 'వాగ్దేయకారరత్న'

శ్రీ హరి నాగభూషణంగారు బి. ఎ. వకీలు, బందరు.

కా॥ శ్రీ నాజ్ఞ కులాబ్ధిసోముఁడు కళా, కేషహి భూషండు, స్వా
ర్థానిహం దలపురుషోత్తమ బుధుం దామ్నాయవిజ్ఞాండు, స్వీ
యానుసాన పరార్థమాన చరితుం, దవ్యాజరాత్రి వి
జ్ఞానానందవిభూతి విస్తృతి విరా జన్మానికల్పం దహా!

ఈ॥ ఇంద్రియనిగ్రహ ప్రశమి లైషమశిలనఁ జేకపత్నితా
సాంద్రయశఃప్రమాత మనసా వచసా తను ముఖనేత ని
స్సంద్ర వచోవిలాస కవితా వనితా వినతాధినేత, ధూ
మింద్రో నమర్చనార్థ మహితేద్యపదుండయి రాకరి న్మహిణాః

చ॥ తెనుగున హిందిలోన గణుతింప శతాధిక కావ్యరాజముల్
జనసుతిపాత్రముల్ రచన సల్పిన మేటి కవీశ్వరుండు, స
న్మునివలె జీవయాత్ర యఘముల్ దరిఁజేరకయుండఁ గడ్డె ని
య్యనఘుండు మధురుండు పరమాద్భుతముల్లద తచ్చరిత్రముల్॥

3

సీ॥ ఎవఁడు గీర్వాణాంధ్ర హింద్యా ద్యనేకభాషావీరుండు విజ్ఞానమూర్తి
ఎవఁడు చతుర్విధకంతల నాటకాదులు రచించి యశంబు నిలుపఁగలిగె
ఎవఁడు జ్యోతిషవిద్య నెనలేని పాండితిన్ గ్రంథంబు లనుజేసి గణుతికక్క
ఎవఁడు శాస్త్రికమైన నువిబోధనంబుకై పలునిఘంటువులను వాసిఁగూర్చె॥
దక్షిణామూర్తి మంత్ర విద్యాప్రభావ సిద్ధసంకల్ప నిస్సృప్త హాశేషవిజ్ఞ
తా నిధి బ్రహ్మకైవల్య దర్శనండు పూరుషోత్తముఁ డల పురవైరి సముండు॥

మ. బృహదారణ్యము వేదమస్తకము సద్వృత్తుండె 'సద్బ్రాహ్మణః'
ఆహహ! ఔ ననుమానముం చెలిసి నిత్యబ్రహ్మ చర్యాప్తిహ
నహృదాక ప్రిఁ బరార్థ సేవనమునన్ బ్రహ్మహ్యమార్థస్యఁడై
యిహముంబాసిన పూరుషోత్తముని నే నెంతు స్తుత స్థక్తిమైనన్॥

శ్రీ శంకరవిజయతూర్మ పురాణాద్యుద్ధృత కర్త,

శ్రీ భమిడిపాటి వేంకట సుబ్రహ్మణ్యశర్మగారు, మోపిదేవి

కా॥ అన్య రాభిఘ్నే వినిర్మల మశోన్యాప్రాఖిలాశాంతుఁడౌ
మహ్యాభిస్తురుఁ బూరుషోత్తముఁ గవీజ్ఞాన్య వృదాన్య స్సద్ధీ
ధన్వన్ పాండ్రకృపారపాంతరు భవ ద్దర్శింబునం బెట్టుచున్
బెన్వంతం గలిగించితే జగతి లో, పింజారి కాలాహ్వయా !

మ॥ స్మిత మాస్యంబునరాజిల నితము గా మృద్వంద తోక్తి స్ఫురితి
స్ఫుటిమాక్తి ప్రకరంబులం చెలిపి సచ్చీలాధ్యులన్గా నిజా
శ్రితులన్జేసెడు పూరుషోత్తము విపశ్చిద్యర్య సద్వరసం
గృతకుం డెవ్వఁడొకక్క నేబుధుండు సంకీర్తింపకుండు స్థరన్॥

2

చ॥ ఎనుబదితత్సరంబులు నహీనమనోద్రధిమం బెసంగఁ డీ
యని రసమొల్కుఁగా నమలమా కవిక న్వెలయించి భవ్యకీ
ర్తి నేగడు పూరుషోత్తము, సుధీమణి మాళివతంసు, సత్కవీం
ద్రుని, బహుధాన్య తత్సరమ ! దుష్టమనస్కుత మ్రింగివైచితే !

8

మ. తనకు స్మృతివహుటి జోటియయ, మేధాదక్షిణామూర్తి, జ్ఞా
ననిధి మ్మునుగఁ గూర్చి యాత్మ్యమగు నానందంబు నందించి భూ
తనయం బోలెను మున్ను గా దనువు నంతరాన మందింప నా
నె నద్భుత్య స్వరత స్సతిం గవయ నీ, విజ్ఞాండు మేని నివ్విడన్.

4

శ్రీ పజ్జనఁ జేరువానిఁ దనపట్టిగఁ జూచు ననుననత్కృపా
వజ్రయఁ జేక్షణంబుఁ శివంకర మార్గమునందు నిద్రి, వి
ద్యజ్జనమామ్యఁ జేయుఁ గవితావనితా హృదయంగముండు మా
యొజ్జ పవిత్రవృత్తి. పురుషోత్తమనత్కృతి మమ్యుఁదానఁ గా॥ 5

మ॥ జననం బందినదాది యిందనుక దోసుసేద్ది యం చొడ్డు ప్రే
లిని జూపింపంగరాని వాడవయి నిర్దిష్టండ్లవై, శక్తిమిం
చని యావించగి చేయచాపక బుధశ్శాఘ్యండ్లవై పుత్ర) పా
త్ర) నయాధ్యంబును బూరుషో తమకవీంబ్రా ! కంటి వీ పుర్రరకా॥ 6

॥ క్రమశాస్త్రే జక్కగ నాల్గుతెలుగుల వాసల నానింటఁ బలికెనెవరు
 దినచర్య యందు సందియము రానట్లు జాతకభాగ మెవరు వింతగ వలించి
 రామాయణమునం దడుగుతప్పక పోల్చి యాస్తికతం గరం బలె నెవరు
 తగ నామయంపునిదానంబు గుర్తించి నులభవైద్యంబును వెలిపిరెవరు॥
 శమము, దమము, తితిక్షయము నత్యంత దేవభక్తి పరాపక్వతీ, నుజనరతి
 మున్న గాఁగఁగొనములఁజెన్ను మీఱు నట్టి పురహితముండు దక్షయ్యయ్యవ॥

ఉ॥ నీ కవసానమెక్కడిది? నీరజబాంధర కైరవాపు లెం
దాక రహింతు రందనుక దావక భద్రముశ్శరీర మీ
లోకమున నృహించు, హరిలోకమునం బురుహోత్తమ ప్రక
ష్టతఁ జేసి పొందితివి కాశ్యపమా నమృతత్వ మొప్పుకొన॥

౪. పరతత్త్వనిరతుఁడై యం తరమును విషయములనుండి తరలించిన భా
స్వరయోగిని ముక్తి, వహువసుని బురుషోత్తముని శివత్వ మెనయుతకా.

ఉభయకవితా దత్తులైన బహుగ్రంథకర్తలు విద్వంసు విజ్ఞప్తియులు

శ్రీ భువనగిరి కోదండరాజుగారు బి. ఎ. గుంటూరు.

తే॥ కవికి యోగికిఁ బండిత ప్రవచనకును ద్రవ్యకును భేదమిం దైనరాదు, లేదు
 ప్రథమకవిధాటి యిది స్పష్టపటచే పాటివరమహాకవి యోగిసంస్తతుల కట్కు॥
 కవితలెండ్రులఁ దలపించు కవితమెఱసి యోగినరులెన్ను నుత్తమయోగ మరసి
 యాంధ్ర హృదంబుఁగూర్చిన యతఁడు గాక ఓనబాగుల చెలిపినయోగియొవరుకి
 ఏబడేండ్లకుఁ దైగ గారాబుపట్టి
 శాంధ్రి సత్కళానిర్మితఁ జేసి యశముఁ గనెడు
 బ్రాహ్మణుఁడె బ్రాహ్మణుఁడు నుమ్మి పరులు కవులకి
 ఒకఁడె నాచెండ పురుషోత్తమకవి సుకవి॥

విహితామస్మి, గతులన్యోవ్యస్తైః త్రిచలః గగనయ్యైః మఠియోగిలిక సుత్యైః
నిత్యైః కర్మానుసంధాన నియతినీతి మహితాచెడ్డ భుక్తుభోక్తృమద్రవయః

సత్త్వసాభాగ్యమో రాజసంబాకాక
జనన వేదావిశేషమో చారువృత్త
దుఃఖియో ప్రతిభయో వ్యక్తి సద్రచనయేమి !
యొక్కడె నాచెండ్ల పురుషోత్తమకవి, విజయి॥

5

కవికే గవితకుఁ గవివృత్త గతికి మైత్రి సన్మహాకవి లక్షణ సరణి యనెడు
నూత్తివైచిత్రి అత్యుంబు వ్యక్తమయ్యె నుకవి నాచెండ్ల పురుషోత్తమకవి యందు
వేద వేదాంగ వేత్తలు పితరులెల్లఁ గొడుతు తనుమించు దిట్ట మే లోరువార
లాప్త హితబాంధవులు కిష్యు లయుతులెను మహిత నాచెండ్ల పురుషోత్తమ
కవిమణికి॥

పండిత కవీశ్వరుల పాలి పట్టుఁగొమ్ము దీనజనులకు గతిఁజూపు దేవతరువు!
రాజశేఖర పూజా ధురంధరుండు మాన్య నాచెండ్ల పురుషోత్తమకవి నుకృతి॥
క్రిమదుభయ కవిమిత్ర 'ప్రతిభారవి' 'కవితా కళానిధి' ప్రముఖ బిరుదాభిరామ
భారవిమూలారి కాలిదాసాది కృతిస్తోమాంధ్రీకరణ సముపార్జిత యశోధాను

శ్రీ భవనగిరి విజయరామకవిగారు బి. ఎ. గుంటూరు

కిమి న్నాచెల్లాన్వయ జా ! మేధాదక్షిణాఖ్య సత్కవివర్ణా !
ధీమ త్పురుషోత్తమగురుఁ డీనహి విడి యజరుడయ్యెనే భవనాని॥ 1

క॥ చింతయొ గంతసంబా వివశిక్పతుఁగా నొసరించె నన్న నా
కెంతటిసానుభూతి, దయ, యెంతటి ప్రేమ ముదారసంభృత
స్వాంతమతోడఁ దొల్లటి ప్రసంగమునాఁడు మొదల్రుక్కదిభా
స్వంతముగాఁగఁ జూపె నిరపాయత మత్కృతులందు సంధిలగా॥ 2

మ॥ చిలున వ్యాసనసీమఁ బ్రేమ దొనుకుం జెందు అనునదోయిసం
బరమం జెందు శరీరమందుఁ దులకింపన్ సత్కృతుల్వించు జా
కృరణి నృచ్చుచు దిద్దుమక వరతతోత్సాహంబుఁ జేసొర్పు స
దురు నాకారము తిన్నెపై నికల గనుంగో రాదుగా ! సోదరా ! 3

మ॥ మాదిమిం జిక్కినదేది? మేనె నుమి, పెంపుం చెంపు మేధక దురా
సద తీక్షణత్వముఁ జూపు నీమసులియక జ్ఞానంబు నమ్మింప, సం
పదలం దాపదల స్వయోగమరయంగం జేయవెక్కిండ్ర స
మృదమం గూరుచు సాత్త్వికోత్తమని సంబంధం బిలక న్వచ్చునే? 4

సీ॥ తండితులుగఁ బెక్కురాలురకు నివద్యఁ
గూర్చి నాఁడసమునదార్చి నాఁడు
పత్రికాధిపతియై వ్యాసము ల్లిక్కుల
కనిశాఁడభివృద్ధి నెనసినాఁడు

నాటకాభినివేశనమున రంగశ్రీలఁ

బెంచి నాఁడు క్షీరి మించినాఁడు

శతకావ్యసృష్టి నాసాదించి గురువీర

మందినాఁడతలత నొందినాఁడు॥

వైద్యమా, జోస్యమా, మతవ్యాపనంబు

సంఘసంస్కారమా యెందు జంతుఁ గొంతు

గుంతయును లేని పటిమ భాసురముగాఁగఁ

జాలి నాఁడధిపత్వము నేలి నాఁడు ॥

5

మ॥ గురుదత్తం బలిమాతృమే నృణామ నొక్కొం డొక్కఁడదాని నే

మఱుడిం కొక్కఁడు దాని నె కృషిని బెంపంజూచుఁ బెప్పట్టియ

ట్టరయకా శ్రీ పురుషోత్తయాయుఁడొ స్వయంవ్యక్తిత్వ విఖ్యాతి, బం

ధురక్షీరి న్గడియించె దద్దురువు లేదు స్వేలుమెలంచినకా ॥

6

చ॥ అనుభవపాండితీగరిమ మట్టులె స్యాస్థ్యము వృద్ధినొంద మే

లనయునిఁగాంచి యాతని విలక్షణవృత్తి సలక్షణోక్తి పా

రణమునఁ దృప్తి నొంది మది రంజితఁగా మనుమండ్రదిద్ది, కాం

తిని వరియించె, లోటుగలదే యొక లేని, తదీయజీవికన్ ॥

7

మ॥ అదియేకక్తియు! చూచులే తదపుగా నాకాంతునం దాప్తసం

పదయో మైత్రియు గౌరవంబూ దరిసింప న్యచ్చుకారాత్మ్యలం

బాదల నిక్కిలి తుష్టినొందెద రితఃపూర్వము ముం దిట్టిగా

నిద సద్విగ్రహుఁ డిన్నె! పీఠలక కాదె లోటు నేఁ జేర్పడకా ॥

8

క॥ ఓహూహాదర! కీర్తి కాశ్వతపదాధ్యుండై గురుండుండ, లో

టా? హేయంబగుమాట! మెల్పులఁ దదీయ స్వైరచారిత్ర ము

త్సాహానేకగుణప్రదర్శిత భివత్కావ్యంబుపై రక్తి సం

దేవాం వేటి కరిండు నికడినె కాదేయందు శ్రేయంబిడకా ॥

9

మ॥ గుణైవై తండ్రిని గొల్చి మెప్పుఁగను నీకుం 'బుత్త నుంలేచక

ర్మణి'యంట ల్లునరుక్తి గాదె యడఁ జేరగ్రాఁ దలంపున్న కేకా

క్షణముం దీరిక నీవు, వృత్తిగతు లన్నా! వచ్చినట్లెంచు మీ!

క్షణమా త్రార్చన మాంధ్యపన్నిధి నెసంగ నిల్పు నామాలుగకా ॥

10

బందరు హిందూకళాకాలా చ్ఛాయాచిత్రవిష్కరణతటికొవ్వరచయితలు

శ్రీ చల్లపల్లి అప్పారావుగారు బి ఎ బి యల్

ఉ॥ తురజిఁ 'బూరుషోత్తమ కవీశ్వరు నాదేశ్వరకవీతు, వి

ఖ్యాత విచిత్ర బంధ విధ గర్భిత పద్యకవిత్వ వైపుజీ

నేత సమస్తని ద్విషయ నిర్ణయదత్తు కళాప్రవీణు, మ
ద్వ్యోతక వత్సలత్వ గురుతుల్యుని భీష్మగమానుఁ గొల్చెదన్॥

1

మ॥ ఒక కాన్త్రంబునఁ గాదు ప్రజ్ఞ యది మేధోహీన నాశక్తిచే
వికసించె నృహుళార లాఘవముగా వేదాన్త సాహిత్య నా
టక సంగీత కవిత్వ వైద్యముల బాటలో గాక కాలజ్ఞతా
ధిక తాత్పర్యవహర చిత్రపట హిందీ పత్రికా వృత్తులన్॥

2

సీ॥ సహజమేధా స్వయంసముపార్జితా నేక
కాస్త్రాగ్ర కేటికా సంగతుండు
ప్రతిపదస్ఫురదుక్తి చతురసౌమ్య విలాస
హాస్యానులాప జిహ్వించలుండు
నియమబద్ధ క్రమాన్విత నయోద్వర్తన
జతికృచ్ఛ సమ్యాన్య జీవతుండు
బహుజనాదరపాత్ర సుహృదయాంతరికీల
నిరతాశ్రితాశ్రవ పరివృతుండు॥

కత్తు వెలనని ధర్మదీక్షా పరుండు బ్రహ్మకై నను లొంగని ప్రాజ్ఞకముఁడు
శమదమాదుల నడమ యశంబుఁ గాంచె బూరుషోత్తముఁడనునట్టి పేరెతగును॥

తే॥ వ్యాజ్యములో నడిచెను సుదవెదికంఁడె
మైత్రినెఱచెను దురకల శ్రోత్రియుంఁడె
యొందఱుఁ జేర్చె దనచుట్టు వాందనుంఁడె
పురుషోత్తముఁ డుత్తమ పురుషుఁ డౌర!

4

తే॥ ఇట్టి మహనీయు గుంగణం బెంచికొనఁగ
కిష్యులకు నాంధ్రజాతిక చెల్లుఁగాని
'పెరటిచెట్టు మఁడున' కని యెఱుఁగఁ డెడఁకు
చందురున కొక మాశ్వుని చంద మెఱుది.

5

'యోగానంద రామాయ'ణాది బహు గ్రంథకర్తలు

మధ్యశ్రీ చిల్లరిగె యోగానందయ్య పంతులుగారు, రాజోలు
అ॥ దుస్త రాధ్య వరకతుర్వి ధాచ్ఛకవిత్వ బంధురం దురుగుణ సింధురండు
నయచరిత్రుఁ డెందు నాదెళ్ల పురుషోత్త మావనిసురేంద్రుఁ డస్తమించె॥

క॥ పురుషోత్తమకవి! నీతో నురు బంధకవిత్వలలిక యును బోయె నహా!

నీర వరభంతసిర నని నురుకవిబుధు లార్చెఁజెంది కుండకయుండ్రే?

2

అ॥ శ్రోతిషముననుండు ఖ్యాతగణితమందు

హూణ సంస్కృతాంధ్ర వాణిబోధ
కత్వమందు నసమ ఘన యశస్విని పురు
షోత్త మార్యవర్య! క్షుత్తర్యైర్య!

8

క. హిందీ భాషాభిజ్ఞా! హిందుగ దృశ్యప్రబంధములు మొత్తముగా
నందఱ కాత్యాయనాదా నందఱ రమ్మగను గూర్చి వాడవు ముందః 4

ఆ. ఏక పుత్రకమణి క్రికరమేధావి నిన్నుఁ బోని నుగుణ సన్నతాత్మ్య
విడియఁజేసి తిలం విద్యలఁ గఱపించి నిన్ను మించవైన మిన్నయనఁగ 5

ఆంధ్రీకృత కుమారసంధన వివేక చూడామణి ప్రభృతి గ్రంథకర్త

చరువు యజ్ఞనారాయణ శాస్త్రిగారు

తే. వన్నె బృందావనంబింకఁ జిన్నవోవ
దైవశక్తునఁ బూరపోత్రముఁడు సనియె
కొఱఁత మాకానుగాక తాఁ గొఱఁత వడునె ?
యనుభవంపఁడె యింక నందవనంబు ?

కా॥ బ్రాహ్మీదత్త వరప్రసాదమున బాల్యంబాదిగా నక్షర
బ్రహ్మోపాసనముం బొనర్చి పరమ ప్రజ్ఞాధురీణుండవై
బ్రాహ్మ్యంబునకెల్ల మానికముగాఁ బ్రఖ్యాతి వార్జించియున్
బ్రహ్మనందపదంబు తుట్టతుడకుం బ్రాపించితే సత్కృపి! 2

ఉ॥ బంధురభావభాగ్యచన పద్యమనోజ్ఞములౌ శతాధిక
గ్రంథములన్ రచించి బహుళ ప్రశీతాంధ్ర వచస్సముద్ర ని
ర్మంధన దక్షమైనమతి మందరమియఁగఁ బూవుఁడేనెఁ బు
ష్పంధుమట్టులానితివి సంతతవార్త రహస్యతం బహా!

మ॥ కలయరంబును జక్కఁగా నెఱింగి యుక్తంబౌ ప్రయోగంబునన్
వలయుండేసిన శబ్దమొక్కఁడె దివిన్ వేకోర్కు లీతేర్పునన్
పలు కొప్పారెడి పట్టున నిఖిల శబ్దప్రక్రియాతత్త్వవై
యెఱిమిం గైకలఁ గూర్చు నిష్కలచి మాకింకేల శంకిల్లఁగన్. 4

కా॥ ఏదేశంబునఁ గన్న పీనివలె నింకెవ్వఁడు నున్నాకుఁ బ్రా
పై దీపించెడివాఁడు లేడితని విద్యామూర్తి గొంపోవఁగా
రాదంచుం బలిచెంత వాణియెటు లబ్రహ్మజ్ఞానంబైబునో !
నాదెల్లాన్వయ పూరపోత్రమకపి ! నానార భాస్వద్దక్షి ! 5

పీ॥ తొలుదొల్త భువిని నిస్తులమైన బ్రహ్మవ్య
యంబునందలి యుద్భవంబుఁ వలఁచి

యంత, రమావిధ్ర మాపాదకంచైన
పురుషోత్త మాహ్వాయంబునకు నలరి
యామిఁదఁ దనుఁగన్న యాతని యెఱుకలో
మెఱఁగుచుండుటకుఁ గూర్చినివహించి
యావైన సౌవర్ణమా నలంకరణంబుఁ

గూర్చువాఁడౌట కెక్కుడుగవలచి॥

కొక తనయంతఁ దాన చేకొన్న నిన్నుఁ గోలుపోయిన కలనగర్జనలు వలయు
గంట నీరదలెన్న యాతర కన్న ? తలయకన్నాండ్ర! తలయకన్నాండ్ర!

మ॥ పరమారంబుఁ బురాణగుప్తము నఘప్రభవంశకం బొకథం
 బరంగంజేయుట నద్భుతంబనెడి య ప్పల్కట్లయ్యుండ న్నహ
 ర్నరసాదంచిత బంధగర్భకవి తాఢ్యంబయ్యు నీయద్భుతో
 త్తరరామాయణ మద్భుతంబనంగ సారకన్యంబుఁ గాంచె గదా॥
 మ॥ తనయుం డెంతయు బుద్ధిమంతుడగు మేధాదక్షిణామూర్తి సా
 వన విద్యోదయ సంప్రవృత్త కవిత్రైశ్వర్యాంచితం దాతఁడే
 పెనుచుం గావుత నీడుకీర్తి లలికం దెంపార నీయున్వితై
 ననయంబున్ భవదన్తరాత్మ కుచితంబాశాన్తి చేపూయెన్॥ 8

‘ఆంధ్రవిద్యా వాచస్పతి, కాశ్యపిధి, సాహిత్యసరస్వతి, ఆంధ్రవాఙ్మయ
 మహోదధి’—

శ్రీ కొట్రశ్యామల కామశాస్త్రిగారు, కడప

శ్రీ గురుపాదులు భౌతిక దేహమువీడిన దుర్వార్త చదివి దుఃఖసముద్రమున
 మునిగిలిసి, ఆంధ్రమాతకు అహోరాత్రముగాఁ దమ జీవితమునంతను దారవోసి
 మహత్తరమగు సేవజేసిన యీ పుత్రరత్నమును గోల్పోవుటకన్న ఆంధ్రభూమికి
 లోటు వేటొకటి లేదుగదా. ఇట్టి పుత్రరత్నమును ఆంధ్రమాత యింకముం
 దెన్నటికైన సంపాదించుకొనఁ గలదా?.....అహ! ఆంధ్రమండల మంధకార
 మయమయ్యె.....శ్రీ మన గురుపాదుల యాత్మకు శాంతి కలుగుఁగాక!

శ్రీ జిడు లింగయ్యగారు

డిప్టీప్రెస్ మన్సిఫ్, శ్రీకాకుళం.

పరమపూజ్యతా మా గురుపాదులు గలించిరని వినుటకు జింటిల్లిలిసి. వారి
 ఆశీర్వాదన మహిమలననేకదా వారి శిష్యులహా మాద్యకు తొన్నత్యమునందుట!
 అట్టి గురుత్వముల నీకాలమునందు జూచుటలేదు, అట్టి శిక్ష యిప్పుడు
 మృగ్యము. భయము భక్తి రెండును కావటికుండలవలె వారి యందు మా
 కుండెడివి. వారు సిద్ధపురుషులతో నొక్కరు, సందియములేదు, నీవు ధన్య
 తముడవు. గురుకుక్రూపవల్ల ఉత్తమాత్మనుడ వైతివి.

శ్రీ గోవిందరాజు వేంకట శ్రీనివాసరావుగారు

అద్వైతేటు, గుంటూరు.

తమ తండ్రిగారు స్వర్గములెన్నట వింటిని. ఆయనగారు మహాసీయాలు,
 పూజ్యులు, లోకములో సాధారణముగా అట్టివారిఖ్యాతి వారితోనే అంతరించు
 చుండును. కాని, మీబోటి యోగ్యత, పాండిత్యము, కవిశాఢోరణి, శిష్ట
 చారసంపత్తి, భక్తిశ్రద్ధలు గల కుమారులుండి వారి సేవప్రతిష్ఠలకు వన్నె
 పెట్టినట్లుండుట చాల సంతోషదాయకము.....

శ్రీ వావిలాల (చిన) వేంకట శివావధానిగారు, బెజవాడ.

శ్రీ మన గురుమూర్తులవంటి నిష్కల్మష పరోపకార పారీణులు సర్వవిధ
 ప్రజాపాండితి ధురంధరులు తేగే లేరని చెప్పగలను. శ్రీ మేధా దక్షిణామూర్తి

శ్లోరోపాసనవల్లనే కవిత్వము, సిద్ధాంతము, ధర్మశాస్త్రము, మంత్రశాస్త్రము, వేదాంతము, సంగీతము, ధర్మశాస్త్రము, వైద్యము—ఇవి యవి యవి యేల? సకలశాస్త్రపారంగతులై 'విద్యయొసగును వినయంబు' అన్న దానికి లక్ష్య భూతులైన కాంతమూర్తులు—వారు జీవించిన 76సం॥లలో మీ మాతృదేవియో శ్రీ మత్తాంబామతలితోడి కాపురము పదియాజేండ్లు చూడ్రమే. వారి యేక పత్నివ్రతత్వముగల దాంతిసంపద కావాల్య మెఱిగిన యస్మదాదుల మెండఱమో సాక్షులము.....మా అన్న గారు శ్రీ సబుజడి శివావధానిగారు శ్రీ గురుపాదుల కశేబరము చూచుటకు ది 27-11-1938 ఉదయమువచ్చి దర్శించి 'ఆంధ్ర పత్రిక'లో శ్రీవారి చరిత్రాంశములను బ్రకటింపుటవల్ల ధన్యులమైతిమనిరి. తుది దర్శనభాగ్యము వారు గలుగదయ్యెనే యని వగచుచున్నాను, కాని 'ఆత్మా వై పుత్త్ర'శామాంసి' యన్న యాశోక్తి ననుసరించి నీ యందు శ్రీగురుపాదుల సర్వ సద్గుణ పుంజములు సంపూర్ణిగానే మూర్తీభవించి యుండగా, సద్గురుసేవ నమునల్ల నీవు సముపార్జించిన విద్యావివేకములవల్ల 'పుత్త్ర'దిచ్చేత్ పరాజయ' మృన్న మహానందము లభింపజేసితివి. ఇంక వారి యాత్మకాంతికి లోటున్నదా?

తూములూరి బుచ్చయ్యగారు బి. ఎ. యల్. టి.

హైస్కూలు టీచరు, జక్నాల్, నైజాం

శ్రీ గురుమూర్తులు పరమపదమునొందినారని విని చాల విచారించినాము. ఆంధ్ర పండిత లోకమునకు తీరిని లోటు ఏర్పడినది. ఏ మహామహుడు ఆదర్శ ప్రాయమగు జీవితము చేతను, పాండిత్య ప్రాధిమ్య చేతను వైదికకర్మానుష్ఠానము చేతను పార్థక శాములై వెలసిరో అట్టివారి యాత్మకు శ్రీ పరమేశ్వరుడు జన్మ రాహిత్య మొసంగు గాక !

సవరణలు

పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
6	21	డిడింగ	డిడంగ
7	2	ద్రవ్యంబై	ద్రవ్యంబె
8	26	మావీణులు	మావీణులు.
9	8	మహిరం	మహిరం
"	28	ఎనంగ	ఎనంగ
12	22	నిష్ఠ	నిష్ఠ
14	27	అ॥	ఉ॥
17	27	నిక	నిక
22	17	చిడ్డ	చిట్ట
29	2	నవనవా	నవనవా
"	15	కెదారముల్	కేదారముల్
36	27	నియంత	నియంతలు

పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
39	22	యదుగన్	యదుగన్
44	12	గళి	గళి
45	15	నూక్తిం	నూక్తిం
50	6	జెప్పుట	పుట్ట
56	18	ఉదదధి	ఉదధి
61	9	సింపదగు	సింపందగు
70	4	నట్లరి	నట్లరి
"	6	లాప్పు, ని	లాప్పు, ని
74	14	జేరగ	జేరగ
"	24	ధాన్యఁ	ధాన్యఁదాచాన్యఁ
85	21	జెయి	జెయి
86	11	దేహ	దేహ
94	27	గాఁగఁ	గాఁగ
96	22	మధిక	మధిక
98	13	పొవు	పొవు
104	13	బడఁయ	బడఁయఁ
106	23	శ్రే	ఆ
"	24	గూర్పఁడు	గన
112	17	న్నెఱపెడ	న్నెఱపెడు
115	8	వ్యస్యయ	వ్యయస్య
128	2	చెప్పకున్నఁ	చెప్పకున్న
129	26	యమకు	యమాకు
137	30	దశీతి	దశీతి
142	24	బాడ	బాడ
153	27	సన్నిధౌ	సన్నిధౌ
158	9	పలుపు	పలుపు
161	9	నత్త్ర	నత్త్ర
174	18	ప్రాల్మాల	ప్రాల్మాల
"	20	దనరఁ	దనర
178	13	తిరమగు	తిరమగు
183	9	నాదక్	నాదక్
184	22	ర్మివుల	ర్మివుల
194	18	నండ్ల	నొండు
232	12	టికెగా	టికెగా
"	25	మేధా	మేధా
234	30	మండ్లకా	మండ్లకా

పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
ii	19	శ్రీకృష్ణ	ముక్తేశ్వర
8	5	వీధు	వీధు
8	12	కాభి	కాభా
11	18	సిరియూ	సిరియూన
25	5	యల్ల	యల్ల
28	15	తాత్ప	లాత్ప
82	18	రుద్దు	రుద్దు
41	11	బైబిడిన్	బయ్యకీత
41	19	శీలం	శీలం
59	23	చారి	చారి
60	8	చారి	చారి
78	11	అనేక	అనేక
101	28	మాడు	మాడు
120	27	మృష్టాన్న	మృష్టాన్న
133	3	సంగడి	సంగడి
140	24	యాధిపా	యాధిపా
151	28	సతీ	సతీ
152	5	మతీయూన్	మతీయూన్
152	27	వివృద్ధి	వివృద్ధత
159	14	జిత్రింప	జిత్రింప
164	13	తలంచె	తలంచెద
164	14	త్యాది	త్యాది
165	19	చార్య	చార్యులు
170	8	మఖిలం	మఖిలం
177	28	ధోరణి	ధోరణి
198	4	బరంగు	గృహింబరంగు
208	18	జనమి	జనమి
229	18	తనది	చాపి
236	11	మోతమ	మోతమ
237	10	జ్యోతిః	జ్యోతిః
241	10	చానిన	చానిన

తెలుగు విశ్వవిద్యాలయము

కింది చిరునామకు వ్రాసిన బడయడగినవి.

పురషోత్తమ కవీయము (పక్కతి, విక్కతి, దూపాంతర నిఘంటువు)	8- 0-0
ఉత్తమ జీవయాత్ర (పురషోత్తమ కవీంద్రచరిత్ర)	8- 0-0
వేమననూక్తి రత్నాకరము (4085 వేమన పద్యాలు-గువరిత్రము)	8- 0-0
జాతకదర్శనము (పదివినవారు జాతకాలు వ్రాసికోవచ్చు. లేటలేట్లు)	2- 0-0
శ్రీ గురుదత్త సరస్వతీయము (గురుచరిత్ర-తెలుగువచనము-ఆట్టలైదు)	2- 0-0
శ్రీ శంకరవిజయము (భ. వేం. ను. కృతము. 10 ఆ. శ్రీబంధము)	2- 0-0
అద్భుతోత్తర రామాయణము 7 ఆ.	1- 8-0
శ్రీ గురుభక్తి ప్రభావము (6 ఆ.	1- 0-0
శ్రీ సాందర్భలహరి (సమాలము)	1- 0-0
కృష్ణానందీ మాహాత్మ్యము (4 ఆ. మంచికథలు	0-12-0
చంద్రహాస చరిత్ర (శివవ్యవధాత్యక శాటకము)	0-12-0
హరిశ్చంద్ర శాటకము (గురుభవచనము)	0-12-0
శ్రీ శివానందలహరి (ప్రాతాంధ్యోకరణసహితము)	0-12-0
రామదాసచరిత్రము (హిందూస్థానీ శాటకము. తెలుగునామ భాష నులు	0-12-0
అహల్యా సంక్రందనీయము ,, ,, పుగా నలవచనము)	0- 8-0
సీమంతుని చరిత్రము ,, ,, ,,	0- 8-0
భద్రాయామభ్యుక్తము ,, ,, ,,	0- 8-0
శ్రీమదాంబికామయము ,, ,, ,,	0- 8-0
అమృతవర్షదానకృతము ,, ,, ,,	0- 8-0
శ్రీల మీటింగు శాటి హరికథ (నుప్రసిద్ధము)	0- 8-0
గురుభక్తవైద్యభోధిని (గోపాయి చట్టాలపండిది)	0- 8-0
చిత్రకంద రత్నాకరము (బంధాలహమ్మలు గలది)	0- 8-0
వేమనయోగింద్ర చరిత్రము (,,)	0- 8-0
అంకజ్యోత్స్న (750 యుక్తి లెక్కలు గలది)	0- 6-0
వైమరీ పరీక్ష లెక్కల పుస్తకము (52 పేర్లు)	0- 6-0
చతుర్ముఖి కందపద్య రామాయణము	0- 4-0
హిందీ రామాయణ కీర్తనలు	0- 4-0
మల్లికార్జున శతకము (కందగీతగర్భితము)	0- 4-0
అజానభ్యంసిని	0- 3-0
అక్షరాభ్యాసము	0- 2-0
ముక్తి కాంతామణి శతకము	0- 2-0
పురషోత్తమకృతి శతకము	0- 2-0
హర్మ్యకర్మకర్మము	0- 1-0
హనుమత్కథాశతకము	0- 1-0
హామేశ్వర శతకము	0- 1-0
టపాహారతి కీర్తనలు	0- 1-0

నాదెళ్ల మేధాదత్తేశ్వరమూర్తి కాస్త్రిగారి, బండరు.

కృ. శృ. ప్రెస్, బండరు.

